

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

XXVI Міжнародна науково-практична
конференція молодих вчених і студентів

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ МАКРОЕКОНОМІКИ

19 квітня 2019 р.

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

*XXVI Міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених і студентів*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Тези доповідей

19 квітня 2019 р.

Електронне видання

Дніпро
2019

Організаційний комітет:

А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор – голова оргкомітету;

С.В. Кузьмінов, доктор економічних наук, професор;

С.П. Кожушко, доктор педагогічних наук, професор;

Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент;

А.С. Магдич, кандидат економічних наук, професор;

С.І. Мединська, старший викладач;

Г.І. М'ясоїд, кандидат педагогічних наук, доцент;

І.С. Шура, кандидат економічних наук, доцент;

О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент.

Є 24 Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки:
XXVI Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених і студентів: тези доповідей, Дніпро, 19 квітня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. – 306 с.

ISBN 978-966-434-461-3

Збірник містить тези доповідей учасників XXVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів «Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки». Молоді науковці з України, Оману, Польщі та Узбекистану наводять свої оцінки сучасного процесу глобалізації та перспектив світових інтеграційних тенденцій. Досліджуються макроекономічні суперечності та шляхи їх вирішення у різних країнах.

УДК 339.92

Відповідальний за випуск: *А.О. Задоя*, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та економічної теорії.

ЗМІСТ

<i>Александрова А.</i> Сутність диференційної земельної ренти.....	8
<i>Антоненко І.</i> Виграші та програші споживачів від досконалої конкуренції.....	9
<i>Vabenko A.</i> Unemployment in Ukraine from 2000 to 2017.....	10
<i>Бабенко П.</i> Проблеми розвитку малого бізнесу: загальнодержавний та регіональний аспекти.....	13
<i>Баранник Ю., Кисель В.</i> Причины возникновения ТНК и их деятельность в украинской экономике	15
<i>Barwińska-Małajowicz A., Ciopcińska D.</i> Działania przedsiębiorcze polskiej młodzieży na przykładzie absolwentów Uniwersytetu Rzeszowskiego.....	18
<i>Barwińska-Małajowicz A., Persak A.</i> Emigracja zarobkowa absolwentów szkół wyższych – aspekty teoretyczne i empiryczne (na przykładzie województwa Podkarpackiego).....	23
<i>Barwińska-Małajowicz A., Szypuła K.</i> Zagraniczna emigracja zarobkowa mieszkańców województwa Podkarpackiego – przyczyny i kierunki geograficzne.....	31
<i>Безпалова К.</i> Еластичність товарів та факторів виробництва.....	36
<i>Bielak R., Zielińska K., Ziomek J.</i> Bioterroryzm – zagrożenie dla współczesnych gospodarek.....	37
<i>Билык В., Сёмич И.</i> Инструменты регулирования и обязательства ТНК.....	43
<i>Бондарь К.</i> Проблеми та недоліки механізму ринкового саморегулювання.....	45
<i>Борисова А.</i> Свойства изоквант.....	47
<i>Браславская А.</i> Грандиозная ошибка Ричарда Милгауса Никсона.....	48
<i>Василькович А.</i> Доход и факторы, влияющие на его величину...	51
<i>Verhun E.</i> Education in Ukraine: attractiveness for foreign students.	52
<i>Винникова Э.</i> Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні...	54
<i>Woźniak K., Magoń J., Cichoński J., Kokhanovska S.</i> Zastosowanie rozwiązań biotechnologicznych w gospodarce obiegu zamkniętego.	56
<i>Volikova O.</i> Integration and desintegration processes.....	68
<i>Ганіч А.</i> Сучасна ринкова економіка і її особливості.....	70
<i>Гладун О.</i> Види попиту та його вплив на економічний розвиток	71
<i>Гридасова В.</i> Вплив криптовалют на світову економіку.....	73
<i>Гридасова В., Олексівська А.</i> Негативний вплив ТНК на країни, що розвиваються.....	76
<i>Грузин С.</i> Вплив рівня доходу на споживчі можливості.....	78
<i>Дробний В.</i> Проблеми зовнішнього боргу України.....	80

<i>Дима Ю.</i> Приховане безробіття: причини, масштаби, наслідки	82
<i>Дудка А.</i> Проблема глобального фінансового кризиса.....	84
<i>Ермоленко Д.</i> Типы, последствия и методы борьбы с безработицей.....	86
<i>Журко А.</i> Анализ потребительских расходов в Украине.....	88
<i>Задоя О.</i> Інноваційний розвиток світової економіки: повоювання і перспективи.....	90
<i>Зайцева Ю.</i> Доцільність впровадження альтернативного виду палива на енергетичному ринку України.....	92
<i>Здравкова Т.</i> Формы международного экономического сотрудничества и основные тенденции их развития.....	95
<i>Zimnicka S., Zimnicka P.</i> Prowadzenie biznesu w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw w blockchain – studium przypadku.....	97
<i>Зинченко В.</i> Совершенная или монополистическая конкуренция: плюсы и минусы.....	106
<i>Ziolo-Wodzisz A.</i> Środki trwałe w prawie bilansowym i podatkowym na przykładzie przedsiębiorstwa: firma ogólnobudowlana MARIO.....	108
<i>Иванникова А.</i> Международная трудовая миграция.....	114
<i>Kandela I.</i> Inflation of demand and supply.....	115
<i>Karolina S., Hendzel W.</i> The role of polish biotechnology in the context of the global biotechnology economy.....	116
<i>Касьяненко М.</i> Влияние монополизации на развитие науки.....	117
<i>Klimkowska A., Leszczyńska M.</i> Ekonomiczno-prawne aspekty międzynarodowych wyłudzeń podatku VAT w gospodarce.....	119
<i>Klochko O.</i> The analysis of foreign direct investment inflows in the economy of Brazil.....	126
<i>Ключник Р.</i> Глобалізація, світова економіка та політичний популізм.....	129
<i>Коба М.</i> Полезны ли войны для экономики?.....	131
<i>Коростельов В.</i> Інвестиційна привабливість України.....	133
<i>Kostelnik Yu.</i> Prospects and problems of using cryptocurrency.....	135
<i>Кошло А.</i> Фактори попиту на мікро- і макrorівнях.....	137
<i>Краснікова Є.</i> Попит: індивідуальний, ринковий, сукупний.....	139
<i>Кривошеева А.</i> Индекс человеческого развития Украины.....	141
<i>Кузнецова Т.</i> Залежність між попитом на товари та ціни на товари-субститути.....	143
<i>Кузьмінов С.</i> Суперечність інтересів у санкційному протистоянні Китаю та США.....	144
<i>Kuzminov S., Shepotko K.</i> “Dark hole” in the state budget.....	145

<i>Кулиниченко Е.</i> Возможны ли исключения для закона убывающей предельной полезности?.....	147
<i>Куприй Б.</i> Механизмы рыночного регулирования: роль государства.....	148
<i>Kushchova V.</i> Changes in foreign economic activity of Ukraine (geographic).....	150
<i>Kushchova V., Volikova O.</i> Transnational corporations in Ukraine: problems and meaning.....	152
<i>Łapaj S., Leszczyńska M.</i> Rozwój gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej a narodowy system ekonomii politycznej F. Lista.....	154
<i>Лимонова Е., Білоткач Я.</i> Організаційна структура ТНК: вплив нововведень.....	162
<i>Лисак В.</i> Сучасні особливості діяльності ТНК.....	165
<i>Лысак Н.</i> Причины экономического спада в Украине и пути выхода из кризиса.....	166
<i>Лівищук С.</i> Сутність, види, показники та системи заробітної плати в мікроекономічних моделях ринку праці.....	168
<i>Луценко К.</i> Народонаселення, зайнятість і соціальний захист населення в Україні.....	171
<i>Малахова Е.</i> Виды доходов фирмы и их использование для анализа экономической деятельности.....	173
<i>Малютина А.</i> Особенность экономики Украины в начале XX в.: причины монополистических объединений.....	174
<i>Манько М.</i> Управління активами на комунальному підприємстві.....	176
<i>Масенко З.</i> Причины процвітання Стародавнього Єгипту.....	177
<i>Муратбаева З.</i> Анализ производства сельскохозяйственной продукции.....	180
<i>Муратбаева З.</i> Конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий.....	182
<i>Муратбаева З.</i> Состояние рынков сельскохозяйственной продукции.....	184
<i>Муратбаева З.</i> Теоретические основы агромаркетинга в АПК... ..	187
<i>Недокус А.</i> Аналіз продуктивності праці в Україні.....	188
<i>Нехода А.</i> Сущность и виды конкуренции. Методы конкурентной борьбы.....	191
<i>Ніколаєва К.</i> Приватний і державний монополізм у економіці: поширеність і проблеми.....	193
<i>Падалка А.</i> Мікроекономіка в системі економічних знань.....	195
<i>Pakhantsova A.</i> Is «Japanese miracle» possible in Ukraine?.....	196

<i>Прокопенко Н.</i> Розвиток креативного мислення студентів у процесі викладання економічних дисциплін як один зі шляхів інтеграції української освіти у європейський освітній простір.....	198
<i>Ржавікіна Д.</i> Стан та розвиток франчайзингу в Україні.....	200
<i>Родивилин Д.</i> Дуополістическая конкурентная модель: выигрыши и проигрыши потребителей.....	202
<i>Rochecka G., Leszczyńska M.</i> Finansyzacja światowej gospodarki a kryzys lat 2007–2008.....	204
<i>Русина А.</i> Влияние уровня дохода на потребительский выбор...	208
<i>Русс А.</i> Доходы фирмы и уровни экономической прибыли.....	211
<i>Сѣмич И.</i> Глобальный рейтинг инновационности Bloomberg Innovation Index: позиция Украины, анализ причин ее падения..	212
<i>Симонова М.</i> Понятие чистой монополии и монополии в экономике. Факторы появления и последствия монополии.....	214
<i>Śliwa M., Gawel D. Puchalska K.</i> Międzynarodowa polityka inwestycyjna - znaczenie i tendencje zmian w aspekcie międzynarodowych przepływów kapitału.....	215
<i>Слюсар А.</i> Місце України на світовому ринку квадратної заготовки.....	221
<i>Слюсар Л.</i> Проблеми розвитку малого бізнесу: загальнодержавний та регіональний аспекти.....	222
<i>Солон Д.</i> Теорії заробітної плати та оплата праці.....	224
<i>Sroka U., Sowa K.</i> Stosunek pracodawcy do zatrudniania absolwentów szkół wyższych.....	226
<i>Стадник Д.</i> Аналіз економіки України за 2018 р. і прогнози розвитку на 2019 р.	233
<i>Schmeissner D., Leszczyńska M.</i> Skala i przyczyny procesów migracyjnych z Ukrainy do Polski.....	235
<i>Szczypta E., Barwińska-Malajowicz A.</i> Bezrobocie – rodzaje, przyczyny oraz związki ze wzrostem gospodarczym na przykładzie sytuacji w Polsce w latach 2015 – 2017.....	241
<i>Szymura K., Hendzel W.</i> Polska biotechnologia na tle biotechnologii niemieckiej.....	247
<i>Терещук А.</i> Международные расчёты: формы и особенности....	255
<i>Trybalski M.</i> Studiuję i pracuję – stawiam na rozwój.....	258
<i>Turczyn M.</i> Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych w świetle regionalnej polityki rynku pracy.....	264
<i>Farzullayeva N.</i> Analysis of the main trends in socio-economic development of India.....	281
<i>Федоровська Є.</i> Промислова революція: стадії та значення.....	283

<i>Fic J., Leszczyńska M.</i> Kompromis między publiczną a prywatną edukacją – bon edukacyjny jako propozycja rozwiązań współczesnych ekonomistów w systemie oświaty.....	285
<i>Фоменко В.</i> Чому монопольний ринок не ідеальний?.....	290
<i>Chorna O., Ruzaiqi R. AL.</i> Globalization and economic integration of Arab World.....	292
<i>Шеврёва А.</i> Актуальность мер государственного регулирования экономики Дж. Кейнса в наше время.....	296
<i>Shepotko K.</i> What is more important in the opinion of Ricardo: import or export.....	298
<i>Yavtushinska K.</i> Economic situation in Ukraine before and after the USSR.....	301
<i>Ялинич І.</i> Практичне значення властивостей ізокванти.....	303

СУТНІСТЬ ДИФЕРЕНЦІЙНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕНТИ

Дохід який приносить земля називається рентою. Земельна рента є частиною орендної плати. Орендна плата за землю – це плата за користування землею (вона може здійснюватися як у товарній так і у грошовій формі). У ринковій економіці всі ресурси є платними. Земля також є товаром, тому вона вільно купується та продається на рику землі.

Рента буває диференціальна, абсолютна, монопольна.

Диференціальна рента I – це такий надприбуток, що утворюється в результаті використання кращих по родючості і місцевому розташуванню земельних ділянок.

Диференціальна рента II – це додатковий прибуток, щодо вкладень капіталу в орну й ту ж земельну ділянку, це результат інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Капіталіст може отримати від свого підприємства диференціальний дохід, що перевищує середній прибуток. Це може мати місце тоді, коли технічна оснащеність його підприємства вище середньої і його витрати виробництва падають нижче середніх суспільних витрат виробництва.

Але ці диференціальні доходи не мають сталого характеру, якщо тільки не виникає монопольних ситуацій.

Розглянемо на конкретному прикладі як створюється диференціальна земельна рента.

У три рівновеликі ділянки землі було вкладено по 300 грн в кожен. Середня норма прибутку в національній економіці становить 20%. Врожай на першій ділянці склав 5 ц зерна, на другій - 6 ц, з третьої - 10 ц. Визначимо розмір диференціальної ренти.

Розв'язання:

1) Визначаємо індивідуальну ціну виробництва продукції:

$$ЦВ_i = K + p = 300 + \frac{20\% \cdot 300}{100\%} = 360(\text{грн}).$$

2) Визначаємо індивідуальну ціну виробництва 1 ц зерна для кожної ділянки:

- на першій: $ЦВ_{i,1} = 360 : 5 = 72(\text{грн});$
- на другій: $ЦВ_{i,2} = 360 : 6 = 60(\text{грн});$
- на третій: $ЦВ_{i,3} = 360 : 10 = 36(\text{грн}).$

3) Визначимо суспільну ціну виробництва вирощеного врожаю для кожної ділянки:

- на першій: $ЦВ_{Суен.1} = ЦВ_{i.1} \cdot Пр_1 = 72 \cdot 5 = 360$ (грн);
- надругій: $ЦВ_{Суен.2} = ЦВ_{i.1} \cdot Пр_2 = 72 \cdot 6 = 432$ (грн);
- на третій: $ЦВ_{Суен.3} = ЦВ_{i.1} \cdot Пр_3 = 72 \cdot 10 = 720$ (грн).

4) Обчислюємо диференціальну ренту I для кожної ділянки.

- на першій: $DR I_1 = ЦВ_{Суен.1} - ЦВ_i = 360 - 360 = 0$ (грн);
- надругій: $DR I_2 = ЦВ_{Суен.2} - ЦВ_i = 432 - 360 = 72$ (грн);
- на третій: $DR I_3 = ЦВ_{Суен.3} - ЦВ_i = 720 - 360 = 360$ (грн).

Фермер з Обухівки, де ґрунт надзвичайно піщаний, при однакових витратах зусиль отримує менші прибутки, ніж фермер з Олександрівки, де чи не найкращі в області чорноземи. Така ситуація виникає через різноманітність земельного ґрунту в різних регіонах країни. Якість ґрунту неоднакова для всіх земельних ділянок. Земля є більш-менш родючою і містить в своїх надрах великі чи менші багатства, кліматичні умови різняться в залежності від місцевості. Тому праця до землі має різну продуктивність.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

І. Антоненко

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВИГРАШІ ТА ПРОГРАШІ СПОЖИВАЧІВ ВІД ДОСОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Конкуренція – економічний процес боротьби і взаємодії виробників товару за отримання максимальних прибутків та найвигідніші умови виробництва і збуту.

Досконала конкуренція – образ конкуренції, завдяки якій на ринку функціонує велика кількість покупців та продавців з рівними правами та можливостями. Слід зазначити, що цей вид конкуренції має велику кількість переваг, особливо таких як:

- виробнича ефективність. Завдяки цьому дана конкуренція змушує фірми мінімізувати витрати та встановити саме ту ціну, яка відповідає цим витратам. Одна з ознак чистої конкуренції – однотипність продукції, тобто відсутність у даних продуктах торгових та рекламних витрат, бо вони вже включені у ціну товару;

- раціональний розподіл ресурсів. Ресурси залучаються у виробництво тільки в тому об'ємі, який потрібен для покриття платоспроможного попиту. Тим-паче ефективне за технологіями

виробництво, яке максимально задовольняє потреби споживачів, при створенні такого набору товарів;

- саморегулювання. Відновлення ефективного використання ресурсів, якщо воно порушується через зміни в економіці, завдяки розподілу капіталу та праці з одного виробництва в інше. В результаті чого, держава не втручається в господарське життя, тим самим вона економить суспільні витрати управління;

- оптимальне утворення цін. Тобто одночасне дотримання інтересів і споживачів і виробників, бо кожен товар буде споживатися саме до рівня при якому гранична корисність порівнюється з ринковою ціною. Саме завдяки цьому споживач зможе максимізувати отриману корисність, а підприємець вироблятиме продукцію до такого об'єму, при якому ціна зрівняється з граничними витратами(принцип максимізації прибутку).

Програш даної конкуренції полягає в таких моментах:

- не врахування виробництва суспільних благ (пожежної безпеки, громадського порядку);

- забруднення навколишнього середовища і виснаження природних ресурсів, через максимізацію прибутку шляхом економії на витратах;

- відсутність стимулювання науково – технічного прогресу;

- не врахування переваг і смаків споживачів (вихід із платоспроможності потреб);

- відсутність рівності результатів.

Отже, хоч досконала конкуренція і має багато позитивних рис, але цей вид конкуренції, попри найефективнішу роботу ринкових сил саморегулювання, не долає загальні проблеми ринкової економіки та має вагомий ряд мінусів. Саме тому, її не можна вважати об'єктом ідеалізації.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

A. Babenko

Alfred Nobel University, Dnipro

UNEMPLOYMENT IN UKRAINE FROM 2000 TO 2017

Unemployment is a burning problem of a nowadays society. Unemployed person (that is not pensioners, schoolchildren, children, etc.) it is a person who wishes to work but cannot find a job. The level of unemployment worried not only the population, but also politicians, economists, analysts, since it is from it depends on the economic

development and the usefulness of the country. As I am a student and as soon as I will be able to work, this problem will concern me. That's why I want to learn more about the level of unemployment people in Ukraine and to show some statistics.

The rate of unemployment is a quantitative indicator that is defined as the ratio of the number of unemployed to the total number of economically active population of a country and is expressed in percent. Let's consider some data about level of unemployment presented in the table 1.

Table 1

Statistics of employment in Ukraine, 2000-2017

Year	Total population	Economically active population	Unemployed population	Level of unemployment	Registered unemployed
2000	48923,2	21150,7	2630,0	12,4%	1178,7
2001	48457,1	20893,6	2440,3	11,7%	1063,2
2002	48003,5	20669,5	2128,6	10,3%	1028,1
2003	47622,4	20618,1	1994,0	9,7%	1024,2
2004	47280,8	20582,5	1888,2	9,2%	975,5
2005	46929,5	20481,7	1595,2	7,8%	891,9
2006	46646,0	20545,9	1513,7	7,4%	784,5
2007	46372,7	20606,2	1416,7	6,9%	673,1
2008	46143,7	20675,7	1424,0	6,9%	596,0
2009	45962,9	20321,6	1956,6	9,6%	693,1
2010	45778,5	20220,7	1784,2	8,8%	452,1
2011	45663,6	20247,9	1731,7	8,6%	505,3
2012	45553,0	20393,5	1656,6	8,1%	476,7
2013	45426,2	20478,2	1576,4	7,7%	487,6
2014	42928,9	19035,2	1847,1	9,7%	458,6
2015	42760,5	17396,0	1654,0	9,5%	461,1
2016	42584,5	17303,6	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	1697,3	9,9%	352,5

These data give us a visual confirmation of a burning problem of unemployment in Ukraine. We can see that since 2000 till 2008 unemployed population dropped from 2630,0 to 1424,0 people but, unfortunately, since 2009 to now it grows despite the fact that economically active population decrease from 21150,7 to 17193,2 people. Unfortunately, we can see level of unemployment grows since 2009 to now contrary to statistics of dropped registered unemployed population year after year. So, considering these data we can clearly see that unemployment in Ukraine is a real problem and this problem needs attention too [3].

Thus, to solve the problem of unemployment in Ukraine, it is necessary to take a few measures to regulate this process. Here are the most important measures of this kind:

1. Redistribution of the existing demand for labor by stimulating the transition of enterprises to part-time work. Such enterprises should receive tax breaks to offset the costs of hiring new employees;

2. Providing jobs that are not profit-oriented, but related to work in the public interest, for example: work in the field of environmental protection, etc.;

3. Solving the problem of "focal" unemployment in areas where there are 1-2 enterprises in the city will be implemented through stimulating investment and small business at the regional level and the implementation of regional employment assistance programs;

4. Restart state factories which were closed because of lack of financing [1,2].

In Ukraine, migration is also an important criterion for unemployment. Most people who have a good education migrate to other countries in search of work, as they could not find a good and well-paid job in Ukraine.

To conclude, nowadays, unemployment is the most important problem of our society and Ukraine shows the high level of unemployment. In our country, one of the most important criteria of unemployment is migration – good educated people migrate to more developed counties in search of work. So, our government should take following steps to solve this problem: provide jobs in the public interest sphere, restart state factories, transit some enterprises to part-time work for engaging more employees, stimulate small business, etc.

In a few more years we will have to put up with the current level of unemployment. Today, the main goal is to reduce unemployment already, if not in the medium term, then in the long term.

Bibliography

1. Dyczok, Marta. Routledge (2000). *Ukraine: Movement without Change, Change without Movement*, P. 94.

2. Hall, Peter (2001). *Varieties of Capitalism*. Oxford University Press, P. 186.

3. Berenson, Marc (Spring 2018). "Better Social Welfare, Ukraine". IDS Bulletin, P. 42.

*Scientific supervision by A. Mahdich, PhD in Economics,
Language consultancy by G. Miasoid, PhD in Pedagogy*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Малий бізнес є невід'ємною ланкою економіки будь-якої країни. Він бере на себе ряд функцій, які дозволяють економіці удосконалюватися. По-перше, він надає велику кількість робочих місць, тоді як великі підприємства активно проводять машинізацію виробництва і, навпаки, тільки скорочують штат співробітників. По-друге, миттєво реагує на зміни зовнішнього середовища, у тому числі попиту.

Малі підприємства відіграють важливу роль в зайнятості населення країни, виробництві окремих товарів, розробках в дослідницьких і науково-виробничих галузях. Достатній успіх малого бізнесу в цій області пояснюється наступними причинами. Поглиблення спеціалізації в наукових розробках привело до того, що у багатьох випадках невеликі підприємства йдуть більш простим, а інколи ризикованим шляхом, працюючи в неперспективних галузях. Це пояснюється тим, що дрібні підприємства більш охоче беруться за освоєння оригінальних нововведень. Окрім цього, малі підприємства прагнуть якнайскоріше налагодити масове виробництво, що призводить до розширення ринку пропонованих товарів і послуг, активно стимулює процес виробництва з метою найбільш швидкого задоволення попиту, що мотивується розробками, які проводяться учасниками малого підприємництва.

Важливим відправним пунктом в цьому питанні є мета, яка ставиться при рішенні завдань розвитку малого підприємництва. Малий бізнес не слід розглядати як джерело «миттєвого» фіскального доходу держави, що, на жаль, присутній в прямих або непрямих висловлюваннях ряду чиновників і керівників регіонів. В першу чергу, це - важливий соціальний ресурс товариства, спрямований на підвищення соціальної активності населення, його залученості в економічні процеси.

Якщо є намір досягти вказану мету, насамперед слід виділити ті завдання і проблеми, які є першочерговими для малого бізнесу на державному і регіональному рівні.

1. Конкуренція. Проблема конкуренції і забезпечення конкурентоспроможності малого підприємства багатогранна. З одного

боку, саме конкуренція створює атмосферу нестійкості для підприємців і відлякує охочих відкрити власний бізнес.

2. Адміністративні бар'єри. Ці бар'єри в більшості випадків розглядаються як «абсолютне зло» - відбувається зниження ефективності діяльності малого підприємства і підвищення рівня корупції в цілому. Але у ряді випадків вони на благо малого бізнесу, наприклад, захищаючи певні підприємства від конкуренції.

3. Кадри. Це проблема, актуальна для підприємств різних розмірів і форм власності. І хоча в роботі на малому підприємстві є ряд переваг, слід зосередитися на тих негативних сторонах, які впливають на вибір осіб, що шукають роботу, на користь більших підприємств [1].

4. Фінансування. Незважаючи на усі зусилля в цьому напрямі, проблема фінансування розвитку малих підприємств так і не була до кінця розв'язана. Проблема тут і підготовка документів для отримання кредиту, і вимоги банків щодо покриття кредиту.

5. Інновації. Одна з найважливіших конкурентних переваг малого підприємництва полягає в можливості швидко, без тривалої бюрократичної тяганини приймати, використовувати інновації і мати державну підтримку і низьке оподаткування малих підприємств, які впроваджують інновації [3].

6. Оподаткування. Формування сприятливих умов для суб'єктів малого підприємництва є одним з пріоритетних напрямів діяльності нашої держави в податковій сфері. Для того, щоб податковий тягар був посильним для починаючих підприємців, потрібна однозначність, стабільність, прозорість системи оподаткування і її елементів.

Крім того, необхідно встановити суворий оперативний контроль над дотриманням податкового законодавства, припиненням «тіньових» економічних операцій, що стоять на шляху до створення благополучного підприємницького клімату. Важливо, щоб в нашій державі підприємці прагнули вести свій бізнес в ринковій економіці легальними, законними методами [2].

Для досягнення помітного результату в розвитку підприємництва і малого бізнесу необхідно зробити ще дуже багато. І, мабуть, починати потрібно з аналізу вже наявних пільг і преференцій, а також міри їх реального використання малим бізнесом, оцінки дії цих пільг на розвиток малого бізнесу. Потім необхідно структурувати і систематизувати заходи розвитку так, щоб збільшити їх доступність для реального, а не «штучного» малого підприємництва. Перетворити розрізнені структури підтримки малого підприємництва в єдину національну систему. І головне, слід зосередити увагу на пропаганді

малого підприємництва як важливого чинника розвитку національної економіки і відродження українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Васильєва Д.В. Актуальні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / Д.В. Васильєва. – Механізм регулювання економіки, 2011. – С. 188–196.

2. Жирко С.О. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. / С.О. Жирко – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-2/doc/2/25.pdf>

3. Перспективы экономики Украины: стратегия развития малого и среднего бизнеса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sesp.its.dn.ua/web/sesp/sesp-RU.nsf/0/6B83EE14A9976EB5C2257DB1003C0E25>

*Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук,
доцент*

Ю. Баранник, В. Кисель
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ТНК И ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКЕ

Транснациональные корпорации являются одним из важнейших субъектов международной экономики. Они напрямую влияют на новые тенденции в международной экономической деятельности, глобальную конкурентоспособность на международных рынках, и в свою очередь на экономику государств.

Рассматривая причины возникновения корпораций можно заметить, что все они связаны с несовершенством рынка, сильной монопольной властью производителей и препятствий при развитии международной торговли. Можно подметить, что финансовая стабильность ТНК помогает избегать появлению кризисов. А финансовую стабильность обеспечивают филиалы, размещенные в других странах, которые помогают снизить издержки производства и увеличить прибыль. Следуя этим преимуществам можно сказать, что все вышесказанное является причиной активной деятельности ТНК. Причины возникновения транснациональных корпораций проявляются в следующем:

- увеличение конкурентоспособности на международном рынке;
- интернационализация производства и капитала;

- стремление к финансовой стабильности и получению сверхприбыли;
- политика поддержки ТНК со стороны государств;
- способность увеличить жизненный цикл своих технологий и товаров;
- снижение значимости геоэкономических границ.

Снятие ограничений торговли и расширения рыночной экономики позволил ТНК увеличиться в размерах и расширить свою деятельность по всему миру. Таким образом, они влияют на экономическую деятельность отдельных государств. Украина очень нуждается в значительных иностранных инвестициях, инновационных технологиях и опытом управления ТНК. ТНК, как основные мировые инноваторы, способные активизировать высокотехнологичные сектора экономики, которые составляют основную межнациональную конкурентоспособность в XXI веке. Но, пока что Украина не входит в кандидаты стран реципиентов с хорошими условиями для ПИИ. Как факт, Украина занимает одно из последних мест для привлечения инвестиций среди стран СНГ, Центральной и Восточной Европы. Казало бы, у Украины есть много благоприятных условий для привлечения иностранных инвесторов: большой внутренний рынок Украины, наличие дешевой рабочей силы и низкая налоговая ставка на прибыль. Подобные преимущественные условия являются существенным фактором для инвесторов. Однако при наличии данных достоинств в Украине очень мало зарубежных филиалов, чему могут свидетельствовать такие причины:

- коррупция и военные действия;
- низкий доход граждан;
- изменчивость экономической среды и нестабильный курс валюты;
- нелегкие связи между правительственными и приватизационными органами;
- проблемы выхода на внутренний и внешний рынки и отсутствие материальной инфраструктуры; [1]

Все это является факторами, которые сдерживают инвестиции в украинскую экономику. В Украине насчитывается менее 7000 зарегистрированных подразделений иностранных ТНК, которые занимают только 0,8% от их общего количества в мире (около 810 000 единиц).

Среди самых известных ТНК, которые открыли дочерние компании, филиалы и совместные предприятия в Украине, лидируют:

VimpelCom (Нидерланды, Россия), МТС (Россия) – телекоммуникации; Japan Tabacco (Япония), Philip Morris International (Швейцария, США) – табачные изделия; Samsung Electronics и LG Electronics (Южная Корея) – дистрибуция бытовой техники; Toyota (Япония), Porsche Automobil Holding (Германия) – дистрибуция автомобилей; Nestle (Швейцария), Coca-cola (США) – пищевая промышленность и др. [2] А такие всемирно-известные транснациональные корпорации как BP (BritishPetroleum) и RoyalDutchShell делали попытки вхождения на нефтяной рынок Украины, но отказались от своих намерений работать в нашей стране из-за нестабильности нормативной законодательной базы и высокой себестоимости работ. Но в связи с последними событиями в Украине и низким рынком сбыта, большинство из этих филиалов используют свои мощности только на половину. Например, филиал американской ТНК «Coca-cola», которая в Украине имеет шесть мощностей, на данном этапе используют только три.

С этого можно сделать вывод, что самыми главными причинами нехватки зарубежных филиалов являются коррупция и военные действия на Донбассе, которые приводят к остальным выше замеченным причинам. Стабильность украинской экономики – главная перспектива на привлечения зарубежных ПИИ.

Список использованных источников

1. Деятельность ТНК в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://mobile.studbooks.net/1480080/menedzhment/deyatelnost_ukraine, свободный.
2. Список крупнейших компаний Украины с иностранным капиталом [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.dsnews.ua/vlast_deneg/top-20-vazhneyshih-zarubezhnyh-investorov-v-ukraine-30052018220000

Научный руководитель: Э.Н. Лимонова, кандидат экономических наук, доцент

DZIAŁANIA PRZEDSIĘBIORCZE POLSKIEJ MŁODZIEŻY NA PRZYKŁADZIE ABSOLWENTÓW UNIwersYTETU RZESZOWSKIEGO

Wstęp

Przedsiębiorczość jest cechą ludzką, która w znacznym stopniu decyduje o losach człowieka, świadczy o jego statusie społecznym oraz wskazuje na poziom rozwoju społeczeństwa. Jest to aspekt człowieczeństwa zarówno w wymiarze psychologicznym, jak też ekonomicznym. W aspekcie ekonomicznym rozwijanie postaw przedsiębiorczych jednostek jest niezwykle ważne, głównie ze względu na ich znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu czy kraju. Już w czasach średniowiecznych zauważano działania przedsiębiorcze, czego jednym z przykładów była chociażby wyprawa morska Marco Polo do krajów Dalekiego Wschodu¹.

Głównym celem opracowania jest przedstawienie przedsiębiorczych zachowań absolwentów Uniwersytetu Rzeszowskiego. W artykule wykorzystano polską zagraniczną literaturę przedmiotu oraz wyniki badań przeprowadzonych wśród absolwentów Uniwersytetu Rzeszowskiego przez Koło Naukowe „Interkreator”². W badaniach podjęto problematykę startu zawodowego absolwentów szkół wyższych, w tym zagadnienia związane z przedsiębiorczymi i kreatywnymi zachowaniami młodych osób.

Istota przedsiębiorczości

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji przedsiębiorczości, które odnoszą się do różnych aspektów tej kategorii pojęciowej. Znaczący przedmiot podejmowali próby sformułowania definicji, w których można by zawrzeć wielowymiarowość tego pojęcia. Jak dotychczas nie znaleziono jeszcze takiej definicji, która odpowiadałaby każdemu podejściu badawczemu³. Według S. Shane’a i S. Venkataramana przedsiębiorczością określa się przykładowo ogół działań skupiających się

¹ T. Gruszecki, *Przedsiębiorca w teorii ekonomii*, Cedor, Warszawa, 1994, s. 40.

² Koło Naukowe Ekonomistów „Interkreator” działa na Wydziale Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jego opiekunem jest prof. UR dr hab. Anna Barwińska-Małajowicz. Obie Współautorki są członkami Koła.

³ P. Davidsson, *What Is Entrepreneurship? In: Researching Entrepreneurship, Conceptualization and Design*, ed., Davidsson P., Springer, International Studies in Entrepreneurship vol 33, 2016.

na identyfikacji, ocenie, wykorzystaniu szans wprowadzenia nowych produktów, nowych usług, sposobów organizowania, etc.⁴

W literaturze przedmiotu wyróżnić można trzy rodzaje definicji przedsiębiorczości:

- 1) kategorie pojęciowe odnoszące się do rezultatów,
- 2) terminy określające procesy i zdarzenia przedsiębiorcze,
- 3) definicje skupiające się na umiejętnościach przedsiębiorcy⁵.

Przyjmuje się, że przedsiębiorczość jest dyscypliną wiedzy z pogranicza ekonomii i nauk o zarządzaniu. Agnieszka Kurczewska dostrzega, że przedsiębiorczość konsekwentnie zyskuje status oddzielnej dyscypliny naukowej, jednak o trudnym do określenia statusie naukowym. Posiada bowiem interdyscyplinarny i wielowymiarowy charakter i nie dysponuje spójnymi, uszczegółowionymi definicjami i teoretycznymi koncepcjami, regułami badawczymi, oraz samodzielną metodologią. Czerpie z dorobku innych nauk, w tym nie tylko ekonomii, ale również zarządzania, biologii czy też matematyki⁶.

Warto dodać, że w analizie postaw przedsiębiorczych można rozróżnić trzy zasadnicze elementy⁷:

- 1) element emocjonalny, który obejmuje sferę uczuć, motywacji, nastrojów;
- 2) element behawioralny, w którym ujawniają się predyspozycje do odpowiednich zachowań i reakcji na bodźce pojawiające się w określonych sytuacjach;
- 3) element poznawczy – informacje, wiedza, opinie oraz umiejętności nabyte w drodze kształcenia kształtujące zachowanie jednostki.

W najbardziej popularnym w literaturze ujęciu przedsiębiorczości, jakim jest ujęcie procesowe (tworzenie, kreowanie nowych przedsięwzięć), przedsiębiorczości przypisuje się określone funkcje⁸. Funkcje, na które wskazuje Andrzej Koźmiński, zostały zestawione na rysunku 1.

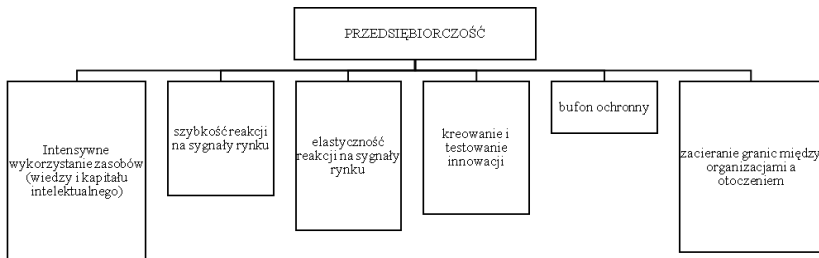
⁴ S. Shane, *A General Theory of Entrepreneurship. the Individual – Opportunity Nexus*, Edward Elgar Pub., Northampton, 2003, s. 3.

⁵ A. Kurczewska, *Przedsiębiorczość*, PWE, Warszawa 2013, s. 31.

⁶ Ibidem, s.18-20.

⁷ M. Białasiewicz, *Przedsiębiorczość- pożądana kompetencja*, studia i prace wydziału nauk ekonomicznych i zarządzania, Uniwersytet Szczeciński, 2008, nr 1, s.9.

⁸ M. Klonowska-Matynia, J. Palinkiewicz, *Przedsiębiorczość w teorii ekonomicznej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej”, No. 17, Koszalin 2013, s. 32.

Rys.1. Funkcje przedsiębiorczości

Źródło: A.K. Koźmiński, *Zarządzanie w warunkach niepewności*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 165.

Dzięki przedsiębiorczości można zatem lepiej wykorzystywać dostępne zasoby, zwłaszcza niematerialne, dokonywać szybkich, a zarazem elastycznych reakcji związanych ze zmianami rynkowymi (pojawianie się nowych konkurentów, rozwój technologiczny, zmiany na rynku pracy, przemiany zachodzące w otoczeniu międzynarodowym, substytuty na rynku, zmieniający się popyt, zmiany w poziomie dochodów konsumentów, etc.), jak również minimalizować ryzyko towarzyszące różnego rodzaju działaniom rynkowym⁹.

Przedsiębiorczość może przybierać różne formy – od przedsiębiorczości indywidualnej do przedsiębiorczości wewnętrznej (korporacyjnej)¹⁰. Według G. Pinchota najważniejszą „postacią idei przedsiębiorczości wewnętrznej jest przedsiębiorca (wewnętrzny), który kieruje przedsięwzięciem od chwili powstania nowej idei aż do jej komercjalizacji”, zatem to właśnie na barkach przedsiębiorcy spoczywa obowiązek stworzenia oraz realizacji nowego przedsięwzięcia gospodarczego od jego powstania aż do komercjalizacji w sposób jak najbardziej efektywny i skuteczny¹¹.

Warto zaznaczyć, że przedsiębiorczość powinna być kształtowana na drodze nauczania. Edukacja w zakresie przedsiębiorczości odgrywa bowiem kluczową rolę w budowaniu przedsiębiorczego społeczeństwa. Edukacja na rzecz przedsiębiorczości została zapoczątkowana na przełomie lat 40. oraz

⁹A.K. Koźmiński: *Zarządzanie w warunkach niepewności*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 155–156.

¹⁰ M. Białasiewicz, op. cit., s. 11.

¹¹ G. Pinchot: *Intrapreneurship*. Harper and Row, New York 1985, s. 32, za: J. Targalski (red.), *Przedsiębiorczość i rozwój firmy*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1999, s. 132.

50. XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Pierwsze z akademickich kursów przedsiębiorczości odbyły się w 1947 roku na Harvard Business School. Parę lat później, w 1953r., P.F. Drucker rozpoczął na Uniwersytecie w Nowym Jorku prowadzenie zajęć z przedsiębiorczości oraz innowacji. Efektem prowadzonych kursów było zwiększenie się liczby wykazywanych działań przedsiębiorczych wśród uczestniczących w nich osób. Ponadto Guzman i Liñán wyróżnili cztery kategorie edukacji ukierunkowanej na przedsiębiorczość¹²:

- 1) jako ścieżkę kariery zawodowej;
- 2) edukację nakierowaną na uruchamianie start-upów;
- 3) edukację dla doświadczonych przedsiębiorców;
- 4) jako promocję przedsiębiorczych postaw.

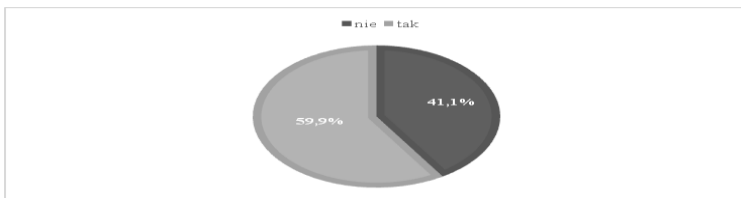
Wspomnieć również należy, że w badaniach nad przedsiębiorczością, w tym przedsiębiorczością indukowaną (kreowaną, stymulowaną, wspieraną w ramach edukacji) istotne miejsce zajmują badania poświęcone młodzieży, w tym studentom i absolwentom szkół wyższych oraz ich postawom i intencjom przedsiębiorczym. W tego typu badania wpisuje się projekt zrealizowany przez Koło Naukowe Ekonomistów „INTERKREATOR” działające przy Katedrze Makroekonomii i Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, którego wyniki przedstawiono w dalszej części opracowania.

Przedsiębiorczość absolwentów Uniwersytetu Rzeszowskiego w świetle wyników badań własnych

Na współczesnym rynku pracy niezmiernie istotne jest wykazywanie postaw przedsiębiorczych. W procesie rekrutacji to właśnie takie cechy jak kreatywność, zaradność, pomysłowość (czyli to, co rozumiemy potocznie pod pojęciem przedsiębiorczości), są cechami oczekiwanymi od potencjalnych pracowników. Przedsiębiorczość jest ponadto jedną z kluczowych kompetencji wymienianych przez Komisję Europejską w kontekście uczenia się przez całe życie.

W projekcie pt. „Start zawodowy absolwentów szkół wyższych” przeprowadzonym przez Koło Naukowe Ekonomistów „INTERKREATOR” wzięło udział 274 osób. W opracowaniu podjęto próbę identyfikacji stopnia wykazywania postawy przedsiębiorczej podczas studiów oraz sposobów, jakie badani absolwenci wykorzystywali w celu kształtowania własnej przedsiębiorczości. Badanie zostało przeprowadzone w 2018 roku w Rzeszowie oraz w powiecie rzeszowskim.

¹² A. Skala, *Przedsiębiorczość- wyzwanie dla edukacji*, [w:] A. Postuła, J. Majczyk, M. Darecki (red.), *Przedsiębiorczość: jednostka, organizacja, kontekst*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2015, s. 18-20.

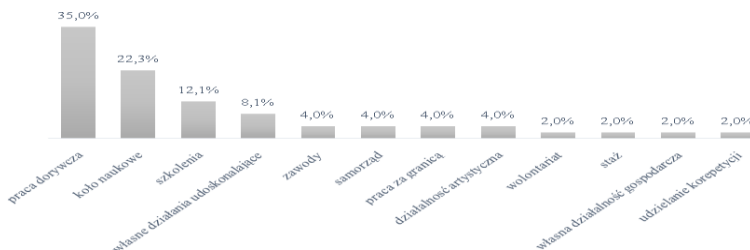
Wykres 1. Czy absolwenci wykazywali postawę przedsiębiorczą podczas studiów?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych”, Rzeszów, 2018.

Respondenci biorący udział w badaniu odpowiadając na pytanie, czy wykazywali podczas studiów postawę przedsiębiorczą mieli możliwość udzielenia odpowiedzi twierdzącej lub przeczącej, przy czym w przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej zostali poproszeni o przedstawienie sposobu wykazywania przejawianej przedsiębiorczości. Analiza wyników badań zamieszczonych na wykresie 1 wskazuje, że niemal 59,9% absolwentów wykazywało działania przedsiębiorcze w czasie studiów. Można wysnuć wniosek, że większość studentów stara się wykorzystywać swój wolny czas na działania związane z aktywizacją zawodową w zakresie kształtowania przedsiębiorczych postaw. Pozostałe 41,1% respondentów nie wykazywało podczas studiów postawy przedsiębiorczej (wykres 1).

Kolejne pytanie dotyczyło sposobów przejawiania postaw przedsiębiorczych w trakcie studiów. Możliwy był tutaj wielokrotny wybór odpowiedzi (wykres 2). Wśród osób poproszonych o rozwinięcie odpowiedzi twierdzącej o to, w jaki sposób wykazywali postawę przedsiębiorczą w trakcie trwania studiów, najczęstszą odpowiedzią było: podjęcie pracy dorywczej zarobkowej. Wybór tej drogi rozwijania przedsiębiorczości przynosi efekt w postaci doświadczenia zawodowego, które jest niezmiernie istotne w procesie rekrutacji. Na drugim miejscu znalazła się przynależność do koła naukowego. W ramach tej przynależności członkowie brali czynny udział w konferencjach naukowych, realizowali badania naukowe oraz analizowali otrzymane wyniki. W dalszej kolejności ankietowani udzielili informacji, że odbywali kursy oraz szkolenia podnoszące ich kwalifikacje zawodowe, dokonywali własnych działań pogłębiających ich umiejętności poprzez korzystanie np. z doświadczenia rodziców lub obserwacji otoczenia, brali udział w zawodach sportowych (uzyskując wysokie noty i nagrody), działali w samorządzie studenckim, pracując podczas wakacji za granicą oraz podejmując działalność artystyczną, dzięki której mogli rozwinąć swoje pasje oraz zdobyć rozgłos w branży, w której chcą działać. Najmniej osób wskazało na

działalność w ramach wolontariatu, podjęcie stażu w branży związanej z kierunkiem studiów, udzielanie korepetycji oraz prowadząc własna działalność gospodarczą.

Wykres 2. Sposoby przejawiania postaw przedsiębiorczych w trakcie studiów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych”, Rzeszów2018.

Podsumowanie

Współczesny rynek pracy wymaga od nowego pracownika podejmowania wielu działań zorientowanych na pozyskanie pozycji lidera na ścieżce własnej kariery zawodowej. Sam dyplom ukończenia szkoły wyższej nie jest „przepustką” do uzyskania satysfakcjonującej pracy. Niezwykle istotne z punktu widzenia pracodawców jest posiadanie przez potencjalnych pracowników umiejętności charakterystycznych dla postaw przedsiębiorczych. W związku z powyższym w życiu każdego młodego człowieka podejmującego trud ukończenia uczelni wyższej ogromnej wagi nabiera świadomość konieczności wykorzystywania różnego rodzaju sposobów kształtowania przedsiębiorczych zachowań, co w fazie startu zawodowego przełoży się na skuteczniejsze wejście na rynek pracy.

A. Barwińska-Małajowicz Prof. UR dr hab., A. Persak
Uniwersytet Rzeszowski

EMIGRACJA ZAROBKOWA ABSOLWENTÓW SZKÓŁ WYŻSZYCH – ASPEKTY TEORETYCZNE I EMPIRYCZNE (NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO)

Wprowadzenie

Współczesna intensyfikacja międzynarodowych przepływów siły roboczej (osób w wieku produkcyjnym, zarówno bezrobotnych, jak i pracujących, które są gotowe na podjęcie pracy) jest determinowana in. poziomem postępu technicznego, pogłębianiem się różnic w poziomie płac między krajami biednymi i bogatymi oraz szeroką rozumianą globalizacją

procesów gospodarczych. Na początku XXI wieku przyspieszenie procesów migracyjnych o charakterze ekonomicznym wynikało również zotwarcia i rozszerzenia granic europejskich¹³. Istotny wzrost migracji w Europie nastąpił w wyniku rozszerzenia Unii Europejskiej z dn. 01.05.2004 roku. Dotyczył przepływu pracowników z UE-8¹⁴ do państw UE-15¹⁵ i został spowodowany udostępnianiem rynków pracy przez kolejne państwa UE-15 nowym państwom członkowskim Unii. Podkreślić należy, że przesłanką emigracji niekoniecznie musi być bieda, często jest to raczej wizja lepszych warunków życia, lepszej pracy i wyższych zarobków w innym kraju.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wybranych okoliczności wpływających na decyzje młodych Polaków (absolwentów szkół wyższych) o wyjeździe do pracy za granicę oraz identyfikacja wybieranych przez nich geograficznych kierunków emigracji. Analiza wyników badań empirycznych, które zostały przeprowadzone w województwie podkarpackim, została poprzedzona syntetycznym przedstawieniem wybranych teorii wyjaśniających zjawisko emigracji zarobkowej w skali międzynarodowej.

Teoretyczny zarys migracji międzynarodowych

Początki migracji sięgają czasów starożytności. Proces przemieszczania się ludności, bez względu na czas trwania, przebieg czy przyczynę, określany był mianem *migratio* (łac.) i dotyczył głównie ruchów ludności związanych ze stałą zmianą miejsca zamieszkania przez daną jednostkę¹⁶. Ze względu na złożoność i wieloaspektowość procesów migracyjnych w literaturze przedmiotu trudno jest znaleźć jedną spójną definicję zjawiska migracji. Przykładowo Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) odnosi się do pojęcia migracji jako do zbioru przepływów ludzi w różnych kierunkach: do kraju (imigracja) lub poza kraj macierzysty (emigracja)¹⁷. Z kolei Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (*IOM – International Organisation for Migration*) w opracowaniu pt. *Glossary on Migration* określa migrację jako formę przemieszczania się jednostki, grupy

¹³ A. Barwińska-Małajowicz, K. Puchalska, *Międzynarodowe przepływy kapitału i siły roboczej*, UR, Rzeszów 2010, s. 78.

¹⁴ UE-8 – państwa postsocjalistyczne, które przystąpiły do Unii Europejskiej w dn. 01.05.2004 r. poza Cyprem i Maltą.

¹⁵ UE-15 – państwa członkowskie Unii Europejskiej w okresie przed rozszerzeniem z dn. 01.05.2004 r.

¹⁶ J. Olszowy, *Wybrane aspekty migracji zarobkowych i ich wpływ na rynek pracy*, [w:] Rynek-Spółeczeństwo-Kultura nr 2(18)/2016, s.7.

¹⁷ OECD iLibrary, https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/migration/indicator-group/english_443b6567-en, (08.03.2019).

osób przez granicę międzynarodową lub w obrębie państwa, bez względu na długość trwania procesu i jego przyczyn¹⁸.

Międzynarodowe migracje ludności są determinowane przez względy ekonomiczne i pozaekonomiczne. Najczęściej spotykane są jednak motywy ekonomiczne, do których zalicza się przede wszystkim chęć znalezienia pracy przez osoby bezrobotne lub dążenie do uzyskania większego wynagrodzenia przez osoby pracujące wprawdzie zawodowo, ale niezadowolone ze swoich aktualnych dochodów, podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz nabywanie większego doświadczenia zawodowego¹⁹. Mając na względzie, że niniejsze opracowanie dotyczy migracji o charakterze ekonomicznym poniżej przedstawiono w mocno syntetyczny sposób wybrane współczesne koncepcje teoretyczne wyjaśniające uwarunkowania zjawiska migracji zarobkowej, przywołując neoklasyczną teorię migracji, teorię migracji NELM oraz koncepcję *push-pull*.

Według **neoklasycznej teorii migracji** pracownicy emigrują do tych krajów, w których są wyższe stawki płacy, czyli wybierają te kraje (regiony), w których podjęcie zatrudnienia jest dla nich najbardziej opłacalne. Według modyfikacji Johna Harris'a i Michaela Todaro emigranci oczekują w wybranym regionie najwyższego zwrotu z kapitału ludzkiego. Todaro twierdził, że „ludzie migrują nie dlatego, że są pewni poprawy swojego bytu, ale dlatego, że oczekują tej poprawy”²⁰. To właśnie element „oczekiwania” jest w tym wymiarze najważniejszy. Teoria ta jest często potwierdzana przez rzeczywistość i chociaż początkowo zastosowanie znajdowała w większym stopniu w stosunku do migracji wewnętrznych (w szczególności w odniesieniu do ruchu ludności z obszarów wiejskich do miast, dokonywanym pod wpływem rozwoju gospodarczego i uprzemysłowienia w krajach rozwijających się)²¹, to jednak stosunkowo szybko rozszerzono tę analizę do opisu przemieszczeń ludnościowych w skali międzynarodowej²². Koncepcją związaną i uzupełniającą z poziomu mikro teorii neoklasyczną, jest tzw. **nowa ekonomiczna teoria migracji** (*the new economics of migration* – NEM), występująca również w literaturze

¹⁸ R. Perruchoud, J. Redpath-Cross [eds.], *Glossary on Migration* 2nd edition, IOM International Organization for Migration, 2011, s. 61-62.

¹⁹ P. Bożyk, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne. Teoria i polityka*, PWE, Warszawa 2008, s. 98; A. Barwińska-Małajowicz, op. cit., s. 83-85.

²⁰ *Wyzwania urbanizacji i rola ONZ-HABITAT*, wykład dr A. Kajumulo Tibaijuki, Zastępcy Sekretarza Generalnego NZ i Dyrektora Wykonawczej ONZ-HABITAT, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 18 kwietnia 2008 r.

²¹ J. R. Harris, M.P. Todaro, *Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis*, „The American Economic Review”, Vol. 60, No. 1, 1970.

²² J. Brzozowski, *Marnotrawstwo mózgów wśród wykwalifikowanych emigrantów a inwestycje w kapitał ludzki* [w:] „*Ekonomista*” 2010, nr 6, s.

anglojęzycznej jako nowa ekonomiczna teoria migracji zasobów pracy (*the new economics of labor migration* - NELM). W odróżnieniu od neoklasycznej teorii migracji podstawową jednostką analizy nie jest tutaj migrant lecz jego rodzina (gospodarstwo domowe). Decyzja o podjęciu emigracji traci swój dotychczasowy indywidualny charakter, ponieważ zapada w wyniku wspólnych rozważań i ustaleń zarówno migranta, jak i osób uczestniczących w sytuacji migracyjnej (rodzina, znajomi). Zmienia się również układ korzyści i kosztów, które również przestają mieć charakter indywidualny, a zaczynają być dzielone przez określoną grupę²³. Według tej koncepcji emigracja postrzegana jest jako efekt wspólnego podejmowania decyzji w obrębie gospodarstwa domowego (każdy członek gospodarstwa domowego może podjąć zatrudnienie w innym miejscu, np. jeden członek pozostaje i pracuje w społeczności lokalnej, w której w danym momencie przebywa, inny może wyjechać do pracy do innego miasta(regionu) w obrębie własnego kraju (emigracja wewnętrzna), kolejny – podjąć decyzję o zagranicznej emigracji zarobkowej). Dzięki temu następuje dywersyfikacja dochodów gospodarstwa domowego: w sytuacji, gdy zawiedzie jedno ze źródeł, jest szansa, że członkowie gospodarstwa będą czerpać środki na utrzymanie z pozostałych źródeł²⁴. Z kolei jedną z najbardziej znanych koncepcji migracyjnych jest **teoria push-pull**, opracowana przez Everetta Lee²⁵. Autor koncepcji, rozwijając teorię tzw. sposobności pośrednich Samuela Stouffer'a, wyróżnił cztery rodzaje bodźców skłaniających do migracji:

- 1) czynniki wypychające (*push factors*), czyli te związane z krajem (regionem) pochodzenia,
- 2) czynniki przyciągające (*pull factors*), czyli te związane z krajem (regionem) docelowym,
- 3) przeszkody pośrednie (*intervening obstacles*) - czynniki ingerujące, frykcyjne,
- 4) czynniki osobiste (*personal factors*)²⁶.

²³ F. Mester, *Zuwanderungen in die Länder der Europäischen Union, Bestimmungsgründe, Folgen und migrationspolitische Implikationen*, Selbstverlag des Zentralinstitut für Raumplanung und des Instituts für Siedlungs- und Wohnungswesen der Universität Münster, Band 192, Münster 2000, s.92; A. Górny, P. Kaczmarczyk *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*, Prace Migracyjne, Instytut Studiów Społecznych Uniwersytet Warszawski, nr 49, Warszawa 2003, s. 54.

²⁴ D. S. Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino, J.E. Taylor, *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Clarendon Press, Oxford, 1998; J. Brzozowski, op. cit., s. 64.

²⁵ E. S. Lee, *A Theory of Migration*, "Demography", Vol. 3, No. 1, 1966.

²⁶ F. Mester, op. cit., s. 104-108; A. Sakson, *Migracje - fenomen XX i XXI wieku*, „Przegląd Zachodni“, nr 2/2008, Poznań 2008, s. 13.

Koncepcja *push-pull* poddaje szczegółowej analizie społeczno-ekonomiczną sytuację potencjalnego migranta w kraju (regionie) pochodzenia oraz w kraju (regionie) docelowym. Determinanty opisujące tę sytuację mogą mieć charakter sprzyjający podjęciu decyzji o emigracji (wysokie stawki płacy w kraju docelowym, duże zapotrzebowanie na siłę roboczą), bądź zniechęć do wyjazdu (wysoka stopa bezrobocia w kraju docelowym, niskie wynagrodzenie)²⁷.

Do czynników typu *push* zaliczyć należy przykładowo wysokie bezrobocie i brak możliwości podjęcia zatrudnienia w kraju pochodzenia, niewystarczający poziom środków na utrzymanie rodziny, etc., zaś do *pull factors* – pewność zatrudnienia w kraju docelowym, korzystne warunki pracy i płacy, dobre warunki rozwoju zawodowego i wysoki poziom zabezpieczenia socjalnego. Teoria czynników wypychających i przyciągających uwzględnia ponadto przeszkody pośrednie, takie jak np. polityka migracyjna państwa docelowego, kontrole graniczne, przepisy regulujące pobyt i pracę obcokrajowców w kraju przyjmującym migranta, koszty transportu, itp. Duży wpływ na podjęcie decyzji o emigracji mają również tzw. czynniki osobiste, w szczególności wiek, płeć, stan cywilny, cechy osobowościowe, poziom wykształcenia czy gotowość do przekwalifikowania zawodowego jednostki migrującej.

Potencjalny migrant podejmuje decyzję poprzez porównanie listy *push factors* oraz *pull factors* (należy zaznaczyć, że decyzja ta nigdy nie będzie w pełni racjonalna), przy czym bilans ten może być w jednej chwili dodatni, a w innej ujemny, co jest zależne przykładowo od pojawiających się w danym momencie przeszkód pośrednich (np. niemożność znalezienia zatrudnienia w wyuczonym zawodzie)²⁸.

Przegląd dostępnych w literaturze przedmiotu ekonomicznych koncepcji migracji wskazuje, że ani żadna z nich, analizowana ekskluzywnie, ani próby łącznego wykorzystania wybranych teorii do opisu zjawiska migracji międzynarodowej, nie pozwalają w sposób wyczerpujący wytłumaczyć tego zjawiska. Warto zaznaczyć, że analiza migracji międzynarodowych wymaga podejścia inkluzywnego, interdyscyplinarnego. Nie bez znaczenia dla analizy tego zjawiska są wyniki badań prowadzonych przez różne podmioty i na różnych płaszczyznach badawczych.

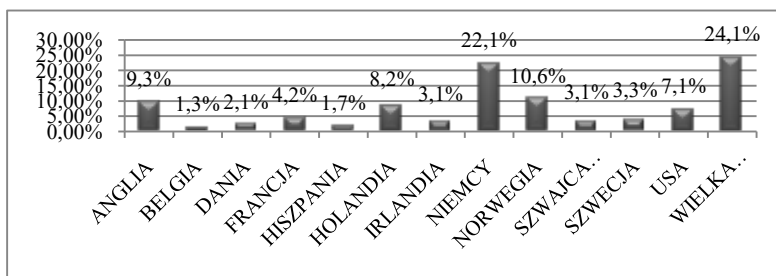
²⁷ A. Barwińska-Małajowicz, K. Tęcza, *Imigracja pracowników z Ukrainy do Polski - dynamika i charakter zmian na podkarpackim rynku pracy*, [w:] Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej – Społecznej w Ostrołęce, nr 1/2018(28), Ostrołęka 2018, s. 262.

²⁸ B. Liberska, *Migracja kadr wysoko kwalifikowanych z krajów rozwijających się (drenaż mózgów)*, PWN, Warszawa 1977; A. Barwińska-Małajowicz, K. Tęcza, op. cit., s. 262.

Emigracja zarobkowa podkarpackiej młodzieży – wyniki badań empirycznych

Analiza profilu współczesnego emigranta zarobkowego wskazuje, że jest to zazwyczaj osoba młoda. Wychodząc z założenia, że u podstaw podjęcia badań empirycznych powinno leżeć dążenie do zapewnienia luki poznawczej, Koło Naukowe Ekonomistów „INTERKREATOR” podjęło próbę pomniejszenia zidentyfikowanej luki w zakresie zachowań i deklaracji migracyjnych absolwentów szkół wyższych w województwie podkarpackim.

W badaniu naukowym pt. „Start zawodowy absolwentów szkół wyższych w województwie podkarpackim”²⁹ przeprowadzonym w 2018 roku przez Koło Naukowe Ekonomistów „INTERKREATOR” wzięło udział 405 respondentów (absolwentów szkół wyższych z województwa podkarpackiego). W artykule podjęto próbę identyfikacji niektórych okoliczności wpływających na decyzję o wyjeździe do pracy za granicę oraz kierunków geograficznych emigracji młodych Polaków.

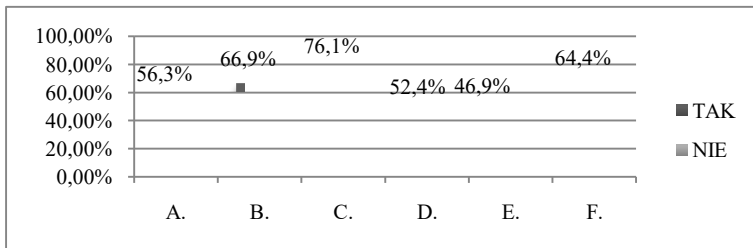

Wykres 1. Kraje, w których respondenci szukaliby pracy za granicą

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Start zawodowy absolwentów szkół wyższych w województwie podkarpackim”, Rzeszów, 2018.

Analiza wyników badań zamieszczonych na wykresie 1 wykazuje, że największa część respondentów poszukiwałaby pracy w Wielkiej Brytanii (ok. 24%) oraz w Niemczech (ok. 22%), następnie w Norwegii (10,6%), Anglii (9,3%), Holandii (8,2%) i USA (7,1%). Natomiast niewielki odsetek respondentów wybrałby pracę w Hiszpanii czy Belgii.

²⁹ Pomysłodawca, autor i kierownik projektu badawczego: Opiekun Koła - prof. UR dr hab. Anna Barwińska-Małajowicz.

Wykres 2. Okoliczności wpływające na decyzję o wyjeździe za granicę do pracy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Start zawodowy absolwentów szkół wyższych w województwie podkarpackim”, Rzeszów, 2018.

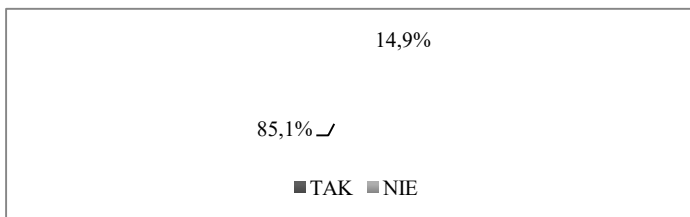
Respondenci, którzy brali udział w badaniu – odpowiadając na pytanie w jakich okolicznościach zdecydowałby się na wyjazd do pracy za granicę – mogli wybrać kilka odpowiedzi z poniższych:

- A. nie widzę innej możliwości, żeby zarobić pieniądze,
- B. za granicą zarobiłbym/zarobiłabym więcej,
- C. mógłbym/mogłabym lepiej opanować język obcy,
- D. pod warunkiem, że mógłbym/-abym wyjechać z rodziną,
- E. gdybym miał/-a takie same prawa jak obywatele kraju, do

którego planowany byłby wyjazd,

- F. gdybym tam miał/-a tam lepsze szanse rozwoju zawodowego niż w kraju ojczystym.

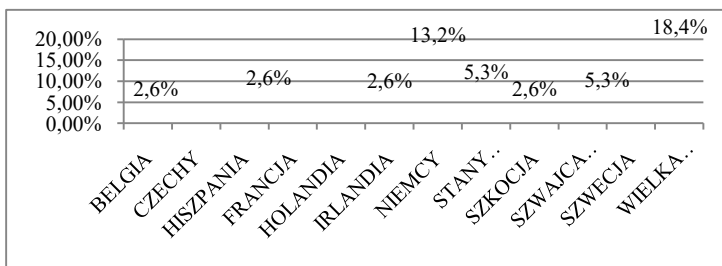
Analiza wyników badań zamieszczonych na wykresie 2 wskazuje, że kluczowym czynnikiem wpływającym na zdecydowanie się na wyjazd do pracy za granicę byłoby lepsze opanowanie języka obcego (76%). Dla nieco mniejszej grupy (ok 67%) motywatorem do wyjazdu byłaby możliwość osiągnięcia wyższego wynagrodzenia. Jeszcze mniejszy odsetek respondentów zadeklarował, że do emigracji skłoniłby ich brak odpowiedniej pracy w Polsce i większe perspektywy na rozwój zawodowy za granicą. Spośród wymienionych wariantów najmniej ważny okazał się czynnik dotyczący posiadania takich samych praw, jakie mają obywatele kraju docelowego (47%).

Wykres 3. Praca zarobkowa poza granicami Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Start zawodowy absolwentów szkół wyższych w województwie podkarpackim”, Rzeszów, 2018.

Wśródrespondentów biorących udział w badaniu przeprowadzonym przez Koło Naukowe Ekonomistów „INTERKREATOR” tylko niespełna 15% badanych zadeklarowało, że już kiedyś podjęło pracę zarobkową poza granicami Polski (wykres 3).

Wykres 4. Kraje, w których respondenci znaleźli pracę zarobkową

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Start zawodowy absolwentów szkół wyższych w województwie podkarpackim”, Rzeszów 2018.

Respondenci, którzy znaleźli pracę zarobkową poza granicami Polski (wykres 3) podjęli pracę w Wielkiej Brytanii (18,44%) iHolandii (18,42%). Na kolejnym miejscu uplasowały się Niemcy (13%), dalej Belgia, Czechy, Francja, Hiszpania, Irlandia, Szkocja i Szwajcaria.

Podsumowanie

Dopełnieniem studiów teoretycznych są często badania empiryczne. Przedstawiona w opracowaniu analiza wyników badań pozwoliła na identyfikację niektórych okoliczności wpływających na decyzję o wyjeździe do pracy za granicę oraz kierunków geograficznych emigracji młodych Polaków. Do deklarowanych przez respondentów kluczowych

czynników wpływających na decyzję o wyjeździe do pracy za granicę należały: lepsze opanowanie języka obcego oraz możliwość osiągnięcia wyższego wynagrodzenia. Mniejszy odsetek respondentów zadeklarował, że do emigracji skłoniliby ich brak odpowiedniej pracy w Polsce i większe perspektywy na rozwój zawodowy za granicą. Największa część respondentów poszukiwałaby pracy w Wielkiej Brytanii, Niemczech, a w dalszej kolejności w Norwegii, Anglii, Holandii i USA. Natomiast niewielki odsetek respondentów wybrałby pracę w Hiszpanii czy Belgii. Wśród respondentów tylko niespełna 15% badanych zadeklarowało, że już kiedyś podjęło pracę zarobkową poza granicami Polski (najczęściej w Wielkiej Brytanii, Holandii i Niemczech).

A. Barwińska-Małajowicz Prof. UR dr hab., K. Szypuła
Uniwersytet Rzeszowski

ZAGRANICZNA EMIGRACJA ZAROBKOWA MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO – PRZYCZYNY I KIERUNKI GEOGRAFICZNE

Wprowadzenie

Zjawiskiem często występującym we współczesnym świecie jest emigracja zarobkowa. Jest to rodzaj wyjazdów wydzielonych ze względu na takie przyczyny jak np. poszukiwanie lepszych warunków pracy czy wyższego wynagrodzenia za pracę. W Polsce jednym z województw o ujemnym saldzie migracji, a także trzecim co do jego wielkości jest województwo podkarpackie, chociaż warto zaznaczyć, że z roku na rok wskaźnik ten maleje.

Celem opracowania jest przedstawienie głównych powodów zagranicznej emigracji zarobkowej mieszkańców województwa podkarpackiego oraz wybieranych przez nich geograficznych kierunków emigracji. W ramach tak nakreślonego celu podjęto próbę znalezienia odpowiedzi na następujące pytania: Dlaczego mieszkańcy województwa podkarpackiego emigrują? Dokąd i na jak długo wyjeżdżają w poszukiwaniu pracy? Do przybliżenia tego problemu posłużyła analiza wyników badania pt. „Uwarunkowania zagranicznej emigracji zarobkowej mieszkańców województwa podkarpackiego”³⁰ przeprowadzonego przez Koło Naukowe Interkreator. Fragmentaryczną analizę przygotowywał zespół studentów II roku Ekonomii studiów I stopnia Uniwersytetu

³⁰ Pomysłodawca, autor i kierownik projektu badawczego: Opiekun Koła - prof. UR dr hab. Anna Barwińska-Małajowicz.

Rzeszowskiego, których szczegółowy imienny wykaz został zamieszczony na końcu artykułu.

Skala i kierunki emigracji Polaków na początku XXI wieku

Od momentu wejścia Polski w struktury Unii Europejskiej i stopniowego otwierania granic państw Europy Zachodniej dla polskich pracowników można było zauważyć zwiększenie skali wyjazdów Polaków do pracy poza granicami kraju. Bardzo wiele z nich ma charakter tymczasowy (sezonowy), wiąże się z sezonowością wykonywanej pracy (np. praca przy uprawie tulipanów w Holandii). Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w końcu 2017 roku poza granicami Polski przebywało czasowo około 2 540 tys. mieszkańców Polski, tj. o 25 tys. (1%) więcej niż w 2016 roku (tabela 1).

Tabela 1

Szacunek emigracji z Polski na pobyt czasowy w latach 2004-2017 (liczba osób przebywających za granicą pod koniec roku)

Kraj przebywania	Liczba emigrantów w tys.									
	2004	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ogółem	1000	1450	2000	2060	2130	2196	2320	2397	2515	2540
w tym Europa	770	1200	1685	1754	1816	1891	2013	2098	2214	2241
Unia Europejska (27 krajów)	750	1170	1607	1670	1720	1789	1901	1983	2096	2121
w tym:										
Austria	15	25	29	25	28	31	34	36	39	40
Belgia	13	21	45	47	48	49	49	52	54	54
Cypr	-	-	3	3	2	1	1	1	1	1
Czechy	-	-	7	7	8	8	9	9	9	9
Dania	-	-	19	21	23	25	28	30	32	33
Finlandia	0,4	0,7	3	2	2	3	3	3	3	3
Francja	30	44	60	62	63	63	63	64	64	64
Grecja	13	17	16	15	14	12	9	8	8	7
Hiszpania	26	37	48	40	37	34	32	30	29	28
Holandia	23	43	92	95	97	103	109	112	116	120
Irlandia	15	76	133	120	118	115	113	111	112	112
Niemcy	385	430	440	470	500	560	614	655	687	703
Portugalia	0,5	0,6	1	1	1	1	1	1	1	1
Szwecja	11	17	33	36	38	40	43	46	49	50
Wielka Brytania	150	340	580	625	637	642	685	720	788	793
Włochy	59	70	92	94	97	96	96	94	93	92
Kraje spoza UE	20	30	78	84	96	102	112	115	118	120
w tym:										
Norwegia	-	-	50	56	65	71	79	84	85	85

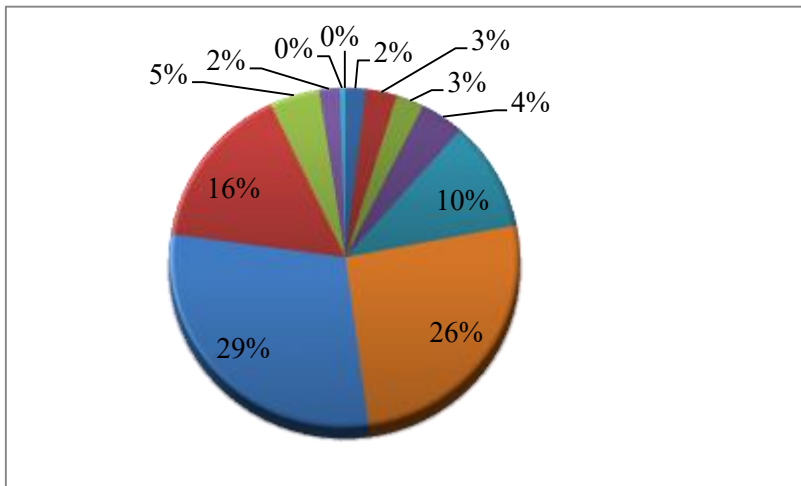
Źródło: *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2017*, GUS, Warszawa 2018.

Zdecydowana większość emigrantów przebywała (lub nadal przebywa) w krajach należących do Unii Europejskiej (aż 2121 tys. osób) (tabela 1).

Jednakże Polacy emigrują także do krajów spoza Unii Europejskiej, m. in. do Norwegii (85 tys. os. w 2017 r.), Szwajcarii i Islandii. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego najwięcej osób opuściło województwo podkarpackie w 2006 roku (saldo migracji wyniosło: -1464 osób), przy czym w większości przypadków wyjeżdżali mężczyźni.

Zagraniczne wyjazdy zarobkowe mieszkańców woj. podkarpackiego – wyniki badań empirycznych

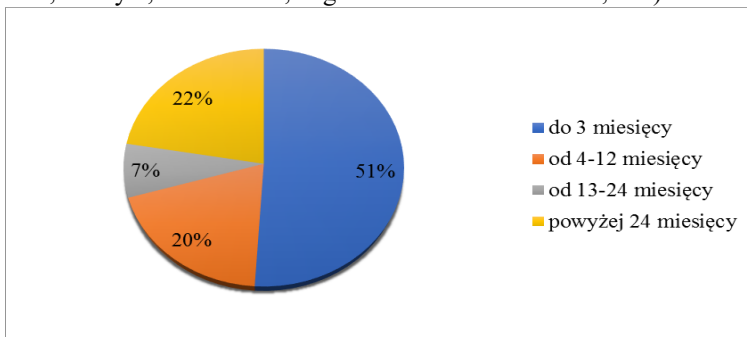
W badaniu pt. „Uwarunkowania zagranicznej emigracji zarobkowej mieszkańców województwa podkarpackiego”, przeprowadzonym przez Koło Naukowe Interkreator na przełomie października i listopada 2018 roku, wzięło udział 1402 respondentów (mieszkańców woj. podkarpackiego). Większość osób badanych była płci żeńskiej i należała do przedziału wiekowego 18-25 lat. Ponad 50% respondentów stanowiły osoby stanu wolnego, na drugim miejscu znajdowały się osoby żonate bądź zamężne. Osoby biorące udział w badaniu posiadały przeważnie wykształcenie średnie zawodowe lub zasadnicze zawodowe. Zdecydowana większość osób badanych powróciła na stałe do Polski, do województwa podkarpackiego. Niewielka część respondentów wciąż mieszka za granicą lub powróciła do Polski, ale mieszka poza województwem podkarpackim.

Wykres 1. Emigracja mieszkańców woj. podkarpackiego w 2018 roku według miesiąca wyjazdu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania pt. „Uwarunkowania zagranicznej emigracji zarobkowej mieszkańców województwa podkarpackiego”, Rzeszów 2018.

Jak wykazuje analiza otrzymanych wyników, w 2018 roku najczęściej wyjazdów nastąpiło w miesiącach od maja do sierpnia (wykres 1), co wiąże się z tymczasowym charakterem większości wyjazdów zarobkowych (wiosną i latem emigranci wyjeżdżają do pracy sezonowej, np. przy zbiorze owoców, warzyw, na budowie, w gastronomii i hotelarstwie, etc.).

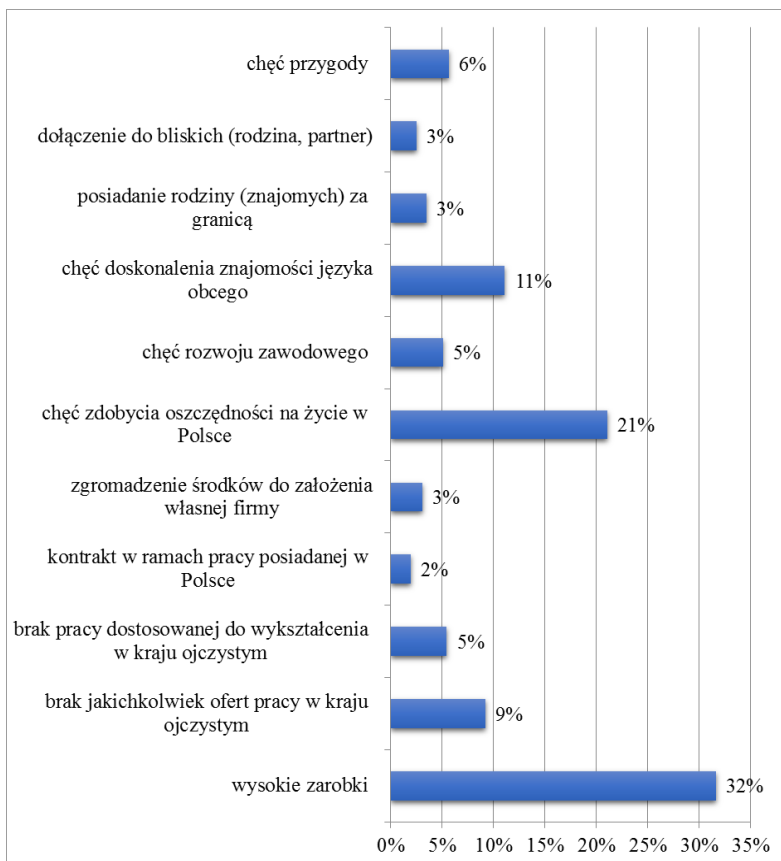

Wykres 2. Długość pobytu za granicą podkarpackich emigrantów deklarowana w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania pt. „Uwarunkowania zagranicznej emigracji zarobkowej mieszkańców województwa podkarpackiego”, Rzeszów 2018.

Ponad połowa respondentów zadeklarowała, że przebywała za granicą do 3 miesięcy (wykres 2). Najliczniejszą grupę wśród tych osób stanowili respondenci w wieku 18-25 lat (prawie 80% ogółu badanych). Odsetek osób w przedziale wiekowym 26-35 lat wynosił 10%, natomiast osób w wieku 36 lat i więcej było poniżej 10%. Wśród osób, które przebywały za granicą do 3 miesięcy największy udział (58%) miały kobiety. Natomiast mężczyźni częściej emigrowali na czas dłuższy niż 3 miesiące. Największy odsetek (ok. 70%) wśród osób przebywających za granicą do 3 miesięcy stanowili respondenci stanu wolnego, następnie - osoby w stałym związku partnerskim oraz żonate/zamężne.

Respondentów zapytano również o kraj docelowy ich wyjazdów. Najwięcej respondentów pracowało w Niemczech (około 30%). Na drugim miejscu znalazła się Holandia oraz Wielka Brytania (po około 20%). Na kolejnych miejscach uplasowały się Francja i kraje skandynawskie (odpowiednio 7% i 6%). Krajem poza Europą, do którego ankietowani emigrowali zarobkowo, były USA (około 4%). Ankietowani najczęściej wybierali jednak w celach zarobkowych kraje europejskie.

Wykres 3. Główne powody migracji mieszkańców woj. podkarpackiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania pt. „Uwarunkowania zagranicznej migracji zarobkowej mieszkańców województwa podkarpackiego”, Rzeszów 2018.

Za główny powód wyjazdu do pracy za granicą respondenci uznali możliwość osiągnięcia wysokich zarobków (32% ogółu badanych). Na drugim miejscu w hierarchii znalazła się chęć zdobycia oszczędności na życie w Polsce, zaś za kolejną ważną przyczynę respondenci przyjęli chęć doskonalenia znajomości języka obcego (wykres 3). Wysokie zarobki w największym stopniu zachęcały do emigracji osoby w wieku 18-25 lat. Wśród osób, które zdecydowały się za emigracją do danego kraju głównie z powodu wysokich zarobków udział mężczyzn i kobiet był taki sam.

Podsumowanie

Jak już wcześniej zauważono, największy udział w ogólnej liczbie emigrantów mają osoby młode. Z województwa podkarpackiego również najczęściej migrowali ludzie młodzi, stanu wolnego, nie posiadający wykształcenia wyższego, a okres ich migracji trwał od 3 do 4 miesięcy. Praca, którą wykonywali, miała zazwyczaj charakter sezonowy. Najczęściej wybieranymi destynacjami były Niemcy, Wielka Brytania, Holandia, Francja i kraje skandynawskie. Najczęstszym powodem, dla którego Polacy decydowali się na emigrację zagraniczną, okazały się wysokie zarobki, które pozwalają w opinii respondentów na zwiększenie oszczędności po powrocie do Polski.

Warto na koniec podkreślić, że migracje zarobkowe mają swoje pozytywne i negatywne strony. Wśród korzyści można z pewnością wymienić możliwość zdobycia doświadczenia i znacznego powiększenia własnych dochodów. Jednocześnie jednak emigrant narażony jest na różnego rodzaju deprivację, związane choćby z brakiem zaplecza kulturowego, poczuciem izolacji, czy odłączeniem od rodziny.

К. Безпалова

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ТОВАРІВ ТА ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

Як відомо товари можуть бути комплементарними або субститутами. Однак разом з цим праця та капітал можуть виступати як комплементарними так і субститутами. Зміна ціни на товари-субститути прямо впливає на попит на даний товар. Існує велика кількість товарів, які ефективно замінюються один одним. Чим більша їх кількість, тим активніше реагує попит на зміну вартості на них. Але ж якщо на ринку немає взаємозамінних товарів – зміна цін на них не спричинить коливань обсягів продажу в більшій мірі. Є безліч прикладів таких товарів – інсулін для хворих на цукровий діабет, окуляри або лінзи для людей з поганим зором, антиасматичні препарати для хворих на астму і т.д.

На еластичність попиту спорідної продукції також впливає наявність товарів-комплементів. Наприклад, коли зросла продаж телефонів iPhone, збільшились і продажі на аксесуари для них – захисне скло, чохла і т.д.

Коли дорожча продукція певної галузі конкурує з товарами-субститутами, вона втрачає свою привабливість. Наявність субститутів обмежує прибуток підприємств і рівень цін, тому що компаніям

доводиться слідкувати за коливанням цін на замінники (товари-субтитуту). Якщо з'являються нові технології, або зростає конкуренція, як наслідок є зниження прибутку і відповідно ціни у ринковому сегменті.

Єдиний виробник в своїй галузі є натуральним монополістом, але немає галузі, що виготовляє товари-субтитуту.

Часто виробники частково або у більшій мірі змінюють профіль у власній справі, організовують багатогалузевий бізнес із-за високих цін на товари-субтитуту. Прикладом є зростання цін на м'ясо птиці, наслідком чого є той факт, що виробники яловичини скорочують її виробництво, а на виробництво птиці направляють лише частину ресурсів.

Взаємодоповнюючі товари або товари-комплементи – це товари, що споживаються у парі. Зростання ціни одного товару викликає зменшення попиту на взаємодоповнюючий товар. Прикладом є шини, бензин та інші запасні частини для автомобіля. Попит на шини зменшиться, якщо збільшиться ціна на бензин, тому що автомобілісти стануть їздити менше.

Важливим фактором на попит товару є мода. Наприклад, коли здоровий образ життя став популярним – знизився попит на алкоголь, сигарети, енергетики. Наслідком цього стало збільшення попиту на овочі, фрукти, натуральні напої і т.д.

Праця і капітал одночасно є і комплементом, і субститутутом. Не можна повністю капітал замінити працею і навпаки, так як вони доповнюють і взаємозамінюють один одного одночасно.

Отже, попит на будь-який з товарів-субтитутів знаходиться в прямій залежності від коливань ціни. Попит на основний товар зворотно залежний від коливань ціни на товар-комплемент, якщо один товар доповнює інший.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

R. Bielak, K. Zielińska, J. Ziomek
Uniwersytet Rzeszowski

BIOTERRORYZM – ZAGROŻENIE DLA WSPÓŁCZESNYCH GOSPODAREK

WSTĘP

Biotechnologia jest to interdyscyplinarna dziedzina nauki, wykorzystująca procesy biologiczne na skalę przemysłową. Do pojęcia „biotechnologia” zarówno rządowe jak i naukowe organizacje podają różne

wyjaśnienia. Według Organizacji Narodów Zjednoczonych, „*Biotechnologia to używanie układów biologicznych, organizmów żywych lub ich składników w celu wytwarzania lub modyfikowania produktów lub procesów w określonym zastosowaniu.*”³¹ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwo Gospodarki definiują tę dziedzinę jako: „*interdyscyplinarną dziedzinę nauki i techniki zajmującą się zmianą materii żywej i nieożywionej poprzez wykorzystanie organizmów żywych, ich części, bądź pochodzących od nich produktów, a także modeli procesów biologicznych w celu tworzenia wiedzy, dóbr i usług.*”

Szybki rozwój biotechnologii dał naukowcom podstawę do profilaktycznego zastosowania organizmów żywych oraz do edycji ich genomu w celu wykorzystania w medycynie. Duży postęp nauki niesie jednak za sobą szereg zagrożeń wynikających między innymi z niepożądanego wykorzystania organizmów żywych do celów terrorystycznych, gdzie mogą służyć jako broń biologiczna. Rodzaj terroryzmu z wykorzystaniem broni biologicznej nosi nazwę bioterroryzm. Słowo „bioterroryzm” odnosi się do czynników biologicznych (mikrobów lub toksyn) używanych jako broń do celów osobistych lub politycznych. FBI definiuje bioterroryzm jako celowe uwolnienie lub zagrożenie uwolnienia czynników biologicznych (tj. wirusów, bakterii, grzybów lub ich toksyn) w celu spowodowania choroby lub śmierci populacji ludzkiej lub roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich w celu terroryzowania ludności cywilnej lub manipulowania rządem. Bioterroryzm różni się od innych metod terroryzmu tym, że materiały potrzebne do wytworzenia skutecznego czynnika biologicznego są łatwo dostępne, wymagają niewielkiej specjalistycznej wiedzy i są tanie w produkcji.³² Najbardziej podatnym na ataki bioterrorystyczne sektorem gospodarki okazuje się być sektor rolny. Struktura ekonomiczna rolnictwa jest zbyt zróżnicowana, aby atak na nią spowodował ogólnoswiatowy głód. Akt bioterroryzmu może jednak dać bardzo poważne konsekwencje ekonomiczne.

Celem opracowania jest prezentacja zjawisk bioterroryzmu z wykorzystaniem patogennych organizmów oraz analiza ich wpływu na sytuację ekonomiczną i gospodarczą Stanów Zjednoczonych i całego świata. Badaniu poddano dane statystyczne dotyczące problemu bioterroryzmu. W niniejszym opracowaniu przedstawiono potencjalne ekonomiczne skutki ataków bioterrorystycznych w odniesieniu do

³¹ *Konwencja o różnorodności biologicznej ONZ*, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20021841532>

³² <https://www.cdc.gov/healthcommunication/toolstemplates/entertainmented/tips/Bioterrorism.html?fbclid=IwAR1tXzCfDeLLvwiYQgfl00dYelU-9tlhp0wdNCN4XF2rR3wn4CzAEhpfpcM>

gospodarki rolnej Stanów Zjednoczonych i innych państw. Bazowano na studium przypadku, analizie dokumentacyjnej i metodzie historycznej.

PRZYKŁADY EPIDEMII JAKO ODZWIERCIEDLENIE ZASIĘGU BIOTERRORYZMU

Atak bioterrorystyczny skierowany w rolnictwo i mający na celu wprowadzenie czynnika chorobotwórczego przeciwko żywemu inwentarzowi w celu osłabienia stabilności i/lub generowania strachu ma definicję – agroterroryzm. Atak terrorystyczny z zastosowaniem broni biologicznej może mieć znaczący wpływ na międzynarodowy rynek importu zwierząt i roślin, ze względu na obawę przed rozwojem egzotycznych chorób.³³ Wprowadzenie zakazu importu i nakładanie środków sanitarnych w postaci nakazu uboju zakażonych zwierząt może doprowadzić do strat ekonomicznych. Przeprowadzona w 2002 roku hipotetyczna analiza ekonomiczna bioataku na gospodarkę rolną wskazała, że w wypadku wybuchu epidemii pryszczycy w Stanach Zjednoczonych, zostanie ubitych około 2,6 mln zwierząt. Szacowane podstawowe koszty rekompensaty w zależności od wielkości gospodarstw przedstawiono w tabeli 1. Tabela 2 natomiast zawiera koszty czyszczenia i dezynfekcji, w tym koszty środków dezynfekujących i pestycydów, a także wynagrodzenia dla załóg sprzątania i dezynfekcji. W tabelach 1, 2 przedstawiono tylko niektóre koszty w odniesieniu do wielkości gospodarstw.

Tabela 1

Szacowane koszty rekompensaty wypłaconej w zależności od wielkości gospodarstwa

Lp.	Liczba zniszczonych stad	Liczba zwierząt zniszczonych na stado	Liczba zabitych zwierząt ogółem	Koszt rekompensaty (\$1,000)
Duże mleczarne	175	2,000	350,000	571,872
Małe mleczarne	441	500	220,500	358,618
Razem	616	2,500	579,500	930,490

Źródło: opracowanie własne na podstawie Lee B., Park J., Gordon P., Moore J. E., Richardson H. W., *Estimating the State-by-State economic impacts of a food-and-mouth disease attack*, International Regional Science Review 35(1), 2012, s.26-47.

³³ Lee B., Park J., Gordon P., Moore J. E., Richardson H. W., *Estimating the State-by-State economic impacts of a food-and-mouth disease attack*, International Regional Science Review 35(1), 2012, s.26-47.

Tabela 2

Koszty czyszczenia i dezynfekcji

Lp.	Liczba zniszczonych stad	Koszt zniszczeń na stado (\$1,000)	Koszt czyszczenia i dezynfekcji (\$1,000)
Duże mleczarnie	175	150.9	26,405
Małe mleczarnie	441	90.8	40,022
Razem	616	241.7	66,427

Źródło: opracowanie własne na podstawie Lee B., Park J., Gordon P., Moore J. E., Richardson H. W., *Estimating the State-by-State economic impacts of a food-and-mouth disease attack*, International Regional Science Review 35(1), 2012, s. 26-47.

Hipotetyczną analizę wyników potwierdzają statystyki pochodzące z Wielkiej Brytanii, gdzie podczas naturalnego wybuchu pryszczycy wśród zwierząt, musiało zostać ubitych około 6,6 mln bydła. Szacuje się, że straty gospodarcze w rolnictwie i żywności wyniosły 3.1 miliarda funtów.³⁴ Podobnie jak w Wielkiej Brytanii zahamowany został eksport czerwonego mięsa i gospodarka rolna uległa osłabieniu po wybuchu pryszczycy, tak w Stanach Zjednoczonych to zjawisko również miało miejsce. W 2003 roku wybuchła w USA epidemia BSE³⁵, co skutkowało spadkiem eksportu wołowiny o 81 i 71% odpowiednio w 2004 i 2005 roku, w porównaniu do roku 2000³⁶. Straty gospodarcze z tego tytułu były ogromne, ze względu na to, że Stany Zjednoczone były w analizowanym okresie jednym z największych państw eksportujących wołowinę na arenie międzynarodowej. Pomimo, że przytoczone przykłady nie są bezpośrednio związane z celowym zastosowaniem broni biologicznej przez człowieka do wywołania wspomnianych epidemii, to przedstawione statystyki mogą służyć jako punkt odniesienia do ekonomicznych skutków bioterroryzmu. Możemy założyć, że akty bioterrorystyczne, polegające na świadomym użyciu patogennych organizmów w celu wywołania epidemii mogą się odbywać na podobną skalę. Biorąc również pod uwagę fakt, że ataki bioterrorystyczne mogą nie być precyzyjnie kontrolowane ze względu na unikalny charakter

³⁴ Thompson, D., Muriel P., Russell D., Osborne P., Bromley A., Rowland M., Creigh-Tyte S., Brown C., *Economic costs of the foot and mouth disease outbreak in the United Kingdom in 2001*. Revue Scientifique Et Technique De L Office International Des Epizooties 21, 2002, s. 675-87.

³⁵ BSE – Gąbczasta encefalopatia bydła, potocznie nazywana choroba wściekłych lub szalonych krów.

³⁶ Dane zasięgnięte z FAOSTAT ONZ – bazy danych statystycznych Organizacji do spraw Wyżywienia i Rolnictwa.

organizmów żywych, dochodzimy do wniosku, że proceder ten może przynieść dużo większe straty ekonomiczne, niż w przypadku wybuchu naturalnej epidemii.

BIOTERRORYZM W ODNIESIENIU DO SPOŁECZEŃSTWA

Analizując, na przykładach odnotowanych przypadków epidemii, wpływ bioterroryzmu na populację zwierząt oraz ekonomiczne straty gospodarstw rolnych związane z niwelowaniem tego procederu, w niniejszym podrozdziale omówiono wpływ zastosowania broni biologicznej na społeczeństwo. Początkiem 2009 roku WHO (Światowa Organizacja Zdrowia) wskazała na rozprzestrzeniający się szczep wirusa grypy typu A. Najważniejszym pod względem omawianego tematu jest fakt, że epidemia wzięła początek od krążącego wśród zwierząt w Ameryce oraz Europie i Azji, wirusa, który był przyczyną wybuchu choroby świńskiej grypy typu A.³⁷ Światowa Organizacja Zdrowia podała, że w 2009 roku tylko w Meksyku odnotowano 590 potwierdzonych laboratoryjnie przypadków zakażenia ludzi, natomiast w Stanach Zjednoczonych liczba ta wynosiła 286, w tym jeden przypadek śmiertelny.³⁸

Ze względu na szeroko rozwinięty transport i chęć społeczeństwa do podróżowania, epidemie rozprzestrzeniają się również na inne państwa. W ostatnich latach coraz częściej odnotowuje się również przypadki zachorowań na Ebolę. Tylko w Stanach Zjednoczonych i Europie do 2014 roku, liczba odnotowanych zachorowań sięgała rzędu około 20 milionów. Wskazywane straty ekonomiczne z tego tytułu obejmują wszystkie poniesione koszty, które mają na celu działania diagnostyczne, leczenie, koszty społeczne i ubezpieczenia oraz hospitalizację osób zakażonych. Ogólne podsumowanie tych kosztów, spowodowanych przez wybuch epidemii Ebola przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3

Ekonomiczne skutki wybuchu epidemii Ebola w USA i Europie do 2014 roku

Poniesione koszty strat dla gospodarki:	Kwota [\$]
Koszty leczenia	20 mld
Koszty ubezpieczeń	10 mld
Koszty społeczne	2-3 mld

³⁷ Fraser C. i wsp. *Pandemic potential of a strain of influenza A (H1N1): early findings*. Science 324, 2009, s. 1557–1561

³⁸ Dane z oficjalnej strony WHO: https://www.who.int/csr/don/2009_05_05/en/

Koszty z tytułu wstrzymania pracy i kwarantanny	5 mld*
Koszty zamknięcia rynków finansowych na jeden dzień	1 mld
Kwota z tytułu śmierci 4 mln ludzi	10 bln

*koszt podany w skali jednego miesiąca

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego, WHO i OECD oraz https://dyskusja.biz/gospodarka/ekonomiczne-skutki-wybuchu-epidemii-eboli-42494?fbclid=IwAR3oZe2fFSgkpmQr92E_hMjdxs6fXONwv46rFwZYGIAAGBYMbNKEYI3uQfU

PODSUMOWANIE

Bioterroryzm jest niedawno wykształconą formą terroryzmu, który wykorzystuje organizmy żywe lub ich toksyny w celu wykorzystania ich jako broń biologiczną. Taki rodzaj terroryzmu zdobywa coraz szerszą popularność ze względu na niskie koszty produkcji „bomby biologicznej”, niezwykłą skuteczność na dużą skalę oraz ze względu na możliwość aktywowania jej w późniejszym czasie.³⁹ Dzięki temu rozpoznanie źródła zakażenia staje się bardzo trudne. W niniejszym opracowaniu przeanalizowano kilka sytuacji wystąpienia epidemii w wybranych krajach.. Jak można zauważyć, epidemie powodują znaczne straty w obrębie ekonomii gospodarczej. Ze względu na przymus uboju zakażonych zwierząt oraz ogromne straty pieniężne z tytułu zahamowania eksportu międzynarodowego mięsa oraz hospitalizacji osób zakażonych, wnioskujemy, że bioterroryzm wpływa na współczesne gospodarki w sposób bardzo negatywny powodując ogromne straty ekonomiczne, materialne oraz psychiczne całego społeczeństwa. Analizując szerokie straty spowodowane epidemiami, możemy założyć, że podobny scenariusz miałby miejsce w przypadku celowego zapoczątkowania rozwoju epidemii przez człowieka, czyli w przypadku zastosowania aktów bioterrorystycznych z wykorzystaniem broni biologicznej.

Bioterroryzm wpływa na sytuację ekonomiczną świata w znacznym stopniu. Poprzez nakładanie na państwa dotknięte zamachem bioterrorystycznym różnego rodzaju sankcji, obejmujące zakaz handlu produktów na rynku międzynarodowym, prowadzi to do utraty ogromnej sumy pieniędzy z budżetu państwa. W przypadku zastosowania ataku w kierunku ludzi, oprócz strat psychicznych i społecznych prowadzi to również do osłabienia ekonomicznej struktury państwa, z uwagi na wysokie koszty hospitalizacji zakażonych osób. Można jednoznacznie stwierdzić, że

³⁹ Broń biologiczna może być aktywowana od razu lub po kilku godzinach utajenia (w zależności od wykorzystanego patogenego szczepu).

bioterroryzm wpływa na sytuację ekonomiczną i społeczną państwa w sposób destrukcyjny.

Bibliografia

Fraser C. i wsp. *Pandemic potential of a strain of influenza A (H1N1): early findings*. Science 324, 2009, s. 1557–1561

Konwencja o różnorodności biologicznej ONZ, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20021841532>

Lee B., Park J., Gordon P., Moore J. E., Richardson H. W., *Estimating the State-by-State economic impacts of a food-and-mouth disease attack*, International Regional Science Review 35(1), 2012.

Thompson, D., Muriel P., Russell D., Osborne P., Bromley A., Rowland M., Creigh-Tyte S., Brown C., *Economic costs of the foot and mouth disease outbreak in the United Kingdom in 2001*. Revue Scientifique Et Technique De L Office International Des Epizooties 21, 2002.

https://www.who.int/csr/don/2009_05_05/en/

<https://www.cdc.gov/healthcommunication/toolstemplates/entertainment-ed/tips/Bioterrorism.html?fbclid=IwAR1tXzCfDeLLvwiYQgf100dYelU-9t1hp0wdNCN4XF2rR3wn4CzAEhpfcM>

Promotor naukowy: Dr inż. M. Lechwar

В. Билык, И. Сёмич

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днипро

ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ И ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ТНК

На сегодняшний день, в условиях глобализации, достаточно важную роль во всемирном развитии экономических отношений играют ТНК.

Существует 4 уровня регулирования деятельности ТНК: надгосударственный, межгосударственный, государственный и общественный.

На надгосударственном уровне используются многосторонние международные соглашения. Например, ЮНКТАД, организация, в которую входят 194 страны, способствует развитию международной торговли; обеспечивает равноправие, взаимовыгодное сотрудничество государств; разрабатывает рекомендации, принципы, организационно-правовые условия и механизмы функционирования современных МЭО; берет участие в согласовании деятельности других инстанций ООН касательно экономического развития хозяйственных связей и поощрения международной торговли и развития.

На межгосударственном уровне деятельность ТНК регулируется двусторонними инвестиционными договорами (ДИД) - международными сделками двух стран, согласно которым каждая страна обязана соблюдать стандарты ТНК, которые оговорены в договорах. Например, ДИД Швейцарии и Судана прежде всего стимулирует инвестиции в производственную, торговую, туристическую и технологическую области.

На государственном уровне деятельность ТНК регулируется законодательством и государственными органами принимающей страны (различными законами, нормативными актами, министерствами и организациями). Такими органами в Украине являются Министерство иностранных дел, Министерство экономического развития и торговли и др.

Общественное регулирование осуществляется через традиции, обычаи, воспитание, влияние на органы местного самоуправления. Например, несоответствие стандартов качества ТНК и принимающей страны приводит к отказу от данной продукции гражданами принимающей страны.

Затрагивая тему юридической природы определенных обязательств, которые корпорации должны выполнять в любой стране, следует отметить, что в специальной литературе всё ещё отсутствует единый подход к международным корпорациям, касательно норм и правил соблюдения.

Всё же, существует «Декларация о международных инвестициях и многонациональных предприятиях», правил которой придерживается большинство ТНК, но действует она по международному принципу «мягкого права». Документ был утвержден Организацией экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) 21 июня 1976 года. Рассмотрим основные пункты регулирования ТНК:

1. Общая политика: содействие развитию в сферах экономики, социологии, а также экологии; воздержание от вмешательства, выполненного незаконным путем в политику местного уровня; воздержание от различных форм дискриминации и дисциплинарных действий; уважение прав человека в своей деятельности; отказ от поиска, а также использования льгот, которые не соответствуют законодательству принимающей страны в сферах налогообложения, финансов, труда, безопасности и окружающей среды.

2. Раскрытие информации: ТНК должны выступать гарантами того, что достоверная информация согласно их деятельности доступна для просмотров; информация, касательно целей компании, финансовых операций, количества персонала, филиалов и стран, в которых они

находятся, основных должностных лиц, структуры управления, должна быть раскрыта.

3. Занятость и отношения в сфере промышленности: соблюдение корпорациями стандартов в сфере труда; обеспечение хороших условий для работников; обеспечение сотрудничества между работодателем и работником, а также, консультаций.

4. Окружающая среда: организация и поддержка охраны окружающей среды; запрет строительства экологически незащищенных производств; постоянные поиски новых возможностей для совершенствования деятельности предприятия в сфере защиты окружающей среды.

5. Борьба со взяточничеством: неподкупность предприятия; административно-контрольная система.

6. Интересы потребителя: соответствие продукции предприятия установленным стандартам здоровья и безопасности потребителя; защита персональных данных, уважение к личности клиента.

7. Наука и техника: деятельность предприятия должна соответствовать научной и технологической политике страны; защита прав интеллектуальной собственности.

8. Конкуренция: воздержание от антиконкурентных соглашений; запрет использования демпинговых цен.

9. Налогообложение: своевременная оплата налоговых обязательств; подчинение налоговому законодательству страны функционирования.

Однако на практике эти правила далеко не всегда соблюдаются, особенно в отношении принимающих стран с низким уровнем экономического развития. В современном мире уже давно назревает необходимость закрепить обязательства ТНК на международном правовом уровне, что, вполне возможно, потребует создания новой регулирующей структуры.

Научный руководитель: Э.Н. Лимонова, кандидат экономических наук, доцент

К. Бондарь
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ МЕХАНІЗМУ РИНКОВОГО САМОРЕГУЛЮВАННЯ

Механізм ринкового саморегулювання - взаємозв'язок і взаємодія основних елементів ринку, до яких відносяться попит, пропозиція,

ціни та конкуренція. Дані елементи - основа ринкових відносин. Ринковий механізм господарювання функціонує на засадах відповідних цим елементам економічних законів: закону попиту і пропозиції, закону рівноважної ціни, закону конкуренції, закону прибутковості тощо. Коли всі ці закони діють стихійно, ринок самостійно і вільно саморегулюється. Це надає економіці певної точності, забезпечує встановлений порядок у взаємодії всіх суб'єктів, що здійснюють економічну діяльність.

Цей механізм здійснює несвідому координацію дій людей і фірм, оскільки система створює взаємодію внутрішньо взаємопов'язаних посередників і підприємців, вона забезпечує баланс між обмеженими ресурсами споживачів та його потребами. Відомий класик політичної економії Адам Сміт назвав механізм ринкового саморегулювання - "принципом невидимої руки ринку". Згідно з цим, продавці й покупці залежать один від одного і можуть діяти лише з урахуванням взаємних вподобань. Саме ця обставина призводить до саморегулювання ринкової економіки.

Механізм саморегулювання ринкової економіки має декілька позитивних рис. Він базується на особистій свободі суб'єктів економічної діяльності, що дозволяє координувати економічну діяльність суб'єктів без примусу. Також вагомою позитивною рисою механізму саморегулювання ринкової економіки є ефективний розподіл ресурсів. Ресурси спрямовуються у виробництво тих благ, в яких суспільство має термінову потребу.

Стихійне саморегулювання суперечливо. Воно здійснюється, як зазначав К. Маркс, шляхом нездійснення. Досягнута економічна рівновага в процесі економічного розвитку порушується, потім відновлюється знову. Економічний процес набуває циклічний характер. Фази підйомів і криз регулярно змінюють один одного. На мою думку, механізм ринкового саморегулювання не можна вважати ідеальною моделлю. Це підтверджує і «Велика депресія», економічна криза, що обрушилась на країни Заходу 1929-1933 рр. Класична модель саморегульованої ринкової системи не витримала суворого випробування на практиці. Даний механізм спроможний правильно діяти лише в умовах, яких немає ніде. Перша умова - господарське переважає численного про шарку дрібних самостійних товаровиробників. Друге - наявність вільної, нічим не обмеженої конкуренції. Зазначені умови підказують виробникам, що і для кого потрібно виробляти, а покупцям - що доцільно, а що не має сенсу купувати на ринку. Отже, механізм саморегулювання, що діє як наслідок самостійної поведінки підприємців при повній відсутності

стороннього втручання, сьогодні не функціонує. Але без пізнання його сутності спроби жорсткого державного регулювання господарських процесів виявляться невдалими та не принесуть користі ні суспільству, ні населенню країни. Також до основних проблем механізму ринкового саморегулювання можна віднести і породження соціально-економічної нерівності і нестабільності, що може проявлятися у безробітті, інфляції.

Отже, економіка нездатна успішно розвиватися без будь-якого втручання держави.

Для покращення ринкового саморегулювання держава повинна вживати таких заходів:

- підвищення конкуренції в ринковій системі (заохочення поліпшення якості товарів / послуг для збільшення прибутку найбільш конкурентоспроможних виробників);

- скорочення монополізації шляхом проведення антимонопольної політики (комплекс заходів дозволяє розширюватися малому / середньому бізнесу, що призводить до скорочення впливу на ринок великих монополістів);

- підвищення рівня економічної свободи (економічні агенти повинні самостійно вибирати контрагентів, з якими вони були б готові укласти товарно-ринкові відносини);

- мінімальне втручання держави у відносини, що виникають між продавцями / покупцями (тільки на законодавчому рівні).

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Борисова

Університет імени Альфреда Нобеля, г. Дніпро

СВОЙСТВА ИЗОКВАНТ

Изокванта – кривая, содержащая множество всевозможных комбинаций факторов производства. Каждая точка на данной кривой, имеет свое определенное сочетание количества факторов производства для выпуска установленного объема продукции.

Она подразумевает совершенную замещаемость производственных ресурсов. Например, определенный объем товаров может быть произведен с применением или труда, или лишь только денежных средств, или с внедрением безгранично вероятных комбинаций того и иного ресурса.

Изокванта очень схожа на линию безразличия. Их отличия лишь в том, что изокванта показывает положение в области производства, а

линия безразличия – потребления. А в свойствах и изображении на площади координат, они имеют схожий характер.

Что же делает изокванту все таки кривой?

Изокванта может быть как кривой, так и прямой, и даже строить перпендикулярные прямые. Все зависит от эластичности замещения в производстве с определенным объемом товаров.

Например, если все же наша изокванта изображена кривой, то это говорит о том, что один фактор может спокойно заменить другой. Или же если наша кривая образует угол 90 градусов, следовательно, факторы могут использоваться только в определенной пропорции. И если же изокванта - прямая, то возможность подмены 1-го фактора иным значительна.

Свойства изокванты:

1. Изокванты не могут пересекаться, так как на карте изоквант они показывают разный объем производства. То есть, чем ближе изокванта к началу координат, тем меньший предполагается объем выпуска.

2. Они имеют отрицательный наклон. Сам наклон показывает зависимость двух факторов в производственном процессе, и поэтому отрицательный наклон показывает, что при увеличении одного из факторов производства сопутствует уменьшению к использованию другого, при конкретном объеме выпуска.

3. Предельная норма технического замещения MRTS какого-либо ресурса, сокращается при движении вниз по кривой. С точность, как и линия безразличия, MRTS определяется величиной денежных средств, которая в свою очередь в любой точке равна наклону касательной линии проведенной к определенной заданной точке.

4. Изокванты выпуклы к началу координат, потому что мы не исключаем того, что факторы могут заменять друг друга, но они не являются абсолютными заменителями.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

А. Браславская
Университет имени Альфреда Нобеля, м. Днипро

ГРАНДИОЗНАЯ ОШИБКА РИЧАРДА МИЛГАУСА НИКСОНА

Президентская должность – неотъемлемая часть доверия и поддержки граждан той или иной страны. Существует множество мыслей насчет самого определения «президент Соединённых Штатов Америки», но неоднократно удалось доказать, что данный термин

представляет собой один из самых влиятельных и авторитетных постов в мире. Но из всех президентов США, обвиняемых в злоупотреблении этой властью, существует только один за всю ее историю, который покинул свой пост до завершения срока правления. Заслуживает ли Ричард Никсон, чтобы его здравие махинации помнили? Для начала разберемся с наводящим вопросом: «В чем суть скандала, который положил конец его президентству?»

Отличный политик, республиканец и к тому же юрист, Ричард Никсон пользовался популярностью среди жителей страны. Стремительно идя к власти под лозунгами соблюдения законности и наведения порядка в стране, а также завершения вьетнамской войны. Никто не сомневался, что его переизберут на второй срок. За полгода до выборов он отправил своих людей установить «прослушку» в штабе конкурентов, что стоило ему карьеры [1].

Уотергейтский скандал - это в принципе личный скандал президента Никсона попытавшегося утаить от общественности свое личное участие и содействие сотрудников администрации в данном взломе, попытке получить ценную информацию штаб-квартиры.

Последующие действия Никсона попытались замять, но внедрение «Вашингтон Пост» и его расследования разрушило план экс-президента. Всего после 2 месяцев после инаугурации президента, конгресс США делает первые шаги к его импичменту [2].

Несмотря на множество угроз, Боб Вудворд и Карл Бернштейн продолжали расследование Никсона, что привело к его совершенно не лучшей репутации. По началу Ричард совершенно не волновался и даже предложил конгрессу благоприятствовать расследованию дела, но впоследствии того как сотрудник федерального авиационного агентства сообщил комиссии о системе записи переговоров в Белом доме, ситуация Никсона резко испортилась. Никсон был привлечен к ответственности и осужден в 1974 году, но 37-й президент Соединенных Штатов взял абшид, прежде чем он был привлечен к ответственности за проникновение в штаб-квартиру Демократической партии в 1972 году, который далее стал известен как "уотергейтский скандал". Доказать, что президент распорядился произвести эту акцию, которую пресса решила квалифицировать как третьеклассный взлом или то, что он хотя-бы знал о ней, - не удалось [1].

Не стоит забывать, о политике Никсона, еще одной глобальной ошибкой считался валютный кризис. В результате войны во Вьетнаме и расширения внешней военной мощи в 1960-х годах Соединенные Штаты имели большой дефицит бюджета, ухудшился платежный баланс и утекло большое количество долларов за рубеж. Соединенные

Штаты были вынуждены выпустить большое количество долларовых банкнот, значительно превышающих уровень готовности к золоту и не могли гарантировать обмен на деньги.

Мировой валютный кризис ввел свою большую лепту в экономическую политику Р.Никсона. 1971 год обвенчался названием «шок Никсона» - это событие извещения президента о серии экономической политики, включавшая в себя приостановление обмена золота и доллара. Именно с того времени курс доллара, как валюты – плавающий.

Чтобы остановить падение доллара, Соединенные Штаты потребовали поднять курс основных конкурентоспособных валют, это было скорректировано на встрече десяти министров финансов, в случае чего доллар Соединенных Штатов был девальвирован на 7,89%, а в других основных валютах ревальвация к доллару была ошеломляющей [1].

15 августа 1971 года президент США Никсон объявил о приостановке обмена долларов и золота. Это вызвало крах Бреттон-Вудского режима, когда доллар США потерял доверие и был продан в больших количествах, ведь на тот период ощущалось его резкое падение.

Ричард Никсон был прекрасным политиком, опытным и волевым президентом. Он поплатился своей жадностью к власти. Сначала он как будто взлетел над конгрессом, однако нарушение законов США дало толчок для его стремительного падения. Порой жадность к власти убивает даже самых честных и отважных политиков, которые стремятся к улучшению жизни населения. Ричард Никсон служит огромным примером того, что может случиться с каждым выше стоящим правителем страны, но каким же будет их выбор - решать не нам.

Список использованных источников

1. 100 человек, которые изменили ход истории: Ричард Никсон. – М.: Де Агостини, №067, 2009. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zhurnalko.net/=100-chelovek-kotorie-izmenili-istoriju/67-richard-nikson>

2. Річард Ніксон: внутрішня і зовнішня політика/ Довідник цікавих фактів та корисних знань. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/richard-nikson-vnutrishnya-i-zovnishnya-politika/>

Научный руководитель: Э.Н. Лимонова, кандидат экономических наук, доцент

ДОХОД И ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ЕГО ВЕЛИЧИНУ

Сейчас, достаточно много фирм, магазинов, предприятий, у которых есть хороший доход. Что же это такое? Это денежные средства или материальные ценности, полученные от государства, физических или юридических лиц в результате какой-либо деятельности, например купли или продажи товара. Приход – это экономический показатель, который отражает финансовые поступления от всех видов деятельности, то есть общую сумму денег, а так же эффективность производственной, инвестиционной и финансовой деятельности.

Доход фирмы состоит из двух частей:

1. Выручка от реализации продукции (источник: произведенная и реализованная продукция или оказанные услуги)

2. Внереализационная выручка (источник: дивиденды на акции и другие ценные бумаги; штрафы, пени, неустойки, проценты за хранение денежных средств в банке и другие доходы)

В то же время различают три основных вида дохода:

1. Общий доход – это сумма, полученная от продажи определенного количества товара или услуг. Определяется умножением цены товара на количество проданных единиц. Обозначается как TR.

2. Средний доход – это сумма полученная от продажи единицы товара или услуги. Он выступает как цена за единицу или как доход от единицы. Определяется как деление общего дохода на общее количество реализованного товара. Обозначается как AR.

3. Предельный доход – это сумма, полученная от продажи одной дополнительной единицы товара или услуги. Это показатель помогает понять и судить об эффективности производства. Обозначается как MR.

Также выделяют совокупный и чистый доход.

Совокупный доход представляет собой выгоду от сбыта всей продукции, которая еще не реализована, так как он учитывает конечные результаты.

Чистый доход - это сама прибыль, то есть это сумма за реализацию продукции минус затраты на ее производство и реализацию.

Для успешной работы любого предприятия необходимо тщательное планирование, в частности расходов и возможностей, так

как это имеет влияние на будущие доходы. На величину этих доходов влияют как внутренние, так и внешние факторы.

К внешним факторам относятся: природные условия; государственное регулирование цен, тарифов, налоговых ставок, процентов; штрафные санкции; состояние рынка; регулируемые государством отпускные цены на некоторые товары и продукцию.

К внутренним факторам относятся те, которые непосредственно зависят от деятельности сотрудников предприятия. Они в свою очередь разделяются на внепроизводственные (социальные условия труда и быта; политика ценообразования на предприятии; снабженческую деятельность; сбытовую деятельность) и производственные (производительность труда; прогрессивные методы продаж).

Таким образом, для увеличения дохода предприятия, необходимо проанализировать его формирование на основе всех факторов, чтобы извлечь из этого максимальную прибыль в будущем.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

E. Verhun
Alfred Nobel University, Dnipro

EDUCATION IN UKRAINE: ATTRACTIVENESS FOR FOREIGN STUDENTS

Baron de Montesquieu said: “You have to study a great deal to know a little”. Today we have a lot of opportunities to receive our education. We can study not only at home, but also abroad, mainly thanks to a European Union (EU) student exchange programs.

Studying abroad experience allows you to push your boundaries and challenge yourself in ways that you have never thought possible. Obviously, you will not be the same person as you used to be, and that is terrific. You will learn how to adapt to new surroundings, as well as gaining invaluable life skills that will definitely make your personality stand out. When you are out of your comfort zone, you become more independent and serious. Obviously, the independence is important to everybody, because you should decide for yourself what you want to do, where you want to study, what kind of job is pleasant and interesting for you in the future and what goals you have in your life now.

Ukraine is famous for internationally recognized scientific achievements, quality Higher Education Institutions and effective teaching

methods. Education in Ukraine is both useful and very beneficial. In comparison with other European countries, the price of education in Ukraine is much lower. According to Expat Insider 2016, Ukraine was one of the most affordable country in terms of living expenses and second best in terms of personal financial satisfaction. Moreover, foreign citizens as well as legal asylum seekers residing in Ukraine have the same rights, freedoms and obligations as citizens of Ukraine.

Studying in Ukraine offers tremendous benefits at an opportune time. Students can get some experience and improve new professional skills and advance the knowledge of new courses that are not available through the university curriculum. This helps everybody expand job prospects after graduation. Moreover, it offers discovering new methods of teaching and learning in the educational system, using different resources during your stay. Ukrainian higher education institutions provide courses in Ukrainian, Russian or English. International students have the opportunity to study in more than 240 higher education institutions and gain specializations in different scientific fields. And every year, higher educational institutions welcome students from more than 150 countries.

Furthermore, studying in Ukraine you have an opportunity to listen carefully to interesting and impressive reports of the famous professors and teachers, have a lot of discussions, conversations and conferences on different subjects and areas of study that are promoted to prospective international students in the Ukrainian universities.

Besides, it is important to develop an inclusive worldview. Tourism in Ukraine helps to gain new information about infrastructure and interesting facts, issues which affect today's situation and population in our country. And studying abroad you are taught to be able to think from a multi-national perspective. It can be important and necessary in many jobs because a lot of employers want to have creative and quickly-thinking staff. A student who has studied abroad is self-motivated and partly independent, so he/she is ready to cope with diverse situations. In addition to this fact, you will be ready to face modern challenges and come up with unusual solutions.

To sum up, the chance of studying in Ukraine offers novel ideas and perspectives which students can use in their native countries. What is more, after gaining knowledge of the Ukraine, its people, culture, and heritage, it will also help foreigners to see their own culture through new eyes. The culture isn't just buildings, national dishes and symbols. It portrays deep beliefs, perceptions, values that influences one's way of life and it is important to understand each of them. People can find the information and form a general opinion of the countries' society, economy, politics,

furthermore. That is why studying in Ukraine is one of the phenomenal chances for everybody who is ready to study hard for the future results.

*Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science in Economics,
Full professor*

Э. Винникова
Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Малые предприятия играют большую роль в экономике, их развитие влияет на экономический рост, стимулирует ускорение научно-технического прогресса, способствует наполнению рынка товарами необходимого качества и обеспечивает занятость высвобожденных работников.

Актуальность развития малого бизнеса обусловлено тем, что именно малыми предприятиями создается большая часть валового внутреннего продукта в странах с развитой рыночной экономикой. Так, например, в США малые предприятия занимают до 53% валового внешнего продукта, в Германии - 54%, Японии - 55%, Италии - 60%, Франции - 62%. В Украине пока что малый бизнес не играет большой роли в обеспечении экономического роста, его вклад в ВВП составляет только 9,5%.

Таблица 1

Преимущества и недостатки развития малого предприятия в экономике Украины

<i>Преимущества</i>	<i>Недостатки</i>
Для бизнеса:	
<ul style="list-style-type: none"> • Внедряются достижения научно-технического прогресса; • Высока гибкость производства; • Уменьшение количества управленческих структур; • Оперативное принятие решений; • Высокий опыт и квалификация персонала; • Имеют высокую скорость оборот капитала; • Скорость реагирования на изменения конъюнктуры рынка; • Гармонично сотрудничают с большим и средним бизнесом 	<ul style="list-style-type: none"> • Ограничение номенклатуры товаров и услуг; • Возрастает риск банкротства; • Чувствительность к воздействию финансового кризиса; • Постоянное приспособление к условиям рынка; • Ограничение собственных финансовых ресурсов; • Незначительные возможности для расширения предприятий; • Ограничение получения кредитных ресурсов; • Большая зависимость от уровня государственной поддержки

Для государства:	
<ul style="list-style-type: none"> • Возрастает занятость населения; • Работают в неперспективных отраслях; • Возрастает количество собственников; • Быстро обеспечивается рынок товарами и услугами; • Возрастает поступление налогов и сборов; • Сбалансирование отраслей народного хозяйства 	<ul style="list-style-type: none"> • Предоставление льгот в налогообложении, лицензировании, кредитовании предприятий; • Возрастает количество предприятий-банкротов; • Возрастает государственные траты на информационную, материально-техническую, финансово-кредитную, инвестиционную поддержку предприятий малого бизнеса

Проблемы развития малого бизнеса в последнее время используются успехом у многих исследователей как в Украине, так и в других странах. Было исследовано большое количество аспектов деятельности малых предприятий. Однако, большинство вопросов, особенно связанных с государственным регулированием развития малого бизнеса, остаются открытыми (Таб. 1).

Украина как самостоятельное, независимое государство гарантирует всем предпринимателям (независимо от выбранных ими организационных форм предпринимательской деятельности) равные права и создает одинаковые условия для функционирования, доступа к материально-техническим, финансовым, трудовым, информационным, природным и другим ресурсам при условии выполнения работ и поставок для государственных нужд.

Всем предприятиям для своего существования и развития нужен капитал, который обеспечивается путем финансирования. Основными источниками финансирования являются:

1. Прибыль
2. Продажа ликвидных активов
3. Сокращение оборотного капитала
4. Амортизационные вычисления
5. Кредиты от поставщиков
6. Дебиторская задолженность

Одной из главных проблем развития малых предприятий в Украине является то, что большое количество новообразованных компаний не могут начать свою работу из-за отсутствия капитала, сырья и материалов, собственных площадей и оборудования, практических навыков и предприимчивости работников в осуществлении бизнеса. Также для развития своего бизнеса среднестатистическому гражданину сложно получить кредит даже при наличии перспективного бизнес-плана, так как условия кредитования являются

достаточно жесткими, то есть проценты от суммы кредита высоки (около 30%).

Следующей проблемой являются административные барьеры. Заключение, лицензии, сертификаты выдаются только на короткий срок, что заставляет предприятие постоянно оформлять большое количество документов.

Еще одно препятствие для развития малого бизнеса – отсутствие у государственных служащих и должностных лиц местного самоуправления навыков в проведении анализа эффективности деятельности предпринимательских субъектов.

Исходя из выше сказанного, можно сделать вывод, что малые предприятия оказывают большое влияние на экономику Украины. Для того, чтобы экономика Украины развивалась необходимо внести изменения в законодательные акты относительно процедуры создания предприятий и упрощения данного процесса путем уменьшения количества разрешений, необходимых для открытия фирм, внедрить льготное кредитование, предусматривающее низкую процентную ставку, усовершенствовать систему лицензирования и патентования для предприятий путем продления сроков действия лицензии и патентов.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

K. Woźniak, J. Magoń, J. Cichoński, S. Kokhanovska
Uniwersytet Rzeszowski

ZASTOSOWANIE ROZWIĄZAŃ BIOTECHNOLOGICZNYCH W GOSPODARCE OBIEGU ZAMKNIĘTEGO

WPROWADZENIE

Znacząca ingerencja człowieka w środowisko naturalne związana jest z dynamicznym rozwojem przemysłu głównie od XX wieku. Często wiąże się ona z powstaniem szeregu negatywnych zmiany w przyrodzie. Zachodzące przemiany wpływają niekorzystnie zarówno na klimat jak i na organizmy żywe [1]. Zanieczyszczenia powstałe w zakładach przemysłowy, to między innymi gazy oraz pyły. Powstają one w czasie obróbki surowców np. w hutach, elektrowniach czy elektrociepłowniach. Zanieczyszczenia te mają negatywny wpływ na organizmy przeprowadzające reakcje fotosyntezy oraz na inne organizmy, mogą stać się źródłem złożeń metali ciężkich w glebie i wodzie [2]. Innym typem zanieczyszczeń są nieprzetworzone odpady. Mogą stanowić one źródło zanieczyszczenia naturalnego

środowiska: gleby, powietrza, wody. Do często generowanych odpadów są zaliczane odpady komunalne, które pochodzą głównie z gospodarstw domowych, surowców naturalnych i syntetycznych takie jak resztki jedzenia, papier, tworzywa sztuczne. Jedną z metod utylizacji odpadów jest ich ponowne wykorzystanie, jako surowca wtórnego na drodze recyklingu. Znaczna ich część jest jednak poddawana spalaniu, podczas którego dochodzi do emisji szkodliwych gazów m.in: dwutlenku węgla, dwutlenku siarki, chlorowodoru, tlenku siarki, azotu i amoniaku. Innym powszechnie stosowanym sposobem zarządzania odpadami, jest ich składowanie na wysypiskach, co również wywiera negatywny wpływ na otoczenie. Ich akumulacja stwarza odpowiednie środowisko dla rozwoju drobnoustrojów chorobotwórczych, a produkty powstałe w niekontrolowanych procesach biochemicznych w nich zachodzących, emitowane są do środowiska stwarzając przy tym różnego rodzaju zagrożenia [2].

Dominujący w obecnych czasach system gospodarczo-społeczny, opiera się głównie na gospodarce o charakterze liniowym, która w Europie rozwinęła się wraz z zapoczątkowaniem Rewolucji Przemysłowej. W modelu tym, wydobyty surowiec zostaje przekształcany w produkt, który następnie trafia do rąk konsumenta i po zużyciu wraca do środowiska w formie odpadu. Przepływ produktu, charakterystyczny dla liniowego modelu gospodarczego, da się wyrazić za pomocą formuły: „weź – wyprodukuj – zużyj – wyrzucić”. Pociąga to za sobą duże straty wydobytego surowca, jak również wiąże się z ryzykiem wystąpienia negatywnych zmian w środowisku [3]. Nabywanie, używanie i naprawianie uszkodzonego produktu było powszechną praktyką w społeczeństwie europejskim podczas drugiej wojny światowej oraz bezpośrednio po niej. W okresie tym, dostępne zasoby podlegały racjonowaniu, a duża ich część przeznaczona była tylko dla tak zwanej siły bojowej. W efekcie zmian na rynkach światowych jakie nastąpiły w latach 60. XX wieku, odzyskiwanie metali, szkła, czy tekstyliów stało się mniej atrakcyjne niż kupowanie całkowicie nowych produktów. Liniowy przepływ surowca przynosił wiele korzyści dostawcom energii oraz firmom z branży handlu detalicznego i produkcji. Ogromne szkody ponosi natomiast środowisko, do którego odprowadzane odpady gromadzone są na wysypiskach lub spalane, co skutkuje zanieczyszczeniem wód, gleby i powietrza [4].

Rosnące zainteresowanie ekologicznym i zrównoważonym rozwojem gospodarczym, jak również troska o środowisko, zaowocowały opracowaniem planu na rzecz wdrożenia nowego modelu gospodarczego, który charakteryzuje zamknięty, cyrkulacyjny obieg wydobytego surowca, zwany gospodarką obiegu zamkniętego (GOZ) [5]. Za pioniera idei związanej z tym modelem, uważa się Kennetha Bouldinga. Ekonomista ten,

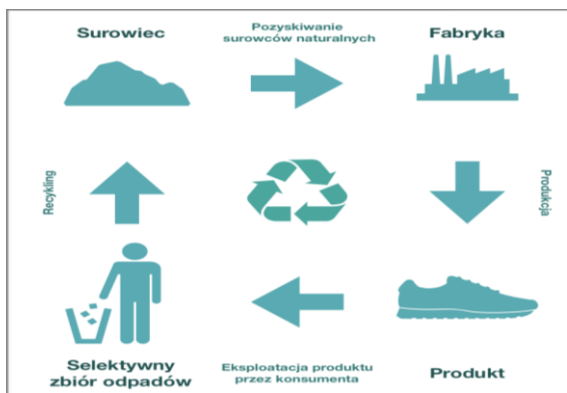
w książce swojego autorstwa pt. *The Economics of the Coming Spaceship Earth* (1966) opisuje Ziemię jako zamknięty cyrkulacyjny system o ograniczonej zdolności asymilacyjnej. Boulding wychodząc z założenia, że gospodarka i środowisko powinny współistnieć w równowadze wskazał, iż jedynie zamknięty obieg wydobywanych surowców może nadać stabilny charakter ludzkiemu życiu na Ziemi [6]. Zużyty produkt, który w gospodarce liniowej stanowi już odpad końcowy, w GOZ staje się surowcem do wytworzenia nowego dobra. Odpady są tu zatem rewaloryzowane na drodze recyklingu lub jeśli jest to możliwe, naprawiane i ponownie zwracane do użytku. Zamknięcie obiegu surowca, wpływa więc na zmianę logiki ekonomicznej, jaka charakteryzuje gospodarkę liniową. W badaniu wpływu przejścia na gospodarkę obiegu zamkniętego w siedmiu europejskich krajach, wykazano, iż zmiana taka skutkowałaby zmniejszeniem emisji gazów cieplarnianych nawet o 70% oraz wzrostem poziomu zatrudnienia o 4% [7]. W grudniu 2015 roku Parlament Unii Europejskiej przyjął plan działania na rzecz GOZ, celem którego jest stworzenie do 2020 roku gospodarki, która jest neutralna pod względem emisji dwutlenku węgla i w której efektywnie wykorzystuje się surowce naturalne, minimalizując ich straty. Plan ten określa 54 środki mające służyć „zamknięciu obiegu”. Założenia te, wiążą się również z powstaniem nowych stanowisk pracy [8]. Sektory, które są ściśle powiązane z gospodarką obiegu zamkniętego stworzyły nowe możliwości biznesowe i miejsca pracy dla ponad czterech milionów osób. Szczególnie małe przedsiębiorstwa podlegają transformacji oraz dostają możliwość na skorzystanie z informacji i programów oraz innowacyjnych technologii środowiskowych [8].

Biotechnologia, to interdyscyplinarna dziedzina nauki, w której wykorzystuje się procesy komórkowe i biomolekularne w celu opracowania technologii i produktów, których celem jest udoskonalenie wielu procesów produkcyjnych, poprawa jakości życia człowieka i zmniejszenie niekorzystnego wpływu jego działalności na środowisko [9]. Biotechnologia stanowi jedną z głównych dziedzin technologii, które umożliwiają intensywniejszy rozwój gospodarczy w XXI wieku. W ostatnich latach wprowadzono szereg nowoczesnych procesów z wykorzystaniem tej dziedziny nauki stwarzając miejsca zatrudnienia w wielu jej obszarach m. in w przemysłowych procesach produkcyjnych. W dużej mierze wprowadzane zostały rozwiązania, które związane są z pozyskaniem energii oraz ochroną surowców naturalnych. Biotechnologia dysponuje różnymi koncepcjami na wykorzystanie materiału biologicznego, jako środka, który degradowe lub przetwarza odpady przemysłowe, żywnościowe na inne użyteczne produkty. Wdrażanie nowych metod z

udziałem biotechnologii może tworzyć zatem bardziej ekologiczną i wydajną alternatywę do używanych konwencjonalnie metod [10,11]. Dział biotechnologii jakim jest biotechnologia mikrobiologiczna, zajmująca się zastosowaniem mikroorganizmów w różnych procesach technologicznych, ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym. Dziedzina ta, może znaleźć zastosowanie w ulepszeniu technologii oczyszczania wody, a także zmniejszania ilości dwutlenku węgla w środowisku. Wiedza na temat fizjologii mikroorganizmów i dynamiki procesów, w których biorą one udział, może wpłynąć na poprawę stabilności procesów wykorzystywanych w GOZ, a także pozwolić na opracowanie nowych rozwiązań [12].

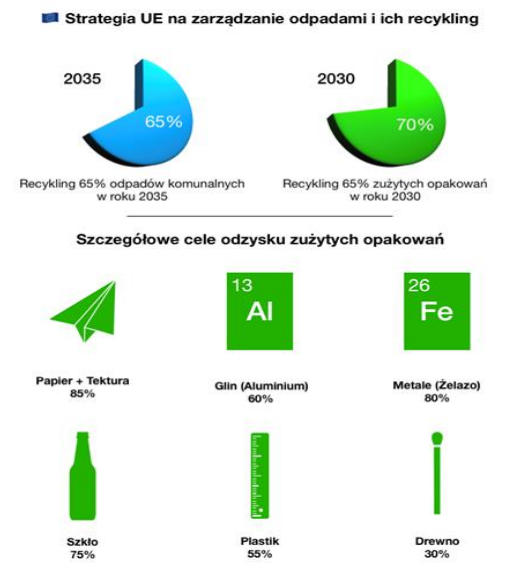
STRATEGIA UNII EUROPEJSKIEJ NA WDROŻENIE GOSPODARKI OBIEGU ZAMKNIĘTEGO

Komisja Europejska opracowała plan, który ma pomóc w przekształcaniu gospodarek krajów europejskich z modelu liniowego na model gospodarki o obiegu zamkniętym (ang. Circular Economy Action Plan). Zmiany te obejmują każdy etap eksploatacji surowca- od wydobycia, do produkcji, przez konsumpcję po zarządzanie odpadami. Zmiany w gospodarce mają na celu zapętlenie drogi jaką przechodzą produkty, przez wdrożenie w życie ulepszonych procesów recyklingu i ponownego użycia danych produktów. Transfer gospodarki ma służyć nie tylko ekonomii, ale również środowisku, poprzez redukcję składowanych odpadów oraz zmniejszenie zużycia zasobów naturalnych Ziemi.

Rysunek 1. Uproszczony schemat gospodarki obiegu zamkniętego

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Strategia Unii Europejskiej na zarządzanie odpadami i ich recykling

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/>

W celu przyspieszenia transformacji do gospodarki obiegu zamkniętego, niezbędna jest inwestycja w innowacje i dostarczenie wsparcie dla adaptacji bazy przemysłowej. Komisja Europejska w latach 2016-2020 zwiększyła starania w obu kierunkach, korzystając z puli funduszy publicznych ponad 10 miliardów Euro, przeznaczonych na transformację. W tej kwocie zawiera się:

1. 1,4 miliarda Euro na obszary takie jak: przemysł związany z procesem zarządzania odpadami i zasobami, zapętlone systemy produkcji i bio-ekonomia obiegu zamkniętego (z czego np. 350 milionów Euro zainwestowano w zapętlenie cyklu obiegu produktów wykonanych z plastiku),

2. 1,8 miliarda Euro na podjęcie eko-innowacyjnych technologii małych i średnich firm,

3. 5,3 miliarda Euro na wsparcie Unijnego ustawodawstwa dotyczącego odpadów,

4. 2,1 miliarda Euro na strategiczne inwestycje i Innovfin (Innovfin - szereg zintegrowanych i uzupełniających się narzędzi finansowania,

obejmujących cały łańcuch inwestycji w badania naukowe i innowacje [13]),

5. 100 milionów Euro na ponad 80 projektów związanych z rozwojem gospodarki obiegu zamkniętego [8].

GOSPODAROWANIE ODPADAMI PLASTIKOWYMI W EUROPIE

Obecnie, wiele gospodarek charakteryzuje wysoki poziom wykorzystania wyrobów plastikowych. Są używane do produkcji opakowań, jak również w motoryzacji, elektronice czy w sektorze budowlanym. W porównaniu z innymi materiałami, recykling i ponowne użycie plastików jest bardzo małe. Każdego roku w Europie generowanych jest około 25,8 milionów ton odpadów plastikowych, z czego mniej niż 30% zostaje poddane recyklingowi, około 31% jest składowane na wysypiskach, co kończy cykl życia danego produktu - i surowca. Ponadto wysoki odsetek odpadów plastikowych (39%) jest poddawane spalaniu. Termiczna utylizacja plastiku powoduje zwiększoną emisję CO₂ do atmosfery, która wynosi około 400 milionów ton rocznie. Ze względu na dużą trwałość plastiku, może się on akumulować w przyrodzie i powodować niszczenie ekosystemów. Mikroplastik trafiający do środowiska może być pochłonięty przez plankton i przedostać się wyżej w łańcuchu pokarmowym, aż do jedzenia spożywanego przez ludzi. Masę plastiku, która dostała się do tej pory do środowiska morskiego, szacuje się na około 500 tys. ton. Oszacowano także, że przeciętny Europejczyk w roku 2012 zużył około 198 torebek plastikowych [14]. Ogrom negatywnych skutków związanych z mało wydajnym zarządzaniem odpadami plastikowymi, stwarza konieczność opracowania nowych sposobów na bardziej skuteczną utylizację tego typu odpadów [15].

Do wdrożenia gospodarki obiegu zamkniętego dla produktów plastikowych, mogą przyczynić się rozwiązania biotechnologiczne. Przykładem może być wykorzystanie polihydroksyalcanianów - organicznych biopolimerów. Mogą być one syntetyzowane przez bakterie przy dostępności przyswajalnych przez nie związków organicznych, w celu utworzenia rezerwuarów węgla, czy energii.

Polihydroksyalcaniany są łatwo biodegradowalne, co czyni je doskonałym narzędziem w gospodarce obiegu zamkniętego. Dzięki nim mogą powstać takie produkty jak żywice, kompozyty, czy tkaniny, które mogą zastąpić produkty wytworzone z ropy naftowej, co ograniczy użycie paliw kopalnych. Skład tych związków może się różnić w zależności od tego, jakie substraty wykorzystają kultury bakterii. Kultury mogą być zarówno czyste lub mieszane, takie jak bakterie osadu czynnego w

oczyszczalniach ścieków. To może stawiać oczyszczalnie w świetle nowych zadań, ku poprawie kondycji środowiska w przyszłości [16].

PRODUKCJA BIOPALIW JAKO PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA ROZWIĄZANIA BIOTECHNOLOGICZNEGO

Biotechnologicznym procesem, który znalazł szerokie zastosowanie w gospodarce obiegu zamkniętego jest produkcja biopaliw. Do tego celu można wykorzystać organizmy, takie jak drożdże lub mikroalgi. Drożdże piekarnicze *Saccharomyces cerevisiae* wykorzystywane są do produkcji etanolu, a niektóre zmodyfikowane szczepy mogą również brać udział w procesie wytwarzania paliw takich jak butanol, izobutanol, czy estry etylowe kwasów tłuszczowych (FAEE). Duża część obecnie prowadzonych badań, skupia się na opracowaniu nowych metod pozwalających na zwiększenie wydajności procesów technologicznych. Wiąże się z tym zwiększenie ilości wytwarzanych bioproduktów, przez m.in eliminację produktów ubocznych czy regulację szlaków metabolicznych u drożdży [17].

Innymi organizmami zdolnymi do produkcji biopaliw są mikroalgi. Są to „napędzane słońcem fabryki komórkowe” [18] które potrafią przetwarzać dwutlenek węgla przy udziale wody i energii słonecznej, w surowe materiały do produkcji biopaliw na przykład biodiesel czy bioetanol. Spalanie paliw kopalnych przyczynia się do ciągle zwiększającej się emisji gazów cieplarnianych, co z kolei prowadzi do efektu globalnego ocieplenia. Mikroalgi przez wiązanie dwutlenku węgla, który powstaje w elektrowniach opartych na paliwach kopalnych, zmniejsza jego emisję do atmosfery, co może przyczynić się do redukcji negatywnych skutków ekologicznych. Oprócz produkcji biopaliw i wiązania dwutlenku węgla, mikroalgi mogą być także źródłem innych produktów, takich jak pasza dla zwierząt czy zdrowe produkty żywnościowe [18,19].

WERMIKOMPOSTOWANIE W GOSPODARCE OBIEGU ZAMKNIĘTEGO

Doskonałą techniką recyklingu odpadów spożywczych jest wermikompostowanie [20]. Konwencjonalny sposób utylizacji odpadów spożywczych na wysypiska przyczynia się do zwiększenia produkcji metanu, gazu cieplarnianego. Recykling za pomocą dżdżownic pochłania duże ilości węgla z gleby, szybko zmniejszając jego emisję w sposób energooszczędny. Wermikompostowanie to proces biooksydacji, w którym dżdżownice działają w synergii z populacjami drobnoustrojów w celu degradacji materii organicznej. Jest to naturalny, znacznie różniący się od tradycyjnego proces kompostowania.

Dżdżownice spożywają odpady, a następnie wydalają odlewy - ciemne, bezzapachowe, bogate w składniki odżywcze i organiczne granule mułu, które tworzą doskonałą odżywkę do gleby.

Taką strategię wykorzystuje VermiGo - jednoosobową firmą założoną w 2017 roku z główną siedzibą w Budapeszcie (Węgry), która dzięki procesowi wermikompostowania (kompostowanie z dżdżownicami takimi jak *Eisenia fetida*), przekształca odpady organiczne w bogaty w składniki odżywcze wermikompost i herbatę.

W przeciwieństwie do tradycyjnych wermikomposterów, VermiGo umożliwia uprawę ziół, małych owoców, warzyw lub roślin ozdobnych bezpośrednio w wbudowanych pionowych pojemnikach ogrodowych. Korzenie roślin mają dostęp do organicznych składników odżywczych z wermikompostu, które sprzyjają zdrowiu i wzrostowi roślin.

Wermikompostowanie znajduje zastosowanie również za granicami Europy. W Australii firma Able organic recycling zbiera żywność oraz odpady organiczne z przedsiębiorstw, korporacji, hoteli, centrów handlowych itp. w celu ich następnej utylizacji za pomocą dżdżownic [21,22].

SYMBIOZA PRZEMYSŁOWA JAKO PRZYKŁAD FUNKCJONOWANIA GOSPODARKI OBIEGU ZAMKNIĘTEGO

W nomenklaturze biologicznej, pod pojęciem symbiozy kryje się relacja pomiędzy dwoma gatunkami zwierząt czy roślin, w której każda ze stron zapewnia drugiej warunki, pozwalające na ich dalszą egzystencję. [23] W przemyśle, symbioza działa na podobnej zasadzie; jest to system wymiany odpadami między firmami w celu wykorzystania ich jako surowców produkcji końcowego materiału, co prowadzi do pozyskania wzajemnych korzyści ekonomicznych.

Taka kooperacja może zredukować zużycie zasobów naturalnych oraz rozwiązać problem z akumulowaniem odpadów, co również prowadzi do zmniejszenia zużycia energii i emisji gazów cieplarnianych. Zbiór współpracujących ze sobą firm, może być nazwany parkiem przemysłowo-biznesowym.

W pełni rozwinięty, zaawansowany park powinien posiadać wszystkie lub kilka z podanych cech:

- wymiana produktów ubocznych/odpadów lub sieć firm, wykonujących takie wymiany
- skupienie się przedsiębiorstw zajmujących się recyklingiem
- skupienie się przedsiębiorstw używających technologii przyjaznej środowisku
- skupienie się przedsiębiorstw produkujących produkty przyjazne środowisku

- park przemysłowy zaprojektowany na bazie jednego czynnika środowiskowego (na przykład park który jest obsługiwany przez energię słoneczną)
- przyjazna środowisku konstrukcja i infrastruktura parku
- rozwój zastosowań mieszanych (przemysłowych i komercyjnych) [24].

Pierwszą na świecie symbiozą przemysłową z obiegowym podejściem do produkcji jest

Kalundborg Symbiosis - partnerstwo dziewięciu publicznych i prywatnych firm w Kalundborg (Dania). Współpraca pozwala na wzajemną wymianę produktami ubocznymi które w firmach partnerskich zostają wykorzystane jako zasoby do tworzenia końcowego produktu, przynosząc korzyści zarówno środowisku, jak i gospodarce. Kalundborg Symbiosis rozpoczęła swoją działalność ponad 40 lat temu i jest jedną z najbardziej znanych i dobrze opisanych symbioz przemysłowych na świecie. W ramach partnerstwa Kalundborg Symbiosis działają firmy Novozymes, Novo Nordisk oraz Gyproc. Biogaz i materiał nawozowy z pozostałości biomasy Novozymes (Novogro) i Novo Nordisk (gnojowica drożdżowa) są wykorzystywane i realizowane w biogazowni. Biogaz jest produkowany i ulepszony do jakości gazu ziemnego w procesie rafinacji, w którym dwutlenek węgla i siarkowodor są usuwane z produktu. Gaz ziemny przesyłany jest do lokalnych firm (Gyproc, Equinor) i do odbiorców końcowych za pośrednictwem krajowej sieci gazowej. Siarka z frakcji siarkowodoru jest zbierana i ponownie wykorzystywana w produktach nawozowych wraz z resztkami zgazowanej biomasy. Partnerzy Kalundborg Symbiosis również zajmują się rozwojem i finansowaniem nowych projektów. Dziewięć startupów jest teraz częścią projektu Biopro: FreeSense, Technologia BioMatics, AnalyticTrust, FRS Systems, DataIntelligence, BioScavenge, ParticleTech, GermControl i BioVisiu [25].

Kolejnym przykładem symbiozy przemysłowej jest partnerstwo International Synergies którego głównym celem jest wdrażanie projektów Gospodarki Obiegu Zamkniętego w ponad 20 krajach, w tym w Belgii, Brazylii, Chinach, Egipcie, Finlandii, Ghanie, na Węgrzech, we Włoszech, w Meksyku, Holandii, Polsce, Rumunii, RPA, Turcji, Wielkiej Brytanii i USA. Każdy projekt przyczynia się do rozwoju niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym. NISP to najbardziej znany projekt International Synergies. Dotychczasowy model został wdrożony w 20 krajach na całym świecie na poziomie krajowym lub regionalnym. NISP powstał w 2003 roku jako trzy projekty pilotażowe w Szkocji, West Midlands i Yorkshire i Humberside oraz przyczynił się do powstawania wielu pozytywnych zmian

w Anglii w okresie od kwietnia 2005 r. do marca 2013 r. Dzięki niemu m. in:

- przekierowano 47 milionów ton odpadów przemysłowych ze składowisk
- wygenerowano 1 miliard funtów w nowej sprzedaży
- zmniejszono emisje dwutlenku węgla o 42 miliony ton
- obniżono koszty produkcji o 1 miliard funtów poprzez zmniejszenie kosztów utylizacji, przechowywania, transportu i zakupu;
- ponownie wykorzystano 1,8 mln ton odpadów niebezpiecznych
- stworzono i zabezpieczono ponad 10 000 miejsc pracy
- oszczędzono 60 milionów ton materiału pierwotnego
- oszczędzono 73 mln ton wody przemysłowej
- Wszystkie wymienione wyżej dane liczbowe są niezależnie zweryfikowane i odnoszą się do wyników programu NISP. Podobne programy są zainicjowane również w Walii, Irlandii Północnej i Szkocji (SISP) [26].

Innym przykładem symbiozy przemysłowej jest projekt UBI (Urban Baltic Industrial Symbiosis), w który jest zaangażowane wiele przedsiębiorstw ze Szwecji, Litwy, Danii, Niemiec i Polski. Budżet przeznaczony na rozwój projektu wynosi 1 968 401,16 EUR, a termin jego realizacji kończy się 31 grudnia 2019 roku [27].

Od 2013 r. w sześciu krajach Partnerstwa Wschodniego UE, a mianowicie Azerbejdżanie, Białorusi, Armenii, Gruzji, Mołdawii i Ukrainie jest wdrażany program EaP GREEN, finansowany przez Unię Europejską, którego głównym celem jest pomoc krajom Partnerstwa Wschodniego UE w przejściu do „zielonej gospodarki”.

Jednym z elementów programu EaP GREEN jest projekt „Efektywna i czysta produkcja” («Ресурсоефективне та чисте виробництво»), wspierany przez Organizację Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego (UNIDO) i Program Środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNEP), który rozpowszechnia zasady efektywnego i ekonomicznego wykorzystania zasobów wśród małych i średnich przedsiębiorstw. „Efektywna i czysta produkcja” polega na zintegrowanym i ciągłym stosowaniu środków które ograniczają szkodliwy wpływ procesów produkcyjnych na środowisko. Celem danego projektu jest poprawa wydajności oraz jakości produkcji, ograniczenie wytwarzania odpadów i zwiększenie bezpieczeństwa usług. Projekt „Efektywna i czysta produkcja” jest ważnym narzędziem pomocniczym dla krajów Partnerstwa Wschodniego UE na etapach przejścia z gospodarki liniowej do gospodarki obiegu zamkniętego [28].

PODSUMOWANIE

Prognozuje się, że do 2030r. populacja będzie wynosić do ok. 9 miliardów ludzi. Według przewidywań naukowców, zapotrzebowanie na surowce do produkcji różnych dóbr w ramach modelu gospodarki liniowej, będzie przekraczało wówczas zasobność naszej planety. Przyszłość jest zatem zależna od tego, czy zostanie opracowany skuteczny sposób na efektywne wykorzystywanie wydobytych zasobów naturalnych Ziemi z ograniczeniem produkowania odpadów zanieczyszczających środowisko. Do rozwiązania tego problemu może przyczynić się wprowadzenie innowacyjnych metod związanych z zastosowaniem procesów biotechnologicznych, pozwalających na zmniejszenie odpadów z jednoczesnym wydajniejszym wykorzystaniem surowca. Pełna eliminacja wszystkich zagrożeń wynikających z gospodarczej działalności człowieka nie jest obecnie możliwa, ale wprowadzenie gospodarki obiegu zamkniętego może stopniowo zniwelować uboczne efekty działalności tego typu i poprawić warunki środowiskowe.

Model gospodarki obiegu zamkniętego wiąże się z nowym podejściem do kwestii rozwoju gospodarczego. Niniejszy artykuł sugeruje, iż potrzebne jest rozważne planowanie działań związanych z wdrażaniem tego typu gospodarki, które w rzeczywisty sposób zapewnią korzyści człowiekowi i środowisku. Zbyt uproszczone cele, oparte na uproszczonych zasadach, mogą stanowić poważne zagrożenie dla użyteczności gospodarki okręgu zamkniętego.

Bibliografia

1. Wpływ rolnictwa na środowisko naturalne od 1990 R. <https://www.oecd.org/poland/40806009.pdf>
2. Popiel H, Koziara M. Zagrożenia dla środowiska naturalnego w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej. *Nowoczesne Systemy Zarządzania*. 1 styczeń 2015;7(1):29–46.
3. Micheline G, Moraes RN, Cunha RN, Costa JMH, Ometto AR. From Linear to Circular Economy: PSS Conducting the Transition. *Procedia CIRP*. 2017; 64:2–6.
4. Andrews D. The circular economy, design thinking and education for sustainability. *Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit*. maj 2015;30(3):305–15.
5. Sheldon RA. Green chemistry and resource efficiency: towards a green economy. *Green Chemistry*. 2016;18(11):3180–3.
6. Boulding KE., *The Economics of the Coming Spaceship Earth*. In H. Jarrett (ed.) 1966. *Environmental Quality in a Growing Economy*, pp. 3-14. Baltimore, MD: Resources for the Future/Johns Hopkins University Press.

7. Stahel W., Circular economy -A new relationship with our goods and materials would save resources and energy and create local jobs <https://www.nature.com/news/the-circular-economy-1.19594>

8. REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on the implementation of the Circular Economy Action Plan <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1551871195772&uri=CELEX:52019DC0190>

9. Khan FA.,; Biotechnology Fundamentals, CRC Press, 2011, ISBN 1439820090, 9781439820094

10. The Role of Biotechnology in Waste Management | Greentumble [Internet]. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: <https://greentumble.com/the-role-of-biotechnology-in-waste-management/>

11. The role of biotechnology on the treatment of wastes. ResearchGate. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: https://www.researchgate.net/publication/256454113_The_role_of_biotechnology_on_the_treatment_of_wastes

12. Microbial biotechnology and circular economy in wastewater treatment. ResearchGate. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: https://www.researchgate.net/publication/319232712_Microbial_biotechnology_and_circular_economy_in_wastewater_treatment

13. Preferencyjne instrumenty finansowe InnovFin. Krajowy Punkt Kontaktowy. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: https://www.kpk.gov.pl/?page_id=14932

14. Plastics Strategy Brochure. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/plastics-strategy-brochure.pdf>

15. Changing the way we use plastics. 2018 [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: <https://publications.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/e6f102e3-0bb9-11e8-966a-01aa75ed71a1/language-en>

16. Kurcok P, Kawalec M, Sobota M, Michalak M, Kwiecien M, Jurczyk S. Polyhydroxyalkanoates – applications and recycling. *Polimery*. maj 2017;62(05):364–70.

17. Buijs NA, Siewers V, Nielsen J. Advanced biofuel production by the yeast *Saccharomyces cerevisiae*. *Current Opinion in Chemical Biology*. czerwiec 2013;17(3):480–8.

18. Klinthong W, Yang Y-H, Huang C-H, Tan C-S. A Review: Microalgae and Their Applications in CO₂ Capture and Renewable Energy. *Aerosol and Air Quality Research*. 2015;15(2):712–42.

19. Milano J, Ong HC, Masjuki HH, Chong WT, Lam MK, Loh PK, i in. Microalgae biofuels as an alternative to fossil fuel for power generation. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. maj 2016; 58:180–97.

20. Vermicomposting, Allen J., https://aces.nmsu.edu/pubs/_h/H164.pdf

21. Able Organic Recycling | From kitchen to compost: food waste recovery. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: <http://ableorganic.com.au/>

22. VermiGo ~ Your Urban Oasis ~ Turn organic waste into organic food. VermiGo ~ Your Urban Oasis. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: <https://vermigo.com/>

23. Definicja: Symbiosis. Dostępne na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/symbiosis>

24. Ntasiou M, Andreou E. The Standard of Industrial Symbiosis. Environmental Criteria and Methodology on the Establishment and Operation of Industrial and Business Parks. *Procedia Environmental Sciences*. 2017;38:744–51.

25. Home | Kalundborg Symbiose [cytowane 28 marzec 2019].

Dostępne na: <http://www.symbiosis.dk/en/>

26. National Industrial Symbiosis Programme. International Synergies. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: <https://www.international-synergies.com/projects/national-industrial-symbiosis-programme/>

27. UBIS. [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na: <https://southbaltic.eu/-/ubis-urban-baltic-industrial-symbiosis>

28. Circular_EconomyEcology_of_enterprise.pdf [cytowane 28 marzec 2019]. Dostępne na:

http://recpc.kpi.ua/images/eap_green/printed_materials/Circular_EconomyEcology_of_enterprise.pdf

Promotor naukowy: Dr inż. M. Lechwar

O. Volikova

Alfred Nobel University, Dnipro

INTEGRATION AND DESINTIGRATION PROCESSES

Economic integration is an objective process of development of deep and stable relationships, the division of labor between national economies, and the creation of international economic complexes within the state. It is a form of internationalization of economic activity (production), convergence and deepening of the interaction of national economies. It is due to the growth of productive forces, raising of the level of socialization of production and scientific and technological revolution. Economic

integration is manifested in the state forms of association of countries (EU, OPEC, and WTO) [1].

Along with the integration processes also disintegration processes are developing, which have deep roots in the historical, political, economic and sociological regularity of world development. Disintegration may not only be local (Quebec province in Canada, Scotland, Wales, Northern Ireland in the UK, Corsica in France, Catalonia and the Basque Country in Spain) but also it can have an international nature (disintegration of the Soviet Union, Czechoslovakia, Yugoslavia, the Council for Mutual Economic Assistance).

Disintegration forms the preconditions for the development of integration into new quantitative and qualitative grounds. Sometimes conditions for full, partial or extended reintegration arise. In the case of full reintegration we are talking about the reconstruction of an integration group in the previous composition of political and economic principles which were before the integration.

The problem of reintegration is specially actualized in relation to the formation and development of relations between the post-Soviet and post-socialist countries. The current integration practice gives examples of almost all forms of reintegration (CIS, Baltic Union, CEA, FTA, BSEC, CES, and GUAM).

Today there is a paradox of dissociation, which is a strengthening of opposite trends, in this case, strengthening of integration and disintegration. The background is the modern dynamics of integration processes in the EU, countries of North and Latin America and Asian region, in spite of their different vectors and different depth of interaction. EU and APEC are polycentric groups, and in NAFTA there is a bright asymmetry of economic interdependence.

Recently, disintegration processes have been spreading in EU. There are countries which do not like their current positions in EU and want to leave the union. In Europe, which is usually associated with the integration process, more and more often parties of nationalistic direction get election victories. The revival of separatist movements is the reflection of this nationalist tendency in Europe. For example, after the 2011 elections, most of the seats in the Scottish Parliament took the Scottish National Party, which is defending the idea of independence. Later, the government has announced a decision to raise the issue of the United Kingdom's independence for the 2014 referendum. The resolve and courage of the British in plans to withdraw the established agreements of the union can be an example for other countries. For the future existence of the union, member states should have more advantages and fewer disadvantages from participating in it.

References

1. <https://studfiles.net/preview/5149224/page:13/>

*Scientific supervision by A. Zadoia, PhD in Economics
Language consultancy by G. Miasoid, PhD in Pedagogy*

А. Гапіч

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СУЧАСНА РИНКОВА ЕКОНОМІКА І ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

*«...ринкова економіка рухається не тільки економічними
законами, її також зумовлюють люди ...»*

П. Козловські

Мабуть, найпопулярнішим виразом на протязі останнього століття в сучасному суспільстві як на побутовому рівні, так і в науковій літературі є поняття “ринкова економіка”. Які ж її особливості, умови, в яких вона функціонує, напрям в якому рухається?

За останні роки майже сто країн світу здійснили вирішальні кроки з метою створення та зміцнення ринкової економіки. В результаті вони визнали основоположний факт економічного життя: досягнення процвітання та удосконалення життєвого рівня країни неможливе без створення ринкової економіки, яка тісно взаємопов'язана з усією світовою економікою.

Сучасна ринкова економіка - дуже динамічна наука, вона поглинає в себе всі минулі перетворення, що були здійснені людством: природничі, історичні, соціальні, політичні, національні, культурні та інші ступені розвитку різних країн. Указами та законами влада впливати на ринкову економіку ніколи не зможе. Але держава, в тому числі суспільство, повинні створити умови для її розвитку і процвітання.

Згідно основам, закладеним ще Адамом Смітом, ринкову економіку спочатку вивчали з погляду ефективності, а не моральних принципів і вважали що вона з етикою ніяк несумісна.

Економіка сьогодення функціонує за своїми особливими законами, а не з міркувань, нав'язаних їй історичною складовою. Вони й формують головні особливості ринкової економіки: «ніщо не повинно зробити людину неважливою або виключити її моральну свободу з аналізу економіки» [1].

Тож нам, сучасним споживачам, зрозуміло, що процвітання ринкової економіки повинно бути тісно взаємопов'язано із розвитком

спільноти, а розвиток духовності людства потрібний для вдосконалення цієї спільноти адже «...неможливо відокремити економічне життя від життя морального, ідеальне життя від життя економічного...» (Ж. Жорес) [1].

«Ці духовні сили є економічним чинником: ринкові правила діють тільки тоді, коли існує моральний консенсус, який їх підтримує» [1]. Тому єдність економічних і моральних передумов є тим середовищем, в якому сучасна ринкова економіка відтвориться та зможе розвиватися найкращим чином.

Побудувати ринкову економіку в сучасному світі можливо за умови об'єднання потреб людства та імпульсів виробництва, що може прискорити вихід країни на ступінь сучасних досягнень розвитку науки техніки та культури. Але не можна забувати, що економіку майбутнього будуватимуть люди виключно на благо людей, від їхньої свідомості, бажання, розуміння та психологічного стану залежить результат. Якщо суспільна свідомість не буде настроєна на ринкові відносини, то економіка, основу якої складатимуть найновіші технології, найвищий рівень науки в поєднанні з високим освітнім рівнем, будуватись не буде.

Враховуючи всі надбання сучасної світової економіки, має бути очевидним: сьогодні нам не вистачає не стільки розуміння економіки, скільки етичних переконань для того, щоб економічні знання могли привести до реалізації мети. Лише за таких умов розвиток ринкової економіки буде і політично можливим, і соціально прийнятним.

Список використаних джерел

1. Ринкова економіка і етика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/rinkova-ekonomika-i-etika>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

О. Гладун

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВИДИ ПОПИТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Попит (в економіці) – це залежність між ціною (P) і кількістю товару (Q), яку покупці можуть і бажають купити за строго визначеною ціною, в певний проміжок часу. Повним попитом на товар є сукупність попитів на цей товар за різними цінами.

Існує 3 види попиту: індивідуальний, ринковий і сукупний.

Індивідуальний попит - попит, який пред'являється на ринку окремим покупцем, також це відповідний кожній даній ціні обсяг благ, який той чи інший споживач хотів би купити на ринку.

Функція індивідуального попиту споживача відображає його реакцію на зміну ціни даного блага при допущенні, що його дохід і ціни інших благ незмінні.

Ринковий попит - сумарний попит, який пред'являється на ринку всіма покупцями.

Формування і зміна величини ринкового попиту і ринкового попиту в цілому (за інших незмінних умов) істотно залежать від:

- 1) чисельності покупців;
- 2) відмінностей в їх доходах;
- 3) співвідношення в загальній чисельності покупців осіб з різними рівнями доходів.

Під впливом цих факторів попит може як зростати або спадати (крива попиту зрушиться вправо-вгору або вліво-вниз), так і змінювати закономірності свого формування (вигляд кривої попиту зміниться).

Сукупний попит – загальна кількість кінцевих товарів і послуг усіх видів, які всі покупці країни готові придбати протягом певного періоду часу при сформованому рівні цін.

Сукупний попит підпорядковується загальним закономірностям формування попиту, про які говорилося вище, а тому при зростанні загального рівня цін величина сукупного попиту (сукупна сума покупок товарів і послуг усіх видів на всіх ринках даної країни) зменшується точно так, як і на ринках окремих звичайних (нормальних) товарів.

Але ми знаємо, що в разі зростання цін на окремі товари попит покупців просто переходить на товари-аналоги, товари-замінники або на інші блага та послуги.

Якщо загальний рівень цін в країні істотно підвищується, то покупці почнуть використовувати частину своїх доходів на інші цілі. Замість того щоб купувати колишній обсяг товарів і послуг, вироблених національною економікою, вони можуть направити частину своїх грошей на:

- 1) створення заощаджень у формі готівки і вкладів в банках та інших фінансових установах;
- 2) придбання товарів і послуг в майбутньому (відкладене споживання);
- 3) покупку товарів і послуг, вироблених в інших країнах.

Зниження сукупного попиту під впливом інфляційних процесів негативно впливає на розвиток економіки. З перелічених варіантів найбільш сприятливим є розміщення заощаджень в фінансових установах. Але в умовах великої інфляції банківський відсоток по депозитам не завжди дає гарантію збереження заощаджень від знецінення. Збільшення в споживанні долі імпортного товару теж негативно впливає на стабільність економічного розвитку, насамперед підриваючи курс національної валюти.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

В. Грідасова

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВПЛИВ КРИПТОВАЛЮТ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Криптовалюти є руйнівними економічними інноваціями, які мають потенціал революціонізувати поточну економічну структуру та змінити спосіб функціонування банків і фінансових установ. Bitcoin є найпопулярнішою формою криптовалюти, що дозволяє здійснювати цифрові транзакції між двома сторонами без необхідності посередника. Гроші можна відстежувати тільки тоді, коли вони перетворюються в готівку. Цей публічний спосіб управління операціями створив можливість величезної революції у банківському секторі по всьому світу. На карту поставлено економічну владу, яка лежить на урядах і фінансових установах, що змусило їх побоюватися криптовалюти.

З появою Bitcoin і всіх понад 1000 криптокоїн, фінансові операції децентралізуються в масовому масштабі. Ці децентралізовані транзакції не мають жодного регресу до долара США. Це змінює динаміку міжнародної торгівлі, зовнішніх зв'язків, дипломатії та впливу економічних санкцій. Завжди були спроби «дедоларизувати» глобальну економіку і криптовалюти, здається, є справжнім засобом досягнення цієї мети.

Така країна, як Венесуела, розглядала можливість створення державних криптовалют. У грудні минулого року президент Венесуели оголосив про запуск криптовалюти з підтримкою нафти, щоб допомогти країні впоратися з інфляцією. Це забезпечення шляху евакуації для країн з жорстких економічних санкцій і повернення у світовий економічний театр - це масштабний напад на долар.[1]

Північна Корея - це ще одна країна, яка намагалася використовувати криптовалюту для виходу з жорстких економічних санкцій.

Використовуючи криптовалюти, такі як Bitcoins, люди можуть робити незаконні транзакції, не даючи ніякої інформації про себе. Криптовалютне є способом розширення можливостей таких транзакцій по всьому світу, що в кінцевому підсумку призведе до збільшення кіберзлочинності.

Блокчейн технології в союзі з криптовалютами на їх основі мають величезний потенціал розвитку і впливу на світову економіку. Створення нової національної криптовалюти в рамках окремої країни, за розрахунками Банку Англії, дасть державі додаткові 3% приросту ВВП. Ця цифра досягається завдяки новим транзакціям з більш низькими процентними ставками. Для країн Євразійського союзу цифра може перевищити 3%, адже транзакційні витрати і процентні ставки тут вище, ніж в Північній Америці або Євросоюзі. Також варто відзначити, що технологія транзакцій і розподілу криптовалюти володіє величезними функціями і можливостями.[2]

Міжнародні грошові перекази не можуть відбуватися за межами мережі SWIFT. Є витрати на транзакції, і для обробки деяких операцій потрібно кілька днів.

Посередник більше не потрібен для авторизації та аутентифікації транзакцій. Оплата за транзакції мінімальна або кілька центів у деяких з цих криптовалют.

Викриваючи посередників на ринку обробки платежів, криптовалюти викликають величезні порушення в системі глобальної платіжної системи. Однією з причин централізованого протоколу обробки платежів є запобігання фінансуванню відмивання коштів, терористичної діяльності та незаконної торгівлі наркотиками та боєприпасами. З криптовалютами стає набагато важче відстежувати транзакції і встановлювати ідентичність учасників. Центральні банки та інші фінансові установи, здається, не мають контролю над її операціями. У вересні 2017 року Крістін Лагард, голова Міжнародного валютного фонду (МВФ), попередила, що криптовалюта має потенціал для порушення системи центрального банкіngu та для революції у концепції грошей.

Тепер з цифровими валютами, ця економічна сила може бути оскаржена людьми. Це призвело до створення нового автономного органу, який може полегшити операції. У кінцевому підсумку, якщо прийняті в широкому масштабі, Bitcoins може призвести до політизації грошей.

Існували наслідки того, що Bitcoins можна використовувати для таємного відмивання грошей за межами країни. Центральні банки в усьому світі з обережністю ставилися до Bitcoins як неконтрольованої і непередбачуваної форми валюти.[3] Криптовалюта призводить до прогалин у даних поточного банку про грошові операції, що веде до неможливості відстежувати економічну діяльність.

Серйозний облік впливу криптовалют не буде повним без згадки про початкові пропозиції монет (ICO). У 2017 році ICO стали провідним методом краудфандингу для технологічних стартапів. Девелопери та підприємці більше не хочуть витратити час на те, щоб переконати венчурних капіталістів, банки та інвесторів, щоб вони виставляли власний капітал. У ці дні, коли на перший погляд уявна ідея концептуалізується, вона маркується і продається громадськості безпосередньо.

Це призвело до поширення численних технологічних стартапів. Замість того, щоб впродовж десятиліть застрягти в прославленому «пеклі розвитку», ці проекти зараз знаходяться в стадії активного становлення, а етапи тестування помилок вже забезпечені мільйонами інвестицій.

Bitcoin, Ethereum, Ripples, Litecoin і багато інших криптовалют продовжують відчувати значне зростання цін, ринкової капіталізації та основного прийняття. Криптовалюти надають функції, які змінюються (можливо навіть покращуються).[3] Більше не йдеться про те, чи криптовалюти руйнують глобальну економіку, а наскільки і що буде в майбутньому.

Криптовалюти призвели до появи нових ринків. Валюти відкрили ворота для нового виду ринку, який на відміну від нинішнього грошового ринку не контролюється ніким. Кіберпростір підніметься як орган управління, який буде обробляти та підтримувати такі руйнівні ринки. Близько нульова вартість операції (разом з іншими характеристиками) зробила ці валюти навіть вищими від традиційних грошей, які ми звикли використовувати. Можна з упевненістю сказати, що це лише початок, а кількість можливостей нескінченна.

Список використаних джерел

1. «How Cryptocurrency is Disrupting the Global Economy» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://medium.com/the-mission/how-cryptocurrency-is-disrupting-the-global-economy-89347581aa93> - вільний. Мова англ.
2. «5 Ways BitCoin is Impacting Banking, Finance and the Economies» - Yogesh Jain [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.newgenapps.com/blog/impact-of-bitcoins-on-the-economy-banks-finance>

3. «Как меняет экономику распространение криптовалют» - Евгений Винокуров [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rbc.ru/newspaper/2017/07/25/5975eccc9a7947f0dcca1aed>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

В. Грідасова, А. Олексівська
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ТНК НА КРАЇНИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Транснаціональні корпорації (ТНК) стали найважливішими суб'єктами світового господарства, що грають величезну роль в системі міжнародних економічних відносин. Цей вплив може мати позитивний і негативний характер.

Вплив транснаціональних корпорацій на економіку окремих держав іноді справді вражаюче. Неоднозначний вплив ТНК на процес накопичення в країнах, що розвиваються. Іноземні компанії мають зазвичай великими, ніж місцеве фірми потенційними можливостями для здійснення капіталовкладень. У ряді країн і територій вони стали важливими джерелами розширеного відтворення. Розширення припливу капіталу в формі прямих інвестицій супроводжувалося структурними зрушеннями в країнах третього світу.

До групи країн, що розвиваються входять держави з ринковою економікою і низьким рівнем економічного розвитку. У цю групу країн включаються країни, об'єднані наступними ознаками:

1. Наявність багатокладної економіки з різними формами власності, починаючи від традиційної економіки до державного сектора;

2. Відносно низький в цілому рівень розвитку продуктивних сил.

3. Залежне становище в світовому господарстві, обумовлене тим, що економічний розвиток колоній століттями визначався не їх потребами, а потребами монополій, і сьогодні їх розвиток знаходиться в сильній залежності від припливу іноземного капіталу;

4. Переважно аграрно-сировинна спрямованість в економічному розвитку і монокультурність експорту;

5. Низький рівень виробленого ВВП, в тому числі і на душу населення (менше 12 тис. дол. на рік), бідність, злидні значної частини населення.

В умовах глобалізації всі учасники можуть грати справедливо на ігровому полі незалежно від того, хто вони є і звідки вони походять. У зв'язку з цим поява транснаціональних компаній у більшості країн є необхідним і розумним, не тільки сприяє вільній торгівлі, але й створює можливості для багатьох країн, що розвиваються. Однак існують певні небезпеки, які багатонаціональні компанії надають іноземним країнам і до певної міри їхня поява негативно впливає на якість життя. Зазвичай, в ці країни ТНК переносить трудомісткі, енергоємні і матеріаломісткі виробництва, а також екологічно небезпечні виробництва.

Можна виділити наступні негативні моменти присутності ТНК в країнах, що розвиваються:

1. Придушення своєю міццю місцевих фірм;
2. Встановлення монопольних цін; порушення державних законів, наприклад приховування доходів від оподаткування шляхом перекачування їх з однієї країни в іншу;
3. Забруднення своїм виробництвом навколишнього середовища в країні присутності;
4. Дестабілізація ситуації на ринку праці за рахунок того, що заробітна плата працівників філій;
5. ТНК перевищує заробітну плату працівників місцевих фірм.[1]

Насправді ТНК нерідко нав'язували державам, що розвиваються, що не відповідає їх інтересам галузеву структуру виробництва, марнотратно експлуатували їх природні ресурси, забруднювали навколишнє середовище, а також перекачували в країни базування значну частину прибутку. У зв'язку з вищесказаним, ООН було прийнято рішення про необхідність розробки універсального кодексу поведінки ТНК, що регламентує їх діяльність.

Як показує практика, відсутність або ослаблення контролю з боку приймаючої держави за діяльністю ТНК призводить до негативних для цієї країни наслідків. Це відбувається, коли збільшення іноземного сектора здійснюється за рахунок поглинання місцевих компаній, мобілізації капіталу з місцевих джерел. Однією з гострих проблем країн, що розвиваються виступає відтік капіталу, перекид прибутків в промислово розвинені країни, що значно звужує базу національного накопичення, отже, і суспільного відтворення.

Прикладом негативної «адаптації» іноземного капіталу на ринку Центральної та Східної Європи стало поглинання іноземними

корпораціями східноєвропейських мас-медіа. Так, в Чехії спочатку лідерство в друкованій індустрії захопили швейцарський Rinscher і французький Ersan, проте потім все більшу роль стали грати німецькі видавничі концерни, поступово витіснили своїх конкурентів.

Головним мінусом існування ТНК в країні є можливість монополізації певної галузі. Якщо цього не перешкоджати, то компанія буде все більше і більше розширюватися, освоїть нові технології і перейде в інші галузі. І це може призвести в ідеальній ситуації для компанії до того, що велика частина галузей буде належати тільки одному гравцеві.

Жорстка та незбалансована конкуренція між іноземною фірмою з передовими технологіями, досвідченим керівництвом та потужним фінансуванням, а також місцева компанія з недостатньо розвинутою технологією та слабким фінансуванням призводять до багатьох банкрутств місцевих.[1] Як наслідок, багато працівників опиняються безробітними, на них впливає макроекономічний статус, і в цілому економіка контролюватиметься лише іноземцями. Це, безумовно, загрожуватиме країні, де місцеві фірми не можуть витримати конкуренцію з багатонаціональними компаніями.

Підводячи підсумок, можна з упевненістю сказати, що розвиток транснаціональних корпорацій дуже впливає на світову економіку окремих держав і розвиток міжнародних економічних відносин.

Якщо ж суто економічні інтереси ТНК суперечать національним інтересам держав, що розвиваються, то ТНК використовують для захисту своїх інтересів міжнародні організації, методи інформаційного тиску, економічні і навіть силові методи впливу з використанням військової потужності міжнародних поліцейських сил.

Список використаних джерел

1. Сутність і форми міжнародного бізнесу. Інтернетпортал [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vuzme.pp.ua/78-sutnst-formi-mzhnarodnogo-bznesu.html>

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

С. Грузин
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВПЛИВ РІВНЯ ДОХОДУ НА СПОЖИВЧІ МОЖЛИВОСТІ

Кожен день люди стикаються з проблемою вибору того чи іншого товару, це пов'язано практично з безмежними потребами людей і з

широким спектром вибору різної продукції. Потреби в основному залежать від рівня життя населення, культурного рівня суспільства, структури споживання товарів. Тому потреби можуть бути найрізноманітнішими. Таким чином діє закон попиту, який показує зв'язок між ціною та величиною попиту (чим нижче ціна на товар, тим більше на нього попит). В зв'язку з цим, виробник повинен встановити оптимальний рівень цін, щоб попит на його продукцію не падав.

Але є фактор, який безпосередньо впливає на криву попиту - це так звані товари-субститути. Субститути - це взаємозамінні товари або послуги, для яких характерно: при зростанні ціни на один товар, збільшується потреба іншого; зниження ціни на один товар, робить для споживачів менш бажаним інший товар при інших рівних умовах. Ці товари можуть замінити один одного, задовольняти аналогічні запити і потреби покупця. Товар є субститутом, в тому випадку, якщо його коефіцієнт еластичності по доходам перевищує позначку нуль. Попит безпосередньо залежить від купівельної спроможності, а значить залежить безпосередньо від доходу споживача. Тому, саме дохід формує так звану споживчу корзину. Якщо товар має аналоги (товари-субститути), то при підвищенні доходу, споживач віддає перевагу більш якісному та дорогому товару. Якщо розглядати це на моєму особистому прикладі, кожен день споживаючи курку, при підвищенні доходу, я віддам перевагу більш дорогому і корисному м'ясу, наприклад, телятині. Такі зміни зумовлені тим, що люди, які мають більш високий дохід, віддають перевагу якості, в той час як люди, які мають більш низькі показники доходу вважають за краще спертися на ціну і стабільність товару. Існує також поняття таке як анти благо. Такими є товари, які приносять шкоду споживачам, при цьому їх вживання зменшує корисність самого товару для певної людини. Іноді ці товари людина змушена купувати за певних умов, наприклад низький дохід, тоді такі товари є малоцінними, тобто споживання яких знижується при зростанні доходу. Отже, дохід безпосередньо впливає на споживчі можливості, і може, для певної людини, перетворити товар на антиблаго.

*Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук,
доцент*

ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Зовнішній державний борг - це фінансові зобов'язання держави, що виникають у зв'язку із залученням для виконання державних програм і замовлень коштів недержавних організацій і населення країни, тобто це заборгованість іншим країнам, міжнародним економічним організаціям, тощо. Заборгованість виникає за залученими з-за кордону засобів у вигляді позик і кредитів міжнародних фінансових організацій та іноземних банків, що виплачуються відсоткам по ним, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів. Державний зовнішній борг є частиною валового зовнішнього боргу країни.

Залежно від одержувача кредитних ресурсів державний борг може бути прямий і умовний (гарантований).

На 30 вересня 2018 зовнішній державний і гарантований державою борг України становив 41,4% від валового зовнішнього боргу країни (Таб.1).

Таблиця 1

Зовнішній державний і гарантований державою борг України з 2012 по 2019 рр.(млн. дол. США) [1]

	совокупный долг		государственный долг		гарантированный долг	
на 31.12.2011	37 474,5		24 507,1		12 967,5	
на 31.12.2012	38 658,8	+3.16%	26 137,7	+6.65%	12 521,1	-3.44%
на 31.12.2013	37 536,0	-2.90%	27 901,4	+6.75%	9 634,6	-23.05%
на 31.12.2014	38 792,2	+3.35%	30 809,1	+10.42%	7 983,1	-17.14%
на 31.12.2015	43 445,4	+12.00%	34 427,0	+11.74%	9 018,5	+12.97%
на 31.12.2016	45 604,6	+4.97%	36 048,3	+4.71%	9 556,3	+5.96%
на 31.12.2017	48 989,4	+7.42%	38 490,1	+6.77%	10 499,3	+9.87%
на 31.12.2018	50 462,5	+3.01%	39 706,6	+3.16%	10 755,8	+2.44%

Порівняння зовнішнього державного боргу України і її золотовалютних резервів відображає зовсім не радісну ситуацію. На 31 січня 2019 року борг перекривався валютними резервами лише на 41,4%, оскільки зовнішній державний борг в останній час невпинно випереджає валютні резерви України.

На червень 2018-го Держборг України дорівнює \$ 76,3 млрд. З них: зовнішні запозичення - приблизно 60%, що відповідає \$ 47,2 млрд, а це в два з половиною рази більше рівня валютних запасів країни. В \$ 47,2 млрд входить \$ 9,6 млрд гарантованого державою боргу, а решта - прямий борг України у вигляді єврооблігацій та запозичень у міжнародних організацій (\$ 16,6 млрд, включаючи єврооблігації, розміщені під гарантії США) та іншої заборгованості (\$ 3,5 млрд). Також \$ 4,3 млрд - внутрішні запозичення в іноземній валюті (так звані валютні ОВДП - облігації внутрішньої державної позики). Хочу зауважити, що не всі валютні запозичення полягли на плечі уряду. Приблизно \$ 6,8 млрд - борг НБУ перед МВФ: проте ця заборгованість не значно впливає на бюджет, оскільки гроші будуть вилучені із золотовалютних резервів при погашенні боргу. Однак зменшення рівня резервів створює загрозу для збереження економічної стабільності країни.[2]

Борг в національній валюті дорівнює приблизно 625 млрд. грн, що дорівнює приблизно 30% загального державного боргу.[2]

Яка ж основна причина зростання держборгу в номінальному вираженні протягом вже багатьох років? На мою думку, в нашій країні бюджет з року в рік стикається з дефіцитом, для стабільності між витратами та доходами зазвичай використовують запозичення - внутрішні і зовнішні. Тим паче, в останні роки уряд був змушений залучати кошти від МВФ, які враховувалися як гарантований держборг та випускати великі обсяги боргових інструментів для відновлення банківської системи.

Я вважаю, що Україні дуже важливо вести врівноважену фіскальну (бюджетну) політику, оскільки вона вже має високий рівень державного боргу. Основною проблемою зовнішнього боргу можна назвати те, що постійно зростаючий борговий тягар може призвести до того, що країна опиняється в так званій борговій петлі, коли нові зовнішні запозичення використовуються здебільшого на погашення раніше отриманих позик та кредитів.

Мені здається, що окрім показнику держборгу до розміру економіки, варто розглядати вартість запозичень, валютну структуру держборгу і не можна виключати графік платежів по ньому, оскільки всі ці фактори неодмінно важливі.

Якщо в 2018 році значна частина всіх платежів - це погашення валютних ОВДП, які можуть бути досить легко перекриті випуском нових облігацій, то в 2019 році більша частина платежів - це зовнішні борги. Їх погашення утворює певні складнощі: невідомо, чи захочуть іноземні інвестори повертатися в Україну. Залучення коштів від

офіційних кредиторів вимагає проведення певних реформ, а ресурси, які можна залучити за рахунок випуску валютних ОВДП.

Для того, щоб зовнішній борг не перетворився на гостру економічну проблему для країни, їй потрібно активне управління своїм зовнішнім боргом. Найбільш найсприятливіший сценарій для України : проведення політики управління зовнішнім боргом з можливістю використовувати зовнішні запозичення, щоб це забезпечило їй як досягнення власних цілей, так і зменшення зовнішнього боргу.

Список використаних джерел

1. «Внешний государственный и гарантированный государством долг Украины с 2012 по 2019 гг.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/foreign/>

2. «Держборг України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/cards/debt/index.html>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Ю. Дима

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРИХОВАНЕ БЕЗРОБІТТЯ: ПРИЧИНИ, МАСШТАБИ, НАСЛІДКИ

Проблема безробіття з часу в час стає більш глобальною. На початку ХХ ст. розміри безробіття настільки були великими, що вони вважалися соціальним злом, з яким повинна боротися держава. Хоч час іде, та ця проблема стає більш актуальною з року в рік. Взагалі, безробіття - це складне соціально-економічне явище, при якому частина активного населення не має роботи.

Розрізняють відкрите і приховане безробіття. Відкрите - це існування явно незайнятого населення, а приховане - це формально зайняте населення, тобто, вони з якихось причин стали зайвими на підприємстві, але продовжують знаходитися у складі підприємства.

В наш час приховане безробіття в Україні набуло значного поширення. Приховане безробіття тому так і називається, що керівники підприємств намагаються його приховати від обліку.

Основними причинами прихованого безробіття є:

- зменшення кількості робочих місць.
- незмога підприємств виплачувати заробітну плату, тому зазвичай вони відправляють співробітників у відпустку без збереження заробітної плати;

- поява нових пільг за зареєстрованих співробітників, тобто роботодавці, щоб не виплачувати пільги за співробітників, багатьох людей офіційно не влаштовують на роботу.

- безперервний стаж роботи, тобто працівники похилого віку погоджуються працювати навіть за копійки, тільки через те, щоб потім вони отримували пенсію.[1]

Але мені здається, що основною причиною прихованого безробіття є те, що люди згодні працювати, офіційно не влаштувавшись, за низьку заробітну плату тільки через те, щоб зберегти робоче місце, бо в нашій країні зараз дуже важко знайти роботу.

Лише на перший погляд, ця проблема здається не дуже серйозною, але ні, насправді вона є дуже серйозною. Багато людей не розуміють, що таке приховане безробіття і до чого воно може привести.

Якщо приховане безробіття розглядати з боку економіки, то відбувається знецінення навчання, падає рівень життя, зменшується виробництво, скорочується надходження податків.

. Однак, як не дивно, приховане безробіття, має й позитиви, а саме:

- збереження трудового потенціалу.
- приховане безробіття дає змогу працівникові не перейти у нову категорію - відкрите безробіття.
- приховане безробіття пом'якшує наслідки економічної кризи.[2]

Так як з кожним роком проблема прихованого безробіття стає більш глобальнішою, ми повинні вдаватися до вирішення цієї проблеми, а саме: збільшувати пенсійні виплати, створювати додаткові робочі місця, заохочувати малий бізнес, застосовувати гнучку систему професійної підготовки. Якщо хоч трохи ми будемо її вирішувати, то через декілька років ця проблема стане не актуальною для нашої країни.

Список використаних джерел

1. Приховане безробіття – причини і наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iskysstvoetiketa.com/prixovane-bezrobittya-prichini-i-naslidki/>

2. Приховане безробіття в Україні. Сутність та соціальні наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/ekonomika-praci/prihovane-bezrobittya-v-ukrajini-sutnist-ta-socialni-naslidki>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛЬНОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА

В течение года мировые экономисты, влиятельные представители бизнес среды говорят о предстоящем обвале глобальной экономики. Они сравнивают экономический спад, который приведет к финансовому кризису, с ситуацией в 1997-2000 года, когда кризис начался в развивающихся странах и пошел в последствии в США. Сейчас многие развивающиеся страны, такие как Турция, Аргентина, Венесуэла, имеют проблемы с падением экономики. Так же экономический спад произошел в России, Южно-Африканской Республики и Пакистане. В скором времени ожидаются проблемы в экономике Китая, которые станут одним из решающих факторов угрозы для мировой экономики.

Так как процесс становления экономики является цикличным, неудивительно, что на фоне подъема мировой экономики происходят проблемы в отдельных государствах: гиперинфляция в Турции и Аргентине, обвал российского рубля, периодические обвалы на биржах в Америке и Азии. Мировой кризис приходит постоянно и весьма стабильно. Можно заметить, что в последние 10-летия мировые кризисы происходили каждые 9-15 лет. Еще одним фактором начала мирового кризиса является напряжение торгово-экономических отношений между Китаем и США, США и ЕС, проблемы в странах Ближнего востока.

Крупнейшие государства мира начинают готовиться к первым проявлениям кризиса. Аналитики предсказывают массовые беспорядки, перебои с продовольствием. В отличие от кризиса 2008 года, последствием нового кризиса станут масштабные социальные волнения в мире, в частности и в США. На первых порах будет заметно снижение покупательской способности у потребителей, снижение объемов производства и доходов, рост увольнений с рабочих мест и безработицы, снижение цен на недвижимость и автомобили, люди будут продавать свое имущество по низким ценам, чтобы погасить свои кредиты. Все это будет дополняться повышением курса доллара в сравнении с национальной валютой. Кризис на международном финансовом рынке будет иметь следующие последствия: уменьшение банковской ликвидности, банкротство коммерческих банков, снижение ведущих фондовых индексов, ухудшение активов, обесценивание ипотечных ценных бумаг.

Многие считают, что избежать мирового кризиса не удастся, так как образовалось множество рисков, связанных с «пузырем» на фондовом рынке Америки и вряд ли политики государства смогут предотвратить обвал экономики. Украину так же затронет финансовый кризис. Для нашей экономики есть два сценария развития событий: оптимистичный, который предполагает дальнейшее сотрудничество с Международным валютным фондом и отсутствием третьей волны рецессии и кризисный, который предусматривает прекращение роста ВВП и даже его уход в минус, при незначительном ухудшении ситуации на внешних рынках, на которые экспортируется украинское сырье. Снижение цен на продукты с низким уровнем добавочной стоимости, на главные экспортные продукты может привести к недополучению трёх процентов украинского ВВП. Украина является страной, в которой относительный показатель поступления прямых иностранных инвестиций к ВВП составляет 2,2%. Во время кризиса это число уменьшится так как ожидается потеря интереса инвесторов к рынку Украины и развивающимся рынкам в целом. Еще одним риском для украинской экономики является невозможность выплаты большого внешнего долга страны, сумма которого достигает близко 50 млрд долларов [1].

Есть возможность появления дефолта в экономике Украины.

Чтобы минимизировать возможные риски для экономики Украины во время финансового кризиса стоит провести ряд реформ, которые смогут изменить государственную политику в области финансов. Следует

стимулировать производственные отрасли, развить поддержку малого и среднего бизнеса, сократить вмешательство в дела крупного бизнеса. Так же стоит уменьшить налоги на фонд зарплату, пойти по принципу, кто больше зарабатывает, тот больше и платит налогов. Не стоит забывать о коррупционных схемах, которые нужно ликвидировать на таможне, в налогообложении, установив соответствующее наказание.

Список использованных источников

1. Новый мировой кризис уже начался: как можно защититься/ Александра Романюк [Электронный ресурс]. – Режим доступа. <https://www.segodnya.ua/economics/enews/novyuy-mirovoy-krizis-uzhe-nachalsya-kak-mozhno-zashchititsya-1170748.html>

*Научный руководитель: Э.Н. Лимонова, кандидат
экономических наук, доцент*

ТИПЫ, ПОСЛЕДСТВИЯ И МЕТОДЫ БОРЬБЫ С БЕЗРАБОТИЦЕЙ

Как известно, безработица — это социально-экономическое явление, при котором люди трудоспособного возраста не могут найти себе работу или же само государство не в состоянии предложить рабочие места. Поскольку большинство людей пользуются понятиями «спрос» и «предложение», а именно являются покупателями готовой продукции и продавцами трудовых услуг, безработица значительно понижает их жизненный уровень. Те трудовые услуги, которые совершенно не используются в текущий момент, утрачиваются экономикой навсегда. В связи с этой проблемой, часто ведутся политические дискуссии.

Различаю три вида безработицы: 1) фрикционная; 2) структурная; 3) циклическая.

Фрикционная – безработица, которая является неотъемлемой частью кадровых передвижений. Она связана с тем периодом, который необходим для поиска нового места работы, перехода с одного предприятия на другое, либо временем, необходимым на оформления вновь принятого сотрудника. Фрикционная безработица неизбежна, ее уровень не рассматривается как опасный и ее доля в общей незанятости невысока.

Структурная – вид безработицы, связанный с быстро меняющимися требованиями к квалификации кадров, что в свою очередь продиктовано научно-техническим прогрессом. Структурная безработица также определяется как элемент естественного уровня незанятости, однако изменение статуса требует большего количества времени, чем при фрикционной безработице. Это связано, прежде всего, со структурными сдвигами в экономике, которые требуют не только повышения квалификации кадров, но и может приводить к полному отказу от профессий взамен на новые, более совершенные и требующие других навыков. Структурную безработицу можно наблюдать в регионах специализирующихся на производстве какого-то доминирующего товара.

Наличие структурной и фрикционной безработицы независимо от стадии экономического цикла принято считать уровнем, который соответствуем ситуации макроэкономического равновесия. Время нахождения в статусе таких безработных может зависеть от таких

факторов: изменение размеров пособия по безработице, изменение сроков выплаты пособий, рост доли молодежи на рынке труда и др.

Циклическая – это вид безработицы, вызванный циклическими колебаниями развития экономики. Наибольшего уровня циклическая безработица достигает на фазе депрессии. Государство в этот период должно проводить политику, направленную на улучшение ситуации на рынке труда, так как потери от этого вида безработицы довольно существенные. Развитие циклической формы безработицы ведет к превышению ее фактического уровня над естественным. Экономическая цена этого превышения выражается в замедлении, отставании фактического объема ВВП от его потенциальной величины.

По закону Оукена превышение фактического уровня безработицы на естественным на 1% ведет к недополучению 2,5% ВВП.

Последствия безработицы:

- снижение доходов;
- потеря квалификации работника;
- падение ВВП;
- понижение интереса населения к труду;
- падение покупательской способности;
- повышение социальной напряженности и, как следствие, ухудшение криминогенной обстановки.

По данным Государственной службы статистики Украины уровень безработицы в Украине, рассчитанный по методологии МОТ (Международная организация труда) в последние два года снижается: на декабрь 2017 года – 9,5%, на сентябрь 2018 года – 8,6% [1]. До 2017 года показатель безработицы увеличивался и достиг своего пика в 2014 году. С одной стороны политический, экономический кризис, а также начало военных действий на востоке Украины объясняют ситуацию, сложившуюся в 2014 году. С другой стороны, улучшение ситуации на рынке труда с 2017 года позволяет говорить о постепенном оздоровлении экономики Украины. Однако, остается еще много проблем: это и трудовая миграция в страны Европы (в том числе и высококвалифицированных работников), и, так называемая, скрытая безработица, высокий уровень безработицы среди молодежи, перекос в спросе и предложении на рынке труда в разрезе специальностей, низкая заработная плата и др. В данной ситуации, по нашему мнению, необходимо больше уделять внимания развитию малого и среднего бизнеса, снизить налоговое давление, проводить систему мероприятий по детинизации экономики, а так же разработать на государственном уровне программу инвестирования в промышленные предприятия,

которые специализируются на производстве товаров с высокой добавленной стоимостью. Это позволит создать дополнительные рабочие места, а за счет внедрения инноваций производимый товар и услуги будут конкурентоспособными на международном рынке, что в свою очередь позволит повысить оплату наемного труда и доходы предпринимателей.

Список использованных источников

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук, доцент

А. Журко

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

АНАЛИЗ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ РАСХОДОВ В УКРАИНЕ

Поскольку большая часть экономики страны зависит от потребительских расходов, значит каждому экономисту, да и обычному человеку, которого интересует экономика страны, необходимо контролировать нынешние показатели потребительских расходов. Размер потребительских расходов зависит от многих показателей, но по большей части от доходов и благополучия потребителей. Методика расчета потребительских расходов в различных странах определяются по-разному. Проведя анализ статистических данных официального сайта государственной службы статистики Украины, нами было определено, что за первый квартал 2018 года потребительские расходы украинцев на продукты питания составили 49,3% от конечных расходов. А конечные потребительские расходы составили 503,5 млрд грн. Для сравнения, в 2017 году этот показатель был на уровне 49,9%, а в 2010–2015 годах колебался в пределах 50,1–53,1% [1].

В денежном эквиваленте на продукты первой необходимости потребительские расходы составили 211,8 млрд. грн. за год, в то время как на алкогольные напитки и табачные изделия–37,9 млрд грн., что в процентном соотношении является 7,6% от всех расходов. Показатель процента расходов на продукты питания является индикатором уровня материального благосостояния населения и чем выше это показатель, тем ниже уровень жизни нации.

По статистическим данным, в стране одно среднестатистическое домохозяйство тратит в месяц на необходимые продукты и услуги в общем около 7200 грн. В среднем по стране в одно такое среднестатистическое домохозяйство входит 2,11 человека, то есть не менее двух человек.

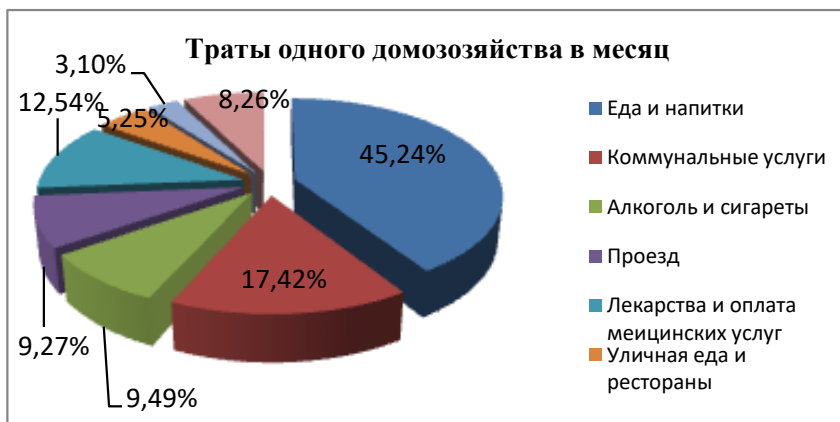

Рис. 1. Траты одного домохозяйства в месяц, 2018 г.

Анализирую структуру трат одного домохозяйства (Рис. 1), видно, что большая часть расходов приходится на продукты питания – 3257 грн (45,24%), на коммунальные платежи – 1254 грн (17,42%), на непродовольственные товары (одежда, техника, товары для домохозяйства), на транспорт, образование, медицину, отдых в общем - 2687 грн (37,34%) [1].

Более 255 грн. домохозяйства тратят на алкоголь и сигареты. Удивительно но затраты на алкоголь и сигареты больше, чем на проезд - 249 грн. На лекарства и оплату медицинских услуг украинские семьи выделяют около 337 грн, на развлечения - 141 грн, на образование - 84 грн, а на благотворительность - 222 грн. в месяц. Конечно же, существуют минимальные траты, которые не зависят от полученного дохода одного домохозяйства.

Исходя из вышесказанного, можно констатировать факт низкого уровня материального благосостояния населения Украины. Однако ситуация усугубляется низкой культурой потребления украинцев. Об этом говорят соизмеримые затраты домохозяйств на взаимоисключающие статьи расходов, такие как, например, алкоголь и медицинские услуги. Опасение вызывает и низкий уровень расходов, направленных на образование. Принимая во внимание низкий уровень

доходів в стране, необхідно в першу очередь обратить внимание на поиски инструментов мотивирования изменения потребительских предпочтений в сторону более рационального использования этих доходов.

Список использованных источников

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Научный руководитель: Лимонова Э.Н., кандидат экономических наук, доцент

О. Задоя

кандидат економічних наук, доцент

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОБОЮВАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

Усяка інновація, з одного боку, викликає захоплення, а з іншого – породжує страх перед невідомим. Те ж саме можна сказати про двояке використання нововведень і відкриттів: вони могли обіцяти величезні вигоди і переваги, і в той же час виступали джерелами можливих глобальних потрясінь. Наприклад, відкриття ядерного синтезу призвело до виникнення альтернативного джерела дешевої енергії і створення самої руйнівної зброї на сьогоднішній день. Якщо говорити про економіку, то існує думка, що інновації можуть привести до підвищення соціальної напруги і зростання диференціації доходів. Джон Мейнард Кейнс у 1930 р. попереджав про те, що технології тягнуть за собою масове безробіття [1]. Не дивлячись на це, очевидно, що технології привели до прориву в охороні здоров'я та освіті, підвищують доходи більшості людей.

Якщо розглядати ситуацію в окремих випадках, то не можна не відзначити обгрунтованість цих побоювань. За рахунок автоматизації деяких галузей промисловості відбувається скорочення робочих місць. Більш того, зникають цілі спеціальності. Проте, в той же час відбувається зародження нових галузей, які потребують принципово нових фахівців. Провівши огляд загальносвітових технологічних тенденцій, можна визначити основні риси нинішнього прогресу: цифрові технології, нові бізнес-моделі, онлайніві торговельні платформи. Яскравим прикладом можуть служити успіхи на світовому ринку як нових компаній, так і компаній, які вже себе

zareкомендували. Річний товарообіг компанії Alibaba, яка вийшла на ринок у 2003 р., у 2018 р. досяг позначки 800 млрд. дол. (до 2020 р. прогнозується 950 млрд. дол.), кількість торговців - 9 млн. у 220 країнах світу. Річна виручка Walmart у період з 2010 по 2018 р. зросла з 400 до 500 млрд. дол., при цьому кількість магазинів зросла з 4263 у 15 країнах до 11718 у 22 країнах. Покриття магазинів Ікеа у 2018 р. досягло 49 країн (415 магазинів). До такого стрімкого зростання привели онлайнві платформи, які відкривають величезні можливості для мільйонів людей. Виходячи з цього, можна припустити, що навіть люди, які живуть за межами розвинених промислових країн, мають можливість отримати роботу і займатися бізнесом. Але для максимального використання горизонтів, що відкрились, необхідно звернути увагу на зміну попиту на ринку праці. Тепер, у першу чергу, необхідно мати наступні навички: когнітивні навички (комплексний підхід), навички поведінкового аналізу, командна робота, здатність до швидкої адаптації, логічне мислення. Іншими словами, необхідні інвестиції у людський капітал. І фундамент цих інвестицій, в силу динамічності розвитку технологій, вкрай необхідно закладати уже з дитинства. За дослідженням, проведеним Світовим Банком, перехід з 25% до 75% показника Індексу людського капіталу забезпечує додатковий приріст економіки на 1,4% щорічно протягом 50 років [2].

Інша позитивна сторона інноваційного розвитку - це можливість зменшення рівня «гіньової» зайнятості при правильному державному регулюванні таких важливих аспектів, як соціальний захист, оподаткування, захист прав споживачів. Також з розвитком високотехнологічних галузей буде поступово вирішуватися питання про працевлаштування випускників університетів у регіонах Близького Сходу, Північної Африки, Східної Європи (країни постсоціалістичного табору), в яких вони складають до 30% усіх безробітних. А це у свою чергу зменшить міграційне навантаження на більш розвинені країни.

Якщо розглядати менш розвинені країни, то у деяких з них можна вже спостерігати позитивні зрушення. Інноваційний підхід до підготовки кадрів і інвестиції в людський капітал дозволило Болівії підвищити частку зайнятих висококваліфікованим працею на 8%, Ефіопії - на 12% [2].

У цілому в світі з розвитком технологій можна спостерігати наступні тенденції: для розвинених країн - кількість зайнятих у промисловості знижується, але зростає кількість зайнятих у сфері послуг; у країнах, що розвиваються і слаборозвинених країнах кількість зайнятих у промисловості і у сфері послуг зростає. Те невелике зростання безробіття і можливе з цим зростання соціальної

напруги у розвинених країнах нівелюється високими соціальними виплатами (наприклад, безумовний основний дохід).

Україна має всі передумови для використання тих переваг, які дає новий технологічний виток у світі. Якщо говорити про інвестиції в людський капітал, то не тільки загальна реформа освіти послужить сигналом до зміни підходу в навчанні дітей, а й орієнтація на високі стандарти європейської освіти і застосування нових підходів до навчання у ЗВО (наприклад, дуальні програми) відкриває великі можливості для самореалізації майбутніх випускників. Держава, у свою чергу, має забезпечити підвищення ефективності адміністрування оподаткування, не вдаючись при цьому до підвищення податків. Перш за все, мова йде про «детінізацію» економіки. Додаткові доходи в бюджет дозволять реалізовувати програми, пов'язані з підвищення рівня вищої і середньої спеціальної освіти, а також професійною перепідготовкою молодих.

Список використаних джерел

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socioline.ru/files/5/316/keyns.pdf>
2. The World Bank. The World Development Report (WDR) 2019: The Changing Nature of Work [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/816281518818814423/pdf/2019-WDR-Report.pdf>

Ю. Зайцева

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИДУ ПАЛИВА НА ЕНЕРГЕТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Ідея впровадження альтернативного виду палива на енергетичному ринку України розроблена і є актуальною для вирішення проблем енергозабезпечення та енергозбереження в Україні. Пропозиція по впровадженню нового виду палива була підготовлена після дослідження українського ринку енергетики і розкриття його проблем. Після вивчення ринку було виявлено оптимальне джерело енергії для промислових підприємств. З усіх паливно-енергетичних ресурсів, використовуваних в Україні, а також способах його застосування, найдоцільніше вибрати вугілля як основний вид палива. Плюсом є велика кількість покладів на території країни, а також мала собівартість видобутку, що не можна сказати про інші види ресурсів.

Але повернення вугілля в енергетику не повинно бути вороттям до архаїчних способів його спалювання. Потрібні нові технології, що дозволяють використовувати переваги вугілля і звести до мінімуму недоліки його застосування.

Найбільше для цієї мети підходять технології "чисте вугілля". В ході науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт була створена технологія виробництва екологічно чистого водовугільного палива (ЕКОВУП). ЕКОВУП є паливом нового покоління, штучним видом композиційного палива з вугілля та води за участю пластифікаторів. Перспективність водовугільного палива ґрунтується на новій технології приготування цього палива, а саме - кавітаційною (КаВУП), яка характеризується високим рівнем місцевого динамічного компресійного і температурного впливу на оброблюваний матеріал, в результаті якого суспензія набуває нових властивостей, що вигідно відрізняють її від одержуваної традиційним способом. Нове паливо може конкурувати як по відношенню до споживаного вугілля, так і по відношенню до рідкого і газоподібного палива і має ряд економічних, технологічних і екологічних переваг.

Сильними сторонами впровадження цієї ідеї у життя є наявність висококваліфікованого управлінського персоналу, що допоможе на стадії ідентифікації. Також позитивним моментом є запорака підтримки суспільством за рахунок великої кількості переваг цього палива. При сукупності його якостей, КаВУП здатне замінити мазут в паливо-споживаючих енергетичних установках практично без переробки систем паливостачання, що говорить нам про адекватність потрібних фінансових ресурсів для старту. Ця сильна сторона може позитивно вплинути на таких фазах запровадження проекту, як переговори і реалізація.

При укрупненні виробництва палива можна буде зменшити надлишкові потужності, заощаджувати на обслуговуванні, зменшувати запаси, а також при закупівлі отримувати оптову знижку і можливість одержувати дешевші кредити. Все це вказує на ще одну перевагу - економія на масштабах виробництва. На противагу конкурентам, при кавітаційній технології можна більш ефективно використовувати ресурси, наявні у всьому ланцюзі витрат виробництва. Перевага по витратах є додатковим плюсом ідеї використання альтернативного виду палива після реалізації. Отже сильними сторонами введення цього виду палива є економія на масштабах виробництва, переваги по витратах, оптимальність з огляду на необхідні фінансові ресурси, підтримка суспільства, наявність висококваліфікованого управлінського персоналу.

Завдяки перерахованим вище сильним сторонам відкриваються нові можливості. За рахунок переваг по витратах і підтримки суспільства можна розраховувати на швидкий розвиток у зв'язку з ростом попиту на ринку, а додавши такий позитивний момент як оптимальність необхідних фінансових ресурсів, отримуємо ймовірність обслуговування нових груп клієнтів. Самостійна розробка нових технологій можлива за допомогою висококваліфікованого управлінського персоналу. У перспективі можна досягти вертикальної інтеграції завдяки всім зазначеним сильним сторонам цього проекту.

Безумовно, запропонований проект має не лише позитивні моменти, але і слабкі сторони. На початковому етапі маємо такі мінуси, як недостатній імідж на ринку і погана збутова мережа. Для виробництва КаВУП планується експлуатувати обладнання, що вже використовувалося. Це дозволить зменшити кількість необхідних початкових інвестицій, але також стане недоліком. На передінвестиційній фазі ймовірно зіткнення із проблемою інноваційного ризику, тобто з недовірою інвесторів до нової технології виробництва. Негативними моментами також є сильна залежність від постачальників і тиск з боку конкурентів. Дані слабкі сторони можуть привести до повільного зростання ринку, небезпеки з боку продуктів-субститутів та економічним загрозам.

Провівши аналіз зовнішнього середовища, було виявлено, що найбільший вплив мають політичні чинники. У напруженій військовій ситуації в країні, а також напередодні виборів нової політичної влади важко дати оцінку ситуації в найближчому майбутньому. Імовірність розвитку військових дій є загрозою для багатьох галузей в Україні. Оцінити стабільність майбутньої політичної влади і уряду, а також подальший рівень бюрократизації та корупції важко, але нинішня ситуація не дуже приваблива для нововведень на енергетичному ринку.

З точки зору економіки, коливання курсів основних валют є основним фактором впливу, особливо при закупівлі сировини у закордонних постачальників. Що стосується технологічних важелів впливу певний тиск може бути з боку законодавства в області технологічного оснащення галузі. Якщо законодавство в цій області буде змінюватися через інтеграцію України в ЄС, це призведе до необхідності вливання додаткових коштів для подальшого розвитку. Вплив соціально-культурних чинників на енергетичну галузь практично відсутній.

Аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на життєвий цикл впровадження ідеї використання альтернативного виду палива,

показав можливі загрози і недоліки для реалізації цього проекту. При цьому наявність сильних сторін і можливостей достатньо вагомий аргумент для реалізації і розвитку ідеї впровадження нового виду кавітаційного водовугільного палива. Дане паливо переважає над стандартним приготуванням і використанням водовугільного палива. Також має місце ряд економічних, технологічних та екологічних переваг по відношенню до інших видів палива. Використання нового виду палива КаВУП дозволить доопрацювати технологію спалювання і запропонувати інновації на енергетичному ринку України, а в подальшому за її межами.

*Науковий керівник: І.С. Шкура, кандидат економічних наук,
доцент*

Т. Здравкова
Університет імені Альфреда Нобеля, г. Дніпро

ФОРМЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИХ РАЗВИТИЯ

Как нам известно, международные экономические отношения (МЭО) – это экономические отношения между субъектами мирового хозяйства. Выделяют 7 форм МЭО. Начнем с первого – внешняя торговля. Благодаря ей осуществляется покупка/продажа товаров и продукции интеллектуального труда, торговый обмен продукций, покупка товаров и оборудования для общественного потребления, экспорт и импорт. Вторая форма МЭО – предоставление различного вида услуг. Услуги могут быть: банковскими, посредническими, туристическими и т.п. А также страхование и международная перевозка грузов. Третья – совместное предпринимательство. Эта форма может существовать почти во всех промышленных сферах. Например, на заводах, предприятиях, в сельском хозяйстве, образовании, науке, медицине, культуре, кредитной сфере и т.п. Четвертая форма - научно-технический прогресс. Характеризуется изменением структур и схем транспортного обеспечения. Причина этому, расширение спроса на перевозочные работы и новые требования к их качеству. Пятая форма – сотрудничество, содействие. Примеры сотрудничества: научное, техническое, экономическое. Так же сотрудничество представляет собой научный и культурный обмен, наличие спортивных мероприятий. Шестая форма – международный туризм. Является потребителем услуг, предоставляемых разными

отраслями народного хозяйства и способствует расширению их объемов деятельности, получению денежных поступлений и совершенствованию.

Явления международной экономической интеграции, глобализации и транснационализации можно назвать основными тенденциями развития МЭО. Международная экономическая интеграция - это экономическое взаимодействие стран, способствующее сближению хозяйственных механизмов, имеющий вид соглашений и регулируемый межгосударственными органами. Она выражается в сотрудничестве хозяйств разных стран и их стандартизации; устранении препятствий в движении товаров, капитала, услуг и рабочей силы; единении рынков различных стран; отсутствии ограничений в правах иностранных партнеров. На данный момент создаются единые хозяйственные комплексы с общими органами управления.

Глобализация является более высокой стадией интернационализации. Итак, глобализация международных отношений – это увеличение взаимозависимости и взаимовлияния различных сфер общественной жизни и деятельности. На макроэкономическом уровне она проявляется в стремлении государств и объединений к экономической активности за пределами своих границ за счет снятия ограничений в торговле, создания зон свободной торговли и т.п. На микроэкономическом уровне она проявляется в расширении деятельности компаний вне пределов внутреннего рынка. Большинство транснациональных корпораций действует в глобальных масштабах: их рынком становится любой благоприятный для них регион, они должны уметь удовлетворить спрос потребителей везде. Транснациональные корпорации – это главная движущая сила глобализации. Для них важнее внешнеэкономическая деятельность, чем внутренняя.

На мой взгляд, международное экономическое сотрудничество очень важно в современном мире, оно налаживает контакт между людьми и сближает их. Такое сотрудничество подразумевает взаимодополняемость и взаимозависимость между субъектами. По моему мнению, для улучшения экономических отношений необходимо повышать качество продукции и быть открытыми с остальными партнерами.

***Научный руководитель: А.А. Задоя, доктор экономических наук,
профессор***

PROWADZENIE BIZNESU W SEKTORZE MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W BLOCKCHAIN – STUDIUM PRZYPADKU

WSTĘP

Technologia blockchain (zdecentralizowana i rozproszona baza danych) najczęściej utożsamiana wyłącznie z krypto walutami takimi jak Bitcoin, wykazuje o wiele większe spectrum zastosowań. W literaturze przedmiotu pojawiają się porównania opisywanej technologii do rewolucji jaką można było przypisać Internetowi. W związku z powyższym, instytucje finansowe, w tym największe banki (m.in. Deutsche Bank, ING) oraz korporacje (np. Deloitte) finansują badania potencjału tego systemu.

Niniejszy referat jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy prezentowana technologia jest w stanie ułatwić prowadzenie biznesu w sektorze MŚP (ang. SMEs – small and medium-sized enterprises). Na przykładzie start-up'u PayPie, stosującego opisywaną technologię, zostanie poddane analizie, czy blockchain jest w stanie usunąć obecne problemy zarządzania działalnością w sektorze MŚP. W tym celu zostaną zaprezentowane bariery rozwojowe, z jakimi zmagają się MŚP. Następnie wyjaśnieniu zostaną poddane zasady działania technologii blockchain i sposób jej wykorzystania w prowadzeniu zapisów operacji opartym na tzw. „potrójnym księgowaniu”. Nowa metoda przechowywania zapisów i przetwarzania transakcji zostanie przeciwstawiona „staremu” systemowi”. Znaczną część referatu stanowić będzie studium przypadku PayPie, za pomocą którego zostaną zaprezentowane praktyczne rozwiązania w księgowości i ułatwienia prowadzenia biznesu MŚP. Ponadto, przedstawione zostaną również zalety tego rozwiązania dla inwestorów (kredytodawców).

MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA – SPECYFIKA I PODSTAWOWE PROBLEMY ROZWOJU

Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej⁴⁰, za przedsiębiorstwo należące do sektora MŚP, uważa to, które zatrudnia mniej niż 250 pracowników, wykazuje roczny obrót netto nieprzekraczający 50 milionów euro, lub jego roczna suma bilansowa nie przekracza 43 milionów euro. Ustawa wyróżnia trzy kategorie przedsiębiorców należących do tego

⁴⁰Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2004 nr 173 poz. 1807.

sektora a mianowicie mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa. Przynależność do każdego z nich zależy od liczby zatrudnionych pracowników i osiągniętych dochodów.

Sektor MŚP jest przeważającym rodzajem przedsiębiorstw funkcjonujących w Polsce. W 2016 r. stanowiły one 99,8% wszystkich aktywnie działających firm w Polsce⁴¹. Sektor ten jest podstawą rozwoju polskiej gospodarki, na co wskazuje jego udział w wytworzonym PKB (około 50% w 2015 r.) jak i wskaźnik zatrudnienia (w 2016 r. wynosił on 69% wszystkich pracujących w przedsiębiorstwach)⁴². Z związku z kluczową rolą tego sektora, istotne jest utrzymanie jego rozwoju i stopnia konkurencyjności. Niestety niewielkie przedsiębiorstwa borykają się z licznymi przeszkodami w rozwoju. Jedną z nich jest utrudniony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania. R. Wolański w swojej książce⁴³ podkreśla brak wykorzystywania przez MŚP kapitałów obcych. Powoduje to wolniejszy rozwój tego sektora niż w przypadku wykorzystania dźwigni finansowej. Jako przyczynę R. Wolański podaje trudniony dostęp tych przedsiębiorstw do kapitałów obcych, spowodowany m.in. wymaganiami stawianymi przez instytucje finansujące, kosztem pozyskania kapitału, procedurami administracyjnymi⁴⁴. Drugą wymienioną przyczyną jest niechęć właścicieli przedsiębiorstw do utraty samodzielności ekonomicznej (koszty spłaty muszą zostać dostosowane do polityki zarządzania finansami, właściciel musi ujawnić swoje plany finansowe instytucji udzielającej kredytu)⁴⁵.

Problem z utrzymaniem płynności finansowej w szczególności dotyczy małych i średnich przedsiębiorstw. W handlu istnieje luka między dostarczeniem produktu czy wykonaniem usługi a otrzymaniem zapłaty (płatność może być odroczonej nawet do kilku miesięcy). Oznacza to, że firma wystawiająca fakturę z odroczonym terminem płatności, jest zmuszona do oczekiwania na zapłatę za nią. Duże przedsiębiorstwa, ze względu na wielkość kapitałów, mogą sobie pozwolić na takie opóźnienia, sytuacja wygląda jednak inaczej w przypadku sektora MŚP. Z tego powodu małe i średnie przedsiębiorstwa starają się uzyskać środki finansowe poprzez kredyty obrotowe lub sprzedaż wierzytelności wynikających z

⁴¹Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2018, <https://www.parp.gov.pl/component/publications/publication/raport-o-stanie-sektora-msp-w-polsce-2018>.

⁴²Ibidem s.17, s.21.

⁴³Wolański R., *Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

⁴⁴ Ibidem, s.13.

⁴⁵ Ibidem.

faktur tzw. „faktoring”, który jest coraz bardziej popularny wśród przedsiębiorców. Faktoring w odróżnieniu od kredytu nie wymaga zabezpieczenia w postaci aktywów trwałych, nie obciąża zdolności kredytowej korzystającego, wymaga mniejszej liczby formalności, przez co firma może szybciej uzyskać środki na koncie. Z tą formą finansowania związane są również dodatkowe usługi takie jak monitorowanie i windykacja należności czy przyjęcie ryzyka niewypłacalności.

Sektor MŚP z jednej strony ma utrudniony lub wręcz niemożliwy dostęp do pewnych źródeł kapitału (emisja papierów wartościowych na rynku giełdowym, długoterminowe kredyty bankowe), z drugiej zaś istnieją formy finansowania przeznaczone wyłącznie dla nich (dotacje z UE). Na rynku pojawia się coraz większa liczba ofert przeznaczonych finansowaniu działalności zarówno długoterminowej jak i krótkoterminowej MŚP. Rozwija się wspomniany już w artykule faktoring, popularne są dotacje budżetowe, środki unijne, poręcznie bankowe i leasing. Wybierając odpowiednie dla siebie źródło, niewielkie przedsiębiorstwa kierują się kryteriami takimi jak koszt kapitału (jak najniższy), szybkość uzyskania środków (prosty proces administracyjny), elastyczność (zmniejszanie i zwiększanie wartości zadłużenia, możliwość negocjacji warunków), obowiązki jakie musi wypełnić przedsiębiorstwo wobec finansującego (przedstawienie biznesplanu, wykorzystanie środków na konkretny cel). Mimo poprawy i zwiększenia dostępności źródeł finansowania dla MŚP, wciąż istnieje problem skomplikowanych procedur, odpychających przedsiębiorców. Nowe technologie, w tym blockchain, wykazują potencjał w zmianie tej sytuacji. W dalszej części artykułu zostanie poddane analizie czy nowa technologia jest w stanie rozwiązać bariery w finansowaniu MŚP.

TECHNOLOGIA BLOCKCHAIN

Niezbędnym do zrozumienia wykorzystania blockchain w zarządzaniu działalnością MŚP, jest zrozumienie stojącej za tym technologii. Kwestie techniczne ze względu na to, iż stanowią obszerne zagadnienie czysto informatyczne, będą wyjaśnione w sposób fragmentaryczny. Technologię blockchain (ang. block- blok, ang. chain- łańcuch)definiuje się jako rozproszoną bazę danych, służącą do przechowywania i przesyłania informacji o transakcjach w formie następujących po sobie bloków zawierających zapisy transakcji. Każdy kolejny blok zawiera w sobie odniesienie do poprzedniego, dlatego zostaje utworzony nierozzerwalny łańcuch danych. Blockchain reprezentuje taką bazę (księgę) danych, której nie można zmienić, a zapisane w niej rekordy są nieusuwalne. W celu uzupełnienia i wyjaśnienia podanej definicji, technologia ta zostanie wyjaśniona na przykładzie krypto walut.

Po raz pierwszy o technologii blockchain usłyszano w 2009 r. kiedy to osoba lub grupa osób pod pseudonimem Satoshi Nakamoto opublikowała artykuł⁴⁶, łamiący obecny model obrotu pieniężnego. Nakamoto przedstawił wizję systemu pieniężnego, który odrzuca banki, jako instytucję emitującą pieniądź, sprawującą kontrolę i zapewniającą zaufanie wśród uczestników rynku pieniężnego. Świat bez banków wydaje się być mało realnym, dlatego nie ulega zdziwieniu, że podchodzono do tej tezy bardzo sceptycznie, a artykuł wywołał kontrowersje. W obecnym systemie banki pełnią rolę niezbędnego pośrednika transakcyjnego i rozwiązują problem tak zwanego „double-spending” czyli wydawania po raz drugi tej samej jednostki pieniężnej. Po dokonaniu przelewu to właśnie bank odnotowuje zmniejszenie rachunku bankowego, uniemożliwiając zrobienie w tym samym czasie tego samego transferu do innej osoby⁴⁷. W ten sposób nie jest możliwym wydanie tej samej gotówki po raz drugi. Zatem występują trzy strony transakcji (1) osoba wykonująca przelew (2) bank (3) odbiorca przelewu. Nakamoto przedstawił jednak system, odrzucający pośrednika w transakcjach. Nowy model jest całkowicie zdecentralizowany a kontrolę nad nim sprawią wyłącznie użytkownicy połączeni przez sieć komputerów⁴⁸. W opisywanym systemie zaufanie między nieznanymi się jednostkami zapewnia zamiast „starych banków” technologia. Blockchain jako zdecentralizowana, transparentna baza danych z kryptograficznym zabezpieczeniem zapewnia legalność transakcji i zapobiega popełnianiu oszustw. Transakcje w blockchain weryfikowane są przez użytkowników, którzy za wykonaną pracę otrzymują korzyści finansowe tzw. kopanie bitcoinów. Najprościej ujmując, praca ta polega na rozwiązywaniu problemów matematycznych przez maszyny liczące użytkowników sieci o dużej mocy obliczeniowej. Proces ten nosi nazwę Proof-of-work. Dokładniejszy sposób legitymizacji transakcji nie stanowi tematu artykułu, dlatego nie będzie częścią dalszych rozważań.

W przedstawionym wyjaśnieniu ukazany jest pierwszy zaimplementowany przypadek użycia technologii blockchain, służący do dokonywania transferów pieniężnych bez konieczności występowania pośrednika. Jednak technologia nigdy nie stoi w miejscu, dlatego potencjał blockchain ciągle jest rozwijany i nie należy ograniczać jej wyłącznie do krypto walut. Na bazie opisywanej technologii ciągle pojawiają się nowe potencjalne rozwiązania, które zamiast wyłącznego transferu jednostek pieniężnych, umożliwiają np. przeniesienie praw własności (akcje,

⁴⁶Nakamoto S., *Bitcoin: Peer-To-Peer Electronic Cash System*, White Paper, 2008.

⁴⁷Zimnicka S., *Implementacja technologii blockchain w rachunkowości*, Prace dyplomowe Politechniki Rzeszowskiej, 2018. s. 4.

⁴⁸ Ibidem, s.3.

obligacje), rejestrowanie zużycia energii elektrycznej, przeniesienie praw autorskich, elektroniczne głosowanie, samowykonywalne polisy ubezpieczeniowe czy prowadzenie ksiąg rachunkowych. Niniejszy artykuł będzie korzystał z zastosowania blockchain w prowadzeniu zapisów księgowych.

Blockchain w zastosowaniu przechowywaniu zapisów księgowych bazuje na tzw. „potrójnym księgowaniu”. Jest to nawiązanie do najważniejszej zasady w rachunkowości „podwójnego zapisu”, która polega na zapisywaniu operacji po dwóch stronach Debit i Credit. W „potrójnym księgowaniu” zostaje utworzony trzeci rekord w łańcuchu blockchain, łączący księgi kontrahentów, przez co likwidowana zostaje możliwość wystąpienia rozbieżności między nimi (odporność na manipulacje i błędy ludzkie). Umożliwia to łatwiejszy dostęp do danych, księgowanie operacji w realnym czasie, bezpieczne przechowywanie danych i łatwość udostępniania ich zainteresowanym stronom, co powoduje poprawę ich sprawozdawczości. Ważną zaletą jest nieusuwalność zapisów w blockchain i brak możliwości dokonywania zmian, przez co baza ta jest godna zaufania. Wszystko w blockchain jest gotowe do obejrzenia i weryfikacji w dowolnym momencie, co znacznie usprawnia audyt i weryfikacje związaną z kontrolą podatkową. Ponadto, zewnętrznym inwestorzy nie muszą już bezgranicznie polegać na dokładności i bezstronności audytora oraz ufać firmie, że podała informacje zgodne z rzeczywistością⁴⁹. Dostępna literatura podejmuje temat implementacji opisywanej technologii w ekosystemie księgowym. Jun Dai i Miklos Vasarhelyi⁵⁰ w swoim artykule opisują jaki sposób blockchain może stworzyć nowy model zapisu i przetwarzania transakcji. Wskazują na to, że blockchain stanowi innowacyjny typ bazy danych, który potencjalnie odgrywać może rolę modułu księgowego popularnego ERP systemu lub może być używany w połączeniu z istniejącym systemem księgowym⁵¹. Owocem zainteresowania opisywaną technologią są liczne raporty publikowane przez największe korporacje. Jednym z nich jest dokument opublikowany przez Deloitte, który podejmuje tematykę implementacji blockchain w środowisku księgowym⁵². W związku z tym, że dostępna literatura dokładnie opisuje mechanizm funkcjonowania opisywanej

⁴⁹Byström H., *Blockchains, Real-Time Accounting and the Future of Credit Risk Modeling*, Working paper Lund University, 2018, s.4.

⁵⁰Dai J., Vasarhelyi M., *Towards Blockchain-Based Accounting and Assurance*, American Accounting Association, w: *Journal of Information Systems: Vol.31, No. 3*, pp 5-21, 2017.

⁵¹Ibidem s.9.

⁵²Deloitte, *Blockchain Technology: A game-changer in accounting*, 2016.

technologii w prowadzeniu zapisów księgowych, niniejszy artykuł nie będzie podejmował tego tematu.

STUDIUM PRZYPADKU – PAYPIE

PayPie jest platformą księgową opartą na technologii blockchain. Jej innowacyjność polega na zbieraniu i dostarczaniu danych finansowych w czasie rzeczywistym, uzyskując 100% dokładności oceny ryzyka kredytowego. Konsekwencją tego jest ułatwienie podjęcia decyzji przez jednostkę udzielającą pożyczki. W dzisiejszym systemie pożyczkodawca musiopierać się na przestarzałych danych, które mogą mieć od 6 miesięcy do roku. Jest to okres wystarczająco długi by sytuacja finansowa firmy uległa zmianie. Zatem w badaniu ryzyka kredytowego jednostka udzielająca wsparcia finansowego opiera się na nieaktualnych danych. Wymaga to czasu i przeanalizowania licznej dokumentacji, a ostatecznie i tak istnieje niepewność co do kondycji finansowej firmy ubiegającej się o środki. Dlatego małe i średnie przedsiębiorstwa zmagają się z trudnością uzyskania dofinansowania, a nawet jeśli wniosek zostanie pozytywnie rozpatrzony, wiąże się to z długim procesem administracyjnym. PayPie otwiera możliwości poprawy płynności poprzez korzystanie z aktualnych danych, dokumentów finansowych wygenerowanych jednym kliknięciem w dowolnym momencie, możliwości natychmiastowej weryfikacji faktur i transakcji. Technologia blockchain zapewnia aktualizację danych w rzeczywistym czasie, poprawia przejrzystość, precyzyjność i terminowość dokumentów finansowych, na których opiera się modelowanie ryzyka kredytowego. Bazując na aktualnych, godnych zaufania danych MŚP mogą uzyskać korzystniejsze warunki finansowania (stopa procentowa, termin zapadalności, wymagane zabezpieczenie) w bankach, instytucjach finansowych, w firmach faktoringowych oraz poprzez pożyczki peer-to-peer, a cały proces zostaje przyśpieszony. Algorytm ryzyka kredytowego na platformie korzysta z historii finansowej firmy i transakcyjnej w systemie, oparty na 150 danych finansowych takich jak aktywa obrotowe, zobowiązania bieżące, sprzedaż brutto, historia płatności, prognozy przepływów pieniężnych⁵³. W związku z lepszą oceną ryzyka kredytowego, poprawie ulegnie faktoring. W dotychczasowym systemie usługa ta związana była z pewnymi formalnościami i czynnościami takimi jak: sprawdzenie prawdziwości faktury oraz upewnienie się czy nie została ona już wysłana do innego faktora, weryfikowanie czy usługi/produkty zostały dostarczone zgodnie z wymaganiami, potwierdzenie jakości i ilości towarów itp. Integracja systemów księgowych z technologią blockchain

⁵³ PayPie, *Credit Risk Assessment Based on Blockchain Accounting*, White Paper, 2017.

umożliwia przejrzystość danych, automatyzację i przyspieszenie procesów. Weryfikacja transakcji, w tym wysłanych faktur, odbywa się za pomocą jednego kliknięcia.

PayPie został zbudowany w oparciu o istniejące już oprogramowanie księgowo SlickPay, które dostarczyło nowej platformie logii księgowej i kodu źródłowego. Twórcy PayPie, którzy uzyskali zaufanie klientów korzystających z wcześniej stworzonego programu księgowego, umożliwili sobie dostęp do bazy danych klientów i ich łatwe przeniesienie do blockchain. Dodatkowo PayPie został integrowany z innymi systemami księgowymi i ERP m.in. Xero, Sage, SAP, QBO. Kolejną innowacją w usługach oferowanych przez PayPie jest dostarczanie anonimowych danych finansowych z wielu różnych przedsiębiorstw, które dają możliwość właścicielom firm i inwestorom dokonania porównania pożyczkowych możliwości między innymi przedsiębiorstwami w danej branży⁵⁴. Mali inwestorzy za pomocą platformy dysponują danymi, które były dotychczas dostępne jedynie dla dużych inwestorów i korporacji finansowych.

Korzystanie z przedstawionej platformy może pomóc MŚP w prowadzeniu finansów w firmie. Pierwsze wyróżnione narzędzie na platformie służy do kontrolowania przepływów pieniężnych. Większość małych firm dotychczas nie miało dostępu do takich analiz i możliwości prognozowania przepływów środków. Kontrolowanie przepływów pieniężnych jest szczególnie pomocne w sektorze MŚP, które jak wspomniano wcześniej borykają się z utrzymaniem płynności finansowej. Narzędzie PayPie umożliwia porównanie ilości środków pieniężnych wpływających do firmy z wydatkami jakie ponosi, dodatkowo wskazując czas ich wystąpienia⁵⁵. W ten sposób przedsiębiorstwo jest w stanie określić największą kategorię wydatków, największe należności i zobowiązania⁵⁶. Przedstawiona analiza umożliwi wykrycie czynników wpływających na kondycję finansową przedsiębiorstwa. Z biegiem czasu firma będzie mogła ustalić powtarzające się wzorce i lepiej przygotować się na przyszłość.

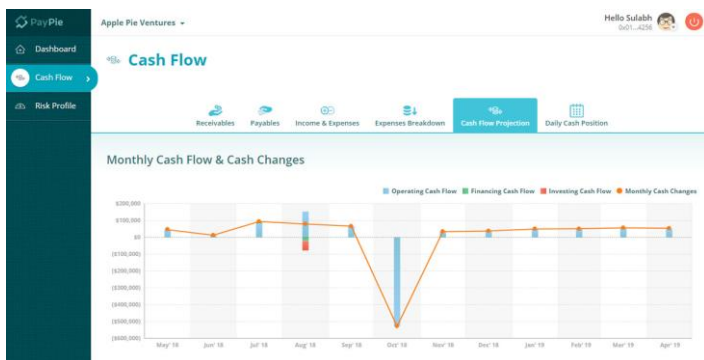
Przedstawiona grafika umożliwia schematyczny pogląd oferowanego przez platformę narzędzia analizy przepływów pieniężnych. Wizualny, łatwy do zinterpretowania wykres umożliwia natychmiastowy pogląd na przepływy pieniężne. W przedstawionym przykładzie przepływy zostały podzielone na 3 grupy związane kolejno z działalnością operacyjną, finansową i inwestycyjną. Linia w kolorze pomarańczowym przedstawia

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Oficjalna strona PayPie, <https://www.paypie.com/cash-flow> [data dostępu: 20.03.19].

⁵⁶ Ibidem.

miesięczne zmiany gotówki. Przedstawienie danych liczbowych w sposób wizualny dodaje przejrzystości informacji o kondycji finansowej firmy.

Rysunek1. Analiza przepływów pieniężnych (widok z platformy PayPie)

Źródło: Oficjalna strona PayPie, <https://www.paypie.com/cash-flow> [data dostępu: 20.03.19]

PayPie w każdym dowolnym momencie umożliwia wygenerowanie raportów finansowych i obliczanie wskaźników. Codziennie aktualizowane są dane, dlatego zachowana jest analiza w czasie przybliżonym do rzeczywistego.

Insights	
<p>Cash Flow Coverage Ratio</p> <p>Current Year: 15.39</p> <p>Previous Year: 4.76</p> <p>Inference: Company has a healthy Cash flow coverage ratio. It is above industry standard. A ratio equal to one or more than one means that the company is in good financial health as it can meet its financial obligations through the cash generated by operating activities.</p>	<p>Creditor Days</p> <p>Current Year: 33 days</p> <p>Previous Year: 31.54 days</p> <p>Inference: Creditor days is not good. It is above industry standard and needs to be improved. The benchmark is 30 days. Any number above 30 days implies an inability to pay creditors on time.</p>
<p>Current Ratio</p> <p>Current Year: 2.09</p> <p>Previous Year: 11.83</p> <p>Inference: It implies the business health has deteriorated in terms of short-term liquidity. Though ratio has deteriorated but it is still above industry standard. Higher the current ratio better will be the Risk Score.</p>	<p>Debt to Equity Ratio</p> <p>Current Year: 0.05</p> <p>Previous Year: 0.21</p> <p>Inference: It is within the industry standard. A higher debt-to-equity ratio typically shows that you've been aggressive in financing its growth with debt. There may be a greater potential for financial distress if earnings do not exceed the cost of borrowed funds.</p>
<p>Debtor Days</p> <p>Current Year: 61.7 days</p> <p>Previous Year: 11.7 days</p> <p>Inference: Debtor days is normal. It is above industry standard and needs to be improved. The benchmark is 30 days. Any number above 30 days implies cash is stuck with debtors. Debtor Days within 30 gives better Risk Score.</p>	<p>Interest Coverage Ratio</p> <p>Current Year: 209.23</p> <p>Previous Year: 199.79</p> <p>Inference: Ratio has improved from previous year. It is above industry standard. A ratio below 2 indicates you're paying off profits in terms of interest more than investing in business which may create financial crunch in long term.</p>
<p>Coverage Ratio</p> <p>Current Year: 0.86</p> <p>Previous Year: 0.31</p> <p>Inference: Coverage ratio is not good. It is below industry standard. A ratio below 1 indicates you're not generating enough cash to cover your debt.</p>	<p>Net Worth</p> <p>Current Year: \$405,330.04</p> <p>Previous Year: \$109,178.16</p> <p>Inference: Net worth has increased significantly.</p>

Rysunek 2. Wskaźniki wraz z interpretacją (widok z platformy PayPie)

Źródło: Oficjalna strona PayPie, <https://www.paypie.com/cash-flow> [data dostępu: 20.03.19]

Jak widać z powyższej grafiki, oprócz obliczenia wskaźników PayPie oferuje ich jasną interpretację i spostrzeżenia. Wskaźniki zaznaczone na czerwono informują o złym wyniku i wskazują na konieczność ich poprawy. Tak skonstruowany system przekazywania informacji finansowych nie wymaga specjalistycznej wiedzy przedsiębiorcy oraz zaoszczędza czas przeznaczony na analizie danych.

Warto wspomnieć również o kwestii bezpieczeństwa tak wrażliwych informacji, jakimi są dane finansowe. PayPie na swojej stronie zapewnia, że przestrzega najwyższych standardów ochrony danych, takich jak 256-bitowe szyfrowanie SSL⁵⁷.

ZAKOŃCZENIE

Artykuł na podstawie platformy PayPie przedstawił zalety integracji technologii blockchain z oprogramowaniami księgowymi w celu poprawy zarządzania finansami małych i średnich przedsiębiorstw. Opisywana platforma umożliwiła MŚP stosowanie narzędzi analitycznych, bazujących na rzeczywistych danych, do których dotychczas nie miały dostępu. Technologia blockchain zastosowana w PayPie umożliwiła wygenerowanie raportów finansowych w dowolnym momencie, analizy przepływów pieniężnych, obliczenie najważniejszych wskaźników, bazując przy tym na danych codziennie aktualizowanych z programów księgowych. Poprzez transparentność i łatwość dostępu do rzeczywistych danych MŚP mają możliwość negocjacji korzystniejszych warunków pozyskiwania usług factoringowych czy kredytu kupieckiego.

Bibliografia

Dai J., Vasarhelyi M., *Towards Blockchain-Based Accounting and Assurance*, American Accounting Association, w: *Journal of Information Systems*: Vol.31, No. 3, pp. 5-21, 2017.

Deloitte, *Blockchain Technology: A game-changer in accounting*, 2016.

Byström H., *Blockchains, Real-Time Accounting and the Future of Credit Risk Modeling*, Working paper Lund University, 2018, s.4.

Nakamoto S., *Bitcoin: Peer-To-Peer Electronic Cash System*, White Paper, 2008.

PayPie, *Credit Risk Assessment Based on Blockchain Accounting*, White Paper, 2017.

Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2018, <https://www.parp.gov.pl/component/publications/publication/raport-o-stanie-sektora-msp-w-polsce-2018>.

⁵⁷ <https://www.paypie.com/> [data dostępu: 20.03.19].

Wolański R., *Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2004 nr 173 poz. 1807.

<https://www.paypie.com/cash-flow>

Promotor naukowy: Dr inż. M. Lechwar

В. Зинченко

Университет имени Альфреда Нобеля, м. Днипро

СОВЕРШЕННАЯ ИЛИ МОНОПОЛИСТИЧЕСКАЯ КОНКУРЕНЦИЯ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ

Многие задавались вопросом: «совершенная конкуренция – умозрение или реальность?». На данный момент в реальной жизни не существует совершенной конкуренции, хотя само слово конкуренция подразумевает собой соперничество между производителями (продавцами). Но нельзя отрицать, что совершенной конкуренции совсем нет, существуют рынки, приближенные к чистой конкуренции. Сюда можно отнести сельское хозяйство, драгоценные металлы и ценные бумаги. Что же такое чистая конкуренция? Это модель рынка, на котором множество продавцов и покупателей, имеющие равные права и возможности. Чистой конкуренция считается тогда, когда соблюдаются следующие признаки:

- Количество экономических объектов на рынке безгранично;
- Продаваемая продукция однородна, совершенно идентична;
- Свобода входа и выхода с рынка, отсутствие так называемых барьеров;
- Ликвидность факторов производства;
- Полный доступ к информации о объекте рынка для всех участников.

Представим идеальный мир, в котором действует чистая конкуренция. Где правит стабильная экономика, обеспеченно оптимальное распределение ресурсов между сферами производства, что не позволяет продавцу и покупателю влиять на цену товара, таким образом цены устанавливает рынок. Можно сделать вывод, что все рынки одинаковые, то есть ни один из рынков не может быть лучше или хуже другого, что приводит к равной прибыли предприятий на рынке. С первого взгляда могло показаться, что все идеально, куда еще лучше, но, как говорят, «Бизнес – это огромные усилия и большие риски». Вернемся к реальности, мы живем не в идеальном мире, да и

сами мы не идеальны. Каждый человек индивидуален, у него есть свои идеалы лучшего мира, и представьте такой мир, в котором учитываются мнение каждого об идеальном мире, то есть 7,6 млрд. человек на Земле по показателями 2019 года. Все понимают, что каждому не угодить и из этого следует, что такого мира не существует и никогда не будет.

Однако есть в истории примеры, когда рынок приближался к требованиям чистой конкуренции. В 1980-х годов в США резко упали на 15% цены на сельскохозяйственные продукты. Многие фермеры начали обвинять в этом власть, они думали, что государство придумало инструмент с помощью, которого можно было искусственно снизить цены на товары. Недовольные решили отправиться на крупнейшую биржу в Чикаго, чтобы убедиться в своих догадках. Но они увидели там торговую площадку, объединяющую огромное количество продавцов и покупателей. Это дало понять, что никто не в состоянии искусственно понизить цену на какой-либо товар т.к. на одной площадке находятся одинаковые товары. Это и объясняет, что существование недобросовестной конкуренции просто невозможно. Люди лично убедились, что цены устанавливаются рынком. Вскоре фермеры США начали выходить из кризиса и перестали винить правительство.

На данное время в мире доминирует монополистическая конкуренция, которой характерны как положительные, так и отрицательные стороны.

Плюсы:

- Минимальная стоимость товара (которая определяется предельной полезностью для блага и предельными издержками для производителя);
- Производственная эффективность (минимизирование издержек);
- Оптимальное распределение ресурсов (кривая спроса с кривой предельного дохода совпадает);
- Способность к саморегулированию (свободный рынок автоматически приводит экономику к оптимуму, наиболее благоприятные условия).
- Отдельная фирма может контролировать только свои объемы производства и затраты.

Минусы:

- Не гарантирует одинаковый доход для предприятий;
- Не предусматривает производство общественных благ (безопасность, здоровье, порядок и т.д.);

➤ Стремление увеличения прибыли ведет к загрязнению окружающей среды;

➤ Не учитывается потребительское предпочтение в полной мере (отсутствие большого выбора товаров).

Вопрос об идеальной экономике с моделью чистой конкуренции достаточно спорный. Ведь с одной стороны, экономика стабильна и маловероятно появление кризиса, также это равномерное распределение ресурсов между субъектами, что хорошо для страны. С другой стороны, с появлением совершенной конкуренции не ухудшится ли общее состояние страны? Рассмотрим выигрыши и проигрыши потребителей при совершенной конкуренции:

➤ Стабильная стоимость товаров поможет рассчитывать личный бюджет для потребителей с большей эффективностью;

➤ Большое количество предприятий обеспечит увеличение рабочих мест;

➤ Для потребителей будет в меньшем размере представлены товары-субституты;

➤ Замедлится процесс развития нового товара.

Подводя итоги, следует заметить, что совершенная конкуренция возможна, но это маловероятно. Не исключаем тот факт, что с появлением совершенной конкуренции повысится вероятность ухудшения состояния и без того загрязненной окружающей среды. Экономика в целом пришла бы в норму и требовала наименьшее участие государства. Так как товары идентичны и по одной цене вероятнее всего, что исчезнет маркетинг в плане выдвигания товара в «лучшем свете». Поэтому, на мой взгляд, лучше всего, когда мы имеем несовершенную конкуренцию, ведь в каком-то плане такая конкуренция заставляет развиваться и проявлять творчество в бизнесе по максимуму.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

A. Ziolo-Wodzisz
Uniwersytet Rzeszowski

ŚRODKI TRWAŁE W PRAWIE BILANSOWYM I PODATKOWYM NA PRZYKŁADZIE PRZEDSIĘBIORSTWA: FIRMA OGÓLNOBUDOWLANA MARIO

WSTĘP

Środki trwałe stanowią nieodłączną część firm. Rzadko zdarza się

sytuacja, w której przedsiębiorca nie posiadałby w ewidencji środków trwałych jakiegokolwiek składnika majątku⁵⁸. Stąd też teoretycznym celem pracy jest omówienie podstawowych zagadnień związanych ze środkami trwałymi. Praca ma również za zadanie przedstawienie środków trwałych, w tym w zakresie:

- kwalifikacji składników do środków trwałych,
- ustalania wartości początkowej środków trwałych,
- przedstawienia sposobów amortyzacji środków trwałych w ujęciu bilansowym i podatkowym,
- ulepszenia środków trwałych.

Praktycznym celem pracy jest przedstawienie i omówienie przykładowego składnika majątku trwałego danego przedsiębiorstwa, tj. Firmy ogólnobudowlanej MARIO⁵⁹. Kolejnym praktycznym celem jest przeprowadzenie symulacji jego amortyzacji z wykorzystaniem różnych metod. Obliczenia te mają na celu wykazanie metody amortyzacji środka trwałego najbardziej korzystnego dla przedsiębiorcy w celu zminimalizowania kosztów jego działalności.

W pracy wykorzystano dane zastane, które są klasyfikowane ze względu na różne kryteria m.in.⁶⁰:

- sposób kodowania informacji (w pracy: dane liczbowe);
- formę i sposób powstania (w pracy: pierwotne/surowe);
- rozdzielność czasową (w pracy: rejestrowane jednorazowo);
- źródło pochodzenia (w pracy: prywatne).

POJĘCIE, FUNKCJE I KLASYFIKACJA ŚRODKÓW TRWAŁYCH – ASPEKT TEORETYCZNY

Środki trwałe wyróżniają się spośród innych składników majątku swoją rzeczową postacią i przewidywanym okresem użytkowania, dłuższym niż jeden rok. Zgodnie z ustawą o rachunkowości⁶¹ za środki trwałe uznaje się takie składniki majątku, które są kompletne, zdadne do użytku, przeznaczone na potrzeby jednostki, o przewidywalnym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok. Zalicza się do nich w szczególności⁶²:

- a) nieruchomości,

⁵⁸ <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-srodki-trwale>

⁵⁹ <https://www.pkt.pl/firma/firma-ogolnobudowlana-mario-mariusz-wodzisz-6530703>

⁶⁰ Makowska M., Boguszewski R., *Analizadanychzastanych – zagadnieniwstępne*, [w:] M. Makowska (red.), *Analizadanychzastanych. Przewodnikldastudentów*, WydawnictwoNaukowe Scholar, Warszawa2 013, s. 9–31.

⁶¹ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000395>

⁶² <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-srodki-trwale>

- b) maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy,
- c) ulepszenia w obcych środkach trwałych,
- d) inwentarz żywy.

Środki trwałe jako aktywa trwałe pełnią następujące podstawowe funkcje:

- a) funkcję operacyjną,
- b) funkcję ekonomiczną.

Funkcja operacyjna aktywów trwałych polega na ich wykorzystaniu w procesie produkcyjnym, w działalności handlowej, usługowej a ponadto dla celów zarządu lub dla oddania na podstawie umów najmu dzierżawy lub innych umów o podobnym charakterze. Funkcja ekonomiczna aktywów trwałych polega na przynoszeniu przez dane składniki określonych korzyści. Angażując zasoby kapitałowe w dane aktywa trwałe przedsiębiorstwa oczekują wpływów z ich wykorzystania, które przewyższą nakłady poniesione na ich zakup lub wytworzenie.

Klasyfikacja Środków Trwałych (KŚT)⁶³ jest usystematyzowanym zbiorem obiektów majątku trwałego służącym m.in. do celów ewidencyjnych, ustalaniu stawek odpisów amortyzacyjnych oraz badań statystycznych. Zakres rzeczowy środków trwałych objętych grupą 0 określono w oparciu o rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. Nr 38, poz. 454). Podziały występujące w grupie 1 i 2 opracowane zostały w oparciu o grupowania Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych (PKOB) wprowadzonej rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1999r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych i Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług (PKWiU) wprowadzonej rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 29 października 2008r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług. Natomiast środkom trwałym objętym grupami od 3 do 9 przypisano odpowiednie symbole PKWiU, w wielu miejscach jednak powiązanie to ma charakter orientacyjny, tzn., że powiązania zawarte w kluczu nie oznaczają pełnej odpowiedniości grupowań KŚT, lecz określają, że wyroby zaliczane do danego grupowania KŚT są zaliczane do wymienionych w kolumnie 6 grupowań PKWiU 2008.

Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych oraz o podatku dochodowym od osób fizycznych przedstawia także istotę amortyzacji. Amortyzacja na gruncie prawa podatkowego oznacza rozłożenie w czasie kosztów związanych z wprowadzeniem do jednostki określonych

⁶³Klasyfikacja Środków Trwałych,
[https://krdp.pl/files/aktyprawne/700\(2\).pdf](https://krdp.pl/files/aktyprawne/700(2).pdf)

składników majątku. Pozwala zaliczyć do kosztów elementy majątku, będące kosztem uzyskania przychodu, co w konsekwencji obniży dochód i tym samym wymiar płaconego podatku dochodowego. Zasady prowadzenia amortyzacji podatkowej są jednolite dla osób fizycznych i prawnych, a istniejące różnice nie mają charakteru fundamentalnego⁶⁴.

METODY AMORTYZACJI⁶⁵ W FIRMIE OGÓLNOBUDOWLANEJ MARIO – ANALIZA DANYCH ZASTANYCH

Firma ogólnobudowlana MARIO powstała w 2016 r. jest jednoosobową działalnością gospodarczą, podmiotowo zwolnioną z podatku VAT. Firma świadczy usługi w zakresie:

- kompleksowa budowa domów,
- remonty, wykańczanie wnętrz,
- adaptacja poddaszy,
- usługi brukarskie,
- usługi koparką,
- elewacje.

Firma posiada odpowiednie do wykonywanych prac środki trwałe. Część środków trwałych oraz wyposażenia została sfinansowana ze środków otrzymanych z dofinansowania w ramach projektu Powiatowego Urzędu Pracy w Dębicy „Aktywizacja osób powyżej 29 r.ż. pozostających bez pracy w powiecie dębickim”, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa podkarpackiego współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Środki trwałe, które zostały sfinansowane w ramach dotacji, nie stanowią dla przedsiębiorcy kosztów uzyskania przychodu, a więc również ich odpisy amortyzacyjne.

Tabela 1

Analiza amortyzacji metodą liniową

Lata podatkowe	Odpis amortyzacyjny- wyliczenie	Roczny odpis amortyzacyjny	Łączny odpis amortyzacyjny
2018 (XII)	$[(150\ 000 \times 20\%) / 12 \text{ m-cy}] \times 1 \text{ m-c} = 2\ 500$	2500	2500
2019	$150\ 000 \times 20\% = 30\ 000$	30000	32500
2020	$150\ 000 \times 20\% = 30\ 000$	30000	62500
2021	$150\ 000 \times 20\% = 30\ 000$	30000	92500
2022	$150\ 000 \times 20\% = 30\ 000$	30000	122500
2023 (I)	$150000 - 122\ 500 = 27500$	27500	150000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wewnętrznych firmy. Przedsiębiorca zakupił samochód ciężarowy DAF, którego wartość

⁶⁴ <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-srodki-trwale>

⁶⁵ <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-metody-amortyzacji-srodkow-trwalych>

początkowa wyniosła 150 000 zł. Przedsiębiorca zastanawiał się nad wyborem metody amortyzacji dla danego środka trwałego, wykonał więc kalkulację dwoma metodami amortyzacji, dozwolonymi dla tego środka trwałego. Ze względu na podpisany dwuletni kontrakt na usługi budowlane podwykonawcze tym samochodem, przedsiębiorcy zależało na przyspieszonej amortyzacji.

Dla danego środka trwałego dozwolone są dwie metody amortyzacji, obliczenia wykonano metodą liniową, ze wskaźnikiem 20% oraz metodą degresywną. Samochód został zakupiony i wprowadzony do użytku w listopadzie 2018 r, więc odpisy amortyzacyjne zaczynają się od miesiąca grudnia 2018r. Analiza metodą liniową – tabela 1 przedstawia wyliczenia odpisów amortyzacyjnych metodą liniową, w przypadku tego rodzaju środka trwałego zgodnie z wykazem stawek amortyzacyjnych, obowiązuje stawka 20%.

Metodę degresywną amortyzacji można zastosować dla określonych środków trwałych, wymienionych w art. 22k ust. 1 updog i art. 16k ust. 1 updog. Należą do nich maszyny i urządzenia zaliczone do grupy 3-6 i 8 Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT), tj.:

- kotły i maszyny energetyczne,
- maszyny, aparaty i urządzenia ogólnego zastosowania,
- maszyny, urządzenia i aparaty specjalistyczne,
- urządzenia techniczne,
- narzędzia, przyrządy, ruchomości i wyposażenie, niesklasyfikowane w innym miejscu,
- środki transportu, jednak z wyłączeniem samochodów osobowych.

Nie ma możliwości stosowania jej do innych środków trwałych niż te, które określił ustawodawca.

Analiza metodą degresywną - przypadku tego rodzaju środka trwałego zgodnie z wykazem stawek amortyzacyjnych, obowiązuje stawka 20 proc. Przedsiębiorca przyjął maksymalną wartość współczynnika: 2,0. Przy wyborze metody degresywnej, amortyzacja będzie przebiegała w sposób przedstawiony w tabeli 2.

WNIOSKI KOŃCOWE

Odpisy amortyzacyjne dla metody liniowej zakończą się w styczniu 2023r, natomiast dla metody degresywnej we wrześniu 2022 r. Cechą charakterystyczną metody degresywnej jest fakt, iż w pierwszych latach użytkowania środka trwałego kwoty amortyzacji są bardzo wysokie (dwukrotnie wyższe, niż dla wyliczeń metodą liniową). Dlatego powinna ona być stosowana szczególnie przez podatników, którzy potrzebują szybko wygenerować wysokie koszty podatkowe. Przedsiębiorca zdecydował się zamortyzować samochód ciężarowy metodą degresywną, ze względu na

podpisany dwuletni kontrakt na usługi podwykonawcze z wykorzystaniem tego środka trwałego. W ciągu dwóch pierwszych lat odpisy amortyzacyjne są dwukrotnie wyższe od odpisów liczonych metodą liniową, co dla Przedsiębiorcy oznacza zwiększone koszty uzyskania przychodu, dzięki czemu zmniejszy koszty podatkowe w trakcie trwania kontraktu. Od roku podatkowego 2021 metoda degresywna zostaje zastąpiona metodą liniową.

Tabela 2

Analiza odpisów amortyzacyjnych metodą degresywną

Lata podatkowe	Odpis amortyzacyjny- wyciszenie	Roczny odpis amortyzacyjny	Łączny odpis amortyzacyjny
2018 (XII)	$[(150\ 000 \times 20\% \times 2.0) / 12 \text{ m-cy}] \times 1 \text{ m-c} = 5000$	5000	5000
2019	$(150000-5000) \times 40\% = 58000$	58000	63000
2020	$(150000 - 63\ 000) \times 40\% = 34800$	34800	97800
2021	W tym roku podatkowym odpis liczony metodą degresywną (20 880 zł) byłby niższy od liczonego metodą liniową, zatem od tego roku następuje przejście na metodę liniową: $150\ 000 \text{ zł} \times 20\% = 30\ 000 \text{ zł}$	30000	127800
2022 (I-IX)	$150000 - 127800 = 22\ 200$	22200	15000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wewnętrznych firmy.

Podsumowując, najkorzystniejszą metodą amortyzacji środka trwałego, jakim jest samochód ciężarowy o wartości początkowej 150 000 zł, w celu zminimalizowania kosztów podatkowych Przedsiębiorstwa jest metoda degresywna.

Bibliografia

Klasyfikacja Środków Trwałych, Warszawa 2016, [https://krdp.pl/files/aktyprawne/700\(2\).pdf](https://krdp.pl/files/aktyprawne/700(2).pdf)

Makowska M., Boguszewski R., *Analizadanychzastanych – zagadnieniwstępne*, [w:] M. Makowska (red.), *Analizadanychzastanych. Przewodnikdlastudentów*, WydawnictwoNaukowe Scholar, Warszawa2 013, s. 9–31.

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU2018000039>
5

<https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-srodki-trwale>
<https://www.pkt.pl/firma/firma-ogolnobudowlana-mario-mariusz-wodzisz-6530703>

<https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-metody-amortyzacji-srodkow-trwalych>

Promotor naukowy: Drinż. M. Lechwar

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ

На сегодняшний день мир столкнулся с такой проблемой, как международная трудовая миграция. Международная мировая миграция – это процесс перемещения трудоспособных людей с одной страны в другую, для более выгодных условий.

Причиной массовой миграции из своих стран является не только низкооплачиваемые услуги труда, но и ещё ряд причин. Разные уровни доходов, различие уровней безработицы, дешевизна трудовых услуг в слаборазвитых странах и неподходящие климатические условия: все это причины мировой трудовой миграции. Для работодателей в стране-реципиенте выгодно покупать дешевый труд, в силу чего снизятся издержки производства, что приведет к повышению конкурентоспособности товара и соответственно большему доходу. Страна-донор из-за многочисленных денежных переводов получит возможность увеличить совокупный спрос, тем самым давая толчок к развитию отечественного производства и росту ВВП. Кроме этого из-за притока валюты в страну возможно будет поддерживать курс национальной валюты при отрицательном торговом балансе.

Анализ статистических данных ООН по миграций дает возможность увидеть страны, из которых чаще всего мигрируют жители. По состоянию на 2017 года, из Индии мигрировало 16,6 млн людей, из Мексики 13,0 млн, из Российской Федерации 10,6 млн, из Китая 10,0 млн, из Бангладеша 7,5 млн, из Пакистана 6,0 млн, из Украины 5,9 млн, из Филиппин 5,7 млн, из Великобритании 4,9 млн. К 2017 году процент мировой трудовой миграции вырос на 49 процентов [1]. Причинами трудовой миграции в мире могут служить кризис, поиск новых возможностей, безработица, военные действия, низкий показатель ВВП на душу населения. Исходя из этого, можно сделать вывод, что население выбирает для миграции экономически развитые страны с комфортными условиями работы.

Компания Colliers International в 2017 году провела исследование трудовой миграции из стран Центрально-Восточной Европы под названием «миграционный бумеранг». В ходе исследования компания доказала, что мировая трудовая миграция достигла своего пика в 2016 году и дальше будет только сокращаться [2]. Причинами возвращения населения домой могут служить падение уровня безработицы, рост зарплат, окончание военных действий.

Решить проблемы мировой трудовой миграции можно через снижение налогов, увеличение зарплат, ввести программу трудоустройства, открыть центры карьерного развития. Если население не будет возвращаться в свою страну, то это можно расценивать, как безвозвратную потерю экономически активного населения.

Мировая трудовая миграция - это процесс, который нуждается в регулировании. Для снижения негативных последствий от миграции для Украины, необходимо повысится уровень жизни в стране, создавать комфортные условия проживания и ведения бизнеса, внедрять систему стимулирования и поощрения, повышать мотивацию.

Список использованных источников

1. The World Only [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://theworldonly.org/statistika-migratsii/>

2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/pljusy-i-minusy-trudovoj-migracii-uroki-sosedej-340907/>

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

I. Kandela

Alfred Nobel University, Dnipro

INFLATION OF DEMAND AND SUPPLY

Inflation is one of the keenest problems of the modern economy for many countries of the world. It represents the depreciation of money, that is, a decrease in its purchasing power.

Inflation is developing very rapidly and extends to all branches of production and the economy as a whole. Such a spread is due to the fact that different industries are interconnected by mutual deliveries, thus the rise in the price of any supply leads to an increase in the price of products. This indicator affects absolutely all aspects of society. The results of labor are devalued, the savings of both individuals and legal entities are destroyed, obstacles to long-term investments and economic growth are created.

Inflation of Demand

If there is an increase in aggregate money demand in the presence of constant aggregate supply, or an increase in aggregate monetary demand exceeds the growth in supply, then inflation of demand may occur. With increasing demand, enterprises are expanding production, attracting

additional labor and economic resources, which leads to an increase in cash incomes of the owners of these resources, further growth in demand and, accordingly, price increases.

Terms of this type of inflation are as follows:

- growing public demand due to rising wages and employment. In a situation where the economy is close to full employment and the load on production capacity is maximum, the increase of household spending leads to a growth in prices;
- growing public demand and increased investment during the economic boom;
- the emergence of inflation of supply is directly related to the activities of the government. Often it spends more than it receives since it has the right to issue monetary units. These costs are associated with large expenses for military purposes, the maintenance of the administrative apparatus, social programs, which are inevitable even in the presence of a budget deficit.

Inflation of Supply

The growth in production costs in the conditions of under-utilization of production resources leads to an increase in prices, which means the appearance of supply inflation, which is also called inflation of production costs.

The main sources of this type of inflation are the financial policy of the state, the budget deficit, high taxes, wage growth, including as a result of trade unions, high interest rates on capital, oligopolistic pricing practices, higher prices for raw materials and rising energy prices, and inflation transfer from other countries.

In the presence of inflation proposals, loss of profits can lead to losses and even the closure of production. In the case of non-operational government intervention to regulate this type of inflation, for example, by reducing taxes, the entire economy may collapse.

*Scientific supervision by S. Kuzminov, Doctor of Science in Economics,
Full professor
Language supervision by S. Medynska, Senior lecturer*

S. Karolina, W. Hendzel
University of Rzeszow

**THE ROLE OF POLISH BIOTECHNOLOGY IN THE CONTEXT
OF THE GLOBAL BIOTECHNOLOGY ECONOMY**

Biotechnology is an interdisciplinary field, that combines science and technology, that offers potential opportunities for economic development,

competitiveness and employment. Innovation in the biotechnology sector is associated with the development of research and modern technologies. Biotechnological solutions, developed by specialized researchers, find wide use in many areas, including industrial, agricultural, pharmaceutical and healthcare sectors. The most developing area is a biomedical sector, which employs Polish and foreign investors. Achieving planned goals during a project, demands great financial cost. Financial resources are the one of the most important restrictions for enterprises. Technology market and diagnostic services analysts predict, that in the next few years, Biotech sector will dynamically develop.

In this work a role of Polish biotechnology in the global biotechnological economy was presented. Also, a contribution of companies, employees and patent applications in biotechnology branch percentages were shown. Summarized data applies to earlier years.

Scientific supervision by Dr inż. M. Lechwar

М. Касьяненко

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

ВЛИЯНИЕ МОНОПОЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЕ НАУКИ

Монополизация рынка - ситуация, складывающаяся на рынке, когда монополии сосредоточивают в своих руках подавляющую часть производства и сбыта товаров, что обеспечивает им возможность диктовать свои условия продажи и устанавливать монопольные цены. Монополизация рынка ведет к диктату производителя над торговлей и потреблением, а вследствие этого – к стагнации. Важными направлениями борьбы с монополизацией рынка являются развитие среднего и малого бизнеса, внедрение принципов маркетинга и совершенствование антимонопольного законодательства.

Простыми словами, монополисты, изготовляя свой товар и представляя его на рынке, могут устанавливать свои цены и диктовать свои условия.

Чистая монополия - это такая ситуация на рынке, когда одна фирма является единственным производителем продукта, у которого нет заменителей.

Наука является движущей силой развития социальных отношений, технологического прогресса, развития экономики. Поэтому, с одной стороны, само продвижение и развитие научно-технического прогресса противоречит принципам монополии. Можно утверждать с

этой точки зрения, что наука направлена на ликвидацию чистой монополии, в любой сфере услуг, производства товаров и др.

Например: для создания туристических услуг необходимо построить отели, рестораны, развлекательные помещения и другую инфраструктуру, а также произвести расчет стоимости качественного оказания услуг. Если это будет один объект на территории моря, условия оказания услуг отдыха будут монопольными, без конкуренции. Если недалеко, на берегу моря, будет планироваться новый туристический комплекс, то он уже обязан быть построен из более качественных и современных материалов, с более комфортными условиями, более качественными услугами для туристов, с меньшей стоимостью услуг, для того чтобы иметь конкурентные преимущества. Вышеизложенное показывает, что если единственному монополисту появляется конкурент, то этот конкурент только за счет прогрессивных технологий построит более качественный комплекс, а также укажет качественные услуги. И чем больше конкуренции, тем больше прогресс как в производстве товаров, так и в оказании услуг.

С другой стороны, монополисты вынуждены заниматься наукой и быть на ее переднем плане с целью обезопасить свое исключительное положение на рынке. Однако передовые технологии, открытия, наука монополисты не спешат воплощать в жизнь, а откладывая их в «долгий ящик». С этой точки зрения четко видно неэффективное распределение ресурсов, присущее монополии: вложенные средства в развитие так могут и не привести к появлению более качественного и совершенного товара.

Монополия является преградой и нарушителем экономической конкуренции в сфере бизнеса, как государственных, так и частных предприятий, учреждений и организаций.

Для защиты прав государственных и частных предприятий, учреждений и организаций в Украине действует Антимонопольный комитет. Основной задачей Антимонопольного комитета Украины, является участие в формировании и реализации конкурентной политики Украины, которое осуществляется по следующим направлениям:

- осуществление государственного контроля за соблюдением законодательства о защите экономической конкуренции, предотвращение, обнаружение и прекращение нарушений законодательства о защите экономической конкуренции;
- контроль за концентрацией и согласованными действиями субъектов хозяйствования;

- контроль за регулированием цен (тарифов) на товары субъектов естественных монополий;
- содействие развитию добросовестной конкуренции (включает в себя, в частности: взаимодействие с другими государственными органами, объединениями субъектов хозяйствования и общественными организациями в части обеспечения защиты и развития конкуренции).

Следовательно, монополия является разрушителем и тормозом прогресса в любой отрасли и нарушает права потребителя и конкуренции.

Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук, доцент

A. Klimkowska, dr M. Leszczyńska
Uniwersytet Rzeszowski

EKONOMICZNO-PRAWNE ASPEKTY MIĘDZYNARODOWYCH WYŁUDZEŃ PODATKU VAT W GOSPODARCE

Wstęp

W Polsce wpływy z podatku od wartości dodanej stanowią ponad 40% dochodów budżetu państwa. Podatek VAT (*Value Added Tax*) jest podatkiem powszechnym i wydajnym. Dzięki wpływom z tego podatku państwo może realizować swoje główne zadania. Celem prawodawcy oraz administracji podatkowej jest uszczelnienie „luki podatkowej” po to, aby kwoty wpłacane przez podatników były jak największe. Oszustwa podatkowe i optymalizacja podatkowa sprawiają, że rzeczywiste wpływy do budżetu państwa różnią się od wpływów teoretycznych. Jednak przestępczość podatkowa powoduje największe straty Skarbu Państwa. Skutkiem działalności przestępczej nie jest tylko uszczuplenie budżetu państwa, lecz również spadek konkurencyjności uczciwych przedsiębiorców.⁶⁶ Warto zaznaczyć, że kraje Unii Europejskiej tracą przez oszustwo łączną kwotę 80-100 mld € rocznie.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie karuzeli podatkowej, jako nieuczciwego sposobu wykorzystywania przez podmioty gospodarcze jako podatników prawa, do odliczenia wartości naliczonego podatku, by uzyskiwać indywidualne korzyści majątkowe.

Istota podatku VAT

Opodatkowanie podatkiem VAT obejmuje z reguły wszystkie działania podejmowane przez podatnika w ramach prowadzonej przez niego

⁶⁶ P. Łabuz, *Przestępczość gospodarcza*, red. P. Łabuz, Warszawa 2018, s. 147.

działalności gospodarczej. Działalność gospodarcza, zgodnie z art. 15 ust. 2 ustawy o VAT⁶⁷, ma bardzo szeroki zakres. Obejmuje ona m.in. działalność producentów, handlowców lub usługodawców, rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody.⁶⁸ Zasadą jest to, że opodatkowane są wszystkie transakcje dokonywane przez podatnika w każdej fazie obrotu. Wyjątki dotyczą podmiotów, które korzystają ze zwolnień albo nie są podatnikami.

Fundamentalną zasadą podatku VAT jest neutralność dla przedsiębiorców, co oznacza, że podmiotem, który w głównej mierze ma być obciążony tym podatkiem jest konsument towarów i usług. Jest to podatek obrotowy i wielofazowy netto, ponieważ naliczany jest od przyrostu wartości towarów i usług na każdym etapie obrotu. Przedsiębiorca ma prawo odliczyć od wartości podatku należnego, podatek już uiszczony w poprzedniej fazie obrotu. To właśnie różni podatek od wartości dodanej od klasycznego podatku obrotowego. Mechanizm odliczania podatku sprawia, że podatek VAT nie nakłada się w sposób kaskadowy. Nie występuje więc zjawisko kumulacji. Z neutralności tego podatku wynika również to, że przedsiębiorca może skupić się na rozwoju swojego przedsiębiorstwa oraz na informacjach płynących z rynku, a nie na poszukiwaniu rozwiązań optymalnych pod względem rozwiązań podatkowych.⁶⁹

Szczególnym rodzajem dokumentu, który pozwala w sposób prawidłowy określić wysokość podatku naliczonego jest faktura zakupu. Jest ona niezbędna do zmniejszenia zobowiązania podatkowego przez podatnika. Za moment powstania prawa do odliczeń przyjmuje się otrzymanie faktury lub dokumentu celnego. Inną przesłanką gwarantującą prawo do odliczeń VAT jest realna sprzedaż towaru a także rzeczywiste wykonanie usługi. Brak jednej z tych przesłanek, uniemożliwia redukcję należnego podatku. Warto podkreślić, że powstanie zobowiązania podatkowego jak i prawa do odliczenia podatku VAT, nie jest uzależnione od zapłaty przez kontrahenta należności z tytułu nabycia towarów i usług. Momentem, kiedy podatek VAT jest wymagalny, jest dostarczenie dóbr i wykonanie usług.

⁶⁷ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. 2004 Nr 54 poz. 535).

⁶⁸ W. Kotowski, Przepięstwa karuzelowe i inne oszustwa w VAT, red. I. Ożóg, brak wydawnictwa, Warszawa 2017, s.19.

⁶⁹ H. Kuzińska, Ucieczka przed podatkami i kontrola podatkowa, brak wydawnictwa, Warszawa 2018, s. 107-110.

Podatek VAT podlega samoobliczeniu przez podatnika. Zgodnie z art. 99 ust. 12⁷⁰ istnieje domniemanie prawne zakładające, że deklaracja podatkowa złożona przez podatnika jest zgodna z prawdą. Organ podatkowy ma prawo i obowiązek dokonywać weryfikacji zeznań podatkowych i w razie nieprawidłowości wydawać decyzje podatkowe.

Obecnie występuje przejściowy model opodatkowania towarowych transakcji wewnątrz UE. Z modelem tym związana jest wewnątrzwspólnotowa dostawa towaru (WDT) i wewnątrzwspólnotowe nabycie towaru (WNT). WDT jako transakcja transgeniczna dla podatnika sprzedawcy jest opodatkowana stawką 0% VAT. Wynika to z zasady, że towary powinny być opodatkowane w miejscu przeznaczenia. Podmiot dokonujący zakupów tych towarów i usług realizuje wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów. Jest też zobowiązany do wskazania zarówno VAT naliczonego, jak i należnego, przy zastosowaniu obowiązujących w danym kraju stawek podatku VAT.

Mechanizmy działania karuzeli podatkowej

Karuzela podatkowa to rodzaj oszustwa, w którym następuje przepływ towarów między co najmniej dwoma państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Organizowany jest on w taki sposób, że towary wracają do kraju pochodzenia. Sprawcy tej działalności⁷¹ wykorzystują zróżnicowane stawki podatku VAT w tych krajach. Warto podkreślić, że brak kontroli granicznej na obszarze UE, wynikający z swobody przepływu towarów i usług, jest czynnikiem ułatwiającym wielokrotny obrót towarami między tymi samymi podmiotami na terytorium kilku krajów członkowskich. Celem tej działalności jest uzyskanie nienależnych korzyści w postaci: zwrotu nadwyżki podatku VAT lub nieuiszczenie należnego podatku. Podstawową cechą karuzeli podatkowej jest zamknięty obieg towarów. Towar ostatecznie powraca do kraju macierzystego, zamykając w ten sposób łańcuch dostaw pomiędzy poszczególnymi uczestnikami obrotu. Kolejną cechą charakterystyczną transakcji karuzelowej jest odwrócony obieg towarów. W zwykłym łańcuchu transakcji na początku łańcucha znajdują się największe przedsiębiorstwa jako producenci, a na końcu niewielkie firmy, a także osoby fizyczne (konsumenty). W przypadku rynku

⁷⁰ Ustawa..., op.cit., art. 99 ust. 12.

⁷¹ Najczęściej są to spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, rzadziej spółki akcyjne lub jednoosobowe działalności gospodarcze. Poza spółkami w Polsce trzeba założyć również kilka spółek w innym państwie UE. Najczęściej są to firmy zarejestrowane w krajach graniczących z Polską, z siedzibą w tzw. wirtualnym biurze, zlecające prowadzenie księgowości zewnętrznym biuram rachunkowym, które nie są świadome roli, do jakiej zostały powołane tak działające podmioty.

„sztucznego” dostawa przebiega od niewielkich podmiotów, „zanikającego podatnika”⁷² do bardzo dużego eksportera (broker).⁷³

Realny transport towarów nie jest nawet konieczny, aby mechanizm karuzeli podatkowej był skuteczny⁷⁴. Przesiępcy często manipulują dokumentami przewozowymi i fakturami, a w rezultacie transport odbywa się jedynie na papierze. Zyskiem sprawców tych przestępstw są kwoty podatku VAT nie uiszczone do budżetu państwa podatnika. Dzięki temu mogą oni sprzedawać swoje towary po cenach dumpingowych w porównaniu z konkurencją, która uczciwie wywiązuje się z swoich zobowiązań podatkowych.

Przedmiotem obrotu najczęściej są towary o niedużej wielkości, ale dużej wartości pieniężnej⁷⁵. Takie towary stanowią jedynie nośnik VAT, lecz nie są przeznaczone do bezpośredniej konsumpcji. Podmiotami obrotu są: „zanikający podatnik”, bufor oraz broker. Najważniejszą jednak rolę w tym mechanizmie odgrywa „zanikający podatnik”. Jego zadaniem jest bowiem niezdeklarowanie i nieodprowadzenie należnego podatku VAT. Osobą reprezentującą „zanikającego podatnika” okazuje się często osoba o niskim statusie społecznym, bezrobotna, uzależniona od alkoholu lub narkotyków. Nie do końca zdaje sobie ona sprawę z konsekwencji złożenia podpisu na dokumentacji. W jej imieniu jednak bardzo często później są wystawiane „puste faktury”, które ukazują fikcyjne zdarzenia gospodarcze. Dzięki tym dokumentom naliczony podatek VAT wzrasta. Należy zaznaczyć, że „zanikający podatnik” na rynku funkcjonuje bardzo krótko. Zazwyczaj dokonuje jednej lub kilku transakcji o dużej wartości finansowej, a następnie „znika” nie informując urzędu skarbowego o zawieszeniu, zaprzestaniu czy likwidacji działalności gospodarczej. Z kolei bufor ma za zadanie ukryć powiązanie między „zanikającym podatnikiem” a brokerem. Okazuje się, że duża liczba buforów sprawia, że wykrycie tego

⁷² Są to tzw. słupy, czyli podmioty, które po dokonaniu szeregu transakcji ulegają likwidacji.

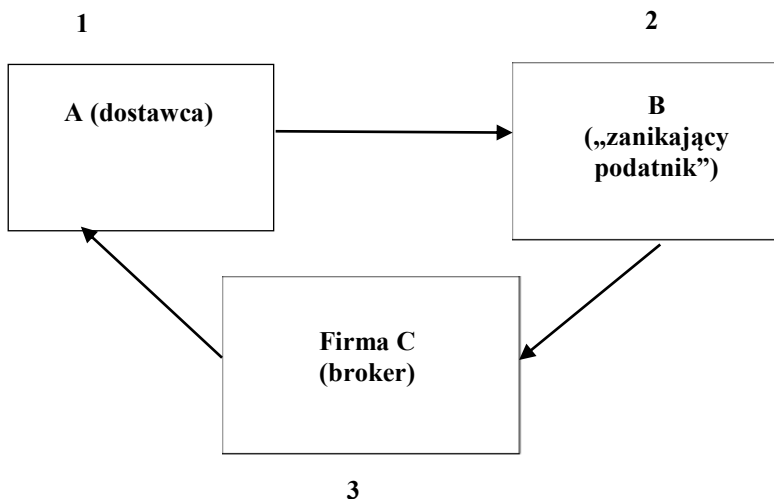
⁷³ P. Łabuz, op.cit, s. 418 – 422.

⁷⁴ Na fikcyjność prowadzonej działalności wskazują też wyniki przeprowadzanych kontroli podatkowych, z których wynika, że kontrolowani nie zatrudniają pracowników, ani nie posiadają zaplecza stosownego do skali prowadzonej działalności. Zob. <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/vat/transakcje-zagraniczne/289470,Na-czym-polega-karuzela-podatkowa.html>

⁷⁵ W latach 2007–2016 największą popularnością wśród oszustów cieszyły się sprzęt elektroniczny (najczęściej konsole do gier, aparaty fotograficzne oraz telefony) oraz pręty stalowe. M. Milan, Jak działały mafie VAT-owskie? „GF” wyjaśnia, w jaki sposób oszuści tworzyli sprawnie działające karuzele podatkowe. <https://gf24.pl/dwoje-pieniadze/item/1198-podrecznik-karuzeli-podatkowej>

przestępstwa w praktyce jest bardzo trudne. Poza tym zawsze na końcu łańcucha stwarzane są pozory legalności i poprawności transakcji.

Rysunek 1 obrazuje uproszczony schemat działania karuzeli podatkowej. Firma A dokonuje wewnątrzwspólnotowej dostawy towaru (WDT), a więc sprzedaje towary ze stawką równą 0% VAT. Natomiast odbiorca towaru, jako podmiot B jest „zanikającym podatnikiem”. Nie rozlicza on podatku VAT i sprzedaje towar podmiotowi C. Brak rozliczenia może oznaczać nie tylko nieskładanie deklaracji podatkowych, ale i składanie deklaracji zerowych czy też składanie deklaracji z właściwie zdeklarowanym podatkiem, lecz bez zapłaty kwoty zobowiązania na rachunek organu podatkowego. Podmiot B otrzymuje od podmiotu C kwotę za sprzedane towary, która zawiera również wartość podatku należnego. Nie zadeklarowanie i nie odprowadzanie przez „zanikającego podatnika” kwoty tego podatku nie spowoduje, że podmiot C utraci prawo do zmniejszenia kwoty podatku należnego. Podmiot C traci prawo do odliczenia podatku tylko wtedy, gdy zdaje sobie sprawę, że transakcja nabycia towarów i usług jest jednym z etapów karuzeli podatkowej. Jest to tzw. negatywna przesłanka dobrej wiary.

Rysunek 1. Schemat transakcji karuzelowej

1 – WDT ze stawką 0% (firma A), WNT opodatkowane stawką lokalną (podmiot B), 2 – dostawa krajowa opodatkowana stawką lokalną, 3 – WDT ze stawką 0% (podmiot C), WNT opodatkowane stawką lokalną (podmiot A)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: I. Ożóg, *Przestępstwa karuzelowe i inne oszustwa w VAT*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 23.

Rzadko zdarza się też, że między „zanikającym podatnikiem” a brokerem występuje bezpośrednia transakcja. W celu zatuszowania wyłudzeń, pomiędzy podmiotem B i C występuje wiele innych, często uczciwie działających podmiotów (buforów)⁷⁶. Taki bufor zazwyczaj prowadzi działalność gospodarczą zgodnie z zasadą uczciwej konkurencji panującej na rynku. Jest on podatnikiem, który w sposób prawidłowy rozlicza się z budżetem państwa. Broker zaś eksportując towar za granicę, żąda zwrotu nadwyżki podatku naliczonego nad podatkiem należnym, zapłaconym w kraju.

Split payment jako sposób na zapobieganie wyłudzeń podatku VAT

Powszechność podatku VAT, a także system jego odliczania i naliczania oraz swobodny przepływ towarów i usług sprzyja oszustwom podatkowym. Administracja podatkowa zazwyczaj nie zapobiega, lecz stara się wyłapywać działalność przestępczą⁷⁷.

Jedną z metod przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom jest podzielona płatność (split payment)⁷⁸. Model ten polega na tym, że

⁷⁶ I. Ożóg, *Przestępstwa karuzelowe i inne oszustwa w VAT*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 19 – 34.

⁷⁷ Z doświadczeń Generalnego Inspektora Informacji Finansowej wynika, że w transakcjach karuzelowych uczestniczą podmioty nawet z kilku bądź kilkunastu państw. Są to tzw. mafie VAT-owskie. W transakcjach tego typu uczestniczą też polskie podmioty, których właścicielami i członkami zarządu zostają najczęściej osoby podstawione, nie posiadające polskiego obywatelstwa. W Polsce w 2017 roku zlikwidowano międzynarodową karuzelę podatkową, w której uczestniczyło kilkanaście podmiotów polskich i zagranicznych obracających olejem rzepakowym. Tylko w pierwszym półroczu 2017 r. działalność podmiotów uczestniczących w karuzeli VAT, spowodowała straty budżetu państwa w wysokości 40 mln zł. Z kolei w 2018 roku wykryto sprawę działalności spółki handlującej sprzętem elektronicznym, w której w 207 łańcuchach transakcji uczestniczyło łącznie 57 podmiotów, z których 26 było tzw. „znikającymi podatnikami”. Naraziła ona Skarb państwa na ponad 70 mln zł. Zob. P. Dudek, *Wpłaty w karuzele VAT. Kiedy legalnie działająca spółka może odliczyć podatek?* 19.03.2018 za <https://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/1111795,odliczenia-vat-a-karuzele-podatkowe.html>; KAS rozbiła karuzelę VAT w obrocie olejem rzepakowym za: <https://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/1088650,kas-rozbiła-karuzele-vat-w-obrocie-olejem-rzepakowym.html> (dostęp 17.03.19).

⁷⁸ W Polsce system „podzielonej płatności” (znany już wcześniej w Czechach) zaczął obowiązywać dopiero od lipca 2018 roku.

nabywca płaci kwotę netto z tytułu transakcji na rachunek bankowy, do którego nieograniczony dostęp ma dostawca, natomiast kwotę podatku należnego płaci na wydzielony rachunek bankowy, do którego dostawca nierzadko nie ma dostępu (rachunek organu podatkowego). Ten sposób płatności sprawia, że dostawca nie dysponuje swobodnie kwotą podatku należnego. Jednak jego wadą jest to, że podatnik nie może odliczyć od podatku należnego kwoty podatku naliczonego. W tej sytuacji musi obciążyć tym podatkiem dostawcę, poprzez niezapłacenie w terminie lub znaleźć dodatkowe źródło finansowania. Rozwiązaniem problemu płynności finansowej, może być opracowanie i wdrożenie systemu szybkich zwrotów podatku naliczonego na rachunek bankowy podatnika, z czym jednak musi się wiązać szybka weryfikacja podatnika.

W Polsce model podzielonej płatności został wprowadzony z dniem 01.07.2018. Różni się on od modelu klasycznego, że rachunek nie jest własnością organu podatkowego, lecz podatnika. Przez to problem płynności finansowej podatnika nie jest tak bardzo dostrzegalny. Skorzystanie z tej formy płatności jest dobrowolne. Każdorazowo nabywca towaru decyduje czy płaci w całości na rachunek dostawcy, czy korzysta z podzielonej płatności. Każdy podatnik ma otwarty dodatkowy rachunek VAT, na który wpływają kwoty z tytułu zapłaconego podatku należnego przez nabywców towarów i usług, którzy zdecydowali się na płatność podzieloną. Na ten rachunek mogą być dokonywane także zwroty podatku VAT. Największą zaletą tej formy rozliczeń jest to, że zwroty są dokonywane w ciągu 25 dni (a nie w ciągu 60 dni). Jednak podatnik korzystając z możliwości szybszych zwrotów musi się liczyć z tym, że będzie miał ograniczony dostęp do tego konta.⁷⁹

Zakończenie

Struktura podatku VAT bardzo często jest wykorzystywana do wyłudzeń korzyści majątkowych. Budżet państwa jest narażony na straty, gdy zostanie zwrócona z niego nadwyżka podatku VAT, przy jednoczesnym braku rozliczenia się z podatku należnego przez podatnika. Szybkość transakcji, wielość podmiotów, rozliczenia gotówkowe, brak problemów z płynnością finansową oraz ze znalezieniem nabywców na towary i usługi, to tylko niektóre cechy charakteryzujące przestępców podatkowych. Zmiany systemowe⁸⁰ wdrażane przez administrację

⁷⁹ B. Brzeziński, *Poprawa efektywności systemu podatkowego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 103 – 117.

⁸⁰ <http://n-15-6.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p121/f/57c0531e13f40b91b3b0f1a30b529a1d/c0ba2864-edc6-4250-9474-c846c6bb0937.pdf> (dostęp: 18.03.2019).

podatkową oraz ustawodawcę mają na celu zmniejszenie istniejącej luki podatkowej m.in. pakiet paliwowy, pakiet przewozowy, pakiet uszczelniający VAT, model podzielonej płatności, utworzenie Krajowej Administracji Skarbowej, ewidencja VAT w postaci Jednolitego pliku kontrolnego.

O. Klochko

Alfred Nobel University, Dnipro

THE ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT INFLOWS IN THE ECONOMY OF BRAZIL

Nowadays, Brazil continues being a quite attractive destination for foreign investors, who consider this country as the one having a high potential. Indeed, Brazil surpassed all the American developing economies by the amount of FDI. It is important to understand that FDI is beneficial for developing economies, since it increases productivity, decreases unemployment, and encourages technological development.

Analysing the data presented below (Fig. 1), we may notice that in the period of 2009-2011, there was a rapid increase in FDI inflows when it reached the peak of roughly 96 billion USD. After that time FDI started decreasing until 2014 when they amounted to 73 billion USD. This sharp rise may be explained by the fact that Brazil was hosting the FIFA World Cup. However, the political and financial crisis, which Brazil faced in 2014, made investors think over and be more careful. Brazil remained strongly positioned in top 10 FDI inflows in 2017, ranking the 6th place with 62.7 billion USD of investments. In 2017, it was above the United Kingdom, Singapore, Germany, and France.

The main investors are the United Kingdom, the Netherlands, and the USA. Among the sectors that receive FDI are electricity and gas, commerce, transportation, oil and gas extraction, motor vehicles, and telecommunications.

Considering the topic concerning FDI, it is worth noting the main reasons for investment particularly in Brazil. They include:

- the advantageous geographical position that gives access to markets of both Americas;
- rich natural resources;

- a large share of both high- and low-qualified labour force with a population of more than 200 million people;
- diversified economy, which is less vulnerable to various international crises;
- Brazilian priority to develop infrastructure;
- few prohibitions and restrictions on most FDI (there are a few exceptions concerning nuclear power, aerospace, mail and telegraph services).

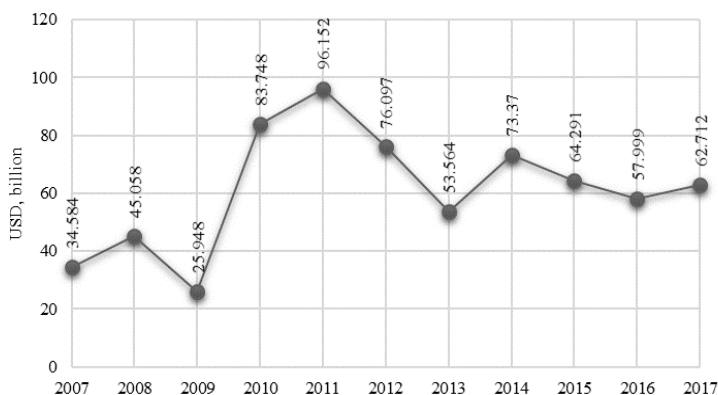

Fig. 1. Foreign Direct Investment Inflows in Brazil in 2007-2017 [1]

Despite these numerous advantages, Brazil is still having some unsolved issues, which its government has to examine in details in order to improve the investment climate. As a result, all these problems impact the level of FDI inflows, doing business (according to Doing Business 2018, Brazil dropped from 123rd place to 125th out of 190), hence, unemployment rate, technological progress etc.

Corruption is the main problem to be resolved. The political scandals of 2015, and political and economic crisis somewhat frightened foreign investors away. Moreover, according to Transparency International, Brazil scored 35 points out of 100, where 0 is heavily corrupted and 100 is the cleanest, in Corruption Perception Index 2018, dropping down 2 points after 2017.

The previously mentioned factor leads to the second problem: slowing down the process of legislation development, especially when it comes to the tax system. The Brazilian tax system is characterised by acute inefficiency because of bureaucratic procedures. The Brazilian income tax

is charged at 15 %, adding to this is a surtax of 10% when profits exceed 240 000 BRL a year. Social contribution to economic profit is taken from legal entities that pay income tax at rates 15% for financial institutions, 9% for other organizations. In general, in 2018 the number of hours per year to prepare, organise, and pay taxes in Brazil was 1 958 compared to 332 on average in Latin America [2]. Finally, Brazil ranked 184 out of 190 in paying taxes, as reported by the World Bank. That is why it is no wonder that many investors are advised to find professional assistance before investing in Brazil.

Nevertheless, the Brazilian government tries to attract foreign investors, initiating various incentives. For instance, special tax regimes for infrastructure development, the Brazilian digital TV industry, aeronautics industry, development of oil industry infrastructure in the North, Northeast, and Midwest Regions. Investments in innovations are also welcomed; IT sector has been constantly improving, and the new market of biosimilar products is sparking foreign investors' interest. The packages, aimed to encourage growth in the least developed regions of Brazil, are developed, as well. They include federal, state, and municipal benefits. Investors may receive corporate tax reduction up to 75%, establishing their activity in these regions. Municipal-level and state-level incentives, which foreign investors can be provided by upon request, also exist [3].

Indeed, Brazil has all the chances to increase interest of foreign investors, who are looking for a new market. However, there is still much to be done. Brazil has a large number of problems in political, economic, hence, social spheres, and the Brazilian government is supposed to overcome them. Wise, reasonable, and constant reformation of legislation will lead Brazil to the new opportunities and position it as a perspective destination not only for investors but for everyone.

References

1. UNCTADstat [Electronic source]. – Available at: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>
2. Doing Business 2018 [Electronic source]. – Available at: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>
3. Investment Guide to Brazil 2017 [Electronic source]. – Available at: <http://www.apexbrasil.com.br/uploads/Investment%20Guide%202017.pdf>

Scientific supervision by S. Kuzminov, Doctor of Science in Economics, Full professor
Language consultancy by G. Miasoid, PhD in Pedagogy

Р. Ключник
кандидат політичних наук, доцент
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА ПОЛІТИЧНИЙ ПОПУЛІЗМ

Глобалізація світової економіки потребує значних зрушень у ролі держави та зумовлює якісну трансформацію її функцій. Як зазначає А.О. Задоя, існує багато підходів до визначення сутності глобалізації, що іноді мають протилежний характер та суперечливі висновки. Втім, більшість дослідників вважає, що найсуттєвішими рисами глобалізації є загальна економічна залежність національних економік, зближення цін на найважливіші товари, створення єдиних ринків інвестиційних ресурсів, формування світової інфраструктури фінансових ринків, визнання переважною більшістю країн ідентичних людських цінностей [1, с. 11].

Глобалізація – процес амбівалентний. До його позитивних наслідків можна віднести:

- створення вигідних ліберальних умов міжнародної торгівлі, обмеження протекціонізму;
- уніфікацію підходів до формування макроекономічної політики держав;
- поширення тенденцій стандартизації та уніфікації в інших сферах (соціальної, технічної, освітньої тощо);
- ослаблення державного контролю за відтворенням людського капіталу [2, с. 37].

Назвемо основні проблеми, які потенційно здатні викликати негативні наслідки від глобалізаційних процесів в усіх країнах:

- нерівномірність розподілу переваг від глобалізації в розрізі окремих галузей національної економіки;
- можливість деіндустріалізації національних економік;
- можливість переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів в інші руки, у тому числі до більш сильних держав, ТНК чи міжнародних організацій;
- можливість дестабілізації фінансової сфери, потенційна регіональна чи глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні.

Локальні економічні коливання та кризи в одній країні можуть мати регіональні чи навіть глобальні наслідки [3, с. 9].

Г.Я. Глуха зазначає, що глобалізація надає більше переваг розвиненим країнам. Країни, що розвиваються, найчастіше піддаються негативним наслідкам глобалізації, таким як посилення залежності від розвинутих країн і ТНК, збільшення зовнішніх боргів, поглиблення неоднорідності, відставання рівня життя тощо [4, с. 186]. Втім, така ситуація багато кого не влаштовує, відтак, скептичні настрої стосовно глобалізації поширюються в політичному дискурсі навіть розвинених країн.

За таких умов видається логічним зростання популізму в політиці, передусім правого (націоналістичного). Під ним розуміють комбінацію націоналізму зі стратегією політичної боротьби, що передбачає антиелітизм, антиплюралізм, уявлення про народ як гомогенну групу та самоотождення з народною волею [5, с. 21]. Південнокорейський вчений Санг-Чул Пак прослідковує кореляцію між посткризовим зростанням нерівності та зростанням політичного популізму, до проявів якого відносить, зокрема, голосування британців за вихід з ЄС (червень 2016 р.) та перемогу Д. Трампа на виборах в США (листопад 2016 р.). Дослідник вбачає парадоксальність у тому, що країни, що виступали за глобалізацію (США та Велика Британія), розпочали процеси деглобалізації, заснованої на економічному протекціонізмі [6, с. 92].

Популістські настрої отримали нову динаміку у посткризовий період, хоча й одразу не могли завоювати належного місця у політиці. Однак, розгортання фіскальних і боргових негараздів у Європі надало новий імпульс популізму (особливо в європейських країнах, які сповідують у різних варіантах соціально-економічну модель розвитку і добробуту). І вже у 2014 р. рівень електоральної підтримки таких політичних сил перевищив 20%. Хоча й відбулося певне послаблення такої підтримки у 2015-2016 рр., однак у 2017 р. відновилося помітне зростання, яке, за спостереженнями, продовжує зміцнюватись [7, с. 14]. У 2019 р. дана тенденція, на нашу думку, втілиться в результатах виборів до Європейського парламенту. Можливо, фракція «Європа націй та свобод», що об'єднує правих популістів, вже не буде найменшою за чисельністю в Європарламенті.

Таким чином, сьогодні спостерігаються всі соціально-економічні передумови для поширення популізму та електорального успіху політичних сил, що його використовують. М. ЛеПен, Х.-К. Штрахе, М. Сальвіні – ці та десятки інших політиків перебувають на «низькому старті», чекаючи можливості продемонструвати вади функціонування ЄС та втілити в життя запропоновані ними сценарії, що передбачають, серед іншого, протекціоністські кроки.

Список використаних джерел

1. Задоя А.О. Глобалізація та регіоналізація: суперечлива єдність процесів / А.О. Задоя // Академічний огляд. – 2003. – № 1. – С. 11–15.
2. Сазонець О.М. Розвиток світового господарства та глобальні інформаційні системи / О.М. Сазонець. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 289 с.
3. Кулішов В.В. Сучасні проблеми глобальної економіки / В.В. Кулішов // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 8–11.
4. Глуха Г.Я. Національна економіка: фактори зростання: монографія / Г.Я. Глуха. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – 312 с.
5. Осолков П.В. Европейский правый популизм и национализм: к вопросу о соотношении функционала / П.В. Осолков, А.И. Тэвдой-Бурмули // Вестник Пермского университета. Серия «Политология». – 2018. – № 3. – С. 19–33.
6. Пак С.-Ч. Протекционизм США и нарушение торгового баланса между США и странами Северо-Восточной Азии / С.-Ч. Пак // Вестник международных организаций. – 2018. – Т. 13. – № 2. – С. 86–114.
7. Юрчишин В. Сценарій-прогноз розвитку економіки України: обмежений песимізм / В. Юрчишин. –К. Заповіт, 2018. – 58 с.

М. Коба

Університет імені Альфреда Нобеля, г. Дніпро

ПОЛЕЗНЫ ЛИ ВОЙНЫ ДЛЯ ЭКОНОМИКИ?

Казалось, бы как война может быть полезна для экономики, это ведь сплошные потери и траты. Однако даже у такого очевидно отрицательного явления, как война есть своя польза. В основе лежит учение Кейнса, или, как его еще называют «отца современной экономики». Во времена Великой Депрессии, когда все экономисты искали способы выйти из этого состояния, Кейнсом было предложено на удивление простое решение, которое было отклонено Франклином Рузвельтом со словами: «Слишком легко».

Объяснения Кейнса о резком спаде были следующими: в нормальной экономике высокий уровень занятости и все тратят заработанные деньги. Это означает, что в экономике происходит круговой поток денег, поскольку чьи-то расходы становятся частью ваших доходов, а ваши расходы становятся частью чьих-то доходов. Однако, когда происходит что-либо, что может поколебать доверие

потребителей, они могут попытаться пережить наступающие экономические трудности, сэкономив свои деньги. Но поскольку что-то расходы являются частью вашего заработка, что-то решение о накоплении денег ухудшает вашу ситуацию. И вы, отвечая на свои трудные времена, тоже начнете копить деньги, что еще больше ухудшит ситуацию. Таким образом, здесь действует замкнутый круг: люди копят деньги в трудные времена, но времена становятся сложнее, когда люди копят деньги.

Лекарство от этого, сказал Кейнс, заключается в том, чтобы центральный банк расширил предложение денег. Если положить больше счетов в руки людей, доверие потребителей вернется, люди будут тратить, и круговой поток денег будет восстановлен.

Это то, что касается рецессии. А если, говорить о депрессии, Кейнс полагал, что депрессии - это спады, которые попали в «ловушку ликвидности». Ловушка ликвидности - это когда люди копят деньги и отказываются тратить, независимо от того, сколько правительство пытается увеличить деньги. В этих ужасных обстоятельствах Кейнс считал, что правительство должно делать то, что люди не делали, а именно, тратить. В своей запоминающейся фразе Кейнс назвал это «прокачкой» экономики, последней попыткой правительства восстановить круговой поток денег.

Совет Кейнса о прекращении Великой депрессии был отклонен. Президент Рузвельт испробовал множество других подходов, но все они потерпели неудачу. Почти все экономисты согласны с тем, что Вторая мировая война вылечила Великую депрессию; Кейнсианцы считают, что это было так, потому что США наконец начали массивные государственные расходы на оборону. Это большая часть причины, по которой «войны полезны для экономики». Хотя никто не знает полного секрета экономического роста (ведущие экономисты мира все еще работают над этой загадкой), войны отчасти являются экономическим благом, потому что правительства всегда прибегают к кейнсианским тратам во время них. Конечно, такие расходы не должны быть направлены только на войну - социальные программы гораздо предпочтительнее.

За семь коротких лет под огромными кейнсианскими расходами США перешли от величайшей депрессии, которую он когда-либо знал, к величайшему экономическому буму, который он когда-либо знал. Успех кейнсианской экономики был настолько ошеломляющим, что почти все капиталистические правительства во всем мире приняли ее политику. И результат, кажется, не что иное, как угасание экономической депрессии! Перед Второй мировой войной восемь

спадов в США переросли в депресии (как это произошло в 1807, 1837, 1873, 1882, 1893, 1920, 1933 и 1937 годах). После Второй мировой войны в рамках кейнсианской политики произошло девять спадов (1945-46, 1949, 1954, 1956, 1960-61, 1970, 1973-75, 1980-83, 1990-92), и ни один из них не превратился в депрессию. Успех кейнсианской экономики был таков, что даже Ричард Никсон однажды заявил: «Теперь мы все кейнсианцы» [1]. Это ли не удивительно, что такое негативное явление как война может приносить пользу.

Список использованных источников

1. The uses and importance of Keynesian theory [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ukessays.com/essays/economics/the-uses-and-importance-of-keynesian-theory-economics-essay.php>, свободный. – Название с экрана, англ.

Научный руководитель: Э.Н. Лимонова, кандидат экономических наук, доцент

В. Коростельов
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ

Важливим складником міжнародної економічної політики є інвестиції, оскільки завдяки залученню коштів до виробництва створюються можливості для збільшення його обсягів, модернізації засобів, а також підвищення рівня ринкової конкуренції, платіжного балансу, розвитку інвестиційної інфраструктури. Інвестори на власний розсуд визначають доцільність розміщення коштів у тих чи інших країнах світу, даючи оцінку інвестиційному клімату. Індекс інвестиційної привабливості є одним з основних інструментів такої оцінки. Результати опитування, проведеного європейською бізнес-асоціацією в 2018 р., свідчать, що індекс інвестиційної привабливості України в 2018 р. за друге півріччя склав 3,07 бали (за п'ятибальною шкалою). 2017 р. становив 3,03 бали, а у 2016 р. було 2,88 бали. Увага уряду до розвитку інновацій, ІТ та креативної економіки сприяла поліпшенню цього індексу. Також, часткова розбудова виробничих потужностей; відкриття додаткових дослідницьких центрів та терміналів; розширення/укрупнення мереж; відкритість державних даних; поступова дерегуляція; впровадження електронної системи відшкодування ПДВ; спрощення процедури отримання дозвільних документів на будівництво; мораторій на перевірки; послаблення

валютного контролю; запровадження інституту приватних виконавців; прийняття закону про squeeze-out тощо – це все відіграло позитивну роль у зміні ІІІ [1]. Крім того, безвізовий режим, який здобула Україна, став певним показником того, що наша країна розвивається за європейським зразком. Але, повільний хід реформ, нестабільність валюти, інфляція, політична нестабільність, відсутність дієвої боротьби з корупцією – являються пріоритетними проблемами нашої країни, які потребують негайного вирішення [2].

Якщо Україна вирішить ці питання, тоді ми побачимо позитивний розвиток тренду Індексу інвестиційної привабливості, що, своєю чергою, посилить позиції України на світовій арені та дасть змогу залучати інвестиції.

Індекс переткнув нейтральну площину у 2017 році, де наразі і перебуває. За весь час вимірювань найвищий показник Індексу був зафіксований в кінці 2010 та на початку 2011 року – 3,4 та 3,39 балів відповідно, але він жодного разу не сягнув позитивної зони – вище 4-ох балів (Рис.1).

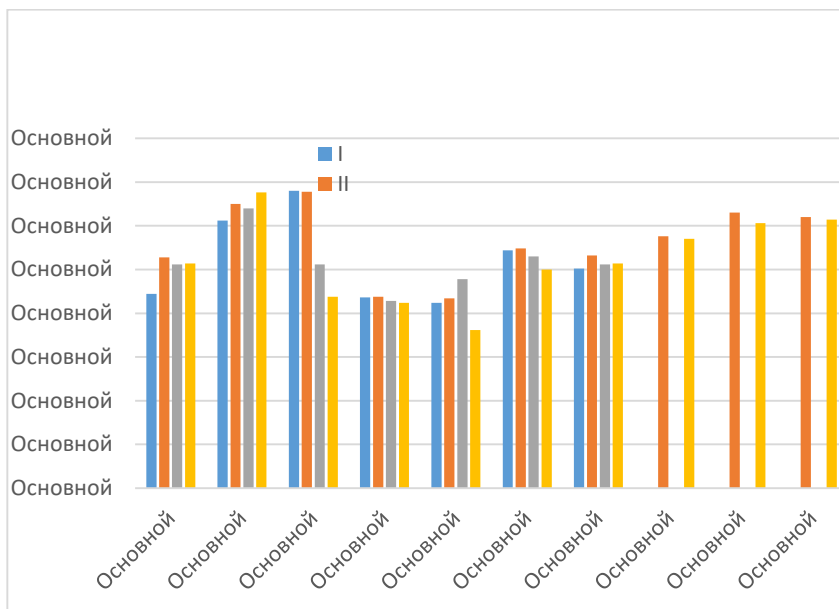

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України, 2009-2018 рр.

На думку більшості інвесторів, за останні роки інвестиційний клімат не змінюється в Україні через неефективну боротьбу з корупцією, відсутність зрушень у судовій системі, передвибірчий популізм та відтік кваліфікованих кадрів. Інвестори, як і всі наші громадяни, очікують такі зміни: реальний прогрес у запровадженні верховенства права та боротьби з корупцією; захист прав інтелектуальної власності; політичної стабільності; покращення інфраструктури; боротьба з контрабандою та тіньовою економікою; прозора приватизація; земельна та судова реформи [3].

Отже, якщо ми прагнемо розвитку та зміцнення нашої економіки, нам негайно потрібно вирішувати вище описані проблеми. Коли ми подолаємо їх, ми не тільки залучимо інвестиції в Україну, але й з цим піднімемо рівень країни та підвищимо рівень життя наших громадян.

Список використаних джерел

1. Новини УАІБ. [Електронний режим]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/news/weekly_news/263180.html

2. FinPost. Індекс інвестиційної привабливості України дещо знизився. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finpost.com.ua/news/11364>

3. Як інвестори оцінили бізнес-клімат України у 2-му півріччі 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua/yak-investory-otsinyly-biznes-klimat-ukrayiny-u-2-mu-pivrichchi-2017/>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Yu. Kostelnik

Alfred Nobel University, Dnipro

PROSPECTS AND PROBLEMS OF USING CRYPTOCURRENCY

The current instability of the Ukrainian economy has revealed the need for the development of new, alternative directions of development of the banking sector. The reasons for this are a significant reduction of banks, which confirms the thesis that “traditional” banks lose their ability to work effectively in conditions of increasing external risks. In crisis conditions, only those institutions that are able to quickly transform their business projects can maintain or at least improve their position. The development of alternative banking is primarily due to the use of new technologies, discoveries and approaches, in particular the possibility of using cryptocurrency as a means of payment.

Cryptography was used in 1990 for the first time to make payments, but much more widely started to be used after the advent of the Bitcoin payment system in 2009. Cryptocurrency is gaining momentum due to having some advantages among traditional currency. For example, its decentralization, independence from any financial and state system. Cryptocurrencies do not have a single issuer, they can be created by any participant in the so-called mining turnover, that is, solving a specific crypto task by brute-forcing a given algorithm using computer hardware resources to confirm operations and ensure network security. It is considered that the most well-known of them is Bitcoin. There is also an opinion, that Bitcoin will become the universal currency by the 2050, which the whole world will use (Luther and Salter, 2017). Owing to the Bitcoin's characteristics we can make a conclusion that it can be used for different aims, such as payments, keeping money, investments or business.

There is still no specific legislation on the issue and circulation of cryptocurrency in Ukraine (as in many countries). Similarly, there is no legislatively covered definition of cryptocurrency, although there is general understanding, that cryptocurrency is the unit of value that collapses on electronic devices, used as a means of payment. The principle of cryptography is based on the blockchain technology, which allows you to store transaction records in the form of data (software code) protected against tampering and processing. But, the question is: will cryptocurrency occupy an important place among the national currencies of the world? It is difficult to answer unequivocally and with confidence, owing to the fact that cryptocurrency hasn't been officially accepted in many countries yet. For instance, Bitcoin is classified differently in different countries. National Bank of China considers Bitcoin to be a virtual commodity while Japan recognized cryptocurrency as a national money one of the first in the world. In Australia, Bitcoin is supposed to be property, and in Canada it is defined as an intangible asset (Beikverdi, 2018). In the U.S., cryptography belongs to an investment asset. Bitcoin was entered to the national register of decentralized virtual currencies by the Ministry of Finance of United States in 2014 and the commission on trade in commodity futures decided that cryptovolume would be an exchange commodity with the value of gold and silver one year later. The EU legislation classifies Bitcoin as a digital representation of value, it is not tied to legally established exchange rates, can be used as a means of purchasing goods and services, what is more exchanging traditional currencies per bitcoin is exempt from paying value added tax. At the same time, in some countries, the cryptographic turnover is completely forbidden or the right to its emission is fixed by the state. For example, Russia and Indonesia prohibit using this currency, for this the

criminal liability is foreseen. France and India are not officially disallow, but also do not fix at the legislative level the use of cryptography.

Bitcoin in Ukraine has no legal status, but this country included in the top 5 list of countries with the biggest number of online wallets with bitcoins, but government had attempts by entering two bills in 2017. The tasks of these bills were to create conditions for the promotion of cryptocurrency development and to try to use them in daily life, but, unfortunately, this question hasn't been resolved yet.

Thus, as an innovative material cryptocurrency has a rather big potential. In modern financial relations, it is a convenient form of electronic calculations and a peculiar asset for investing. At the same time, cryptocurrency is to some extent a challenge for monetary systems as it radically changes the system of regulation of national economies. Developed countries are trying to create an effective legal environment that would be suitable for using cryptocurrencies. The reason why cryptocurrencies are not included in everyday use is the lack of laws about the established generally accepted status of using cryptocurrencies in Ukraine, and it is one of main problems. Despite all the advantages that cryptocurrencies have, Ukraine, as many other countries haven't enough resources for the implementation of cryptocurrency as use as national, but due to the development of technology in the world, processes are underway to create an environment for such innovations as cryptocurrencies.

Bibliography

1. Beikverdi, A. (2018). *Is China the Primary Driving Force in Bitcoin?*. [online] Cointelegraph. Available at: <https://cointelegraph.com/news/is-china-the-primary-driving-force-in-bitcoin> [Accessed 20 Nov. 2018].

2. Luther, W. and Salter, A. (2017). Bitcoin and the bailout. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 66, pp.50-56.

*Scientific supervision by A. Mahdich, PhD in Economics,
Language consultancy by T. Yakovleva, Lecturer*

А. Кошло

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ФАКТОРИ ПОПИТУ НА МІКРО- І МАКРОРІВНЯХ

Основними параметрами ринку є: попит, пропозиція, ціна. Попит є одним з головних параметрів ринку, оскільки він базується на потребах людей.

Аналізуючи формування, зміну попиту і його величини, ми паралельно розглядаємо два аспекти.

У мікроекономіці вивчається поняття індивідуального попиту, який є кількістю ресурсу або товару, яку споживач хоче і може купити при встановленій ціні в певний відрізок часу.

Другий аспект - це формування попиту в масштабах ринку товарів певного виду (ринковий попит) або економіки в цілому (сукупний попит).

У різних покупців, кількість покупок одних і тих же товарів може значно відрізнятися на рівні індивідуального попиту. Але в ринковому попиті ці показники підсумовуються, а іноді - визначається їх середнє арифметичне.

Відштовхуючись від фінансових можливостей та споживчих переваг окремої людини, структура індивідуального попиту може мінятися, мати нестійку структуру. Якщо на ринку досить велика кількість споживачів, то індивідуальний попит не може значно вплинути на структуру ринкового попиту.

Оскільки ринковий попит - це результат складання індивідуальних попитів, то очевидно, що він залежить від чинників, які впливають на індивідуальний попит, а також від самої кількості споживачів цього блага (Рис.1).

У макроекономіці ринки окремих товарів і послуг об'єднуються в спільний ринок, з чого виходить таке поняття, як сукупний попит, що є бажанням і можливостями населення, фірм, держави, закордонних споживачів придбати певний об'єм товарів і послуг при встановленому рівні цін.

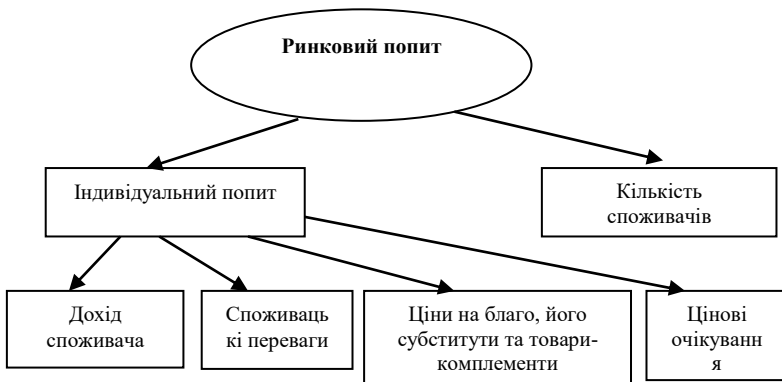

Рис.1. Фактори ринкового попиту [1]

Сукупний попит є складнішим, ніж індивідуальний або ринковий попит. У його структурі виділяють чотири

макроекономічні суб'єкти: домогосподарства, фірми, держава, закордонні споживачі. Отже, для його розрахунку, необхідно визначити об'єм попиту кожного з них [2].

Аналіз сукупного попиту багато в чому аналогічний аналізу індивідуального і ринкового попиту. На сукупний попит впливають також цінові і нецінові чинники, але головним чинником, що визначає його величину, є рівень цін в економіці. Адже у разі підвищення рівня цін, знижуватиметься об'єм реального ВВП, оскільки в масштабах країни доходи дорівнюють витратам. Разом із зростанням доходів збільшуватиметься попит і навпаки [3].

Первинне значення тут має політика держави, особливо грошова, спрямована на збільшення доходів покупців. Наприклад, збільшення мінімальної зарплатні, приведе до збільшення витрат домогосподарств, попит яких переважає на ринку благ, і на нього доводиться більше половини загального сукупного попиту.

Закономірності зміни сукупного попиту визначають усе життя країни, тому їх дослідженню повинна приділятися особлива увага.

Список використаних джерел

1. Центр управління фінансами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://center-yf.ru/data/economy/rynochnyy-spros.php>
2. Allbest [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://allbest.ru/searchg.html?q=совокупный+спрос>
3. Economicportal.ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economicportal.ru/ponyatiya-razdel/microeconomika.html>

*Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук,
доцент*

Є. Краснікова

Університет імени Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПОПИТ: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ, РИНКОВИЙ, СУКУПНИЙ

Попит – це кількість продукту, яку споживач готов і може придбати за певною ціною його одиниці протягом певного періоду. Попит буває індивідуальним, ринковим і сукупним.

1. Індивідуальний попит – це попит на товари, які зможе придбати окремий споживач за різними можливими цінами на певному ринку протягом певного часу. Існує три можливих види графіків

індивідуального попиту: пряма з негативним нахилом (а), опукла крива попиту (б) і східчато-переривчаста крива попиту (в) (Рис. 1).

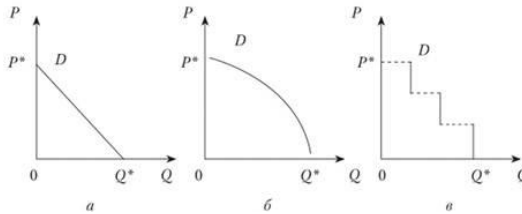

Рис. 1. Види індивідуального попиту

Проводячи аналізування цих кривих попиту, слід пам'ятати, що індивідуальний попит має два обмежувачі: заборонно висока ціна (P^*), вище якої споживач не буде купувати даний товар, і максимально можливий обсяг (Q^*), який показує наскільки сильно споживач має потребу в цьому товарі.

2. Ринковий попит являє собою суму індивідуальних попитів всіх споживачів при певному рівні цін. Для визначення його кількісних характеристик підсумовують індивідуальні обсяги покупок товару всіх покупців при різних рівнях цін. Обсяг ринкового попиту залежить як від цін на товари, так і від доходів споживачів, їхніх переваг, цін на субститутні і комплементарні товари, кількості покупців тощо. Визначити ринковий попит за допомогою індивідуальних попитів можна використовуючи табличний або графічний спосіб (Рис. 2).

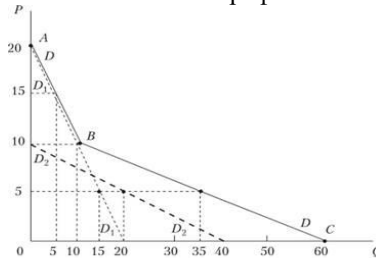

Рис 2. Виведення лінії ринкового попиту на основі графіків індивідуального попиту

3. Сукупний попит являє собою реальний обсяг продукції, який готові придбати макроекономічні суб'єкти за данною ціною, тобто це сума витрат всіх суб'єктів національної економіки на кінцеві товари і послуги протягом певного періоду, а також на чистий експорт. Співвідношення між сукупним попитом і сукупними витратами виражається формулою: $AD=CB+VI+DЗ+ЧЕ$ або $ВВП$ за витратами: $ВВП=CB+VI+DЗ+ЧЕ$.

$ВВП$ за витратами показує фактичні витрати всіх суб'єктів, які вони

здійснювали протягом року. Отже, сукупний попит - це така категорія ринку, у якому головну регулюючу роль відіграє ціна. Також на функцію сукупного попиту впливають зовнішні екзогенні змінні.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Кривошеева
Онлайн-школа англійського мови SkyEng

ИНДЕКС ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Украина на данный момент переживает не самые лучшие времена. Экономическая нестабильность, инфляция и изменение политической структуры прямым образом влияют на имидж страны в мировом пространстве. Однако, страны с более стабильной экономикой опираются непосредственно на развитие человеческого фактора в системе экономического роста, поэтому тема анализа индекса человеческого развития Украины является актуальной.

Индекс человеческого развития (ИЧР) – показатель, созданный для того, чтобы подчеркнуть, что люди и их возможности должны быть конечными критериями для оценки развития страны, а не только экономического роста. ИЧР может также использоваться для того, чтобы ставить под сомнение выбор национальной политики, задавая вопрос, каким образом две страны с одинаковым уровнем ВВП на душу населения могут достичь разных результатов в области развития человеческого потенциала. Эти контрасты могут стимулировать дебаты о приоритетах государственной политики.

Индекс человеческого развития является сводной мерой средних индикаторов в ключевых аспектах человеческого развития: долгая и здоровая жизнь, знание и достойный уровень жизни. Измерение здоровья оценивается по ожидаемой продолжительности жизни при рождении, измерение образования осуществляется по средним годам обучения для взрослых в возрасте от 25 лет и более и ожидаемым годам обучения для детей школьного возраста. Уровень жизни измеряется валовым национальным доходом на душу населения. ИЧР использует логарифм дохода, чтобы отразить уменьшающуюся важность дохода с увеличением ВНД. Оценки данных трех индексов измерения ИЧР затем объединяются в составной индекс с использованием среднего геометрического.

Значение ИЧР в Украине на 2017 год составляет 0,751, что ставит страну в категорию высокого человеческого развития, позиционируя ее в ранг 88-й из 189 стран и территорий. В период с 1990 по 2017 год

значение ИЧР в Украине постоянно увеличивалось с 0,705 до 0,751, окончательно достигнув роста на 6,5 процента (рис.1).

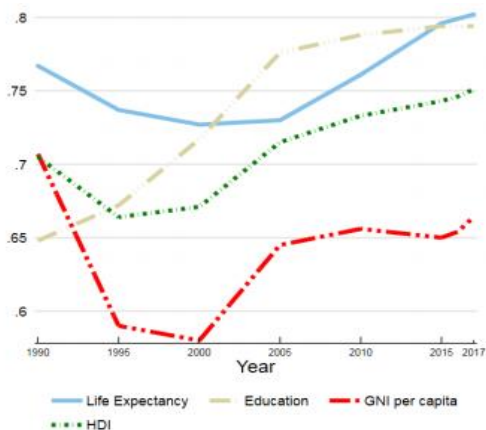

Рис. 1. Тенденции изменения показателей ИЧР в Украине в 1990-2017 гг. [1]

В период с 1990 по 2017 год ожидаемая продолжительность жизни при рождении в Украине увеличилась на 2,3 года, средняя продолжительность обучения увеличилась на 2,2 года, а ожидаемая продолжительность обучения увеличилась на 2,6 года. Однако, ВВП на душу населения в Украине снизился примерно на 24,4 процента в период с 1990 по 2017 год.

Таким образом, Украина по показателю человеческого развития сегодня занимает среднюю позицию, и имеет тенденцию на повышение значений данного показателя. Несмотря на то, что ИЧР упрощает и отражает только часть того, что влечет за собой развитие человека и не отражает неравенства, бедности, безопасности человека, расширения прав и возможностей и т.д., Украина стремительно растет в плане человеческих ресурсов и инвестиций в развитие общества.

Список использованных источников

1. UNDP in Ukraine. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/HD R-2018_Ukraine-EN.pdf

Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук, доцент

ЗАЛЕЖНІСТЬ МІЖ ПОПИТОМ НА ТОВАРИ ТА ЦІНИ НА ТОВАРИ-СУБСТИТУТИ

Попит — кількість продукту, який споживачі готові та спроможні купити за певну ціну протягом відповідного проміжку часу і в певному місці. На величину попиту впливають цінові фактори, але сам попит може змінюватися і під впливом нецінових факторів (відбувається зміщення кривої попиту вліво чи вправо).

Фактори змін у попиті (нецінові фактори):

- 1) споживчі переваги;
- 2) кількість покупців;
- 3) доходи;
- 4) цінові очікування покупців;
- 5) ціни на інші товари (субститути та компліментарні).

Товари-субститути (взаємозамінні товари) - це товари, які фактично дуже схожі між собою своєю функцією, завданням, ціною або якістю, але все ж мають якісь відмінності. Тобто, це товари, які спрямовані на задоволення одних і тих же потреб. Якщо у товару є товар-субститут, то попит на цей товар має тенденцію бути еластичним.

Наприклад, солодкий напій і кава хоча і спрямовані на задоволення однієї потреби, але вважати їх субститутами некоректно. Солодкий напій - готовий до вживання товар, тоді як каву необхідно заварювати, вона скоріше – тонізуючий напій. Іншим важливим критерієм вибору взаємозамінних товарів є їх доступність для споживача і зручність здійснення покупок.

Зростання ціни на товар-замінник веде до скорочення величини попиту на нього і, як наслідок, до збільшення попиту на основний товар. Вартість товарів-замінників повинна бути порівнянною. Навряд чи покупець зупинить свій вибір на заміннику, якщо його вартість набагато вище, при цьому, він не має додаткових переваг.

Взаємо замінні товари X і Y: зростання ціни з P1 до P2 товару X приводить до зниження обсягу продажів з Q1 до Q2 і до зсуву кривої попиту з D1 до D2 товару Y (рис. 1).

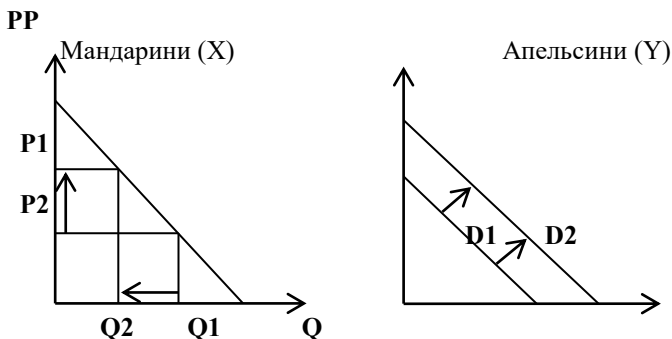

Рис. 1. Крива попиту, що показує залежність між товарами-субститутами

Зменшення ціни на перший з товарів-замінників з взятої пари викликає зрушення кривої попиту другого товару вліво. Наприклад, при зниженні ціни на мандарини, багато споживачів відмовляться купувати звичну їм кількість апельсинів за старою ціною (з огляду на те, що вони легко можуть перейти на споживання дешевших мандарини), відбудеться зниження попиту на апельсини і зрушення кривої попиту вліво. Навпаки, при збільшенні ціни на мандарини більше число споживачів вирішить перейти на апельсини (тобто при незмінній ціні на апельсини буде продано більшу кількість фруктів, ніж раніше), відбувається зрушення кривої попиту вправо.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

С. Кузьмін

доктор економічних наук, професор

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СУПЕРЕЧНИЦЬ ІНТЕРЕСІВ У САНКЦІЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ КИТАЮ ТА США

Реконструкція мотивів та інтересів сторін будь-якого конфлікту є досить складним завданням, оскільки свої справжні мотиви конфліктуючі сторони можуть старанно приховувати, заявляючи у якості основної мети щось другорядне. Тому спиратися на офіційні заяви відповідних інституцій можна лише частково, після перевірки їх обґрунтованості якимись більш об'єктивними показниками. Цей принцип стосується і торговельної війни Сполучених штатів та Китаю.

Суттєвою проблемою у торговельних відносинах США з іншими країнами є значний і сталий дефіцит зовнішньоторговельного балансу.

Експортуючи на 1,25 трлн.дол., на імпорт вони витрачають 2,16 трлн.дол. З цього понад трильйонного дефіциту у 2017 р. частка Китаю склала близько третини (приблизно, 30 – 35 млрд.дол. на місяць або 350 – 400 млрд.дол. на рік).

З одного боку, ситуація здається абсолютно прозорою. Миритися з таким станом речей вкрай важко і агресивна антикитайська риторика президента США Д.Трампа виглядає як концентроване вираження інтересів США. З іншого боку, навіть такі очевидні речі слід перевіряти.

Головні торговельні партнери по експорту США та Китаю відповідно:

США: Мексика (\$181 млрд.), Канада (\$149 млрд.), Китай (\$133 млрд.), Японія (\$66,9 млрд.) та Німеччина (\$61,6 млрд.)

Китай: США (\$476 млрд.), Гонконг (\$255 млрд.), Японія (\$157 млрд.), Німеччина (\$109 млрд.) та Південна Корея (\$98,1 млрд.).

Виглядає, нібито, цілком серйозно. Втім, щоб визначити, наскільки болючими виявляються торговельні обмеження, слід проаналізувати, а які саме товари потрапили під санкції. І тут картина стає специфічною. Так, найбільш гучні обмеження американців стосувалися китайських автомобілів (які у цілому складають 0,3% китайського експорту), частин для виробництва літаків (0,09% від експорту КНР) та напівпровідникова продукція (1,2% експорту). Але ж як звучить! Якщо, звісно, не враховувати цифри.

Така ж ситуація і з китайськими обмеженнями американської продукції. Скажімо, Д.Трамп у якості величезного досягнення подає уникнення обмежень на ввезення сої до КНР, яка у загальному експорті США складає аж 1,8%.

Що ж до дійсно серйозних санкцій, зокрема, фінансового характеру, то сторони до них не вдаються. Це дозволяє стверджувати, що насправді ані США, ані КНР не прагнуть позбутися взаємозалежності.

S. Kuzminov
Doctor of Science in Economics, Full professor

K. Shepotko
Alfred Nobel University, Dnipro

“DARK HOLE” IN THE STATE BUDGET

Nearly 10 billion UAH the state budget of Ukraine lost in the first half of 2018, whereas in 2017 there was a completely different result. In 2017

the central budget for 6 months was recorded with a surplus of 29 billion UAH [1]. This dynamic was mainly influenced by such a factor as high inflation. Since the amplitude of fluctuations in the inflation coefficient has ceased to be too differentiated, then there has been a lack of income to the state's treasury.

However, the aforementioned increased difference between revenues and expenditures may also be due to the overestimated costs incorporated in the state budget. Budget revenue for 2017 was estimated in the amount of 721,398 billion hryvnia, and budget expenditure is provided in the amount of 790,393 billion hryvnia [2], the deficit is 68,995 billion hryvnia. The adopted state budget of Ukraine for 2018 was provided for revenue of 913.6 billion UAH, expenses - 988, 6 billion UAH [3], the deficit is 81.8 billion UAH (Fig.1).

Based on the above data, it is noticeable that the planned revenue of the state budget for 2018 compared with the figure for 2017 increased by 15.7%, while expenses increased by 25.08%.

In the state budget for 2018, social security spending has increased most significantly. The deficit in the budget was also influenced by such factors as a lack of funding, both external and internal. Moreover, the need for payment of external debts from the IMF played a significant role. In addition, such processes as the devaluation of the hryvnia and the subsequent increase in the minimum wage (from 01/01/2017 to 12/31/2017 - **3,200**; from 01/01/2018 to 12/31/2018 - **3,723**, from 01/01/2019 - **4,173**) affected the formation of a larger gap between income and expenditure of the state [4].

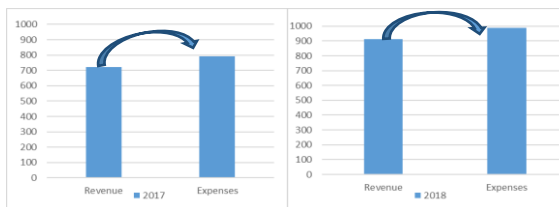

Fig.1. Revenues and expenditures of the state budget for 2017-2018

The situation described above means that the management of public spending should become more cautious. It is necessary to minimize government intervention in the economy and transfer its non-profitable assets to “efficient” owners. The optimal solution could be reached by creation and the maintenance by the state the fair competition between private and public business enterprises. It is also important to ensure maximum budget transparency and improve the budgeting process. The

budget should be based on the real needs of the state, rather than a notorious stock. It is also necessary to draw up a clear plan for the revenue side in order not to look for additional funds throughout the year (by increasing taxes and tariffs).

With proper solution of the above systematic problems, state can not just cover the budget deficit, but even ensure an increase in the revenue part of the budget.

References

1. M. Babenko. *Pochemu v gosbyudzheteobrazovalas' mnogomilliardnayadyra? (Why a multi-billion dollar hole was formed in the state budget?)*. "Focus", August 10, 2018 [Electronic access]: Available at: <https://focus.ua/economics/403716/>.

2. *ByudzhetUkrainy 2017: tsifryklyuchevyepokazateli (Ukraine 2017 budget: numbers and key indicators)*, Business, December 21, 2016, [Electronic access]: Available at: <https://biz.nv.ua/economics/bjudzhet-ukrainy-2017-tsifry-i-kljuchevye-pokazateli-339722.html>.

3. *Verkhovnaya Rada prinyalagosbyudzheta 2018 god (The Parliament has adopted the state budget for 2018)*, Business censor, December 8, 2017 [Electronic access]: Available at: https://biz.censor.net.ua/news/3038164/verhovnaya_rada_prinyala_gosbyudjet_na_2018_god#comments.

4. Ministry of Finance [Electronic access] Available at: <https://index.minfin.com.ua>.

Е. Кулиниченко

Университет имени Альфреда Нобеля, м. Днепро

ВОЗМОЖНЫ ЛИ ИСКЛЮЧЕНИЯ ДЛЯ ЗАКОНА УБЫВАЮЩЕЙ ПРЕДЕЛЬНОЙ ПОЛЕЗНОСТИ?

Полезность - это способность товара приносить удовольствие, утолять потребность.

Понятие пользы чисто индивидуальное, из-за чего не подлежит верному подсчёту. Но в целях наглядности считается, что полезность можно измерить условными единицами. Величину полезности возможно узнать измерив ценность каждой единицы блага. Полезность, которую приобретает человек от вспомогательной единицы товара, называется предельной полезностью. Совокупность предельных полезностей обозначает общую полезность. Приведем пример: удовлетворение от первого стакана лимонада больше чем от

второго и третьего. Четвертый стакан лимонада может быть вообще не нужным, потому что станет антиблагом.

Из примера возникает вопрос: ежедневно мы пьем чай, но не ощущаем, что степень удовлетворения падает. Почему? Разгадка такова: нам интересна полезность чая за 24 часа (суммированная дневная полезность), а не полезность чая в целом. Предельную полезность нужно рассматривать, если изменится суточное потребление чая. Например, если человек выпивает 250 мл. чая в день, то увеличение количества напитка на 100 мл. (с 250 до 350 мл.) уменьшит удовлетворение, нежели предшествующее возрастание (с 100 мл. до 250 мл.).

Из вышесказанного можно сделать вывод, что предельная полезность каждой добавленной единицы товара уменьшается.

Это подтверждает и первый закон Госсена: чем больше количество блага, тем меньше ценность каждой дополнительной единицы.

Закон убывающей предельной полезности относится почти ко всем товарам, но есть и кажущиеся исключения: лекарства, антиквариат, коллекционирование и антиблага (алкоголь, наркотики). Увеличение употребления данных товаров будет приводить к возрастанию предельной полезности, но все же опять таки до определенного уровня, что лишь подтверждает закон убывающей предельной полезности.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

Б. Куприй
Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

МЕХАНИЗМЫ РЫНОЧНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ: РОЛЬ ГОСУДАРСТВА

Представители практически всех направлений и школ современной экономической теории исходят из того, что без регуляторной и хозяйственной деятельности государства экономическая система эффективно существовать не может. Более того, пренебрежение ролью государства может привести к глобальному финансово-экономическому коллапсу. Однако, к таким выводам ученые пришли не сразу. Например, представители ранней классической школы второй половины XIX века А. Смит и Д. Рикардо уверяли, что рыночная экономика должна развиваться только на принципах саморегулирования, без какого-либо вмешательства государства.

Позже К. Маркс и Ф. Энгельс первыми заговорили о необходимости широкомасштабной национализации производительных сил, отношений собственности и процесса регулирования экономики. А глубочайший за всю историю капитализма экономический кризис 1929-1933 гг. показал несостоятельность учения приверженцев рыночного саморегулирования экономики.

В современном мире механизмы рыночного регулирования основываются на объективных экономических законах, которые предопределяют принципы экономического поведения участников рынка и используют такие инструменты как цена, спрос, предложение, а также конкуренцию. И прямое вмешательство государства в работу любой из этих составляющих нарушает установившуюся связь между ними, разрушает рынок, а потому считается недопустимым.

Но, несмотря на это, рынок - не только целостная структура с высокой степенью взаимосвязи ее составляющих. Его элементы находятся в постоянном движении, а рынок требует постоянного регулирования. И внутренние пропорции составляющих рынка обеспечиваются именно путем его саморегулирования.

Что же вызывает необходимость государственного вмешательства? Существует очень много факторов и вот несколько из них.

Во-первых, неспособность равномерно развивать регионы страны, а поэтому возникает непропорциональное формирование отраслей и непланомерное развитие народного хозяйства, обусловленное достигнутым уровнем развитости производительных сил и общественным характером производства.

Во-вторых, стремительное нарастание противоречий во взаимодействии человека с природой, как следствие - появление экологического кризиса. Ведь рыночная система лишена внутренних факторов, стимулирующих предпринимателей хоть немного беречь окружающую среду, а собственная выгода превыше всех загрязнений и наступающих за этим последствий.

И в-третьих, на мой взгляд, самый главный фактор - неспособность обеспечить защиту прав потребителей и производителей, разработать правовую систему, адекватную уровню развития нынешней экономической системы. По мнению английского социолога К. Поппера "... общество, основанное на рыночных отношениях... не мыслится без правовой системы, без власти закона".[1]

Государство хоть и вмешивается в рыночное саморегулирование, но полностью не возлагает на себя решение названных проблем, при

этом пытаюсь максимально использовать рыночные механизмы в целях улучшения состояния национальной экономики.

Сегодня государственное регулирование все больше дополняется надгосударственным, а экономические функции отдельных государств переходят в компетенцию наднациональных органов. Современному миру в период развития интеграционных процессов и глобализации необходима синергия рыночного саморегулирования и государственного надзора за экономическими процессами.

Список использованных источников

1. Карл Поппер. Открытое общество и его враги: в 2 т. / пер. с англ. под общ. ред. В. Н. Садовского. — М.: Культурная инициатива; Феникс, 1992.

Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук, доцент

V. Kushchova
Alfred Nobel University, Dnipro

CHANGES IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINE (GEOGRAPHIC)

Foreign trade plays an important role in the Ukrainian economy. The main goal of Ukraine's foreign policy is to secure its national interests, protect its citizens' rights and interests abroad, and create favorable conditions for the social and economic development of our country.

Ukraine conducts foreign trade operations with almost 180 countries [1]. Ukraine's foreign economic activity is determined by many factors. Among them, an important role is played by the economic-geographical and geopolitical position, the nature reserve potential, the level of economic development, the sectoral structure of the national economic complex, the level of development of the transport network, etc. The total trade of Ukraine in goods and services in 2018 compared with 2017 increased by 11.5% from 107.660 billion dollars to 120.063 billion dollars. Table 1 shows the foreign trade balance for the last 5 years.

It can be seen that, along with the growth in the volume of export-import operations, imports in Ukraine in recent years have far outpaced exports. This creates a negative balance, which negatively affects the country's GDP.

Over the past 5 years, the geography of Ukraine's foreign activity has changed significantly [2]. Previously, Russia was the main trading partner. However, now, for some political reasons, Ukraine is forced to change the direction of trade relations. Ukraine continues to increase trading with the

European Union countries. So, only in 2017 Ukraine exported to Europe more than \$ 20 billion worth of goods and services. Nowadays, the EU is our key trading partner in exporting goods, accounting for around 45% of our country's total exports while Russia takes only 7.3%.

Table 1

Changing of foreign trade balance

Year	GDP, %
2014	-4.1
2015	-2.0
2016	-6.2
2017	-6.3
2018	-6.5

But, despite high figures, Ukraine does not actively trade with all EU countries. The bulk of the import goes to Poland and Italy - 15.5% and 14.1% respectively. The third place is Germany, where we export 10% of the products, followed by the Netherlands - 9.6%, Hungary and Spain - 7.6% and 7.2%. [3]

Thus, according to the State Statistics Service, Ukraine exports to Poland mainly cereals, seeds and fruits of oilseeds, fats and oils of vegetable or animal origin, residues and wastes of the food industry, slag and ash, mineral fuel, ferrous metals, electric machines and wood. The range of goods that Ukraine exports to Germany is almost the same, but it also sends a lot of clothing, textiles, and products made of wood and ferrous metals [4].

Also, Ukraine actively cooperates with Asian countries. The main market for Ukrainian agricultural products remains the Asian market, which accounted for 45% in 2017 in the structure of Ukrainian exports. The main Asian partner countries are India, Turkey and China. Ukraine also has external relations with African countries, which in turn occupy 14%. The main partners from Africa are Egypt, Tunisia and Morocco.

Since Ukraine is aiming to work with European countries as well as to become a member of the EU, it should accept the euro. The Euro is the official currency of the European Union countries. So, it is advisable to use the euro as the main currency in international contracts.

Of course, for Ukraine, which is not a member of the EU, it is not profitable to pay in euros. The risk of changing the exchange rate relative to each other makes international trade highly unpredictable. The probable profit can be instantly zeroed due to fluctuations in the exchange rate.

Therefore, the geographical structure of the external activity suggests that over the past year, the EU has become the main trading partner of

Ukraine. It means that our country actively aspires to the European Union. Plus, foreign trade with European countries can improve not only economic, but also social indicators. By the way, do not forget about the free trade zone. With the advent of the free trade zone, Ukraine received trade preferences – duty-free tariff quotas for 36 types of goods (beef, pork, lamb, poultry, milk, cream, yogurt, cereals, bran, honey, sugar, starch, mushrooms, garlic, malt). It will also help increase the share of the EU in the structure of Ukrainian foreign activities. I believe that our country has taken the right course of development. In addition, the geographical changes of trading is the first step for being a developed country.

References

1. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt/ztt_u/ztt1218_u.htm
2. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/g_s_rik_u.html
3. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt_ES/ztt_es_u/ztt_es18_u.htm
4. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/tsztt_ES_18_u.htm

*Scientific supervision by A. Zadoia, PhD in Economics
Language consultancy by G. Miasoid, PhD in Pedagogy*

V. Kushchova, O. Volikova
Alfred Nobel University, Dnipro

TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN UKRAINE: PROBLEMS AND MEANING

At the end of XX - early XXI century there is an intensive growth of foreign economic activity, in which transnational corporations (TNCs) act as traders, investors, distributors of modern technologies and stimulators of international labor migration. These companies have a leading role in the internationalization of production, in the process of expanding and deepening industrial relations between enterprises of different countries.

One of the factors for attracting foreign investment to Ukraine is a stimulation of the activities of TNCs. The list of global corporations represented on the domestic market includes Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco and some other TNCs. Most part of the transnational corporations appeared in Ukraine in the early 90s. Unfortunately, large industrial concerns, such as Westinghouse, ExxonMobil or General Electric are

absent. The exception is Mittal Steel for which its Ukrainian asset “Kryvorizhstal” is just an intermediate, not a final link in the production chain.

For foreign investors, the most investment-attractive in Ukraine are such branches of the economy as food industry and processing of agricultural products which take 15.7% of the total volume of direct foreign investments attracted to Ukraine; trade - 15,6%; financial sector - 8.5%; machine building - 8.0%; transport - 7.6%; metallurgy and metal processing - 5.4%; real estate transactions - 4.6%; chemical and petrochemical industry - 4,1%.

Ukraine, as the host country of the TNC, has not taken the proper place in their activities. Despite some natural benefits, it has one of the lowest rates of attracting foreign direct investment among Central and Eastern Europe and the CIS. The main reason for investing in Ukraine is the search for new markets. Most foreign investors are first of all attracted by the large domestic market of Ukraine. The availability of cheap labor is a significant factor only for investors-entrepreneurs. However, the lowest labor costs in Eastern Europe often turn out to be low productivity, lack of capital, weak management which makes the cost of production higher than in nearby countries .

However, there is also a positive trend for Ukraine, which is expressed in the vigorous activity of the branches of TNCs in the manufacturing industry as it allows producing the final product and updating the processing technology.

Every day business becomes more interesting and more risky. Many companies seek to find additional sources of expansion, and one of the most popular among them is mergers and acquisitions.

Mergers and acquisitions are popular in the Ukrainian market. The financial sector still dominates in the number and amount of transactions (33%), but growth trends are now observed in other areas: agribusiness, energy, mining of natural resources, as well as the media and technology telecommunications sector. In general, these sectors of the economy accounted for more than 60% of operations and half of the value of transactions over five years to 2017.

The largest purchases are noted in the field of agriculture. For example, in 2017 the Ukrainian agrarian group “Kernel” became the 100% owner of the agricultural holding “Ukrainian Agrarian Investments” for \$ 155 million.

The main reason for mergers and acquisitions in the banking sector could be the restriction of the activities of Russian banks in Ukraine. As a result of the establishment of restrictions by the NBU, including a ban on the distribution of dividends and the repayment of interbank loans abroad,

the majority of Russian banks operating in Ukraine started corresponding negotiations. The largest transaction by value was the acquisition by the TAC group for \$ 16 million of a Russian bank VS, which belonged to the Russian Sberbank.

Domestic investors, who have sufficient investment opportunities and use them to strengthen their positions in the market by acquiring affordable competitors or diversifying their investments in various industries, are in a favorable situation. Many deals are related to consolidation of existing businesses. Among of domestic investors, the most active in the market of the mergers and acquisitions are the investment company Dragon Capital, the business groups TAC, DCH and Burisma Holdings, and also the company Kernel.

*Scientific supervision by E. Lyimonova, PhD in Economics
Language consultancy by G. Miasoid, PhD in Pedagogy*

S. Łapaj, dr M. Leszczyńska
Uniwersytet Rzeszowski

ROZWÓJ GOSPODARCZY CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ A NARODOWY SYSTEM EKONOMII POLITYCZNEJ F. LISTA

Wstęp

Problematyka podjęta w niniejszym artykule stanowi reakcję na rosnącą, a w niektórych wskaźnikach nawet przodującą, pozycję ChRL w gospodarce światowej. Aktualność poruszanych zagadnień potwierdza fakt, iż już w 2016 roku według raportu Międzynarodowego Funduszu Walutowego, ChRL stała się największą gospodarką świata pod względem PKB z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej. Z kolei nieprzerwany od 40 lat, ogromny wzrost PKB na rocznym średnim poziomie wynoszącym 13%, stanowi niezwykle wyzwanie dla współczesnego świata, w którym jak do tej pory dominowały Stany Zjednoczone. Tak dynamiczny rozwój nie został jednak przeprowadzony w oparciu o obecne standardy panujące na świecie.

Głównym celem artykułu jest zaprezentowanie wybranych elementów narodowego systemu ekonomii politycznej na podstawie rozwoju gospodarki „Państwa Środka”. Przystawiono historię reform, które zmieniły gospodarkę ChRL z nakazowo-rozdzielczej w gospodarkę bardziej wolnorynkową, jednak nie całkowicie neoliberalną i przeczącą konieczności stosowania „konsensusu waszyngtońskiego” z prywatyzacją, liberalizacją, deregulacją i demokracją jako jednymi drogami do wzrostu gospodarczego. Elementy tych reform są zgodne z zaleceniami formułowanymi przez F.

Lista – niemieckiego ekonomisty, żyjącego na przełomie XVIII i XIX wieku, reprezentującego ekonomii tzw. historyczną szkołę narodową⁸¹. Warto podkreślić, że prace tego ekonomisty stały się podstawą rozwinięcia szkoły ekonomii amerykańskiej zwanej też jako „System Narodowy”. Obecnie ten model rozwoju gospodarczego jest nazywany „modelem chińskim” lub „kapitalizmem państwowym”, a chiński system społeczno-ekonomiczny, w którym został on wykorzystany można określić jako system gospodarki rynkowej z centralną koordynacją.

Narodowy system ekonomii politycznej – istota i najważniejsze założenia

Nurt szkoły narodowej w ekonomii, którego ideologicznym źródłem był romantyzm polityczny i ekonomiczny, koncentrował się na koncepcjach rozwoju gospodarczego, wskazujących krajom kierunki wyjścia z zacofania gospodarczego⁸². Odrzucił on atomistyczną koncepcję społeczeństwa oraz tezę, że ludzie podejmują działalność gospodarczą, kierując się tylko kryterium zysku. W systemie tym społeczeństwo traktowano jako element państwa, poza którym nie jest możliwe życie społeczne. Uważano, że państwo łączy pokolenia przeszłe, teraźniejsze, a także przyszłe. Wskazywano też, że korzyści z wolnej wymiany osiągają tylko kraje silniejsze ekonomicznie. W krajach słabiej rozwiniętych zaś trzeba chronić powstające i nie w pełni jeszcze dojrzałe gałęzie przemysłu do momentu, gdy osiągną zdolność konkurencyjną. Ponadto w koncepcji tej za majątek narodowy uważano nie tylko dobra materialne, ale też niematerialne, tj. talenty ludzi, kultura, wiedza i tradycja. Stąd w badaniach ekonomicznych opowiadano się za podejściem interdyscyplinarnym, uwzględniającym m.in. kulturę, obyczaje i historię danego narodu. Podkreślano też, że między jednostką a państwem jest naród będący organizmem etycznym. Przynależność do narodu decyduje także o łączności pokoleń, a wyrazem więzi generacyjnej jest gospodarka. Im wyższy jest jej poziom tym lepiej żyje się jednostce⁸³. Państwo powinno tak regulować gospodarkę, aby zapewnić wzrost potęgi swojego narodu, mimo konkurencji ze strony innych państw⁸⁴. Dopiero po osiągnięciu odpowiedniego stopnia rozwoju, gdy

⁸¹ Friedrich List żył w latach 1789-1846. Jego najsłynniejsze dzieło: „The National System of Political Economy” zostało wydane w 1841 roku. Popularność i zastosowanie teorii ekonomicznej F. Lista w połączeniu ze zdolnościami politycznymi kanclerza O. Bismarcka doprowadziło do zjednoczenia państw niemieckich i ogromnego rozwoju gospodarczego Niemiec w XIX wieku.

⁸² Polityka gospodarcza, B. Winiarski (red.), PWN, Warszawa 1999.

⁸³ Współcześnie kontrowersyjne wydaje się jednak twierdzenie, że bogactwo oraz rozwój ekonomiczny narodu jako całości jest najważniejsze, a w tym celu można poświęcić nawet pomyślność jednostek, czy pokoleń.

⁸⁴ Leksykon polityki gospodarczej, U. Kalina-Prasznic (red.), Kraków 2005.

konkurencja ze strony innych narodów nie jest groźna, należy znosić bariery i promować współpracę międzynarodową.

Jak widać, punktem wyjścia i podstawowym przedmiotem analizy w szkole narodowej nie jest - tak jak u klasyków – jednostka, lecz naród. F. List uważał, że dla osiągnięcia ogólnego dobrobytu niezbędna jest asekuracja państwa. Wprawdzie dla najlepiej rozwiniętych gospodarczo krajów świata, klasyczna polityka liberalna okazała się korzystna, jednak dla rozwoju krajów słabiej rozwiniętych, konieczna jest ochrona rynku wewnętrznego przed konkurencją zagraniczną, czyli konieczne jest stosowanie tzw. protekcjonizmu „wychowawczego”⁸⁵, a w jego ramach między innymi protekcjonizmu celnego. Polegał on na ochronie gospodarki krajowej, a zwłaszcza nowopowstającego przemysłu, przed obcą konkurencją. Ochronę miało zapewnić państwo, które poprzez system celny miało stworzyć barierę pozwalającą osłonić krajowych producentów przed obcą konkurencją⁸⁶. Ochrona powinna być jednak prowadzona w taki sposób, żeby nie zablokować przepływu know-how oraz nowych technologii. Należy również pamiętać, że w czasach tworzenia tej teorii najbardziej nowoczesnym elementem gospodarki był przemysł. Obecnie jednak to samo dotyczy najnowocześniejszych elementów gospodarki takich jak między innymi szeroko rozumiany high-tech. Państwo ma więc odgrywać rolę „wychowawcy”, a funkcję tę ma wypełniać aż do momentu, kiedy chronione gałęzie staną się na tyle silne, że będą się mogły funkcjonować bez ochrony. Trzeba podkreślić, że początkowe niedogodności dla konsumentów tj. gorszą jakość czy wyższą cenę, należało zaakceptować dla przyszłego wzrostu dobrobytu. Te rozwiązania były spowodowane podziałem rozwoju na 5 etapów: koczowniczy, pasterski, rolniczy, rolniczo-przemysłowy (rękodzielniczy) oraz rolniczo-przemysłowo-handlowy⁸⁷. Każde z tych stadiów rozwoju gospodarczego wymaga odpowiedniej polityki, która powinna być podporządkowana naczelnemu celowi awansowania do kolejnych szczebli rozwoju. Dla pierwszych trzech etapów najlepiej służy polityka wolnego handlu, w kolejnych zaś stadiach rozwoju należało stosować protekcjonizm

⁸⁵ W Polsce w okresie międzywojennym nurt ten reprezentowali m.in.: H. Radziszewski oraz S. Dziewulski.

⁸⁶ Te twierdzenia narodowej szkoły w ekonomii pojawiają się także i dziś jako argumentacja na rzecz osłony rodzimej wytwórczości, zwłaszcza w początkowych stadiach jej rozwoju.

⁸⁷ J. Dzionek-Kozłowska, Friedrich List (1789-1846) – twórca szkoły narodowej (historycznej), (cz.2) 4.09.2017, materiał uzupełniający do wykładów z historii myśli ekonomicznej Ekonomia, Ekobiznes, studia II stopnia <https://ekonomiaigospodarka.blogspot.com/2017/09/friedrich-list-1789-1846-tworca-szkoly.html> (dostęp 14.03.2019)

wychowawczy tak, aby osiągnąć najwyższy etap rozwoju, gdzie znów najkorzystniejszy okazywał się wolny handel. W tej koncepcji integrować można ze sobą tylko gospodarki krajów⁸⁸ na zbliżonym poziomie rozwoju gospodarczego lub w sytuacji, gdy dane państwo stoi na wyższym etapie rozwoju, bądź posiada inną przewagę nad państwem, z którym chce dokonać integracji.

Reformy w Chińskiej Republice Ludowej

Początku reform gospodarczych ChRL można upatrywać pod koniec lat 70. (w 1978 roku), kiedy do władzy, z ramienia Komunistycznej Partii Chin (KPCh), doszedł D. Xiaoping. Postanowił on stworzyć nowy system społeczno-ekonomiczny nazwany „socjalizmem o cechach chińskich” lub „kapitalizmem państwowym”. Jego reformy zostały przypieczone na obradach III plenum KC Komunistycznej Partii Chin. „Reformy Denga” obejmowały cztery obszary modernizacji: rolnictwa, przemysłu, obrony oraz nauki i techniki⁸⁹. Warto zaznaczyć, że wszystkie reformy, a także otwarcie się ChRL na świat, następowało pod ścisłą kontrolą aparatu partyjnego. Stopniowe otwieranie się na kontakty międzynarodowe oraz zerwanie z autarkią gospodarczą zostało nazwane „globalizacją kontrolowaną”. Oznacza to, że dane państwo globalizuje się tylko w wybranych przez siebie sektorach i tylko w stopniu, jaki uzna dla siebie za najbardziej korzystny. Takie przemiany miały być prowadzone zgodnie z hasłem „należy iść przez rzekę, czując kamienie podstopami”⁹⁰.

Pierwszą z zapoczątkowanych przemian była reforma rolnictwa, w której zaczęto likwidować komuny, a na ich miejsce zaczęły powstawać gospodarstwa prywatne. Zawierano umowy na zamierzoną produkcję i należność, jaką miały otrzymywać gospodarstwa rolne. Nadwyżki zbiorów chłopcy mogli sprzedawać na targowiskach, co przyczyniało się do zwiększenia ich dochodów. Zaczęto również dotować obszary wiejskie, co spowodowało zarówno szybki wzrost produkcji rolnej, jak i dochodów wsi. Kolejną istotną zmianą było pozwolenie na prowadzenie małego przemysłu. Początkowo były to tylko spółdzielnie, firmy rodzinne, a także małe zakłady lokalne funkcjonujące jako własności indywidualne. Dostały one również możliwość kredytowania z banków państwowych. Miały one również

⁸⁸ Szerzej: M. Wawer, Protekcjonizm gospodarczy. Narodowy System Ekonomii Politycznej <https://www.youtube.com/watch?v=MhZrJqvujXk> (dostęp 14.03.2019)

⁸⁹ Nie miały one jednak wpływu na politykę, w której nadal uznawano przewodnią rolę KPCh. Por. K. Gawlikowski, Charakter i dynamika „reform Deng Xiaopinga” <https://www.swps.pl/nauka-i-badania/materialy-ccaw/2445-charakter-i-dynamika-reform-deng-xiaopinga> (dostęp 10.03.2019); Góralezyk B, Cztery etapy chińskich reform <https://forsal.pl/artykuly/1392359,cztery-etapy-chińskich-reform.html> (dostęp 10.03.2019).

⁹⁰ Innymi słowy oznaczało to, że od początku reform opowiedziano się za praktyką i pragmatyzmem.

prawo do korzystania z różnego rodzaju ułatwień i ulg, co w niedługim czasie przyczyniło się do tego, że stały się one konkurencją dla przedsiębiorstw państwowych. Kolejną zmianą była reforma przemysłu, która w głównej mierze sprowadzała się do odejścia od przemysłu ciężkiego na rzecz lekkiego. Gospodarka stopniowo zaczęła się otwierać na napływ nowych technologii z innych państw. Przejście na przemysł lekki spowodowało pojawianie się, obok rozbudowanych jednostek państwowych, licznych drobnych przedsiębiorstw oferujących szeroki zakres usług. Te zmiany zwiększyły mobilność zawodową pracowników. Wszystko to spowodowało, że przedsiębiorstwa państwowe zostały zmuszone do modernizacji. Zaczęto przywiązywać większą wagę do wypracowanych przez nie zysków. Zwiększono w nich także autonomię zarządów, a tym samym ograniczono rolę centralnego planowania. Robotnicy uzyskali też pozwolenia na pracę na drugim etacie. Wprowadzono również system, w którym dobra wyprodukowane w systemie planowym były skupowane po sztywnym kursie, natomiast sprzedaż nadwyżek odbywała się na rynku, a ich cena kształtowała się elastycznie. Na zasadach rynkowych działały również nowo tworzone przedsiębiorstwa. Dobrze prosperowały także targowiska, które dawały zabezpieczenie w czasie niedoborów towarów czy klęsk nieurodzaju.

Następną z reform ekipy D. Xiaopinga było stworzenie specjalnych stref ekonomicznych, które umożliwiły napływ inwestycji i nowych technologii z zagranicy⁹¹. Dały one możliwość tworzenia spółek między firmami krajowymi a zagranicznymi w celu realizacji określonych przedsięwzięć czy projektów. Ich głównym, lecz niedeklarowanym celem, było uzyskanie dostępu do zachodnich technologii. Zadaniem stref ekonomicznych było też pozyskiwanie kapitału, przy jednoczesnym nie wywieraniu wpływu na rynek wewnętrzny. Osiągnięto to poprzez ukierunkowanie produkcji na eksport w tych strefach. Umożliwiło to napływ środków z zagranicy głównie od tzw. diaspory chińskiej. Przeprowadzone zmiany przyczyniły się do poprawy eksportu „Państwa Środka” i miały wpływ na poprawę bilansu handlowego. Reformom poddano też siły zbrojne, w tym zmniejszono ich liczebność, a także zmodernizowano na bardziej wyspecjalizowane formacje. Część pomocniczych oddziałów została rozwiązana, a ich zadania zostały przejęte przez służby cywilne. Odmłodzono też kadre oficerską. Rozpoczęto proces pozyskiwania nowego zagranicznego (głównie zachodniego) uzbrojenia. Jednak, tak jak to miało miejsce w sektorze cywilnym, początkowo chodziło o jego kopiowanie i w

⁹¹Pierwsze strefy ekonomiczne powstały w pobliżu Hongkongu, Makau czy Tajwanu.

efekcie ulepszenia. Powyższe reformy zmieniły armię chińską w nowoczesną i bardziej zawodową.

Rozwój nastąpił także w dziedzinie nauki i techniki. Zaczęto sprowadzać nowe technologie. Wprowadzano je początkowo w celu tworzenia ich kopii, a później je doskonalono. Wraz z otwieraniem się na świat najlepszych studentów wposyłało na prestiżowe zagraniczne uczelnie wyższe⁹². To otwarcie szczególnie przełożyło się na poprawę poziomu życia obywateli ChRL, co potwierdzały różne wskaźniki społeczno-ekonomiczne. Rozwój medycyny spowodował spadek śmiertelności niemowląt oraz wydłużenie się średniej długości życia z 43 lat w roku 1960 do 69 lat w 1989 (koniec rządów D. Xiaopinga)⁹³. Wszystkie w/w reformy przyczyniły się do wzrostu potęgi ChRL i były kontynuowane także przez kolejnych przywódców. Stopniowo z socjalizmu przechodzono na model „kapitalizmu państwowego”⁹⁴. Wszystkie zmiany, mimo że pogłębione, są nadal w ChRL prowadzone przy wykorzystaniu protekcji państwa, które decyduje o kierunku i szybkości przeprowadzanych zmian. Warto podkreślić, że taki model rozwoju okazał się bardzo skuteczny⁹⁵, gdyż Chiny wyrastają na nowego lidera gospodarki światowej. Tworzą one przy tym nowy, alternatywny „biegun” polityki światowej, który jest dla wielu krajów znacznie atrakcyjniejszy niż „konsensus waszyngtoński”, stawiający w procesie rozwoju gospodarczego na opcje liberalne.

Porównanie „modelu chińskiego” z zaleceniami narodowego systemu ekonomii politycznej

Jeśli, tak jak F. List przyjmie się, że do osiągnięcia dobrobytu trzeba wziąć pod uwagę całe państwo, a nie tylko sytuację pojedynczej jednostki, to działania zapoczątkowane w ChRL pod koniec lat 70. XX wieku opierają się głównie właściwie na tym założeniu. W KPCh nikt nie troszczył się przecież o los pojedynczych jednostek, a reformy miały na celu podniesienie poziomu życia wszystkich obywateli oraz zwiększenie siły państwa. Gospodarka chińska, od początku przejścia władzy przez M. Zedonga, była prowadzona w stylu autarkii. Zapewniała ona dużym przedsiębiorstwom państwowym dominację na rynku. Jednak taki model okazał się „nierozwojowy” (brak nowych zachodnich technologii, a później

⁹² Szczególnie pożądane były takie kierunki studiów jak: fizyka, chemia, matematyka, medycyna oraz szeroko rozumiana inżynieria czy nauki komputerowe.

⁹³ D. Dębicka, Reformy Deng Xiaopinga i ich wpływ na gospodarkę współczesnych Chiny, „Pisma Humanistyczne” 2013, nr 9, 139-154.

⁹⁴ M. Walkowski, Chiński model rozwoju społeczno-gospodarczego i jego potencjalna adaptacja w Europie, „Przegląd Strategiczny 2017, nr 10, s. 335-367.

⁹⁵ Dowodem sukcesu jest również spadek udziału sektora państwowego z 78% w 1978 roku do 22% w roku 2015.

po rozłame radziecko-chińskim także radzieckich), jak i „morderczy” (według różnych szacunków wskutek tzw. „Wielkiego Skoku” zginęło 10-40 mln osób). Po śmierci M.Zedonga i w/w reformach, zerwano z obowiązującym modelem gospodarki. Kolejne zmiany, takie jak reforma rolna, były zgodne z założeniami F. Lista, który wskazywał na konieczność wolnego handlu produktami rolnymi. Warto podkreślić, że kolejne stadia rozwoju ChRL i narodowego systemu ekonomii politycznej również idą w parze. Przemysł bowiem, który w początkowej fazie rozwoju był przestarzały, został znacznie zmodernizowany. Stworzenie specjalnych stref ekonomicznych umożliwiło przepływ zachodnich technologii. Stworzyło też możliwość wprowadzenia pewnych rozwiązań rynkowych, jednak tylko takich, które uznano za przydatne i tylko w stopniu określonym przez przywódców KPCh. Było to wprawdzie związane z otwarciem kraju na świat, jednak nie zagrażało i nie odnosiło się do bezpośredniego wpływu na rynek krajowy i działające tam przedsiębiorstwa⁹⁶. Konkurencja z przedsiębiorstwami zagranicznymi była jednak nadal niemożliwa. Natomiast sama współpraca nastawiona na eksport spowodowała szybki rozwój technologiczny ChRL. Jest to jeden z najlepszych przykładów zastosowania teorii F. Lista w praktyce, który łączyłby ze sobą ochronę rynku wewnętrznego przed konkurencją lepiej rozwiniętych firm zagranicznych oraz przede wszystkim transfer, a zwłaszcza przyswojenie know-how istniejącego w świecie. Obecnie w dalszym ciągu widoczne są takie poczynania chińskiego rządu oraz chińskich przedsiębiorstw, które wciąż nie pozwalają na całkowitą globalizację, choć nie w postaci „czystego protekcjonizmu”, lecz poprzez szczególną specyfikę narodu chińskiego⁹⁷. Kolejną zgodnością koncepcji F. Lista i wcielonego w praktyce „modelu chińskiego” jest stopniowe przyzwolenie dla wielkich przedsiębiorstw na niewspieraną konkurencję⁹⁸.

Te znaczące zmiany spowodowały, że od 2012 roku pod przywództwem X. Jinpinga⁹⁹ Chiny w znacznym stopniu zaczęły wpływać na świat. Państwo Środka doświadczyło licznych zmian w czasie sprawowania

⁹⁶ Por. J. Gittings, Historia współczesnych Chin. Od Mao do gospodarki rynkowej, Kraków 2010.

⁹⁷ Kraj ten jest silnie nacjonalistyczny. Jego globalizację utrudniają jednak bariery językowe i kulturowe, specyficzne zwyczaje, a także nieznanąomość miejscowego prawa.

⁹⁸ Jest to widoczne zwłaszcza w takich firmach jak: Huawei, Lenovo, Xiaomi, Petrochina, Sinopec lub Haier. Te firmy są już rozpoznawalne w świecie i nawiązują równorzędną konkurencję z firmami zachodnimi na różnych rynkach.

⁹⁹ Przywódca ten zaczął mówić o ambicjach i roli Chin na świecie głośniejsz niż jakikolwiek inny przywódca tego kraju od czasów M. Zedonga.

władzy przez tego przywódcę¹⁰⁰, które polegały na: zastąpieniu przywództwa kolektywnego przywództwem spersonalizowanym, stworzeniu systemu politycznego czy podjęciu wysiłków, dzięki którym udało się ograniczyć napływ nowych idei do Chin, przy jednoczesnym zwiększeniu ich wpływu na świat zewnętrzny¹⁰¹. Ważne okazuje się stymulowanie rozwoju przemysłu wysokich technologii, przy jednoczesnym wzmocnieniu roli Partii Komunistycznej w chińskiej gospodarce i społeczeństwie.

Warto zaznaczyć, że rozwój chińskich inwestycji jest widoczny głównie w Afryce¹⁰², Ameryce Łacińskiej, a nawet Europie Środkowo-Wschodniej (projekt „Pas i Szlak”). Szczególną ofertę rozwoju, kierowanym do regionu pod hasłem „rośnij wraz ze mną”, Chiny kierują do Azji Południowo-Wschodniej. Inwestycje mają służyć nie tylko wzrostowi gospodarczemu. Mają one również na celu powiększenie wpływów zarówno ekonomicznych, jak i politycznych¹⁰³. Idea ta stworzona została jako alternatywa dla hegemonii amerykańskiej. W przełożeniu na teorię F. Lista jest ona dowodem na to, że „Państwo Środka” jest bliskie osiągnięcia ostatniego etapu rozwoju¹⁰⁴, w którym wolny handel jest najbardziej opłacalną formą rozwoju dla państwa dominującego.

Podsumowanie

Z założeń narodowej szkoły w ekonomii, którą reprezentował F. List, ze swoim autorskim, narodowym systemem ekonomii politycznej, można wyciągnąć interesujące wnioski odnośnie rozwoju gospodarczego Chin, stojący w sprzeczności do założeń szkoły klasycznej A. Smitha. Z całą pewnością przedstawione w artykule zagadnienie nie zostało opisane w całości i wymagana jest dalsza praca nad jego zgłębieniem. Jednak został tu nakreślony wstępny projekt pokazujący, że teoria narodowego systemu ekonomii politycznej może być używana z niezwykłą skutecznością nawet we współczesnym świecie. Wymaga ona jednak uwspółcześnienia oraz podejścia do niej w sposób indywidualny na poziomie narodowym. Należy bowiem uwzględnić, że każdy naród ma swoją specyfikę, którą tworzą

¹⁰⁰ M. Żmuda, Przyczyny wejścia Chińskiej Republiki Ludowej na ścieżkę przyspieszonego wzrostu gospodarczego, s. 93-102; http://cargo.ue.wroc.pl/publikacje/07_Zmuda.pdf

¹⁰¹ E. C. Economy, *The Third Revolution. Xi Jinping and the New Chinese State*, 2018.

¹⁰² Do 2020 roku obroty handlowe pomiędzy ChRL a państwami afrykańskimi wyniosą 440 mld USD.

¹⁰³ Jest to zgodne z strategiami „pokojowego wzrostu” z 2003 r. i „pokojowego rozwoju” z roku 2004, które podkreślają, że rosnące w siłę Chiny mają pokojowe zamiary.

¹⁰⁴ Jednakże sama KPCh określiła, że dopiero do końca 2049 roku, na stulecie ChRL, ma dojść do „wielkiego renesansu chińskiej nacji”, czyli pokojowego zjednoczenia z Tajwanem i tym samym wyjścia na pozycję czołowej cywilizacji na świecie.

odrębne uwarunkowania społeczno-kulturowe. Powoduje to, że wykorzystanie poszczególnych elementów tej strategii może się różnić. Warto jednak podkreślić, że rdzeń teorii F. Lista pozostaje jednak niezmienny. Współczesne sukcesy ChRL, jak i innych państw stosujących tę teorię udowadnia, że tak jak w polityce światowej istnieje alternatywa dla „konsensusu waszyngtońskiego” w postaci „modelu chińskiego”, tak w historii myśli ekonomicznej istnieje inna niż komunistyczna alternatywa rozwoju gospodarczego w postaci narodowego systemu ekonomii politycznej czy inaczej „kapitalizmu państwowego”. Jak się wydaje, wykorzystanie zasadniczych elementów tej koncepcji pomogło Chinom stać się potęgą gospodarczą.

Obecny przywódca Chin X.Jinping stale ulepsza ambitną wizję ideologiczną „unikalnego, chińskiego modelu”. Model ten może stać się podstawowym wzorem dla tych krajów, które są rozczarowane amerykańskim lub europejskim modelem demokracji liberalnej. Poza tym warto podkreślić, że chiński model całkiem dobrze wpisuje się w najnowsze tendencje światowe tj.: osłabienie demokracji i amerykańskiego modelu liberalnego, „wyjątkowość” chińskich wyników gospodarczych czy powrót tendencji autorytarnych.

Е. Лимонова, Я. Білоткач
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТНК: ВПЛИВ НОВОВВЕДЕНЬ

Зміна складу організаційної структури транснаціональних компаній під впливом сучасних тенденцій в сфері інноваційного розвитку спочатку набувала системного характеру (табл. 1), в результаті чого відбувалась реструктуризація ТНК в умовах посилення рівня міжнародної конкуренції, яку можна розглядати як один із ключових механізмів для підвищення рівня ефективності діяльності ТНК за умови дотримання такими компаніями цілої системи принципів:

- принципу системності, який включає здійснення заходів в сфері структурної модернізації, що в свою чергу передбачає поширення такої модернізації на транснаціональні компанії як цілісну систему за усіма рівнями та підсистемами;
- принципу комплексності, який включає наявність взаємозв'язку і взаємоузгодженості;
- принципу цілеспрямованості, який включає спрямованість на посилення певних аспектів діяльності транснаціональних компаній;
- принципу плановірності, який включає здійснення

усвідомлених організаційних змін в структурі виробництва таких компаній [1].

Напрямами впливу транснаціональних компаній на динаміку світового економічного розвитку можна визначити наступні:

- проведення роботи із формування рівні та структури системи міжнародної конкурентоспроможності країн на світовому ринку товарів, робіт та послуг;
- провідна роль транснаціональних компаній в забезпеченні руху капіталів та прямого іноземного інвестування;
- концентрації в рамках діяльності транснаціональних компаній більш наукоємних виробництв внаслідок їх визначального впливу та ролі в створенні та передачі інноваційних заходів;
- проведення роботи зі створення міжнародного ринку праці в результаті організації розширення та прискорення процесів трудової міграції та забезпечення конвергенції в сфері професійної підготовки [2, с. 45].

Таблиця 1

Вплив нововведень на зміну організаційних структур транснаціональних компаній

<i>Масштаби впроваджуваних нововведень</i>	<i>Проведення відповідних організаційних змін в структурі транснаціональних компаній</i>
Нові види продукції Нові технології Нові ринки	Проведення роботи із удосконалення продукції може здійснюватись в межах існуючої організаційної структури транснаціональної компанії
	Проведення розробки нової продукції може здійснюватись в межах існуючих організаційних структур транснаціональних компаній або у дослідних підрозділах ТНК створювати нові проектні групи
	Існуючі організаційні структури транснаціональних компаній практично не змінюються. На службу системи маркетингу таких компаній покладаються завдання із вивчення нових ринків; в даній ситуації може бути створено нові підрозділи із збуту
	Проводиться робота із організації нових структурних підрозділів із випуску нових видів продукції, здійснювати доукомплектування персоналом дослідних підрозділів та служби маркетингу транснаціональної компанії
	Проводиться робота зі створення нових структурних підрозділів із випуску нових видів продукції, здійснюватись робота із доукомплектування персоналом дослідних та виробничих підрозділів компанії. Вказані структурні підрозділи повинні активно використовувати допомогу служб маркетингу та збуту

Впроваджуються нові напрямки діяльності транснаціональних компаній, що в свою чергу потребує проведення роботи із вдосконалення організаційних структур, доповнення існуючих організаційних структур за рахунок створення венчурних підрозділів

При цьому провідну роль в формуванні системно-структурного забезпечення процесів транснаціоналізації в світовій економіці відіграють інноваційні складові:

- на 500 найбільших транснаціональних компаній світу припадає в середньому 4/5 патентів та ліцензій на нові технології, техніку та ноу-хау;

- в рамках транснаціональних компаній здійснюється в середньому 75,0-80,0% від загальносвітових обсягів наукових розробок та досліджень;

- транснаціональними компаніями світу реалізується 80,0% готової продукції в сфері електроніки та хімічній промисловості, 95,0% – в сфері фармацевтики, 76,0% – в сфері виробництва продукції машинобудування [3, с. 37].

Таким чином, можемо відзначити, що внаслідок домінування на сучасному етапі на світовому ринку ТНК виступають як основний міжнародний регулятор світового виробництва та розподілу продукції: транснаціональними компаніями контролюється до половини промислового виробництва в світовій економіці, 2/3 від усієї міжнародної торгівлі, на підприємствах таких компаній зайнято до 50,0 млн. чол., - внаслідок чого транснаціональні компанії виступають основною рушійною силою в сфері забезпечення та підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності країн світу.

Список використаних джерел

1. Ханін І.Г. Теорія транснаціоналізації світової економіки: підручник / І.Г. Ханін, І.Л. Сазонець. – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – 279 с.

2. Голіков А.П. Світова економіка: підручник / [А.П. Голіков та ін.]; за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. – 265 с.

3. Писаренко С.М. Особливості сучасного розвитку світової економіки: курс лекцій / С.М.Писаренко, Л.А. Українець, Л.П. Черняга. – Львів: ЗУКЦ, 2016. – 206 с.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК

Транснаціональна корпорація (ТНК) – компанія (корпорація), що володіє виробничими підрозділами в декількох країнах. За іншими джерелами, визначення транснаціональної компанії звучить так: компанія, міжнародний бізнес якої є істотним. А також компанія, на закордонні активи якої припадає близько 25-30% їх загального обсягу та маюча філіали в двох і більше країнах.

Сучасна економіка рухається до створення єдиного економічного простору, де основними суб'єктами економічних відносин є вже не країни, а транснаціональні компанії і їх альянси. Таким чином, спостерігається явна тенденція до їх інтеграції, про що свідчить хвиля міжнародних поєднань та поглинань.

Основу всіх багатонаціональних фірм складають американські компанії. Кількість робітників і службовців, зайнятих в закордонних філіях, досить, щоб сказати, що воно дорівнює половині американських працівників, зайнятих в обробній промисловості.

Міжнародні гіганти глибоко вкоренилися в економічній структурі країн, що розвиваються, і це, безумовно, відображено в стратегії транснаціональних корпорацій. Внаслідок подібних змін американські транснаціональні корпорації вносять певні корективи в стратегію, але, тим не менш, постійно і цілеспрямовано експортують оборотний капітал. Таким чином, ця практика заслуговує найпильнішої уваги з метою вироблення ефективних рекомендацій щодо формування вітчизняних транснаціональних корпорацій для подальшого функціонування в світовій економіці. [1]

Головна материнська компанія є адміністративним центром системи підприємств ТНК. У її функції зазвичай входить прийняття рішення про злиття з іншими компаніями, покупки нових фірм; формування довгострокової промислової, інвестиційної та фінансової політики філій і корпорацій в цілому; Контролюючи фінанси і дослідження та розвиток іноземних філій, головна компанія повинна в той же час дати можливість керівникам іноземних філій самостійно приймати рішення, що задовольняють вимогам споживачів місцевого ринку і відповідно до законодавства країни перебування.

Основними організаційними формами зарубіжних філій є:

- дочірня компанія (дочірня компанія) - компанія, яка контролюється іншою. Контролююча компанія володіє більше 50%, а іноді і 100% звичайних акцій дочірньої компанії;
- асоційована компанія (асоційована компанія) - компанія, в якій не менше 20% і не більше 50% звичайних акцій належить іншій компанії;
- філія (філія) - частина великої організації, яка займається одним конкретним видом роботи.

Прикладом ідеальної структури транснаціональної корпорації є «Дженерал Електрик», ринкова капіталізація якої у 2015 році перевищила 300 мільярдів доларів (найвищий показник в історії компаній США). Це одна з найбільш універсальних компаній в світі; пропонує широкий асортимент товарів, в тому числі авіаційні двигуни, промисловий пластик, освітлювальні прилади, силові установки і багато іншого в різних регіонах.

Іншим прикладом американських транснаціональних корпорацій є «Форд», який почав свою підприємницьку діяльність в Європі в 60-х роках на базі своєї філії в Великобританії. У 90-х роках корпорація здійснювала розробку нових моделей, виробництво компонентів і складання машин в п'яти європейських країнах, об'єднавши технологічні ланцюжки заводів кожної з цих країн в Росії. [2]

Таким чином, сучасні транснаціональні корпорації засновані на теорії фірми в організації виробництва і продажу товарів і послуг, і вони стали найбільшими персонажами в сучасній світовій економіці.

Список використаних джерел

1. Транснациональные корпорации. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrbukva.net/print:page,1,38331-Transnacional-nye-korporacii.html>

2. Транснаціональна_компанія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://znaimo.com.ua>

Научный руководитель: Е.М. Лимонова, кандидат экономических наук, доцент

Н. Лысак

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

ПРИЧИНЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СПАДА В УКРАИНЕ И ПУТИ ВЫХОДА ИЗ КРИЗИСА

На фоне нынешних событий в Украине, а именно – выборы на пост президента, хотелось бы проанализировать экономическую ситуацию в

стране. А точнее поднять ту тему, которая болит у каждого украинца сегодня.

Что мы видим сейчас? Большая часть населения не чувствует себя уверенно и стабильно. Не жизнь, а выживание. И нет никаких изменений в лучшую сторону на протяжении многих лет. Начиная с того года, как мы стали независимой страной, национальная экономика явно не сделала прыжок в развитии. За 27 лет независимости произошел спад экономики на 60%. Да, был подъем ВВП до 2007 г., но после этого кривая резко меняет свое направление. Национальная валюта потеряла 2/3 своей долларовой стоимости и реальный доход населения упал приблизительно на 35%. Уровень бедности вырос примерно до 6%. Страшно даже считать, как вырос уровень безработицы. На постоянной основе за границей находятся более 3 миллионов украинских трудовых мигрантов. Я считаю, что потеря человеческого капитала это самое страшное последствие после выше описанных проблем.

Как же не упомянуть коррупцию, огромные масштабы теневой экономики, высокие налоги и тарифы - этот список с каждым словом выглядит все пугающе. Мы живем в стране, которая имеет внешний государственный долг 50 072 млн. долл. США на 28.02.2019. Как можно чувствовать себя живущим в независимой стране? Нынешняя экономическая политика - это ставка на краткосрочные цели, которые приводят к полнейшей деградации реального сектора экономики и снижения конкурентоспособности страны. Украина полностью исчерпала ресурс даже для собственного восстановления, а как тут надеяться на какое-то развитие.

Что привело к такой ситуации? Было допущена нить тактических и стратегических ошибок, которые ставят под сомнение не только развития новой экономики, а и сохранения существующей от суверенного дефолта и коллапса. Украина не прошла процесс десоветизации государственного управления, сохраняя элементы неэффективной советской системы командно-административного управления на всех уровнях. Были сделаны лишь косметические изменения.

Нельзя не упомянуть, что нынешние отношения с Россией очень повлияли на нашу экономику. Наш большой сосед был во многих отраслях нашим партнером. Сейчас же мы воюющая страна на границах с этим же самым партнером. Украина и Россия вступили в торговую войну, и товарооборот между странами резко сократился к концу 2015 года. На сегодняшний день убытки, которые

просчитываются от оккупации Донбасса, достигают более 50 млрд. В то же время от оккупации Крыма минимум 950 млрд. грн.

Отдельное внимание нужно придать созданным условиям для бизнеса в Украине. В рейтинге Doing Business Украина занимает заслуженное 76 место между Бутаном и Киргизстаном. Открыть бизнес в Украине сложно не только из-за постоянно меняющегося курса валют и войны, а еще и потому, что государство до сих пор является носителем постсоветской идеологии. В стране много архаичных процедур. Бизнес договаривается с чиновниками, потому что правила государства по ведению бизнеса никому не понятны. Украинский бизнес не доверяет банковской сфере. 67% всех малых и средних предприятий никогда не брали кредитов у банков. Основными препятствиями для развития предприятия бизнесмены назвали низкий спрос (59%), неблагоприятную политическую ситуацию (44%) и высокие ставки налогов (35%). Малые и средние предприятия работают на местном рынке. И большинство из них не планируют выходить на новые географические рынки. Основные причины – отсутствие партнеров за рубежом, недостаточное финансирование и непредсказуемость торговой политики в Украине.

Еще одна из основных проблем Украины - деградация промышленности. Мы экспортируем дешевое сырье. А это будет приводить только к частым кризисам, нестабильности гривны и бедности. Мы должны развивать собственные технологии, если хотим сильную и расцветающую страну.

Выше описана плохая сторона модели украинской экономики. Конечно, есть и положительные моменты. Но главная мысль в том, что эта модель устарела. Нужно менять вектор мышления, создавать новую стратегию. Да, за 5 лет невозможно возобновить то, что разрушали на протяжении 25 лет. Но заложить фундамент для новой экономики и развития возможно.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

Е. Лівшиць
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СУТНІСТЬ, ВИДИ, ПОКАЗНИКИ ТА СИСТЕМИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В МІКРОЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЯХ РИНКУ ПРАЦІ

Ми дуже часто чуємо поняття «заробітна плата» у нашому житті. Але чи замислювались ми, що нам взагалі відомо про неї? Отже

заробітна плата - це винагорода у грошовому еквіваленті, прописана у трудовому договорі, яку роботодавець виплачує працівникові за вже виконану або виконану у майбутньому роботу; або простіше так ще називають ціну робочої сили. Її можна побачити у вигляді гонорарів, місячних окладів, премій, комісійних винагород, тощо. Та не можна забувати, що існує номінальна та реальна заробітна плата, які мають відмінності між собою. Адже номінальна заробітна плата - це кількість грошей отриманих за годину, день, тиждень. А реальна заробітна плата - це кількість товарів і послуг, які можна купити за номінальну заробітну плату.

А як же роботодавець вирішує скільки йому необхідно платити своїм працівникам? В цьому йому допоможуть форми і системи заробітної плати, які встановлюють розмір доходів дивлячись на результати та якість праці. Існують дві основні форми: відрядна і почасова. У почасовій формі заробітна плата нараховується відповідно тарифній ставці або посадовому окладу в залежності від відпрацьованого часу. Щоб розрахувати погодинну ставку оплати праці (Z_r) необхідно встановлену величину заробітної плати (Z_p), відповідно за день, тиждень, місяць, поділити на нормативну кількість годин (Γ): $Z_r = Z_p / \Gamma$. Взагалі така форма властива виробництву з чітко організованим та регламентованим режимом. Тобто воно повністю забезпечене сировиною, технологічним обладнанням, матеріалами та має точно встановлені норми праці. При застосуванні цієї форми підприємець може простіше збільшувати інтенсивність праці, не підвищуючи при цьому заробітної плати, але все ж таки, щоб не зменшилась ефективність роботи необхідно підтримувати високий рівень норми праці та її оплати. А у відрядній формі заробітна плата залежить від виконаного обсягу роботи та його якості і нараховується згідно відрядній розцінки. Таку форму застосовують на підприємстві для підтримки конкуренції між робітниками, збільшення інтенсивності праці, зменшення витрат при контролюванні працівників.

Багато підприємств, в тому числі і в нашій країні, застосовує різноманітні складні системи оплати праці для мотивації робітників, щоб вони якнайкраще виконували свої обов'язки, були більш активними, мали бажання розвиватися, виробляти більшу кількість якісних товарів. Найбільш розповсюджені є такі системи:

1. Дуже важливе питання - Проста почасова ($Z_{пч}$) (заробітна плата нараховується згідно тарифної ставки (C), яка є відповідною до відпрацьованих годин (Ч) й тарифного розряду: $Z_{пч} = C * \text{Ч}$

2. Почасова-преміальна ($Z_{\text{пр}}$) (дохід залежить від відпрацьованого часу (Ч), тарифної ставки (С) й премії (П) за здобуття гарних показників: $Z_{\text{пр}} = \text{С} * \text{Ч} + \text{П}$

3. Система оплати праці за місячними посадовими окладами для керівників, технічних робітників й спеціалістів. Вона буває простою, тобто складається з встановленого окладу, і складною (така ж як і проста лише додається премія)

4. Проста відрядна ($Z_{\text{в}}$) (добуток кількості виробленої продукції на її ціну (Ц): $Z_{\text{в}} = \text{К} * \text{Ц}$

5. Відрядно-преміальна (до відрядного заробітка ($Z_{\text{в}}$) додається премія (П): $Z_{\text{пр}} = Z_{\text{в}} + \text{П}$

6. Відрядно-прогресивна ($Z_{\text{прог}}$) (добуток роботи виконаної в межах норми (H_0) і ціною за неї (Ц_0) до якого додається добуток роботи понад нормою ($\text{H}_{\text{п}}$) та прогресивно збільшуючою ціною за неї ($\text{Ц}_{\text{п}}$): $Z_{\text{прог}} = \text{H}_0 * \text{Ц}_0 + \text{H}_{\text{п}} * \text{Ц}_{\text{п}}$

це встановлення розміру заробітної плати згідно кваліфікації, умов праці й складності робіт. Для цього існує тарифна система, яка складається з тарифних ставок, сіток, надбавок та доплат, схем посадових окладів. Тарифна сітка - це таблиця з кваліфікаційних розрядів й тарифних коефіцієнтів, які встановлюють розмір заробітку в залежності від кваліфікації. Також зустрічається схема посадових окладів або штатний розпис, в якому визначено перелік посад й розмір окладів на них. В наш час застосовують єдину зручну тарифну систему, яка поєднує тарифне регулювання й індивідуалізацію тарифних окладів за кожним розрядом. Тарифна ставка - це розмір оплати праці за одиницю робочого часу (година, день, місяць) виражений в грошовому еквіваленті. Найголовніше те, що вона не може бути менше ніж мінімальна заробітна плата встановлена державою і є соціальною гарантією. Звичайно ми не забуваємо про два стимулюючі поняття: надбавки (за високі досягнення, за вислуги років, за виконання особливо важкої роботи на термін її виконання, за високу професійну майстерність) і доплати, які більше пов'язані з певною компенсацією (за роботу в понаднормовий час, за роботу у святкові й вихідні дні, в нічний час, за роз'їзду роботу і т.д.). В часи економічної нестабільності не всі підприємства можуть платити заробітну плату відповідно тарифній системі, тому з'являється безтарифна, при якій роботодавець забезпечує виплату мінімальної заробітної плати з доплатою від загальної виручки, згідно відповідності робіт. Не дивлячись на те, що така система у кожній компанії відрізняється, є спільна риса - це зацікавленість працівників у покращенні результатів праці так як від цього залежить їхня заробітна плата.

Тобто можна зробити висновок, що заробітна плата - це винагорода (що є не менше ніж мінімальна заробітна плата), яку виплачує роботодавець за певну роботу, а її розмір залежить від правильно вибраної системи її формування, так щоб була економічна ефективність, зростання продуктивності праці, зменшення собівартості продукції, можливість збільшення заробітної плати, а найголовніше без втрати зацікавленості робітників в своїй справі.

Науковий керівник: А.О.Задоля, доктор економічних наук, професор

К. Луценко

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

НАРОДОНАСЕЛЕННЯ, ЗАЙНЯТІСТЬ І СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Що є складовою національного багатства країни? Дійсно, це, насамперед, населення країни, ступінь його майстерності, спритності, професіоналізму та рівень освіти.

Народонаселення – це сукупність окремих класів, соціальних верств, індивідів, які відповідно до біосоціальної сутності людини, в першу чергу, здійснюють власну життєдіяльність у межах певного ладу й вступають між собою у суспільні відносини (правові, політичні, економічні, національні тощо)

На сучасному етапі розвитку суспільства, насамперед, найважливішим є людські ресурси, гарне функціонування яких забезпечують соціально-економічний розвиток країни, а саме – економічно активне, тобто працездатне населення.

Саме держава визнає вік повнолітності та працездатності. На визначення державою такого віку мають вплив культурні, національні й історичні звичаї та традиції. У кожній країні цей вік різний.

В Україні особа, якій виповнилося 18 років може рахуватися повнолітньою та працездатною, хоча працездатний вік може починатися і раніше тільки з урізанням робочого часу та заробітної плати.

Сукупність соціально економічних відносин між людьми з приводу забезпечення працездатного населення робочими місяцями, формування розподілу/перерозподілу трудових ресурсів, а також діяльність, яка пов'язана із задоволенням особистих потреб громадян і приносить їм дохід (грошова або інша форма плати) – цим займається зайнятість.

Розрізняють два основних види зайнятості: повну та ефективну.

Повна – це зайнятість, що передбачає надання суспільством усього працездатного населення можливості займатися суспільно корисною працею. Повна зайнятість найбільшою мірою відповідає соціальній природі людини, а в Україні гарантується Конституцією.

Ефективна – це зайнятість, яка здійснюється відповідно до економічного закону та зорієнтована на скорочення ручної, неспроможної, важкої праці. Така зайнятість передбачає «природний» рівень безробіття.

Далі поговоримо про соціальний захист населення.

Відомо, що зараз масово почало зростати коло безробітних громадян. Люди розгублені, вони втрачають впевненість у завтрашньому дні й не знають як і за що жити далі.

Комплексом соціально-економічних заходів різноманітних організацій, підприємств, місцевих органів влади – це є соціальна політика сучасної держави. Цей комплекс займається захистом населення від безробіття, підвищенням цін тощо.

Що взагалі робить соціальна політика? Які основні принципи її проведення?

В першу чергу, звертається увага на рівень життя громадян, якщо він є незадовільним, то в такому разі підключаються різні форми компенсації від підвищення цін і проведення індексації.

Також допомога надається безробітним та найбільш вразливим сім'ям. Далі це є розвиток освіти, охорони здоров'я навколишнього середовища, як свідчать джерела інформації, все це робиться за рахунок переважно держави.

Відповідно до статті 23 Декларації прав людини, яка гласить про те, що сучасна правова держава повинна гарантувати людям право на високий рівень життя, держава повинна забезпечити громадян житлом, їжею, медичним обслуговуванням, правом на соціальне забезпечення в разі хвороби, інвалідності, старості чи інших, не залежних від людини, випадків.

Чи є так насправді?

Соціальний захист, зайнятість – все це дуже гарно, та майже посправжньому розписано у джерелах доступної інформації. Але, на превеликий жаль, там написано, мабуть, так як і повинно бути у нормальній державі, яка дбає про своїх громадян та цінує їх, але не про нас.

В Україні знизився рівень народжуваності, але виріс рівень смертності. Чому? А, напевно, тому, що зараз люди бояться народжувати дітей, тому що далі постає питання: «Як і за що жити далі?» А люди які мають вже дітей думають як поставити на тверді

ноги хоча б одну дитину не кажучи вже за другу. І таких людей – більшість країни.

Рівень смертності...все дуже просто – наші пенсіонери. Мабуть, вони про економіку знають набагато більше чим ми, тому що для мене досі стає відкритим питання як на мінімальну пенсію можливо виживати (тому що це не життя), відкладати ще якісь там кошти та допомагати дітям і онукам. Ось це справжні економісти.

Звісно, гадаю кожному із нас хочеться, щоб за кутом його не чекало безробіття, щоб кожен міг працювати тут – у рідній країні й за гідні праці гроші, щоб це безробіття не розділяло і не руйнувало сім'ї, тому що багато вже мігрували і ще більше збирається. Хочеться, щоб наша держава давала змогу забезпечити гідну старість, ні в чому не відмовляючи собі, та звісно ж народжувати нові обличчя країни, які будуть тільки прикрашати її та штовхати вперед.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Е. Малахова

Університет імени Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВИДЫ ДОХОДОВ ФИРМЫ И ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДЛЯ АНАЛИЗА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Доход – это денежный результат деятельности фирмы. Это обозначает, что фирма, которая получает доход, активно участвует в экономических отношениях на рынке и ресурсов и конечных товаров, то есть одновременно выступает в качестве потребителя и производителя.

Существует 3 вида доходов: это общий, средний и предельный доход.

Общий доход – это денежная сумма, полученная от реализации определенного количества товара.

Средний доход – это выручка от реализации одной единицы товара. Он выступает как цена за один товар для покупателя и как доход для продавца.

Предельный доход – это прибавочный доход фирмы, полученный от продажи дополнительной единицы товара.

Прибыль предприятия показывает положительный результат его работы и выступает одним из критериев определения эффективности. Она характеризует активность предприятия, заставляет и стимулирует предпринимателя развиваться и вкладывать деньги в свое предприятие, чтобы максимизировать свои доходы.

Грамотный предприниматель активно использует анализ экономической деятельности своего предприятия. Вышеперечисленные виды доходов показывают, насколько эффективной является его деятельность. В условиях жесткой конкуренции очень важно не останавливаться на достигнутом результате и стремиться продолжать развитие. Экономическая деятельность рассматривается в качестве базы для расширения производства, решения его материальных проблем и удовлетворения запросов. Финансовый анализ предприятия содействует повышению эффективности организации. Прежде всего, это связано с бухгалтерским и управленческим учетом. Об эффективности финансовой деятельности предприятия можно судить по двум критериям: результатам финансовой деятельности и финансовому состоянию предприятия.

Если оба этих критерия являются положительными для предпринимателя и его компании, то можно констатировать движение в правильном направлении.

Немаловажным является поддержание роста дохода на устойчивом уровне вне зависимости от колебаний потребительского спроса, например сезонного. Достижение такого результата требует диверсификации рынков сбыта. Этот вопрос будет рассмотрен в следующей моей работе.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

А. Малютина
Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

ОСОБЕННОСТЬ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ В НАЧАЛЕ XX в.: ПРИЧИНЫ МОНОПОЛИСТИЧЕСКИХ ОБЪЕДИНЕНИЙ

В конце XIX века. история Украины характеризуется периодом ускоренной индустриализации, которая плавно перешла в общеэкономический мировой кризис 1900-1903 гг., а в Российской империи ситуацию обострила и ее поражение в войне 1904-1905 гг. с Японией [1].

Особенность экономики Украины в начале 20в. заключалась в том, что в рамках общеимперской экономики Украина выступала как главная угольно-металлургическая база, мощный производитель сахара и ведущий регион товарного зерна. Вследствие индустриализации постепенно сложилась определенная специализация

промышленных районов: сформировались три мощные по объему промышленного производства региона: Правобережье, что давало 46,5% всего объема продукции народного хозяйства, Левобережье - 30,5%, Юг, который стал выдающимся центром базовых отраслей экономики: угольной, железорудной, металлургической, машиностроительной и составлял 23% [2]. На этих территориях была высокая концентрация производства, а именно: Донбасс-угольная, Криворожье-железородная, Никопольский бассейн - марганцевая промышленность. Развитие остальных регионов заметно отставало. Правобережья оставалось крепким центром развития легкой, пищевой промышленности. Левобережье было центром пищевой и машиностроительной промышленности. Слабо развивались текстильная, химическая, полиграфическая и др. отрасли легкой промышленности. Эти процессы предусматривали дальнейшее развитие крупной машинной индустрии и создание новой структуры экономики. Однако в начале 20 века разгорелся вновь масштабный мировой кризис. Рост нереализованных запасов и сокращение текущего производства обуславливалось перепроизводством товарного капитала. Образовалась волна банкротств промышленных и торговых предприятий (из них наиболее пострадали средние и мелкие). Заработная плата снижалась, а безработица увеличивалась. Больше всего от кризиса пострадала тяжелая промышленность, так как сложное экономическое положение не поощряло иностранных капиталистов к инвестициям, которые поступали именно в эту группу отраслей промышленности. Это заставило буржуазию объединить и сконцентрировать силы, ускорив процесс монополизации поглощением слабых предприятий сильными, увеличением численности крупных фабрик и в то же время уменьшением мелких фабрик и заводов [3]. Вследствие усиления концентрации промышленности в некоторых отраслях возникают компании, фирмы или объединения, а именно синдикаты, занимающие монопольное положение, имея контроль над значительной частью производства и сбыта продукции определенного вида. Влияние на рыночные цены и объемы товаров обеспечивала компаниям высокие прибыли. Такими синдикатами в этот период являлись «Продвагон» - 1901., «Продамет» - 1902г., «Продуголь» 1904 г. который имел контроль над 75% добычи каменного угля в Донбассе) [4].

В целом, появление монополий спорно влияло на производство и социальную ситуацию. Если монополии и не устраняли циклических промышленных кризисов, то хотя бы значительно смягчали их сокрушительное воздействие. Кроме

того, их владельцы, контролируя значительную часть производства в той или иной отрасли, с целью повышения цен на свою продукцию часто искусственно поддерживали в стране недостаток фабрично-заводских изделий, угля и др. Принося буржуазии существенную прибыль даже в условиях кризиса, монополии одновременно замедляли хозяйственное развитие, препятствовали техническому прогрессу, сужали сферу регулятивной деятельности рыночных отношений.

Список использованных источников

1. Экономический кризис 1900–1903 гг.. 500 знаменитых исторических событий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://history.wikireading.ru/181033>

2. Тема 2. Положение украинских земель в начале XX в. | История Украины (1914-1939 гг) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://geomap.com.ua/ru-uh10/1062.html>

3. Экономический кризис 1900-1903 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://estnauki.ru/istoriya/8-statii-po-istorii/5314-jekonomicheskij-krizis-1900-1903.html>

4. Украина в начале XX века [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ukrainian-history.jimdo.com/история-украины-2-курс/украина-в-начале-xx-века/>

Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук, доцент

М. Манько
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НА КОМУНАЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

В наш час дуже бурхливо розвивається діяльність комунальних підприємств. Їх стало дуже багато, і кожне займається своєю певною справою. Одні улаштуванням та догляданням фонтанів, інші вивозом та утилізацією сміття, або водопостачанням та водовідведенням. Серед усіх цих підприємств є як незначні за своїм обсягом послуг, так і підприємства-гіганти, такі як КП «Дніпроводоканал» який забезпечує водопостачання та водовідведення усьому місту, і не тільки.

Я гадаю, що на будь-якому КП не залежно від виду його діяльності є певні фінансові складності. І на мою думку, однією з причин цих

складностей є управління або використання активів. Активи - це умовна назва одиниці основних засобів, яка має дійсну чи потенційну цінність для компанії. Активами є будівлі, споруди, обладнання. У свою чергу активи поділяються на «наземні» та «підземні». Наземні активи – активи, які можливо візуально оглянути. Підземні активи – трубопроводи, які знаходяться під землею і їх неможливо візуально побачити та оцінити їх стан без використання спеціальних приладів та техніки. Наприклад активи у сфері водопостачання являють собою оглядові колодці, в яких знаходяться запірні арматури або вузол обліку, насосні станції та безпосередньо труби.

Що ж таке управління активами? Управління активами – це проведення власними зусиллями ідентифікації та оцінки майна, обладнання та устаткування, яке підприємство безпосередньо використовує під час виробництва основної продукції чи наданні послуг.

Чому управління активами це важливо ? Розглянемо знов на прикладі підприємства, яке надає послугу водопостачання. На даний момент більшість водопровідних мереж, які використовуються, прокладалися за часів СРСР, і тому їх ресурс добігає кінця. Це означає, що кількість проривів збільшується і відповідно кількість коштів на їх усунення також збільшується. За допомогою програми управління активами можна з'ясувати рік укладання мереж, їх стан, ефективність, та розрахувати скільки ще може використовуватися певний актив. Завдяки цьому можна чітко зрозуміти в якому стані знаходиться активи та завчасно планувати їх ремонт або заміну, що набагато заощадить час та бюджет комунального підприємства.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

З. Масенко

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРИЧИНИ ПРОЦВІТАННЯ СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ

В Африці знаходиться Єгипет – батьківщина найдавнішої в світі цивілізації. За тисячоліття до нашої ери, коли в Середній Європі була печерна цивілізація, Єгипет уже був країною, де високо було розвинуто суспільний устрій, література, ремесло і сільське господарство. Єгипетський народ був не войовничим, а працьовитим і добрим.

Не дивлячись на дуже жаркий клімат (у січні – 10 °, а у серпні – 28-30 °) урожайність Стародавнього Єгипту була високою, завдяки водам

блакитного Нілу. Основою єгипетської цивілізації був образ Великої Ріки - Ніл, а її провідною ідеєю - ідея вічності. Ця повноводна ріка ділила Єгипет на дві частини - на верхню і нижню. Ефективне використання благ Нілу було неможливо без колективної та організованої праці всіх, хто живе в його долині. Майже третина всього працездатного населення була зайнята в сільському господарстві. Для ведення сільського господарства і збереження води, а також для запобігання повеней, єгиптяни будували греблі й водосховища, які склалися з каналів, дамб, шлюзів і шадуфів. Нижні поля затоплялися під час розливу Нілу, тому на них будувалися земляні дамби для утримання води, в верхні поля воду подавали за допомогою журавлів-шадуфів. Шадуф - це шкіряне відро, яке прив'язували мотузкою до кінця довгої жердини, укріпленої так, щоб жердина вільно опускалася вгору і вниз. З протилежного боку жердини прив'язувався вантаж, який врівноважував відро, наповнене водою. Проведені розрахунки показують, що за допомогою такої споруди можна було протягом години підняти на висоту двох метрів 3400 літрів води, на 5 м - 1850 літрів [1].

З кінця жовтня і до травня наступного року води Ніла спадали до найнижчих місць і оголювали органічні і мінеральні речовини плідного ґрунту (найкорисніше добриво).

На родючій землі народ вирощував і збирав три врожаї на рік ячменю (основною їжею єгиптянина були ячмінні калачі, головним напоєм - ячмінне пиво), пшеницю, кукурудзу, рис, цукровий очерет, льон, овочі, продукти садівництва (інжир, персики, виноград і інше). Використовували при зборі врожаю примітивні знаряддя праці: мотигу, плуг, серп. Верхній Єгипет славився землеробством, а Нижній - скотарством, садівництвом і виноградарством. Фрукти були важливим доповненням до раціону єгиптянина. Садівництво та городництво розвивалися, як доповнення до польової посадки. Посадки під городні та садові культури займали місця вище затоплюваних ділянок і в результаті для їх обробки потрібно значно більше сил [2].

В березні - квітні хлібороби починали збирати злаки серпами на полях. Завершити роботу було необхідно до настання літньої спеки, щоб єгиптяни встигнути відновити іригаційні канали до наступного розливу Нілу. Зібрані колосся стискали в снопи, укладали в кошики, вішали на осли і відвозили на тік для молотби. Тік - відділення зерен від полови. Колосся м'яв скот (корови або осли), а потім провіювали зерно на вітру, щоб відділити солому і половину від родючого зерна (цю тяжку працю робили жінки). Селяни сплачували Фараону податки -

десяту частину врожаю, за використання земельних наділів частку зерна віддавали землевласникові.

Устрій країни передбачав захист народу від голоду під час засухи, що могла тривати понад півроку, тому залишки зерна зберігалися у храмах хлібосховищ. У міру потреби збереження видавали єгиптянам з умовою відпрацювання. З кожним новим врожаєм хлібосховища поповнювалися.

Нажаль, у сучасному Єгипті сільське господарство не відіграє значної ролі в економіці. Якщо економіка Давнього Єгипту була побудована на землеробстві, то сучасний Єгипет тримається на нафтовидобутку. В дельті Нілу знаходяться дуже невеликі сільськогосподарські регіони. Проте завдяки зрошенню і використанню сучасних добрив, урожай зернових тримається на досить стабільному рівні (лише на 40% країна забезпечує себе власними продуктами харчування). Більшість посівних площ зайняті саме зерновими культурами. На землях сучасного Єгипту вирощують рис, пшеницю, сорго, кукурудзу, бобові, бавовну, а також овочі, маслини, цитрусові та цукрову тростину, а у пустельних оазисах - фінікові пальми. Єгипет займає перше місце в світі по зборі довговолокнутої бавовни, яка вважається найкращою в світі. В сільському господарстві зайнято 33% всього працездатного населення Єгипту.

Єгипет процвітав завдяки згуртованості народу, енергійності Фараонів і мудрих жреців, які працювали для загального блага. Порівнюючи Давній Єгипет з деякими країнами сучасного світу, можна зазначити, що сільське господарство Давній Єгипту було більш розвинутим.

Список використаних джерел

1. Єгиптопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://egyptopedia.info/articles/obshchestvo/nauka/engineering>

2. Новини. Історія економіки//Економічний розвиток Стародавнього Єгипту в період Стародавнього царства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studentu.info/ekonomika/istoriya-ekonomiki-zaslavskaya-m-d/egipet-v-period-drevnego-tsarstva>

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

З. Муратбаева
Нукусский филиал
Ташкентского государственного аграрного университета,
г. Нукус, Узбекистан

АНАЛИЗ ПРОИЗВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Для характеристики системы аграрного права, среди прочего, необходимо раскрытие сущности основных аграрно-правовых категорий, выступающих конституируя принципами построения области аграрного права.

Рассмотрение аграрно-правовых категорий предполагает не только выяснения их сущности и признаков, но и наведения определения. Ведь правильно то, что определение правового явления должно представлять собой краткая формулировка, в котором концентрированно отражены существенные черты понятия, определяется - его содержания и формы. Исследование и усовершенствование понятийно-категориального аппарата аграрного права является актуальным не только для развития доктрины аграрного права, но и для совершенствования правового регулирования аграрных отношений. Ведь охват регулятивным воздействием аграрно-правовых норм тех или иных отношений часто связана с соответствием этих отношений, их элементов (прежде всего субъектов и объектов) основополагающим аграрно-правовым категориям.

Выяснению, на наш взгляд, подлежат сущность и содержание таких аграрно-правовых категорий, как «сельскохозяйственная деятельность», «сельскохозяйственная продукция», «сельскохозяйственный товаропроизводитель» и «сельскохозяйственное предприятие».

В рамках данной статьи мы сосредоточим внимание на категории «сельскохозяйственная продукция». Место последней в системе аграрно-правовых категорий обусловлено, во-первых, тем, что сельскохозяйственная продукция является одним из объектов аграрных правоотношений и, во-вторых, тем, что указание на категорию сельскохозяйственной продукции используется при формулировке определений других категорий аграрного права.

Сельскохозяйственной продукцией признают «всю сырую продукцию культурного растениеводства, животноводства и рыбоводства, получаемую от сельскохозяйственной деятельности, а

также продукты ее первоначальной переработки, осуществляемой непосредственным ее производителем». В связи с этим, сельскохозяйственной является также продукция переработки сельскохозяйственного сырья предприятиями перерабатывающей промышленности.

Сельскохозяйственная продукция является продуктом питания, готовым к непосредственному употреблению, так и незаменимым сырьем для промышленности. Особенность такой продукции, заключается в непродолжительности ее сохранения, что обуславливает необходимость применения специальных режимов сбора, хранения и доставки к потребителю.

Разделение сельскохозяйственных товаров на «продукцию», «сырье» и «продовольствие» фактически не имеет значения, поскольку один и тот же товар в разных ситуациях может выступать и первым, и вторым, и третьим. Исследователи предлагают классифицировать сельскохозяйственную продукцию следующим образом: а) по экономическим признакам - как средство производства и предмет потребления; б) по критерию наличия материальной субстанции - как вещь и способ обеспечения неимущественного блага - права на безопасное питание.

Итак, можно привести такое понятие сельскохозяйственной продукции: это перечень продукции сельского, рыбного и лесного хозяйства, а также продуктов ее первичной переработки.

Среди ученых нет единодушия относительно сущности, определение понятия категории «сельскохозяйственная продукция», а также ее классификации на разные группы. При этом в документах указывается, что то или иное определение сельскохозяйственной продукции используется для целей соответствующего нормативно-правового акта. Такое положение вещей недопустимо, ведь одна и та же категория (в данном случае - понятие «сельскохозяйственная продукция») не может иметь разных смыслов, даже несмотря на то, что она используется в различных видах общественных отношений.

Приведенное позволяет сделать вывод, что в последнее время приобрело распространение использование широкой трактовки категории «сельскохозяйственная продукция», согласно которому она включает в себя не только продукцию сельского, но и рыбного и лесного хозяйства, а также продукты их первичной переработки.

Сельскохозяйственная продукция - это нормативно определенный перечень продукции сельского, рыбного и лесного хозяйства, а также продуктов ее первичной переработки.

Категория «сельскохозяйственная продукция» требует унифицированного закрепления в законодательстве с тем, чтобы даже между очень похожими определениями из разных нормативно-правовых актов не возникало противоречий.

Это будет способствовать не только совершенствованию правового регулирования аграрных отношений, но и надлежащему правоприменению.

Список использованных источников

1. Шингель Н.А. Аграрное право: ответы на экзаменац. вопрос. Минск, 2007.
2. Быстров Г.Е., Козырь М.И. Аграрное право. – М., 1996.

З. Муратбаева

Нукусский филиал

*Ташкентского государственного аграрного университета,
г. Нукус, Узбекистан*

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В современных условиях хозяйствования, характеризующиеся значительным динамизмом конкурентной борьбы и высоким уровнем неопределенности внешней среды, эффективное функционирование сельскохозяйственных предприятий требует существенных изменений в системе управления ими. Долгое время управления ориентировалось на улучшение внутренней составляющей, поиск внутренних резервов по совершенствованию, прежде всего системы производства и реализации сельскохозяйственной продукции, дают возможность получать определенные конкурентные преимущества. Такие конкурентные преимущества, полученные от реализации внутренних факторов, являются непродолжительными, поскольку другие предприятия могут копировать удачный опыт и со временем достигать таких же результатов. Учитывая это, возникает новая стратегическая концепция управления предприятием, опирающаяся на позиционирование его места среди конкурентов по состоянию на настоящее время и определение места, которое оно хочет занимать в будущем. При этом все управленческие решения менеджмента предприятия направлены на поиск и реализацию путей преодоления разрыва между существующим и желаемым состоянием предприятия в конкурентной среде.

В таких условиях особую актуальность приобретает вопрос исследования конкурентной среды функционирования сельскохозяйственных предприятий как важного инструмента стратегического управления, а также одного из факторов повышения эффективности аграрного производства.

В современных условиях основным средством хозяйствования является не капитал, рабочая сила или сырье, а им есть и будет в будущем знание. Прежде всего, это знание и понимание окружения, в котором функционирует предприятие, идентификация элементов рыночной среды, оценка направлений и степени влияния факторов этой среды на результаты деятельности, а также формирование стратегии, которая позволила бы умело маневрировать в меняющемся окружении.

В научных и учебных литературных источниках даются разные сроки для определения конкурентной среды. В научных источниках ближайшую среду функционирования сельскохозяйственных предприятий принято называть конкурентным, или рыночным средой. В его состав входят все субъекты хозяйствования, которые вступают с рассматриваемым предприятием в рыночные отношения. Это могут быть поставщики, покупатели, а также имеющиеся и потенциальные конкуренты.

Конкурентная среда функционирования сельскохозяйственных предприятий является частью внешней среды, поэтому его следует рассматривать как совокупность условий, явлений или процессов, которые возникают в окружающей среде предприятия.

Потенциальными конкурентами сельскохозяйственных предприятий являются перерабатывающие предприятия, которые могут начать заниматься производством сырья, чтобы не покупать ее у крестьян или сельскохозяйственных предприятий. Тогда предприятие не только получает нового конкурента, но и теряет устойчивый канал сбыта. Отметим, что всегда существует угроза появления новых предприятий с иностранным капиталом, которые через высокие технологические и управленческие уровни могут стать влиятельными конкурентами.

Конкурентную среду сельскохозяйственных предприятий отражают также покупатели сельскохозяйственной продукции, в которых можно отнести: перерабатывающие предприятия, закупочные организации, оптовых и розничных покупателей на рынках сельскохозяйственной продукции, предприятия сферы питания, туризма и отдыха.

Наличие такого звена между агропроизводителем и перерабатывающим предприятием значительно уменьшает уровень дохода сельскохозяйственных предприятий, поскольку их доля в общей цепи стоимости уменьшается.

Конкурентная среда функционирования сельскохозяйственных предприятий характеризуется высоким уровнем конкуренции. Сегодня производством сельскохозяйственной продукции занимаются как крупные агрохолдинги и агрокорпорации, так и малые фермерские хозяйства и хозяйства населения. Основными факторами, которые формируют специфические конкурентные отношения в области, являются: демонополизация сельского хозяйства на фоне высокой фрагментации отрасли, значительный удельный вес продукции, произведенной в хозяйствах населения, особенности аграрного производства, специфика сбыта продукции.

Список использованных источников

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. 1996.
2. Портер М.Е. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов. – М., 2005.

З. Муратбаева
*Нукусский филиал
Ташкентского государственного аграрного университета,
г. Нукус, Узбекистан*

СОСТОЯНИЕ РЫНКОВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Одним из главных задач фьючерсного ценообразования при современном развитии экономической системы является создание условий для интеграции цен на сельскохозяйственную продукцию с мировыми. Большинство рыночных механизмов действуют именно с этой целью, поскольку позволяют субъектам хозяйствования легко ориентироваться и осуществлять планирование в условиях мировой глобализации производства и торговли. Значение этой категории заключается в создании возможностей для экспортеров и импортеров сельскохозяйственных товаров выравнивать внутренние цены на региональных рынках за счет создания глобального спроса и предложения, которые учитывали бы возможности всей совокупности рынков, а также, активного действия независимо от местоположения.

На современном этапе функционирования биржевой торговли сельскохозяйственной продукцией ключевыми факторами,

влияющими на участие в мировом интеграционном процессе, являются изменения расположения рынков, законодательные изменения, которые постоянно происходят как в рамках отдельной страны, так и их группам, а также быстрые изменения в технологиях ведения торгов. Изменения в расположении рынков напрямую связаны с таким фактом, как распространение течение последних тридцати лет воздействия глобализации на развивающиеся страны. Если на начальном этапе создавались углубленные взаимосвязи только среди высокоразвитых стран, то сейчас этот процесс приобрел мировых масштабов, и ни одна страна, на котором бы экономическом уровне она не находилась, не может избежать этого влияния.

В международной практике явление, когда факторы глобализации способствуют сближению цен национальных и мировых рынков, называют ценовой конвергенцией. Суть ее влияния заключается в том, что экономика страны в целом и аграрная отрасль в частности начинают требовать ускоренной рыночной адаптации сельскохозяйственных предприятий, перестройки всех элементов управления с целью повышения конкурентоспособности на взаимосвязанных мировом рынках.

Итак, чтобы создать собственную качественную систему ценообразования следует учитывать растущую роль экспорта и его влияние на расположение рынков или так называемых «зон влияния на мировые цены». Ценообразование на внутреннем рынке в результате интеграционных процессов испытывает ощутимого влияния многих рисков. Так, кредитный риск - это риск финансовой неспособности противной стороны контракта выполнить часть или все свои обязательства по поддержанию установленной цены.

Риск ликвидности возникает в условиях неспособности быстрого совершения сделки по лучшей цене. В условиях тесного интеграции рынков внутренняя цена может понести значительных колебаний, вызванных внешними факторами, от чего испытывает непредсказуемого влияния возможность быстрой продажи или покупки фьючерсов или опционов. Спекулятивный риск возникает вследствие роста потенциала спекулятивных операций, когда появляется большая сфера для злоупотреблений. Причиной этого, как правило, неупорядоченный поток продавцов фьючерсов и опционов, ошибки государственного регулирования рынка или недостаточно развитой структуры саморегулируемой организации, которая руководит продажей и покупкой контрактов на фьючерсном рынке, а также, недостаточная прозрачность при оценке этих контрактов. Наконец, торговля сельскохозяйственными опционами и фьючерсами

может проводиться в среде, где покупатели не имеют предыдущего опыта или не знают, как эти инструменты эффективно использовать. Все эти факторы являются существенными для сельскохозяйственного рынка, что может вызвать значительные трудности в ценообразовании в случае применения срочных инструментов.

Операционный риск связан со способностью осуществлять контроль за прохождением операций на рынке. Прежде всего, этот риск касается понимания сроков действия контрактов, возможности контроля их рыночной цены, оценки взаимодействия контрактов с другими процессами в любое установленное время и способностью быстро реагировать на изменения фьючерсного рынка. Системный риск особенно распространен в сельском хозяйстве стран, рынок которых относительно изолирован и значительно зависит от производства сельскохозяйственной продукции. В условиях несбалансированности и дефицитности производства, недостаточного развития инфраструктуры он может привести к краху на рынке, когда фьючерсная торговля становится нецелесообразной, а большинство контрагентов несут убытки по своим контрактам, которые нельзя покрыть. Юридический риск объясняется тем, что предприятия, которые функционируют на фьючерсном рынке, должны четко придерживаться юридических требований общей юрисдикции и руководствоваться учредительными документами самой биржи. Если такое законодательство и правила торговли в стране проработаны недостаточно, рынок не будет эффективно функционировать, испытывая различных махинаций, не давая возможности определить рыночную цену срочных контрактов.

На аграрном рынке все вышеупомянутые риски при ценообразовании имеют ощутимое влияние и распространение даже без применения срочных инструментов.

Список использованных источников

1. Богомолов А.Т. Мировая экономика в век глобализации. – М., 2007.
2. Свиридов. Н. Социально-экономическая трансформация аграрного сектора. – 2009.

З. Муратбаева
Нукусский филиал
Ташкентского государственного аграрного университета,
г. Нукус, Узбекистан

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АГРОМАРКЕТИНГА В АПК

Сегодня производители АПК, сталкиваясь с проблемой обеспечения конкурентоспособности, практически часто используют производимый ведущими зарубежными компаниями инструментарий стратегического маркетингового управления.

Развитие агромаркетинга происходит в условиях переориентации аграрной политики на формирование конкурентной среды.

Сельскохозяйственные предприятия вынуждены работать в меняющемся, неконтролируемом внешней среде с большой степенью неопределенности и риска. Эти факторы требуют применения в аграрной сфере маркетинговых принципов ведения хозяйства, позволяющие адаптировать внутренний потенциал предприятия к изменениям во внешней среде, и, как следствие, повысить результативность их функционирования. Поэтому создание и использование целостной системы агромаркетинга и разработка подходов по налаживанию эффективного управления ею является актуальной задачей для предприятий АПК в целом.

В современных условиях трансформации аграрного сектора экономики важное значение имеет разработка действенного механизма формирования спроса и стимулирования сбыта на аграрных рынках. Решение этой задачи требует совершенствования системы управления маркетинговой деятельностью предприятий.

Уже известно, что маркетинговая деятельность - общепринятое, признанное направление деятельности любого сельскохозяйственного предприятия в условиях рыночных отношений. Даже не применяя маркетинговых терминов и не разрабатывая формализованных маркетинговых программ, все предприятия самостоятельно осуществляют поиск контрагентов по экономическим связям, реагируют на цену и тому подобное. Но в большинстве сельскохозяйственных предприятий уровень организации производства и реализации продукции далеки от настоящей маркетинговой деятельности.

Каждый вид экономической деятельности имеет свои особенности организации производства, сбыта продукции, а потому предполагает

розробку відповідної парадигми ринкового впливу і регулювання.

В зарубіжній економіці є напрямлення, що досліджує економіку агросфери, де вчені розглядають організацію маркетингу на продовольственому ринку як «продовольствений ланцюг» (food-chain). З однієї сторони такої процес є фізичним розподілом агросировини від виробників до переробників і далі - до споживачів, а з іншої - він є особливим механізмом ціноутворення, фінансування і розподілу грошових потоків в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання продовольства.

Агромаркетинг в залежності від проблем, що досліджуються як метод цільового регулювання виробництва, вивчає його переорієнтацію в відповідності з змінами ринкової кон'юнктури і перспектив зростання споживачього попиту; діяльність по поєднанню інтересів господарюючих суб'єктів АПК і задоволенню потреб в продовольстві, технічному сировині і іншої сільськогосподарської продукції і послуг.

Таким чином, володіння і вміння застосовувати принципи організації і функціонування маркетингу дозволяють створити цілісне бачення системи агромаркетингу і більш наочно представляти роль і значення функцій агромаркетингу.

Дальніше використання і розвиток системи агромаркетингу є одним з важливих і дуже необхідних видів діяльності учасників аграрного ринку, надає потенціальні можливості підприємствам орієнтувати своє виробництво і реалізацію продукції на повне задоволення потреб і запитів споживачів.

Список використаних джерел

1. Цыпкин Ю.А. Агромаркетинг. – Мн., 2004.
2. Котлер, Ф. Основы маркетинга. – М., 2008.

А. Недокус

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

АНАЛІЗ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Серед більшості соціальних і економічних ознак, які відрізняють нашу країну від інших країн Європи, - низька продуктивність праці. Продуктивність праці показує, як і куди використовуються трудові ресурси України. Зіставлення об'єму ВВП, тривалість робочого року і

кількості зайнятого населення показує, що за одну годину роботи українець в середньому робить товарів і послуг всього на \$3, 7. Якщо ми подивимся на реальний ВВП, тоді показник буде \$2, 8 (рис.1).

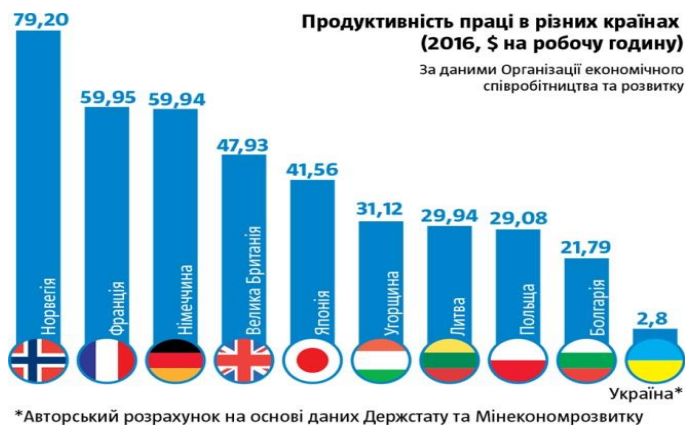

Рис.1 Продуктивність праці в різних країнах, 2016 р. [1]

Теорія що українці багато проводять часу відпочиваючи - це велике перебільшення. Впродовж 2017 року було всього 11 оплачуваних вихідних днів під час свят. Крім того, працівникові надано право на 24-денну відпустку, у результаті, виходить всього 35 неробочих днів за рік. Проте це відповідає європейським показникам: в Угорщині та Польщі їх 33, в Німеччині 29, в Литві 34, у Франції 36, а в Австрії - до 38.

Проте прямого зв'язку між тривалістю роботи і її продуктивністю немає. Дослідження труда показали і довели зворотнє: робочий тиждень складається з 60 годин завжди буде менш ефективною, чим робочий тиждень складається з 40 годин.

Очевидно, ключ до розуміння проблеми лежить не в тому, як багато працюють люди, а в тому, над чим саме вони працюють. Це відмінно видно за статистикою Міністерства економічного розвитку по галузях. Якщо середня продуктивність праці в Україні складає приблизно \$3 в годину, то в інформаційній і телекомунікаційній сфері цей показник рівний приблизно \$22, фінансів і страхування - \$13 мистецтва - біля \$12, у будівельній сфері - не менше \$9, в науково-технічній області - біля \$4,.

Проте, у вище описаних секторах зайнята мала кількість співвітчизників. Так, за даними 2016 року, інформаційною діяльністю займаються 2,6% жителів нашої країни, страхуванням і фінансами -

3,4%, українців, у творчих галузях працює 0,5%, в будівництві - 4,2%, науково-технічній області - 3,2 %, адмініструванні - 4%. Зате в промисловості працює набагато більше людей (36,7%), у сільському, лісовому і рибному господарствах (10,3%), торгівлі і ремонті транспорту (15,5%), складському господарстві і поштовій діяльності (13%) [2].

Продуктивність праці в цих сферах коливається від \$1 до \$2 в годину або навіть менше. Це значить, що українці, в принципі, можуть працювати продуктивно (принаймні, \$3 вже точно не є нашим максимумом), але переважно, працівники зайняті діяльністю з невеликою економічною віддачою.

Промисловість сама по собі може бути високопродуктивною, але для цього вона потребує модернізації: судячи з оцінок фахівців, українська технологічна сфера на 95% відноситься до III і IV технологічним устроєм, які були такими, що лідирують в 1880-1990 -х роках. Отже, робота в цих областях спочатку приречена на низьку продуктивність. Гарним прикладом такого були шахти Донбасу, на яких важко працювала ціла армія гірників, але галузь все одно залишалася збитковою з низькою продуктивністю. Крім того, потрібний перехід з простої здобичі сировини на виготовлення готової продукції.

На сьогоднішній день, представники малого та середнього бізнесу зазначають, що брак кваліфікованих працівників є основною проблемою, що не дає розвиватися бізнесу. Але на нашому ринку праці зростають як зарплати, так і різноманіття вакансій. Цими діями роботодавці намагаються заохотити нових працівників працювати, і працювати якісно. Скоріш за все, навіть у цьому році можна чекати того, що роботодавці за хочуть збільшувати кількість нових співробітників, а також стимулювати зростання рівня їхньої заробітної плати. Це звичайно, не буде відбуватися так активно, наприклад, як у 2017 році.

Але є й такі компанії, які «зупинилися» в році 2014 і майже нічого не роблять для покращення умов праці людей та підвищення їх кваліфікації. Через це, в поточному році, експерти вважають, що нічого не зміниться на краще і зростання зарплат буде на рівні показників 2017 року.

Слід сказати, що і вимоги до претендентів також поступово змінюються. Зараз основний акцент - це наявність не стільки досвіду роботи, як вміння і бажання працювати, мотивації до досягнення цілей і готовності розвиватися. Досить часто роботодавці говорять, що хочуть бачити кандидатів, які бажають навчатися професійно і

кар'єрно зростати, при цьому компанії-роботодавці готові навчати таких новачків. Також стабільно зростає попит на управлінців, у яких є досвід і які вміють керувати віддаленими командами, вистоювати їх з нуля і показувати результати. Також, посилюється тренд на зростання віддаленої зайнятості: все більше компаній наймають віддалених співробітників, при цьому це не тільки українські компанії, але і міжнародні.

Таким чином, проблема низької продуктивності праці в Україні очевидна. Проте її головні причини полягають в особливостях структури економіки і державних інститутів в цілому.

Список використаних джерел

1. М. Віхров. Праця без результату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Economics/214378>

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Нехода

Університет імені Альфреда Нобеля, з. Дніпро

СУЩНОСТЬ И ВИДЫ КОНКУРЕНЦИИ. МЕТОДЫ КОНКУРЕНТНОЙ БОРЬБЫ

В современном мире понятие «конкуренция» употребляется довольно часто в повседневной жизни, поэтому превратилось в универсальную категорию, которая используется в различных сферах для характеристики разных взаимодействий. Конкуренция существует не только в обществе, но также и в живой природе. Рассмотрим, что же такое «конкуренция»?

Конкуренция – это элемент рыночного механизма, форма взаимодействия субъектов рыночных отношений, их экономического соперничества за достижение какой-либо цели (максимально выгодные условия производства, купли и продажи товаров, условия вложения капитала, источники сырья и др.). Она охватывает все стадии воспроизводства: производство, распределение, обмен и потребление [1].

Конкуренция, в зависимости от настоящего состояния рынка, делится на совершенную (чистая конкуренция) и несовершенную (монополистическая конкуренция, олигополия, чистая монополия).

К совершенной (чистой) конкуренции можно отнести множество независимых производителей и потребителей, которые не оказывают существенного влияния на рыночную цену товара, а также возможность свободной торговли факторами производства, свободное вступление и выход из отрасли, сопоставимость продукции и доступ к существующей информации.

Несовершенная конкуренция имеет ограничение экономической власти небольшого числа производителей и потребителей, которые осуществляют влияние на основные параметры, такие как качество, рыночная цена товара, объем выпускаемой продукции.

В свою очередь, несовершенная конкуренция делится на монополистическую конкуренцию, олигополию и чистую монополию.

Монополистическая конкуренция представляет собой множество мелких фирм, которые производят разнородную продукцию. При ней нет никаких затруднений условий входа и выхода на рынок, зато имеются некоторые затруднения в доступности информации.

Олигополия представляет собой небольшое число предприятий, среди которых также есть крупные предприятия, которые занимаются производством разнородной или однородной продукции. При входе и выходе на рынок при олигополии возможны отдельные препятствия. Также есть некоторые ограничения распространения информации.

Монополия представляет собой одно предприятие, которое производит совершенно уникальную продукцию. При входе на рынок существуют практически непреодолимые барьеры, и также возможны некоторые ограничения доступности информации.

На конкурентном рынке соперники (конкуренты) используют экономические и неэкономические методы борьбы. К известным экономическим методам относятся ценовые и неценовые методы.

В ценовой конкуренции главным средством борьбы является цена. В этом случае, победу одерживает тот производитель, которому удалось добиться более низкой цены на продукцию, чем у его конкурента. Например, искусственное снижение цен для разорения конкурентов и установления разных цен на один и тот же товар при условии, что различия в ценах не связаны с затратами.

В неценовой конкуренции предприятие в первую очередь заботится о том, чтобы созданная продукция отвечала запросам разных потребителей по своим потребительским качествам. Именно поэтому главным условием экономической политики является учет динамики ожиданий потребителей определенного товара.

К неекономічним методам відноситься недобросовісна конкуренція. Найбільш розповсюдженими методами даної конкуренції є дезінформація споживачів, тиск на постачальників і банки, компрометація товарів конкурентів, неправомірне отримання, розголошення і використання комерційної таємниці, переманювання провідних фахівців. В деяких випадках, недобросовісні методи конкуренції переростають в кримінальні злочини, такі як шантаж, підлоги, вибухи, вбивства. Все це викликає необхідність втручання держави і усунення недопустимих форм конкурентної боротьби законодавчими актами.

Таким чином, вище викладена інформація дозволяє зробити наступні висновки. Конкуренція - це необхідне і визначальне умовою нормального функціонування ринкової економіки в даному державстві або за його межами [2]. Конкуренція між різними виробниками товарів і послуг є боротьбою за частку ринку і отримання максимально можливої прибутку або досягнення інших конкретних цілей.

Список використаних джерел

1. Тарануха Ю.В. Стратегія поведінки в сучасній конкуренції // Маркетинг в Росії і за кордоном, 2014. – №2 – С. 68–84.
2. Одес В. Конкуренція – двигач економіки ринкового типу // Маркетинг, 2008. – №5 – С. 3–8.

*Науковий керівник: А.А. Задоя, кандидат економічних наук,
доцент*

К. Ніколасва
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРИВАТНИЙ І ДЕРЖАВНИЙ МОНОПОЛІЗМ У ЕКОНОМІЦІ: ПОШИРЕНІСТЬ І ПРОБЛЕМИ

Що таке монополія? Це - великі господарчі об'єднання, які знаходяться в приватній власності, це – право певної, окремої області держави. Монополія – це право на виготовлення або продаж будь-якого товару в будь-якій галузі та його використання. Виникнення монополій – це ринкова стратегія будь-якого підприємства для отримання надприбутку. Для досягнення цієї мети фірма прагне виключити усі фактори, які знижують ціну. Оскільки чим більше виробників, тим нижче продажна ціна. Тому фірма прагне

монополізувати ринок, щоб стати єдиним продавцем та встановити монопольну ціну.

Монополії відіграють важливу і вагому роль у соціально-економічному розвитку будь-якої країни. У світі монополізм лише у виробничій сфері. В Україні монополії мають свої особливості, які задіяні в усіх сферах. Існують різні види монополій:

- державна монополія – право держави на певну діяльність (зовнішня торгівля, експорт військової зброї, виготовлення грошей, видобуток корисних копалин), виробництво та реалізація продуктів, товарів, морський промисел.

- приватна монополія – право фізичної чи юридичної особи на розпорядження та використання результатів своєї діяльності, на які згідно з законодавством, особа має права.

Державна політика не протистоїть виникненню монополій і припускає перевагу монополіста в технологіях, що може привести до знищення інших продавців.

Великі підприємства повинні бути основними в розвитку економіки України, які роблять великий внесок у ВВП країни, забезпечуючи конкурентноспроможність національної економіки.

Процес монополізації економіки має як позитивні, так і негативні наслідки, проте недоліків у монополії набагато більше. Головний недолік – встановлення монопольних завищених цін на товари, які створюють додаткові прибутки монополістам, а покупці змушені купувати їх за вищими цінами, що веде до гальмування науково-технічного процесу.

Проблемою є не сама монополія, а монопольна ціна. Монопольна ціна – це специфічна форма ринкової ціни товару, яка відхиляється від вартості та ціни виробництва внаслідок монопольного становища на ринку продавця або покупця і забезпечує одержання надприбутку. Підприємець-монополіст може не утримувати монопольну ціну, що не приносить ніякої шкоди. Існують монопольні високі ціни, за якими вони реалізують свої товари і монопольні низькі ціни, за якими вони скуповують сировину та інші товари у немополізованих виробників.

Зробимо такий висновок: якщо на українському ринку буде діяти один суб'єкт господарювання, то середні загальні і основні витрати у нього при існуючому рівні попиту на ці послуги будуть постійно знижуватися.

Сьогодні в Україні налічується 10 загальнодержавних і понад 2300 регіональних природно-монопольних ринків.

Щоб запобігти негативним наслідкам, держава змушена проводити антимонопольну політику, видаючи закони, акти, створювати

антимонопольні законодавства, які будуть регулювати діяльність вже існуючих монополій. Антимонопольний комітет України свою діяльність спрямовує на захист конкуренції, а не осіб, які беруть у ній участь (виробники, продавці, покупці).

На сьогодні є проблема монополізму в Україні. Багато монополістів підприємств – збиткові, а це негативно впливає на розвиток економіки. Тому потрібно ефективно регулювати діяльність монополістів, проводити антимонопольну політику, яка повинна забезпечувати якість та конкурентноспроможність продукції та послуг, створювати гнучку систему надання кредиту підприємцям та фінансової допомоги, надавати можливість виходу на ринки нових підприємств, створювати доступні ціни, сприятливий режим для функціонування підприємств, стимулювати підприємства скорочувати витрати і залучати інвестиції, створювати нові підприємства.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Падалка

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МІКРОЕКОНОМІКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ

Термін «економіка» походить від двох грецьких слів: «ойкос»- дім або господарство, та «номос»- учення або закон. Економіка – це навички та вміння правильно вести домашнє господарство. Економіка виступає як матеріальна основа для існування суспільства. Вона надає в готовому вигляді ті ресурси, що потрібні для подальшого розвитку інших сфер. Мікроекономіка виступає як особливий розділ в фундаментальному курсі економічної теорії та вивчає поведінку деяких економічних агентів, пояснює, як та чому приймаються економічні рішення на нижчому рівні, яким способом фірми планують чисельність робітників, як покупці приймають рішення про покупку товару та як на вибір товару впливають зміни цін та доходів покупців. Саме цьому вона допомагає зрозуміти взаємодію суб'єктів економіки та в галузях промисловості.

В мікроекономіці вивчаються економічні взаємозв'язки домогосподарств і підприємств, їхнє економічне поведіння та діяльність. Тому що саме вони шукають і знаходять ресурси, долучають їх в процес виробництва, виробляють продукти, товари, надають послуги, отримують доходи, застосовують їх для задоволення життєвих благ.

Предмет дослідження мікроекономіки – процес ринкового ціноутворення та його роль в національному господарстві.

Суб'єктами мікроекономіки виступають домашні господарства, підприємства та держава, як регулятор.

Її об'єктами є проблеми обмеженості ресурсів та оптимального вибору, питання ефективності виробництва, процеси формування корисності, механізм взаємодії попиту і пропозиції.

Специфіка мікроекономічного підходу заключається в тому, що аналіз національної економіки починається зі спостереження за поведінкою окремих економічних суб'єктів, взаємодія яких в ході досягнення своїх цілей утворює суспільне господарство.

Щоб зрозуміти суть економічних явищ, запропонувати обґрунтований прогноз розвитку та конкретні практичні рекомендації, мікроекономіка керується науковою методологією. Методологія проявляється як уміння мислити науковими категоріями та поняттями, виявляється як технологія теоретичного мислення, містить метод і теоретичну основу.

Метод виступає як сукупність світоглядних принципів, спільних наукових методів і приватних прийомів пізнання. Приватні прийоми дослідження логічно з'являються з загальнонаукових методів пізнання, змінюються найдинамічніше, покликані максимально враховувати специфіку досліджуваного економічного явища, зорієнтовані на вирішення певних наукових та практичних задач. Вони містять моделювання та експеримент, факторний аналіз, припускають побудування структурно-логічних схем та графіків, а також аналітичних таблиць.

Головним методом економічного аналізу є моделювання досліджуваних процесів. Поведінка окремих економічних суб'єктів описується за допомогою оптимізаційних моделей, а результати їх сукупної взаємодії – за допомогою рівноважних моделей. За ступенем повноти охоплення досліджуваних взаємозв'язків виділяють моделі часткової та загальної рівноваги, за тривалістю спостереження за процесами - статичні, порівняльної статистики та динамічні.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

A. Pakhantsova
Alfred Nobel University, Dnipro

IS «JAPANESE MIRACLE» POSSIBLE IN UKRAINE?

The «Japanese miracle» appeared in Japan after the WWII. Their economy was on the third place in the world before the war, but it

significantly suffered due to the actions even afterwards. Nowadays Japan is one of the most powerful, progressive and highly developed countries in the world. It takes top places in the world statistics.

So, is it possible to replicate this «miracle» to the economy of Ukraine, which suffered an essential decline in GDP after the military actions on its territory in 2015?

It is important to understand the reasons of Japanese miracle. The most common of them are:

- post-war forms;
- constructive investment firms;
- high savings;
- attracting new techniques and technologies;
- effective use of bank credit;
- excellent work force;
- strong desire to work;
- stability of society;
- favorable conditions for free trade.

Nowadays we have more than half of these reasons to replicate the miracle and become a more developed country with the strong economy. However, there are internal problems which do not allow achieving such a growth.

Firstly, our country suffers from corruption and mismanagement. As long as there is corruption in the country, taking important steps in improving the infrastructure, the judicial system, the healthcare system and other important spheres of life is not efficient.

One more problem is mentality. Population in Japan is one of the key success factors. In Japan, much more than in other countries, the importance is attached to the community which the individual belongs to and how closely they are associated with it.

Also it is manifested in the specific system of hiring in Japan:

- the so-called “lifelong hiring of workers”, that is, a worker guarantees employment in this enterprise until his or her retirement;
- a special system of wages, increasing depending on the age (seniority) of workers and work experience in this enterprise;
- in the firm the workers are united in a trade union, (if it exists), operating within a certain firm.

The difference in mentality is that in Japanese management, the human is in the center of attention. The person is respected, and their employers treat them as people who, in addition to material needs, also have spiritual ones. Unfortunately, in Ukraine this rule is followed not by everyone.

To sum up, the «Japanese miracle» at this stage is impossible. Only after overcoming all internal problems, there will be a significant rise in the GDP. But this does not mean that the recovery will be as sharp, rapid and long as in Japan.

*Scientific supervision by S. Kuzminov, Doctor of Science in Economics,
Full professor*

Language supervision by S. Medynska, Senior lecturer

Н. Прокопенко

*Автотранспортний коледж ДВНЗ
«Криворізький національний університет»*

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ОДИН ЗІ ШЛЯХІВ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Необхідність інтеграції економічної освіти у сучасний європейський простір не тільки вимагає та сприяє значному насиченню ринку відповідними фахівцями, але й спонукає до глибокого вдосконалення освітніх послуг. Наразі в Україні економічна освіта характеризується системою різнорівневої підготовки фахівців. Цінність знань, які дає сучасна економічна освіта, у їх корисності та необхідності глибокого розуміння суспільно-економічних подій, прийнятті правильних рішень у приватних та робочих життєвих ситуаціях, тому що економічні відносини в наш час проникають у всі сфери життя людського суспільства.

Безумовною є необхідність підтверджувати випускникам коледжів та технікумів професійну здатність, вмілим поєднанням теоретичних та практичних навичок, за наявності надмірної пропозиції фахівців з дипломами вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації.

Аналіз соціального замовлення суспільства дає беззаперечні підстави вважати, що реформу економіки України можуть здійснити тільки економісти, які мають стійкі професійні та моральні позиції. Закласти фундамент для розвитку такої нової особистості - основна мета роботи вищих навчальних закладів. Найбільш важливою її характеристикою являється глибоке усвідомлення своєї діяльності, як запорука безперервного процесу вирішення економічних завдань з метою розвитку економіки України. Говорячи іншими словами, найвищий ступінь формування професійного мислення майбутніх

економістів - це основне завдання викладання дисциплін економічного напрямку у вищому навчальному закладі.

Формування особистості економіста - це дуже тривалий і складний процес, який потребує створення чіткої системи безперервної освіти висококваліфікованих кадрів. При цьому дуже великого значення набуває навчальний етап такої освіти. Основним чинником тут являться цілі професійної підготовки спеціалістів принципово нового типу.

Вирішення задач, що мають зазвичай, різнобічний, комплексний, цілісний характер, вимагає від майбутнього економіста вміння інтегрувати знання, здобуті під час вивчення різноманітних наук.

Аналіз наукових публікацій і проведене опитування студентів-випускників свідчать про те, що молоді економісти не можуть, на основі отриманих у вищих навчальних закладах знань, сформувати унікальне, абсолютно особисте ставлення до загальних економічних проблем сучасного суспільства. У їхній діяльності надається перевага, так званому «заходовому підходу». Такий підхід - це не що інше, як форма прояву достатньо авторитарного ставлення навчальних закладів та викладачів, а також, свідчення того, що молодий, сучасний економіст ототожнює навчання з примусовим впливом викладачів на студентів. Деякі студенти не в змозі застосувати отримані знання у практичному житті. Характер цих, достатньо значних недоліків, свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи з формування не тільки професійного, а й креативного мислення майбутнього спеціаліста, як у змістовому, так і процесуальному аспектах.

Демократизація та гуманізація педагогічного процесу у вищих навчальних закладах визначають зміст нового професійного мислення майбутнього фахівця, дає можливість навчитися мислити креативно та неординарно. Навчальний заклад, орієнтуючись на розвиток творчої особистості студента, особливого значення надає міжособистісній взаємодії педагогів і студентів на заняттях. Це дасть змогу істотно підвищити якість підготовки майбутнього фахівця, що відповідає вимогам сучасного суспільства. Однак, ця проблема потребує подальшої теоретичної та дослідно-експериментальної розробки.

Використання креативних методів викладання економічних дисциплін надає можливість пов'язати навчально-виховну роботу з позааудиторною. Креативність дає студентам змогу активно вмішуватися в процес навчання: ставити запитання, отримувати більш точні та доступні пояснення, шляхом поєднання, економічних показників, розділів та фрагментів навчального матеріалу з реаліями

сучасного життя. Таким чином, студенти вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, креативно мислити, приймати власні продумані рішення. Особистісний підхід до підготовки сучасних фахівців у навчальних закладах передбачає не тільки орієнтацію майбутнього спеціаліста на вирішення завдань економічного характеру, а й формування у студентів глибокого інтересу до саморозвитку, вироблення в них потреби у професійній активності.

Невпинно зростає роль та значення методики викладання економічних дисциплін в сучасних умовах. Саме тому все більше педагогів-дослідників та педагогів-практиків звертаються до ідей креативного підходу до навчання, як до одного з провідних напрямів удосконалення національної системи освіти, що забезпечить її швидку та якісну інтеграцію до європейського простору. Слід чітко розуміти та постійно пам'ятати, що будь-який сучасний фахівець повинен виступати не тільки сумлінним виконавцем, але і талановитим творцем. На даному етапі саме в наших руках можливість формування творчої, креативної особистості.

Д. Ржавікіна

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СТАН ТА РОЗВИТОК ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ

Франчайзинг є однією з популярних бізнес-моделей для підприємців і компаній, зацікавлених в диверсифікації бізнесу в Україні. Франшизи надаються на підставі ліцензії для конкретного міста, регіону або країни.

У 2017 р. український франчайзинговий ринок скоротився на 22% в порівнянні з 2016 р. Станом на сьогоднішній день кількість франчайзингових підприємств в світі, згідно з даними Всесвітньої ради по франчайзингу, стрімко наближається до 1,5 млн. І дійсно, всі відомі мережі фірмових магазинів, як правило, мають свою франшизу. Традиційно активною залишається індустрія швидкого харчування, туристичні компанії, фітнес-клуби, салони краси, медицина, ресторани, дитячі центри, сфера послуг для населення. У 2016 р. було відкрито 1100 нових торгових точок і 725 існуючих торгових точок було закриті.

Внутрішні франшизи на теперішній час домінують на українському франчайзинговому ринку, контролюючи 74% частки ринку. Походження іноземних франшиз, які контролюють решту 26%

ринку, включаючи 93 компанії з таких країн, як: Бельгія, Польща, Білорусь, Німеччина, Китай, Фінляндія, Росія, США, Італія та Угорщина. Більшість українських франшиз діють в сфері послуг і ресторанних підсекторів [1].

Малі та середні підприємці починають проявляти більший інтерес до франшиз тому, що в небезпечних макроекономічних умовах - франшизи забезпечують більшу безпеку і усувають більшу частку невизначеності в ділових операціях. Крім того, в результаті рецесії (уповільнення темпів економічного зростання) недостатньо капіталізовані підприємства в різних секторах покинули ринок, залишивши привабливі місця для оренди або купівлі за доступними цінами для франчайзі.

Потенційні іноземні франчайзери повинні знати, що через загальну слабкість економіки попит на ліцензії на франшизу, номінований в національній грошовій одиниці - збільшився, в той час, як попит на ліцензії на франшизу у вільно конвертованій валюті - знизився. Аналогічним чином зріс попит на ліцензії на франшизу, які не зобов'язують франчайзі купувати іноземне обладнання в вільноконвертованій валюті. Макроекономічними причинами цього є серія різких девальвацій державної валюти в 2015 - 2016 рр., яка майже потроїла ціни на іноземні франшизи і закордонне обладнання [2].

Але є й суттєві перешкоди, які стримують розвиток франчайзингу в Україні. А саме: недосконалий правовий механізм формування і здійснення франчайзингових відносин. Однак варто зазначити, що іноземні та вітчизняні франчайзери, які пропонують франшизи в Україні, в основному не використовують договір комерційної концесії, тому, що не вважають тотожним поняття "франчайзинг". Можемо окремо виділити також соціально-психологічні проблеми розвитку франчайзингу в Україні, пов'язані з відсутністю досвіду франчайзингових відносин у вітчизняних підприємців, страх потенційних франчайзі перед ймовірністю надмірного контролю з боку франчайзера, як наслідок втрата самостійності. Франчайзери дуже обережно передають свої ноу-хау, оскільки бояться, що франчайзі можуть не виконати стандарти бізнесу і таким чином це може завдати надмірну шкоду торговій марці. Франчайзі зі свого боку не готові платити за право користування чужою інтелектуальною власністю, тому часто українські франчайзери не беруть плату за "входження" в бізнес і не стягують роялті. Кількість франчайзингових компаній, які володіють технологіями, які можна було б передавати, зовсім невелика [3, С. 95-98].

Варто відзначити, що зазначені вище фактори, а також

нестабільна політико-економічна ситуація в Україні, призвели до різкого збільшення кількості франшиз-одноденок, які, як правило, нехтують правилами, і націлені лише на швидке збагачення.

Продовжує зростати сфера послуг як B2B, так і B2C. У 2018 р. спостерігалось зростання до 15%. У 2019 особливим попитом продовжуватимуть користуватися франшизи в сфері послуг для дітей. Це сфера розвитку, навчання та розваг. Традиційно популярними на протязі багатьох років залишаються фастфуд і стрітфуд. Протягом 2019 року очікуємо появи на ринку закладів «полегшених» форматів. Зростає інтерес до франчайзингу в аграрній сфері. Агрофраншиза - це проект, де по франшизі передається не просто торгівля чимось, а елементи виробництва, обробка, вирощування, так чи інакше, пов'язані з виробництвом якихось видів товарів. Тут безумовний лідер, як приклад, є «SmallFruit» - розроблена в Україні аграрна франшиза по вирощуванню органічної малини з подальшим збутом на ринках ЄС. Це той випадок, коли інвестори стоять в черзі, тому потенціал цього ринку колосальний [4].

Список використаних джерел

1. Franchise Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://franchisegroup.com.ua/ru/about-company/franchising/>

2. Международное издание Community Business Magazine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://community.com.ua/ru/>

3. Захрин М. Практика франчайзинга. Преимущества и недостатки. II Международная конференция: Украина – 2002: Торговля и франчай-зинг. 15 - 16 мая 2002 г. Материалы конференции. – С. 95–98.

4. Онлайн-журнал MC Today. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mc.today/v-ukraine-rabotaet-700-franshiz-kakie-samyeperspektivnye-i-pochemu-biznes-po-franshize-eto-neprosto/>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Д. Родивилин

Університет імені Альфреда Нобеля, г. Дніпро

ДУОПОЛИСТИЧЕСКАЯ КОНКУРЕНТНАЯ МОДЕЛЬ: ВЫИГРЫШИ И ПРОИГРЫШИ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ

Дуополия – простейшая форма олигополии, при которой на рынке доминирует небольшое количество компаний. Дуополисты – два

независимых продавца, которые производят один и тот же товар для множества покупателей. Важно, чтобы эти продавцы не состояли в сговоре, то есть были полноценными конкурентами. Например, Соса-Сола и Перси – дуополисты на рынке безалкогольных напитков. Для украинской экономики хорошими примером будут Укрпочта и Новая почта.

Такие компании не могут просто так назначать любые цены на свою продукцию, не посмотрев на своего конкурента. Точнее могут, но прибыль про этом будет наименьшая.

Ситуацию, при которой обе компании стремятся максимизировать прибыль (что логично), рассмотрел французский экономист О. Курно в 1838 году. В его модели компании меняют цены, считая объем продукции конкурента постоянным. Цены и объем устанавливают покупатели (закон спроса и предложения). Между компаниями в итоге возникает равновесие, равновесие Курно.

«Модель, конечно, неплохая, но в жизни все сложнее», – решил немецкий экономист Генрих фон Штакельберг и создал модель дуополии с несимметричным равновесием. То есть, среди компаний есть «лидер», который ходит первым, и «ведомый», который выбирает объем продукции, исходя из стратегии «лидера». Первая компания в такой ситуации получит больше прибыли, чем вторая.

Для определения наилучшей стратегии и максимизации прибыли применяется «теория игр». Это математический метод для изучения оптимальных стратегий в играх, то есть процессах с двумя и более участниками, которые стремятся реализовать свои интересы.

При формировании цен, компании-дуополисты зачастую не сотрудничают друг с другом, поэтому будет не лишним вспомнить «дилемму заключенного». Она предполагает, что игрок (заключенный) хочет максимизировать собственный выигрыш (уменьшить срок заключения, получить больше клиентов, прибыли и т.д.), не заботясь о выгоде другого игрока.

Например, если компании А и Б не будут понижать цены на свою продукцию, то их прибыль будет на прежнем высоком уровне. Но если компания А решит уменьшить цены на свою продукцию, то ее прибыль резко вырастет, а у второй, наоборот, – уменьшится. Если же обе фирмы решат уменьшить цены, количество потребителей их продукции останется прежним и прибыль незначительно упадет. При отсутствии сговора компания А рассуждает так: если компания Б уменьшит цены, то мне придется сделать тоже самое, чтобы она не переманила моих клиентов; если же она оставит их на прежнем уровне, то мне будет выгодно уменьшить свои цены, чтобы

переманить ее клиентов. Выходит, что компания А в любом случае уменьшит цены. Компания Б, рассуждая также, сделает тоже самое. В итоге, обе компании уменьшат цены, хотя выгоднее было бы оставить их на прежнем уровне.

Исходя из вышесказанного, можно прийти к выводу, что дуополия при отсутствии сговора и реальной конкуренции может быть выгодна для потребителя с точки зрения ценообразования и внедрения инноваций компаниями в борьбе за повышения спроса на их продукцию.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

G. Rochecka, dr M. Leszczyńska
Uniwersytet Rzeszowski

FINANSYZACJA ŚWIATOWEJ GOSPODARKI A KRYZYS LAT 2007–2008

Wstęp

We współczesnym świecie finansyzacja¹⁰⁵ ma istotny wpływ na gospodarkę państw oraz gospodarkę światową. Mimo, iż w literaturze można spotkać się z wieloma definicjami zjawiska finansyzacji, jednak można ją zdefiniować jako wzrost roli sfery finansowej w funkcjonowaniu gospodarki oraz w życiu społecznym.

Warto podkreślić, że można rozróżnić finansyzację w wąskim i szerokim znaczeniu. W wąskim znaczeniu jest ona kojarzona ze wzrostem aktywności (w sferę finansową) podmiotów gospodarczych działających dotychczas w sferze realnej. Wiązą się z tym zmiany strumieni dochodów przedsiębiorstw sfery realnej. Zauważyć to można w zmniejszeniu zysków z działalności operacyjnej i inwestycyjnej w ogólnych zyskach firmy (które jednak wzrastają). Wynika z tego, iż zwiększenie to jest generowane jest poprzez działalność finansową przedsiębiorstw.

W szerokim znaczeniu zaś finansyzacja jest procesem autonomizacji sfery finansowej¹⁰⁶ w stosunku do sfery realnej, a nawet wychodzenia przed tą drugą. W jej wyniku „elity” świata finansów¹⁰⁷ mają coraz większy wpływ na politykę ekonomiczną państw. Wielu ekonomistów uważa

¹⁰⁵ Samo słowo finansyzacja jest dosłownym tłumaczeniem z języka angielskiego słowa „financialisation”.

¹⁰⁶ M. Ratajczak, *Finansyzacja gospodarki*, „*Ekonomista*”2012, nr 3, s. 281-302.

¹⁰⁷ Przykładem mogą być Stany Zjednoczone, gdzie większość doradców prezydentów pochodzi z elit finansowych Wall Street Zob. „*Inside Job*” 2010 reż. Charles Ferguson (dostęp 15.03.19).

finansyzację za kolejne stadium kapitalizmu i jest on nazywany kapitalizmem finansowym, rentierskim, a także jak nazwał go J.M. Keynes „kapitalizmem kasynowym”.

Finansyzacja wprowadza także zwłaszcza zmiany w sferze zarządzania własnością dużych przedsiębiorstw, których akcje notowane są na giełdzie. Właściciele akcji traktują je bowiem jako inwestycje, które mają przynosić wysokie zyski w jak najkrótszym czasie. Są oni określani często jako „kapitał niecierpliwy”. Kupują akcje nie po to, aby inwestować w długookresowy rozwój przedsiębiorstwa, ale by szybko zarobić, nawet na spadkach cen akcji firmy, poprzez tzw. krótką sprzedaż.

Również kultura masowa wywarła ogromny wpływ na upowszechnienie kultu pieniądza i hedonistyczną wizję życia, poprzez akceptację i przedstawianie rentierstwa i życia „odcinania kuponów” jako oznaki sukcesu życiowego. W pogoni za zyskiem instytucje finansowe, przy pomocy inżynierii finansowej, tworzą coraz bardziej skomplikowane dla nabywców - niezwykle trudne do wyceny i kontroli¹⁰⁸ - instrumenty pochodne.

Jak wskazuje M. Ratajczak, rynek instrumentów pochodnych rozwija się w zawrotnym tempie od prawie zerowej wartości w 2000 r. do ok. 60 mld \$ w 2007 r. Wytworzył on nową formę własności istniejącą bez świadomości bycia współwłaścicielem¹⁰⁹, a dysponent jest zainteresowany tylko najwyższą stopą zwrotu z derywatu nawet kosztem spadku wartości instrumentu.

Do wyróżników finansyzacji, oprócz ciągle poszerzającego się wachlarza instrumentów pochodnych i instytucji finansowych funkcjonujących w najbardziej rozwiniętych państwach świata, należą też: wzrost aktywów finansowych w ogólnej wartości majątku podmiotów niefinansowych, wzrost znaczenia instrumentów finansowych w sterowaniu dużymi przedsiębiorstwami, wzrost napędzanej kredytami konsumpcji gospodarstw domowych i zwiększające się zadłużenie sektora publicznego.

Celem artykułu jest próba określenia przyczyn i skutków procesu finansyzacji gospodarki, z uwzględnieniem tych związanych kryzysem gospodarczym lat 2007-2008. W oparciu o polską i zagraniczną literaturę określono wpływ postępującej finansyzacji na realną sferę gospodarki. Zaprezentowano też sposób, w jaki przyczyniła się ona do wystąpienia kryzysu w Stanach Zjednoczonych, który rozprzestrzenił się na inne kraje. Wiadomo, że finansyzacja będzie nadal postępować, lecz powinno się

¹⁰⁸ Z oceną derywatów mają kłopot nawet największe agencje ratingowe na świecie. To one, nie zawsze rzetelnie w 2008 r., wystawiły najwyższe oceny AAA derywatom zawierającym kredyty „subprime” na nieruchomości w Stanach Zjednoczonych.

¹⁰⁹ M. Ratajczak, op.cit., s. 281-282.

podejmować działania ukierunkowane na regulację rynków finansowych, aby ochronić sferę realną przed kolejnymi kryzysami gospodarczymi.

Przyczyny i przejawy finansyzacji

Nie można rozważać zagadnienia finansyzacji w oderwaniu od globalizacji, którą w skrócie można zdefiniować jako proces¹¹⁰ w gospodarce światowej charakteryzujący się przede wszystkim nasileniem się mobilizacji oraz przepływu dóbr, kapitałów i siły roboczej w skali ogólnoswiatowej. Do głównych determinant finansyzacji można zaliczyć m.in.¹¹¹: deregulację i globalizację rynków finansowych; poszerzenie oferty nowych instrumentów pochodnych dostępnych na rynku finansowym; wzrost znaczenia inwestorów instytucjonalnych (wszelkiego rodzaju instytucji zarządzających funduszami inwestycyjnymi i emerytalnymi), banków inwestycyjnych i firm pożyczkowych stanowiących konkurencję dla tradycyjnych banków; wzrost zadłużenia sfery publicznej; gwałtowne poszerzenie się oferty kredytów i instrumentów inwestycyjnych dostępnych na rynku finansowym; wprowadzenie nowoczesnych technologii informatycznych; zmiany w zakresie polityki gospodarczej i społecznej krajów rozwiniętych polegające na popieraniu procesów globalizacyjnych, ograniczaniu roli państwa w życiu gospodarczym, uelastycznianiu rynku pracy oraz preferowaniu w polityce ekonomicznej stabilności cen, nawet kosztem wzrostu bezrobocia, finansowanie firm kapitałem obcym, stosowanie dźwigni finansowej i tarczy podatkowej, co zależnia je od sytuacji na rynku finansowym, sytuacja demograficzna w krajach rozwiniętych¹¹².

O procesie zaawansowania finansyzacji w danej gospodarce świadczy wysoki udział sektora finansowego w tworzeniu PKB danego kraju¹¹³. Kolejnym przejawem finansyzacji są wzrastające zyski instytucji finansowych oraz związane z nimi wysokie gratyfikacje dla ich kadry zarządzającej, powodujące coraz większe różnice w płacach pomiędzy nimi a resztą społeczeństwa. Zdecydowanie negatywnym przejawem finansyzacji był kryzys gospodarczy z 2007-2008 r. wywołany przez rynki finansowe w Stanach Zjednoczonych, który szybko poprzez rynek zglobalizowany rozlał

¹¹⁰ <https://mfiles.pl/pl/index.php/Globalizacja> (18.03.20019)

¹¹¹ E. Gostomski, *Finansyzacja w gospodarce światowej*, „ Biznes międzynarodowy w gospodarce globalnej” 2014, nr 33, s. 299–311.

¹¹² Wskazuje się tu także, że dotychczasowe repartycyjne systemy emerytalne nie będą w stanie zapewnić godziwego życia na emeryturze, co zmusza ludzi do oszczędzania na starość, a także zwiększa popyt na instrumenty finansowe.

¹¹³ Dla przykładu warto podać, że w Stanach Zjednoczonych już od lat 80. XX w. sektor finansowy zaczął wyprzedzać sektor przemysłowy w tworzeniu PKB. Jednocześnie w kraju tym wzrasta zadłużenie podmiotów publicznych oraz prywatnych, czemu sprzyjają niskie stopy procentowe i amerykański styl życia na kredyt.

się na pozostałe kraje świata¹¹⁴. Laureaci nagrody im. A Nobla - G. A. Akerlof i R.J. Shiller, przedstawili mechanizm powiązań instytucji finansowych takich jak banki komercyjne i inwestycyjne, agencje ratingowe, agencje ubezpieczeniowe oraz ich wpływu na powstanie kryzysu. Na intensyfikację finansyzacji złożyło się kilka czynników. Jednym z nich był tzw. „drenaż reputacji”¹¹⁵ banków inwestycyjnych, czyli odejście od bycia doradcą i powiernikiem inwestora na rzecz bezwzględniego zwiększania zysku kosztem swojej reputacji¹¹⁶. Ponadto agencje ratingowe zaczęły obciążać banki inwestycyjne opłatami za dokonywanie ocen nowo emitowanych papierów wartościowych, przez co banki mogły wywierać nacisk na agencje ratingowe, by wystawiały one jak najwyższe oceny ich papierom wartościowym. Poza tym udzielane kredyty „subprime” inaczej NINJA (No Incom, no Job or Assets)na zakup nieruchomości łączono w fundusze hipoteczne, a następnie włączano je do instrumentów pochodnych i sprzedawano nieświadomym inwestorom. W tym czasie rynek derywatów w żaden sposób nie był regulowany¹¹⁷. Stworzono tzw. „łańcuch sekurytyzacyjny”, w którym nikomu nie zależało na spłacie zaciągniętego kredytu, lecz na zysku ze sprzedaży derywatów. Im kredyty były droższe tym wyższe było oprocentowanie instrumentów pochodnych. Okazuje się też, że zwiększona dostępność kredytów hipotecznych powodowała wzrost cen nieruchomości tworząc tzw. „bankę spekulacyjną”, lecz nagły spadek cen powodował niewypłacalność banków inwestycyjnych (takich jak: Lehman Brothers, Goldman Sachs i innych), które zapożyczały się, aby kupować więcej kredytów „subprime” od banków komercyjnych. Ich dźwignia finansowa wynosiła nawet 33:1118.

To wszystko miało decydujący wpływ na załamanie systemu finansowego, którego skutki odczuli nie tylko posiadacze „toksycznych instrumentów”, lecz poprzez połączone systemy finansowe gospodarki globalnej, w tym również społeczeństwa wielu krajów na całym świecie. Warto podkreślić, że kadra menadżerska instytucji finansowych biorących udział w tym procesie uzyskała z niego duże środki finansowe, a ratowanie

¹¹⁴ Co ciekawe do zapaści doszło w dobie wszechobecnej komputeryzacji i łatwego dostępu do informacji.

¹¹⁵ G. A. Akerlof i R. J. Shiller, *Złocić frajera-ekonomia manipulacji i oszustwa*, PTE, Warszawa 2017.

¹¹⁶ W latach 90. banki inwestycyjne stały się spółkami akcyjnymi, a właściciele już nie odpowiadali swoim majątkiem za ewentualne zobowiązania. Zaczęli handlować papierami wartościowymi oraz tworzyli złożone instrumenty pochodne na szeroką skalę.

¹¹⁷ Zob. „*Inside Job*” 2010 reż. Charles Ferguson

¹¹⁸ Georg A. Akerlof i Robert J. Shiller „*Złocić frajera-ekonomia manipulacji i oszustwa*” PTE

banków inwestycyjnych przejęło na siebie państwo, a w konsekwencji wszyscy obywatele.

Zmiany w systemach finansowych po kryzysie gospodarczym

Kryzys finansowy rozprzestrzenił się na systemy finansowe i bankowe na całym świecie. W efekcie rządy i banki centralne krajów, a także zrzeszenia krajów tj. UE, rozpoczęły pracę nad regulacjami w systemie bankowym, aby wyeliminować negatywne efekty kryzysu oraz zapobiegać powstawaniu podobnych w przyszłości. W Polsce również wprowadzono szereg zmian w systemie bankowym m.in.: utworzono Komitet Stabilności Finansowej; znowelizowano ustawy „Prawo bankowe” oraz ustawy o BFG, NBP, a także o bankach spółdzielczych; KNF przyjęła uchwały o funduszach podstawowych banków; wprowadzono nowe zasady dotyczące zarządzania ryzykiem utraty płynności w bankach¹²⁰ oraz zmieniono ustawy o SKOK-ach.

Zakończenie

Dla wielu ekonomistów ostatni kryzys jest przejawem cykliczności koniunktury gospodarczej, po którym gospodarka światowa sama powróci na ścieżkę wzrostu gospodarczego. Do wystąpienia kryzysu przyczyniła się postępująca finansyzacja gospodarki i „nieokiełznana” chęć maksymalizacji zysków. Faktem jest, że finansyzacja będzie postępować nadal, lecz powinno się wyciągnąć wnioski z wydarzeń na rynkach finansowych i skłaniać raczej do uznania, że regulacja i nadzór państwa jest niezbędny dla prawidłowego i bezpiecznego rozwoju gospodarczego krajów w dobie globalizacji.

A. Русина

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днипро

ВЛИЯНИЕ УРОВНЯ ДОХОДА НА ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЙ ВЫБОР

Прежде всего хочется обозначить, что же такое доход. Доход потребителя - это общая сумма денег, которую получает потребитель из разных источников. Из них можно перечислить: заработную плату, ренту, проценты от предпринимательской прибыли и т.д. за

¹¹⁹Wdrożone zmiany spowodowały zmniejszenie akcji kredytowej w Polsce, głównie w udzielaniu kredytów mieszkaniowych. Zaostrzono też kryteria ich przyznawania, a wartość udzielonych kredytów spadła o ok. 50 mln złotych w 2014 r. w porównaniu do 2010 r. Szerzej: D. Kowalczyk, *Zmiany w europejskim nadzorze bankowym po kryzysie finansowym*, „Zarządzanie i Finanse” [Journal of Management and Finance] Vol. 13, No. 3/1/2015

¹²⁰<https://www.nbp.pl>

определенный период времени. В основном, на потребительский выбор влияют предпочтения и вкус покупателя, но немаловажным и даже одним из главных факторов является доход потребителя по причине того, что все блага потребления обмениваются на деньги, а это значит, что он всегда ограничен уровнем своего дохода. Потребитель будет выбирать такой набор благ, который приносит потребителю максимум совокупной полезности в условиях бюджетного ограничения. Желание покупателя приобрести тот или иной товар зависит не только от того, сколько он может потратить денег, но и от того, в какой степени ему нужен этот товар.

На примере можем рассмотреть такую ситуацию. Некий потребитель X имеет 100 грн дохода за определенный период времени. При этом ему нужно купить масло, хлеб, макароны, мясо или заправить автомобиль для того, чтобы добраться на работу. При таком раскладе событий потребитель скорее всего выберет купить продукты, а не заправить автомобиль, так как совокупная полезность продуктов для него будет выше, чем топливо для машины, ведь он может поехать на маршрутке, а оставить себя голодным не представляет возможным.

Из этого можем сделать вывод, что уровень дохода потребителя прямым образом влияет на его выбор, так как для того чтобы получить один товар, он отказывается от другого.

На потребительский выбор также может влиять классификация товаров на качественные и некачественные.

Качественный товар - это товар, спрос на который увеличивается при росте дохода покупателя и, соответственно, уменьшается при падении дохода. Это могут быть предметы роскоши.

Кривая "доход – потребление" для качественных благ имеет положительный наклон, так как с увеличением дохода увеличивается их потребление (Рис.1).

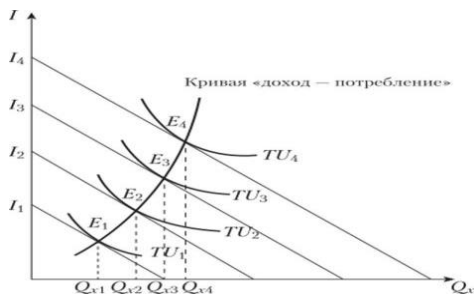

Рис. 1 Кривая «доход-потребление» для качественных благ

Некачественный товар - это товар, спрос на который уменьшается при росте дохода покупателя и наоборот. То есть, при росте дохода покупатель начинает замещать данный товар более качественным.

Кривая "доход – потребление" для некачественных благ имеет отрицательный наклон (Рис.2).

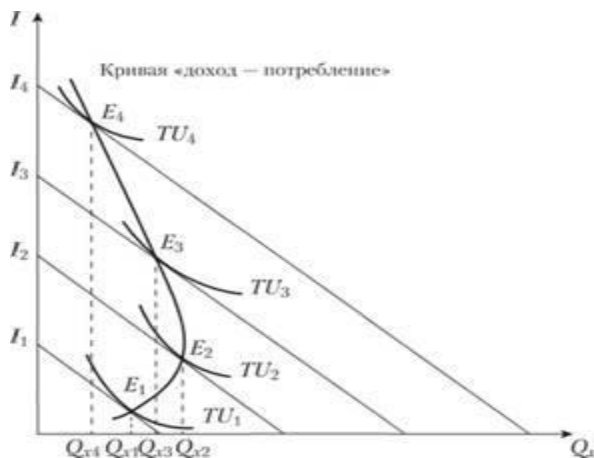

Рис.2. Кривая «доход-потребление» для некачественных товаров

Пример: Некий потребитель Y получал 1000 грн дохода в месяц, ему повысили заработную плату и теперь он получает 2000 грн в месяц. Потребитель пользовался аудиокассетами, но ростом его дохода этот товар стал для него некачественным и он стал покупать компакт-диски. Таким образом происходит переход из некачественных товаров в качественный в связи с увеличением дохода.

Кривая, изображающая зависимость спроса на товар от дохода покупателя получила название кривой Энгеля по имени немецкого статистика Эрнста Энгеля (1821-1896).

Энгель изучил бюджеты и расходы большого количества семей. Это позволило ему открыть и сформулировать так называемый закон Энгеля, согласно которому доля расходов на питание в доходе потребителя с ростом дохода испытывает тенденцию к уменьшению. Энгель также открыл, что доля расходов на одежду и жилище относительно постоянна, в то время как доля расходов на «предметы роскоши» (образование, здоровье, отдых, путешествия и т.п.) с ростом дохода возрастает.

Таким образом, можно сделать вывод, что уровень дохода естественным образом влияет на потребительский выбор и чем выше его доход, тем качественнее товары он для себя выбирает.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

А. Русс
Университет имени Альфреда Нобеля г. Днипро

ДОХОДЫ ФИРМЫ И УРОВНИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПРИБЫЛИ

Целью любой предпринимательской деятельности является получение дохода, поэтому любой фирме, по логике вещей, сначала нужно инвестировать деньги в производство для того чтобы в конечном результате производства получить определенный доход в результате рыночного обмена.

Доход или выручка - это та сумма денег, которую получает фирма от количества проданного ею товара или предоставленных услуг [1]. Микроэкономический анализ различает три вида дохода: средний, предельный, общий.

Общий доход - это определенная сумма денег, полученная от продажи определенного товара, и вычисляется умножением цены этого товара на общее количество проданных единиц.

Средний доход - это такой доход, который получается от продажи одной единицы товара в среднем его значении. Он находится путем делением общего дохода на общее количество единиц проданного товара.

Предельный доход представляет собой прирост общего дохода при выпуске дополнительной единицы продукции [2]. Его можно определить путем деления увеличения общего дохода на изменения выпуска продукции.

Также прибыль или доход фирмы разделяют на два вида:

- бухгалтерская прибыль - это разница между полным доходом и бухгалтерскими издержками фирмы

- экономическая прибыль - это разница между полным доходом и экономическими издержками фирмы

Существует всего три уровня экономической прибыли:

- положительная прибыль - это когда весь доход фирмы превышает ее экономические затраты

- нулевая прибыль - это когда весь доход этой фирмы равняется ее экономическим затратам

- отрицательная прибыль- это когда весь доход фирмы меньше чем ее экономические затраты

То есть с уверенностью можно сказать, что целью любой фирмы является получение положительной прибыли во всех возможных максимальных значениях.

Список использованных источников

1. Головачев А.С. Экономическая теория (2006).
- 2 . Камаев В.Д., Экономическая теория. учеб. пос., М.: Владос, 2002 г. – С. 40–42.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

И. Сёмич

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днипро

ГЛОБАЛЬНЫЙ РЕЙТИНГ ИННОВАЦИОННОСТИ BLOOMBERG INNOVATION INDEX: ПОЗИЦИЯ УКРАИНЫ, АНАЛИЗ ПРИЧИН ЕЕ ПАДЕНИЯ

В современных условиях глобализации, для экономики страны, достаточно важным фактором является ее инновационность. Именно поэтому, существует рейтинг для определения инновационности экономик – Bloomberg Innovation Index. Данный рейтинг оценивает 60 стран и анализирует экономическую ситуацию в плане инноваций согласно критериям семи следующих направлений:

1. Расходы на исследования и разработку в процентах от ВВП.

При этом к сведению принимаются не все научные разработки, а лишь те, которые будут установлены как реальные технологии в дальнейшем.

2. Добавленная стоимость производства.

Этот критерий измеряет количество капиталовложений и усилий, которые предприятия концентрируют на улучшение технологий и повышение эффективности труда.

3. Производительность.

4. Концентрация высокотехнологичных публичных компаний.

Следует заметить, что данный критерий не берет во внимание размер государства, поэтому в какой-то степени его можно назвать несправедливым, особенно по отношению к небольшим странам. Он

учитывает высокотехнологичные компании в сфере программного обеспечения, интернет-услуг, биотехнологии и т.д.

5. Доля дипломированных специалистов.

Иными словами, это означает количество жителей страны, имеющих высшее образование. Но на самом же деле, не каждый владелец диплома об окончании высшего учебного заведения имеет отношение к инновационной деятельности той страны, в которой он проживает.

6. Наличие научного персонала.

Конкретно научным персоналом считаются все те ученые и инженеры страны, которые собственно и составляют ее интеллектуальный потенциал, ведь именно они способны генерировать инновации.

7. Патентная активность.

Объективность такого критерия далеко неоднозначна, ведь посмотрев с одной стороны, можно понять, что патенты – это средство для защиты идей и приобретения права собственности на них. Оценивая эту же ситуацию с другой точки зрения, приходит осознание того, что со строгим патентным законодательством нет ни малейшей возможности для использования запатентованных технологий, что могло бы привести к созданию новых решений. К слову, именно по этой причине Южная Корея возглавляет рейтинг Bloomberg Innovation Index, опережая на семь позиций истинного лидера инноваций – США.

В 2019 году Украина ухудшила свои позиции в рейтинге Bloomberg, оказавшись на 53-ем месте из 60-ти возможных, при этом, по сравнению с прошлым годом, потеряв семь позиций [1]. Предлагаем рассмотреть вероятные причины такого падения:

- отток людей и капитала, переместивший акценты на инновационный бизнес в другие страны;
- недостаток отраслей, которые могли бы стать «локомотивами инновационной экономики», во всяком случае, IT-сектор пока еще не в состоянии вытянуть всю страну;
- в Украине большая часть компаний, функционирующих в IT-секторе, имеют материнскую структуру за рубежом – следовательно, их филиалы на территории Украины не котируются на биржах;

В перспективе, наша страна всё таки могла бы занять более высокую позицию в рейтинге, ведь Украина еще находится в процессе построения пути в инновационную экономику, но тем не менее, другие более развитые страны также не теряют своего времени и все дальше продолжают делать прорывы в инновационном секторе.

Список использованных источников

1. <https://ain.ua/en/2019/01/23/ukraine-innovation-rating/>
Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук, доцент

М. Симонова

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днипро

ПОНЯТИЕ ЧИСТОЙ МОНОПОЛИИ И МОНОПСОНИИ В ЭКОНОМИКЕ. ФАКТОРЫ ПОЯВЛЕНИЯ И ПОСЛЕДСТВИЯ МОНОПСОНИИ

Чистая монополия - положение на рынке, которое сопровождается наличием только одного продавца и множества покупателей [1, с.65]. При условиях чистой монополии фирма не имеет прямых конкурентов. Товар, который производит фирма-монополист, должен быть уникальным, он не имеет товаров-субститутов, то есть не только не существует фирм, которые производят такой же продукт, но и нет фирм, которые создают аналоги данного продукта. В условиях чистой монополии фирма имеет особенную власть на рынке, которая позволяет ей изменять рыночные цены на товар, который она производит, изменяя при этом объемы продаж. Но фирма не в состоянии устанавливать любые цены, так как платежеспособность потребителей ограничена и действует закона спроса. Противоположность данной организации рынка - монопосония. Чистая монопосония в экономике встречается довольно редко, как и чистая монополия. Чистая монопосония являет собой ситуацию на рынке, когда имеется только один покупатель труда и неограниченное количество продавцов. Чистый монопосонист - это всего одна на рынке фирма, которая выступает покупателем товаров или услуг, что предлагаются на этом рынке, при условии, что вариантов появления альтернативного сбыта крайне мало либо вовсе нет [2, с.220]. Основной причиной появления этой власти могут быть географические барьеры. Гипотетически, она может существовать в достаточно маленьких городах, где, в большинстве случаев, единственная фирма предоставляет рабочие места всем трудоспособным жителям. Отличным примером монопосонии выступает правительство США так как оно является единственным покупателем материалов для обороны. В таком случае оно выступает чистым монопосонистом для данных товаров. Правительство США закупает весь их предложенный товар, в то время как продажа этих

товаров другим покупателям строго запрещена. Монополист может изменять цену закупаемого товара за счет изменения его количества, которое он приобретает. Последствия такой власти на рынке не являются положительными. Увеличить прибыль монополиста можно лишь за счет снижения масштабов занятости и уровня зарплаты. Из-за недостаточной оплаты труда некоторая часть рабочих уйдет в другие, альтернативные отрасли. В следствии чего увеличится непредъявленный спрос монополистической отрасли, что создаст возможность роста безработицы. Опираясь на данный материал можно сделать вывод: термин монополия означает «один продавец», а монополия – это «один покупатель». Но несмотря на абсолютную разность этих явлений, причиной безработицы, а также того, что производство будет находиться порядком ниже конкурентного уровня, в следствии чего потребительский излишек и излишек производителя будут нести убытки, может стать как власть монополии, так и власть монополии.

Список использованных источников

1. Васильев Е. Совершенная Конкуренция и Монополия: Теоретические Пределы. / Е. Васильев – М.: Синергия ПРЕСС, – 231 с.
2. Булатов А. Экономика. / А. Булатов – М.: Юристъ, – 345 с.

*Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук,
доцент*

M. Śliwa, D. Gawel, K. Puchalska
Uniwersytet Rzeszowski

MIĘDZYNARODOWA POLITYKA INWESTYCYJNA - ZNACZENIE I TENDENCJE ZMIAN W ASPEKCIE MIĘDZYNARODOWYCH PRZEPLYWÓW KAPITAŁU

Wstęp

Złożoność i dynamika współczesnych procesów gospodarczych powodują, że nie jest łatwo przewidzieć rozwój, czy zastosować pewne narzędzia, środki, za pomocą których organizacje międzynarodowe, instytucje reprezentujące poszczególne kraje powinny realizowane cele międzynarodowej polityki ekonomicznej. Wspólne wypracowanie celów międzynarodowej polityki ekonomicznej nie jest zadaniem prostym, gdyż wymaga koordynacji zagranicznej polityki ekonomicznej wielu krajów, w tym zarówno tych wysoko rozwiniętych; mających dużo większą siłę oddziaływania, jak i słabo rozwiniętych. Jakie są zatem tendencje w zakresie zmian współczesnej polityki ekonomicznej, a zwłaszcza

inwestycyjnej w kontekście przepływów kapitałów zagranicznych? Na to pytanie autorzy niniejszego opracowania starali się znaleźć odpowiedź.

Należy na wstępie zaznaczyć, że otwieranie się gospodarek krajowych na proces umiędzynarodowienia przyczynia się do korzyści, czyli przyspieszenia i poszerzenia współpracy między gospodarkami, ale także do komplikowania ich warunków gospodarowania. Międzynarodowy przepływ czynników produkcji, zwłaszcza kapitału jest jednym z istotnych elementów dotyczących zarówno gospodarki światowej jak i sytuacji gospodarczej pojedynczych państw narodowych. Możliwość swobodnego inwestowania środków pozwala maksymalizować zyski przy minimalizacji ryzyka.

W większości krajów inwestor nie jest ograniczany ani granicami terytorialnymi ani prawnymi. Jednak konsekwencje pełnej swobody w przepływach kapitału niosą za sobą skutki nie tylko pozytywne. Czy powszechna polityka inwestycyjna jest skuteczna, czy może bardziej pogrążyć kraje w zadłużeniu, zacofaniu i powiązaniu gospodarczym?

Problematyka poruszana w niniejszym artykule omawia uwarunkowania międzynarodowej polityki ekonomicznej i inwestycyjnej w kontekście jej zmian obserwowanych w ostatnich latach, a związanych z międzynarodowymi przepływami kapitału. Opracowanie ma charakter teoretyczno-empiryczny, a jego celem jest wskazanie głównych tendencji panujących na rynku międzynarodowym, w tym zakresie. Autorzy opracowania mają świadomość, że podjęty temat nie został przez nich w niniejszym opracowaniu opisany w sposób wyczerpujący i wymaga dalszych prac badawczych.

Wykorzystane dane pochodzą z publikacji badań prowadzonych przez Konferencję Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD¹²¹).

Polityka inwestycyjna – zarys problematyki

Międzynarodowa polityka ekonomiczna to zbliżone w zakresie dwóch lub większej liczby krajów cele, środki i narzędzia tej polityki. Polega zatem, na koordynacji jej wszystkich lub wybranych sfer poprzez poszczególne kraje, tak aby osiągnąć własne, ale nie popaść w konflikt z innymi¹²². Pojęcie międzynarodowej polityki inwestycyjnej oznacza kształtowanie przez państwo min. przepływów dotyczących bezpośrednich

¹²¹ UNCTAD zestawia, zatwierdza i przetwarza szeroki zakres danych zebranych ze źródeł krajowych i międzynarodowych będąc centralnym punktem Organizacji Narodów Zjednoczonych w zakresie zintegrowanego traktowania handlu i rozwoju oraz powiązanych ze sobą kwestii w dziedzinie finansów, technologii, inwestycji i zrównoważonego rozwoju.

¹²² Por. R.N. Cooper *Macroeconomic Policy Adjustment in Interdependent Economies*, Quarterly Journal of Economics 1969, vol. 83, s. 1-24.

inwestycji kapitałowych i polityki odnoszącej się do inwestycji portfelowych. Polityka inwestycyjna spełnia funkcje instrumentalne w realizacji zadań w ramach ogólnej polityki rozwoju ekonomicznego. Bezpośrednim celem polityki inwestycyjnej jest oddziaływanie na procesy odtwarzania i powiększania kapitału trwałego. W krajach, w których kapitał ten jest czynnikiem relatywnie rzadkim (a więc w zasadzie we wszystkich krajach słabo rozwiniętych), wzrost i efektywna alokacja kapitału są najważniejszym zagadnieniem polityki ekonomicznej. Inwestycje są podstawowym czynnikiem wzrostu i przekształceń strukturalnych gospodarki, polegają na transformowaniu środków pieniężnych w składniki majątku (kapitału) trwałego. W gospodarce rynkowej polityka inwestycyjna państwa wywiera znaczny wpływ na przedsięwzięcia inwestycyjne podejmowane przez prywatnych przedsiębiorców-to oni decydują o kierunkach inwestowania. Zazwyczaj w polityce inwestycyjnej możemy wyróżnić następujące kierunki działań: oddziaływanie w celu regulowania ogólnych rozmiarów inwestycji w gospodarce, przeciwdziałanie recesji, pobudzanie wzrostu, utrwalanie tendencji do ożywienia i rozkwitu, kształtowanie struktury inwestycji w różnych jej układach, czy oddziaływanie w celu podnoszenia efektywności procesu inwestycyjnego.¹²³

Polityka inwestycyjna według B. Winiarskiego pełni jedną z zasadniczych ról w kontekście rozwoju gospodarczego danego państwa zajmując się normowaniem całościowych rozmiarów inwestycyjnych, jak również formowaniem rodzajów konfiguracji inwestycyjnych oraz wzrostem potencjału procesu inwestycyjnego.¹²⁴ Polityka inwestycyjna ma bezpośredni wpływ na rozwój obszaru społeczno-gospodarczego rozumiana jako jeden z zasadniczych instrumentów polityki przestrzennej.¹²⁵

W odniesieniu do pojęcia polityki inwestycyjnej jej instrumenty sprowadzają się do instrumentów ekonomicznych służących analizie uczestnictwa i ocenie mechanizmów inwestycyjnych oraz instrumentów kierowania systemu inwestycyjnego bezpośrednio lub pośrednio wpływających na sferę inwestycyjną.¹²⁶

¹²³ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/slownik/63-p/658-polityka-inwestycyjna> (dostęp 21.03.2019)

¹²⁴ R. Broszkiewicz, B. Winiarski, *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, rozdz. 19, str. 349

¹²⁵ Gorzelak G., Jałowiecki B. (2000), Konkurencyjność regionów. „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 1(1), s. 7.

¹²⁶ R. Broszkiewicz, B. Winiarski, *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, rozdz. 19, str. 353

Korelacja pomiędzy formą gospodarki a prowadzoną polityką inwestycyjną wpływa bezpośrednio na decyzje dotyczące inwestowania ogółu przedsiębiorców, takie jak wybór tendencji inwestycyjnych.¹²⁷ Zmieniając skalę i zakres inwestowania wymagany jest kompleksowy proces przygotowania formalizacji inwestycji publicznych poprzez tworzenie odpowiednich programów rządowych. Proces ten jest procesem długoletnim.¹²⁸

Polityka inwestycyjna jest zatem jednym z narzędzi przyczyniających się do odpowiedzi na jedno z zasadniczych problemów gospodarki tj. kierunek i ustalenie warunków służących wzrostowi gospodarczemu.

Tendencje zmian międzynarodowej polityki inwestycyjnej w kontekście międzynarodowych przepływów kapitału

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do danego kraju zdeterminowany jest wieloma aspektami. W teorii międzynarodowych stosunków gospodarczych dokonano zasadniczej klasyfikacji tych zmiennych na motywy: rynkowe, kosztowe, zaopatrzeniowe i polityczno-prawne. Wiele teorii kompleksowo wyjaśniających specyfikę i determinanty transferu kapitału w formie BIZ. W myśl wzorcowej definicji – ustalonej przez OECD (1996) – pod pojęciem BIZ rozumie się inwestycje podejmowane przez jednostkę-rezydenta jednej gospodarki (zwaną „bezpośrednim inwestorem”) „celem uzyskania trwałego wpływu (lasting interest) na jednostkę rezydującą w innej gospodarce” (określaną mianem „przedsiębiorstwo bezpośredniego inwestowania”).¹²⁹

Międzynarodowy przepływ zwłaszcza bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest jedynie możliwy dzięki postępującemu procesowi liberalizacji polityki ekonomicznej, inwestycyjnej poszczególnych państw. Wiele z krajów rozwijających się, w tym szczególnie kraje Azji i niektóre kraje Ameryki Łacińskiej, z powodzeniem rozwijały się poprzez otwarcie ich gospodarek na zagranicę. Jakkolwiek otwarcie gospodarki nie było jedynym czynnikiem szybkiego wzrostu, to przyczyniło się do stworzenia klimatu korzystnego dla transferu działalności przez KTN i absorpcji przez lokalne przedsiębiorstwa nowoczesnych technik zarządzania, produkcji

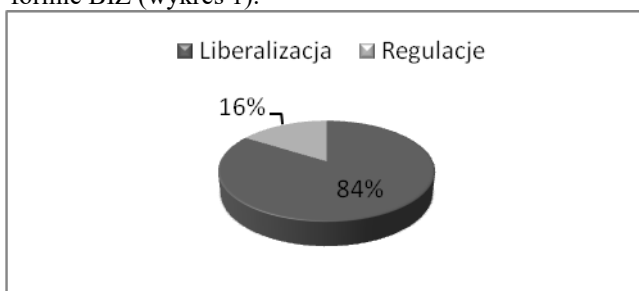
¹²⁷ Por. Investitionslexikon, Munchen 1991, s. 186 i nast.

¹²⁸ Przykładem takiego procesu jest plan rozwoju gospodarczego zwany „Planem Czteroletnim” przeprowadzony w Polsce w okresie międzywojennym przez Eugeniusza Kwiatkowskiego.

¹²⁹ za Puchalska K., Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w kontekście innowacyjności i modernizacji regionu. red. M.G. Woźniak, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Zeszyt 16/ s. 349.

i marketingu, które według T. Ozawy są sine qua non modernizacji gospodarki¹³⁰.

Wg autorów raportu UNCTAD, większość państw świata nadal kontynuowało wysiłki polityczne mające na celu przyciągnięcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, tworząc sprzyjający klimat dla inwestorów zagranicznych. Odpowiadając na globalne trendy, zmienny gospodarki światowej i zasadnicze struktury rekonfiguracyjne, rządy na całym świecie ożywiły w ostatnich latach swoje działania wobec polityki inwestycyjnej. Zauważalny jest coraz częstszy trend co do przekonania o niewystępowaniu samostnej transformacji i koniecznych działaniach w obrębie aktywnej polityki ułatwiającej wejście do nowych sektorów i przedsięwzięć o wyższym stopniu produktywności, wspierających zrównoważony rozwój i integrację. We współczesnej polityce inwestycyjnej dominujące działania w sferze znoszenia nadmiernych regulacji, które mogłyby wpłynąć na ograniczenie swobody przepływów inwestycji zwłaszcza formie BIZ (wykres 1).

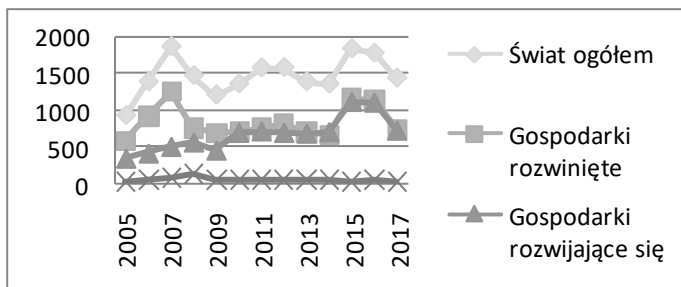
Wykres 1. Polityka inwestycyjna wobec międzynarodowych BIZ (wg % wskazań)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie UNCTAD, baza danych FDI/MNE¹³¹

Jednak pomimo postępującej liberalizacji w zakresie polityki ekonomicznej, statystyki FDI/MNE pokazują spadek globalnych przepływów BIZ w 2017 r. (1,43 biliona USD) o 23% w stosunku do roku 2016, kiedy wynosiły 1,87 biliona USD. Przepływy BIZ gwałtownie spadły w grupie gospodarek rozwiniętych i gospodarek w okresie przejściowym, podczas, gdy w gospodarkach rozwijających się pozostały stabilne. Gospodarki państw rozwijających się zwiększyły swój udział w globalnych napływach BIZ w 2017 r., pochłaniając ich 47% (wykres 2).

¹³⁰ Ozawa T., 1992, Foreign direct investment and economic development, Transnational Corporation, No. 1, s. 27–54.

¹³¹ www.unctad.org/fdistatistics (dostęp: 14.03.2019)

Wykres 2. Napływ BIZ w ujęciu globalnym i według grup gospodarek w latach 2005–2017 (w miliardach USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie UNCTAD, baza danych FDI/MNE

Zakończenie

Liberalizacja w zakresie inwestycji międzynarodowych w 2017 roku była jednym z najczęściej wybieranych działań prowadzenia polityki inwestycyjnej. Pomimo to, w niektórych krajach w ostatnim czasie zauważalny jest znaczny wzrost udziału metod regulacyjnej i restrykcyjnej w zakresie polityki ekonomicznej a zwłaszcza inwestycyjnej. Po części wynika to z niepewności związanej z utrzymaniem bezpieczeństwa narodowego zwłaszcza ekonomicznego, a po części jest powodem zmiana kierunku polityki inwestycyjnej w stronę systemu wsparcia inwestycyjnego dla inwestorów lokalnych oraz formalizacji metod kontroli i monitorowania dokonywanych inwestycji.

Bibliografia

- Broszkiewicz R., Winiarski B., *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, rozdz. 19
- Cooper R.N. Macroeconomic Policy Adjustment in Interdependent Economies, *Quarterly Journal of Economics* 1969, vol. 83
- Gorzela G., Jałowiecki B. (2000), Konkurencyjność regionów. „*Studia Regionalne i Lokalne*”, nr 1(1)
<http://stosunki-miedzynarodowe.pl/slownik/63-p/658-polityka-inwestycyjna>
- Investitionslexikon, Munchen 1991,
- Ozawa T., 1992, Foreign direct investment and economic development, *Transnational Corporation*, No. 1,
- Puchalska K., Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w kontekście innowacyjności i modernizacji regionu. red. M.G. Woźniak, *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Zeszyt 16/*
www.unctad.org/fdistatistics

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ КВАДРАТНОЇ ЗАГОТОВКИ

Глобалізація та відкриті ринки дозволяють Україні розвивати торгівлі відносини з будь-якою країною світу. На початок 2018 року Україна торгувала із 212 країнами. За останній час найбільшим її партнером став Євросоюз, туди Україна експортує 44% товарів та послуг [1]. Тим не менш, основною статтею експорту України за даними державної статистики є чорні метали та вироби з них, майже 24% від загального об'єму експорту. Металургія залишається основною та найбільшою промисловою галуззю країни вже довгий проміжок часу. Хоча цей напрямок не є найбільш модернізованим чи інноваційно-розвиненим у нашій країні, він складає основу зовнішньоекономічних торгових стосунків України. У 2018 році вартість експортованих чорних металів та виробів з них склала \$11 млрд., що на 13% більше у порівнянні з даними за 2017 рік [2].

У процесі виготовлення готового металевого виробу із сировини існує багато стадій, майже на кожній з яких створюється напівфабрикат. Одним із них є заготовка сталева квадратна, вона випускається у різних розмірах та варіаціях, з якої шляхом подальшого перекату виготовляється сортовий та дрібний фасонний прокат. Готова продукція застосовується у машинобудівній, автомобільній, будівній, нафтогазовій та металургійній галузях. За даними на 2018 рік Україна посідає друге місце серед країн-експортерів квадратної заготовки та постачає 17% (4,6 млн. тонн) від світового експорту, це на 18% більше ніж у 2017 році. Варто наголосити, що у загальному експорті чорних металів та виробів з них саме частка виробів росте більшими темпами, а ніж об'єм експорту металів, на 19% та 13% відповідно у порівнянні з даними 2017 року [3].

Досліджуючи світові потоки експорту-імпорту квадратної заготовки за період 2010-2018 рр., виявилось, що на регіональному рівні СНД посідає перше місце за весь досліджуваний період часу, а Україна в ньому у різні періоди займає першу або другу позицію. На рис.1 зображено динаміку об'ємів постачання квадратної заготовки в млн. тонн за 2010-2018 рр. з України, її частка у регіональному та світовому експорті:

СНД, як найбільший регіон-експортер квадратної заготовки, у 2018 році здійснив 48% (13 млн. тонн) поставок від світового об'єму. За

2018 рік об'єми експорту з даного регіону збільшилися на 12%, майже досягнувши свого значення 2016 року (13,1 млн. тонн), після різкого, рекордного за останні 10 років, зниження у 2017 році. Незважаючи на впровадження санкцій та протекційних мит деякими країнами, знаходяться інші ринки збуту металевої продукції. Основними імпортерами квадратної заготовки з України за даними на 2018 рік стали Туреччина, Єгипет, Алжир та Італія [3].

Список використаних джерел

1. Експорт та імпорт 2018 – чим заробляємо і на що витрачаємо? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://financer.com/ua/eksport-import-2018/>

2. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2018 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1218_u.htm

3. International trade in goods statistics by product/Exports 2001-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.trademap.org/TradeStatistics/TradeMap/Yearly/ByProduct/Export/En>

*Науковий керівник: І.С. Шкура, кандидат економічних наук,
доцент*

Л. Слюсар

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

На сьогодні малий бізнес є найбільш поширеною, динамічною формою ділового життя зі своїми особливостями розвитку та специфічними перевагами. З досвіду розвинених країн ми можемо сказати, що саме мале підприємництво є провідною складовою економіки.

За даними Державної служби статистики показник кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні за період 2015-2017, характеризується спадною тенденцією з 77 одиниць на 10 тис. осіб наявного населення у 2015 році до 68 одиниць наявного населення у 2016, але у 2017 році показник кількості суб'єктів малого підприємництва, порівняно з 2016 роком, збільшився до 76 одиниць на 10 тис. осіб наявного населення [1].

Ситуація зі зменшенням кількості малого та середнього бізнесу в Україні обумовлена наступними факторами: висока та недоброчесна конкуренція, висока кредитна ставка, складність адміністративного оформлення, нестабільна політична ситуація, високі податки,

несприятливий регуляторний клімат, високий рівень корупції. Зважаючи на всі ці перепони не кожна людина готова ризикнути та заснувати щось своє - надто високі ставки.

Глобалізація та відкриті ринки дозволяють споживачам мати доступ до широкого асортименту товарів та послуг та їх альтернативам, через що вони стають все більш вимогливими, і компаніям доводиться існувати в умовах жорсткої конкуренції. Малим підприємствам важко конкурувати із світовими «гігантами» – всесвітньовідомими брендами, крім цього українським ринкам властива олігополістична форма конкуренції, де компанії всіма способами, часто недобросовісними, не дають шансу новим підприємцям на існування.

Складна політична та економічна ситуація в країні ще більш ускладнюють створення, розвиток та підтримку малого бізнесу. Так як підприємництво є одним із найважливіших факторів формування і розвитку ринкової економіки, держава сприяє його розвитку згідно Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва» [2]. Для цього удосконалюються системи державної реєстрації суб'єктів господарювання та дозвільної системи, фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка, залучаються суб'єкти малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснюються поставки продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб, випускаються облігацій та інше. Україна відкрито співпрацює з міжнародними фондами та організаціями, які впроваджують гранти на втілення ідей у певних областях. Така підтримка існує не тільки на загальнодержавному, а й на регіональному рівнях. У містах створюються бізнес-школи, виділяються кошти чи впроваджуються довгострокові кредити з низькою ставкою, створюються цілі платформи та проводяться бізнес-форуми.

Список використаних джерел

1. Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze.htm

2. Державна підтримка малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/Economics/44241.doc.htm

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

ТЕОРІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ

Заробітна плата є одним з найбільш важливих питань в повсякденному житті. Дана тема цікавить всіх, бо це економічне життя кожної країни і людини. Позитивний вплив на економіку в цілому може надати гідний рівень заробітної плати, при цьому забезпечуючи високий попит на товари і послуги.

Нам всім відомо, що рівні заробітної плати не формуються випадковим чином, а визначаються сформованими рівнями цін на товари і послуги. Тільки в тому випадку, якщо підвищується продуктивність праці, заробітна плата може зростати при незмінних цінах на товари і послуги. Бо величина заробітної плати, як правило, не може рости швидше, ніж продуктивність праці.

Існує відмінності в оплаті праці:

1) Складність праці. Чим складніше робота, тим довше потрібно навчатися, щоб опанувати її. Тому високою зарплатою ми компенсуємо те, щоб люди на це погоджувалися, тим самим підштовхуючи їх розвивати свої трудові здібності і рухатися далі в їх професійному напрямку.

2) Тягар праці. Багато робітників отримують більше, ніж ті ж інженери. Тому що зарплата повинна компенсувати їм і зусилля по навчанню спеціальності, і підвищену складність роботи в деяких типах виробництв. Саме тому зазвичай досить високі заробітки робітників виробництв.

3) Обмеженість талантів. На ринку праці існує «унікальний товар» - природна рідкість таланту. До нього відносяться видатні спортсмени, кінозірки, музиканти і співаки. І звичайно ж їх талант у всьому світі оцінюється високими заробітками.

4) Ступінь ризику. Як правило, чим вище ризик потрібною суспільству роботи, тим більш високу зарплату запросять люди, згодні нею зайнятися.

Розібравшись з тим які є відмінності в оплаті праці, ми розглянемо 3 теорії заробітної плати:

• ТЕОРІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ К.МАРКСА

Заробітна плата є перетвореною формою вартості та ціни робочої сили. "Перетвореною формою" вона є тому, що виступає на поверхні явищ платою за працю, адже нібито оплачується увесь робочий день, а не його частина, протягом якої створюється вартість специфічного

товару - робочої сили. Згідно з цим підходом заробітна плата еквівалентна ціні засобів життєзабезпечення робітника і членів його сім'ї. [1]

• ТЕОРІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ Ф.У. ТЕЙЛОРА (тейлоризму)

Тейлор розробив спеціальну систему відрядної заробітної плати, відповідно до якої робітники, які виконали і перевиконали норму, оплачувалися за підвищеними проти звичайних тарифних ставок і розцінок. Він вважав, що працівник не повинен думати, як йому робити, не повинен вільно використовувати методи роботи та інструменти. Все це повинно чітко визначатись адміністрацією. Сутність тейлоризму як теорії наукового управління полягає у жорсткій регламентації трудових процесів, у компетентному керівництві та дієвій системі матеріального стимулювання.[2]

• СОЦІАЛЬНА ТЕОРІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Туган-Барановський заперечував, що вартість робочої сили лежить в основі заробітної плати. «Будучи формально ціною, - писав він, - робоча плата виявляється несвідомою до законів ціни». Рівень заробітної плати залежить від розподілу суспільного продукту між різними класами.[2]

В ході роботи були розглянуті розходження в оплаті праці та найбільш відомі теорії заробітної плати. Підсумовуючи вище сказане, ми можемо зробити висновок, що по заробітній платі ми можемо визначити ефективність виробництва і рівень життя населення, чим і підтверджується актуальність і важливість дослідження даної теми. Я вважаю, що загальний рівень заробітної плати в країні залежить в більшості від ступеня розвитку продуктивних сил суспільства таких як технології, продуктивності, організації праці і т. п.

Вивчивши особливості заробітної плати, ми можемо зробити висновок, що роботодавці збільшують заробітну плату, з метою мотивації праці працівника і його заохочення, а також за удосконалення своїх професійних навичок.

Список використаних джерел

1. Виникнення і розвиток марксистської економічної теорії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://school.hometask.com/rozkrijte-sutnist-marksistskoj-teorii-zarobitnoj-plati/>

2. Теории заработной платы XX века [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/economy/00678369_0.html

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

STOSUNEK PRACODAWCY DO ZATRUDNIANIA ABSOLWENTÓW SZKÓŁ WYŻSZYCH

Wstęp

Proces wchodzenia na rynek pracy absolwentów szkół wyższych jako jeden z obszarów funkcjonowania tego rynku budzi szerokie zainteresowanie. Warunki jakie panują w dzisiejszej gospodarce oparte są głównie na wiedzy, dlatego w szczególności poszukiwani są tacy pracownicy, którzy posiadają odpowiednie wykształcenie oraz posługują się obcym językiem. Z badań wynika, że proces ten napotyka liczne bariery i jego przebieg nie jest zadowalający zarówno dla absolwentów, jak i dla pracodawców¹³².

Zjawisko inflacji zatrudnienia, a także brak umiejętności praktycznych oraz doświadczenia absolwentów stanowią główne czynniki, które zarazem odgrywają istotną rolę w momencie podejmowaniu decyzji przez pracodawcę o zatrudnieniu. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie skali jaką posługują się pracodawcy, którzy są skłonni do zatrudnienia absolwentów szkół wyższych, jak i cech osobowości, które powinien posiadać ich przyszły pracownik. W artykule dokonano analizy wybranych wyników badań przeprowadzonych przez Koło Naukowe „Interkreator”¹³³. Badania dotyczyły oceny przygotowania zawodowego absolwentów przez szkoły wyższe do potrzeb polskiego rynku pracy m.in. podanie cech osobowości przydatnych w danej pracy.

Ocena przygotowania zawodowego absolwentów przez szkoły wyższe do potrzeb polskiego rynku pracy

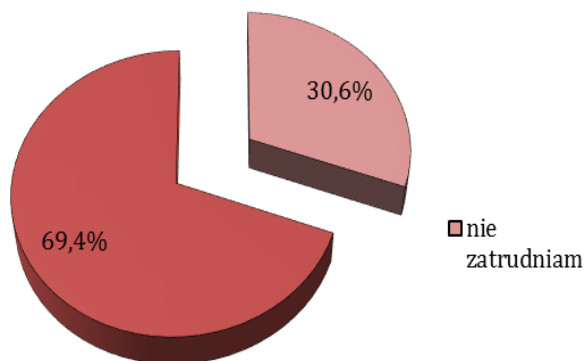
Obserwując sytuację jaka panuje na rynku można zauważyć, że młodym ludziom, absolwentom coraz trudniej jest wejść na rynek i niekiedy stosunkowo długo muszą szukać swojej pierwszej pracy. Mimo, że młode pokolenie wchodzące na rynek jest liczebnie mniejsze to widać, iż ich sytuacja nie należy do najlepszych. Aby odpowiedzieć na pytanie: dlaczego tak się dzieje? zaczęto przeprowadzać liczne dyskusje, z których wynika, że absolwenci szkół wyższych są słabo przygotowani zawodowo, a tym

¹³² Pierwsze kroki na rynku pracy. Międzynarodowe badanie studentów i absolwentów. Raport Deloitte i Katedry Rozwoju Kapitału Ludzkiego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011.

¹³³ Koło Naukowe Ekonomistów „Interkreator” działa na Wydziale Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jego opiekunem jest prof. UR dr hab. Anna Barwińska-Małajowicz. Obie Współautorki są członkami Koła.

samym są niedostosowani do oczekiwań pracodawcy. Jak wynika wielu źródeł absolwent szkoły wyższej powinien dysponować wieloma umiejętnościami i cechami, które w przyszłej pracy będzie wykorzystywał. Ponadto pracodawcy mają różne oczekiwania wobec absolwentów różnych kierunków. Oczekiwania pracodawców różnią się w zależności od kierunków ekonomicznych a kierunków społecznych. W przypadku osób kończących studia społeczne najważniejszym czynnikiem jest komunikatywność, zaś ekonomiczne odporność na stres jak i myślenie analityczne. Wymagania pracodawców w dużej mierze zależą od rodzaju pracy jaką oferują, a także w zależności od jej specyfiki.

W badaniu naukowym „Rynek pracy młodych specjalistów z wykształceniem wyższym” przeprowadzonym przez Koło Naukowe Ekonomistów „INTERKREATOR”¹³⁴ wzięło udział 72 pracodawców/przedsiębiorców, którzy posiadają swoje siedziby na terenie województwa podkarpackiego. W artykule podjęto próbę weryfikacji, stopnia zatrudnienia absolwentów szkół wyższych przez pracodawców.

Wykres 1. Skłonność pracodawców do zatrudniania absolwentów szkół wyższych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Rynek pracy młodych specjalistów z wykształceniem wyższym”, Rzeszów, 2019.

Analiza przeprowadzonych badań zamieszczonych na wykresie 1 wykazuje, że tylko 30,6% badanych odpowiedziało, że nie wyrażają

¹³⁴ Autor i kierownik projektu: prof. UR dr hab. Anna Barwińska-Matajowicz, Wydział Ekonomii, Uniwersytet Rzeszowski.

skłonności do zatrudniania absolwentów szkół wyższych tuż po zakończeniu edukacji, ponieważ wykształcenie dla pracodawcy ma drugorzędne znaczenie. Jedną z podawanych przyczyn był brak praktycznego doświadczenia i umiejętności prawie, że w każdej dziedzinie. Kolejnym czynnikiem wpływającym na zatrudnienie są kwalifikacje czy odpowiednie predyspozycje, których student nie był w stanie nabyć podczas studiów.

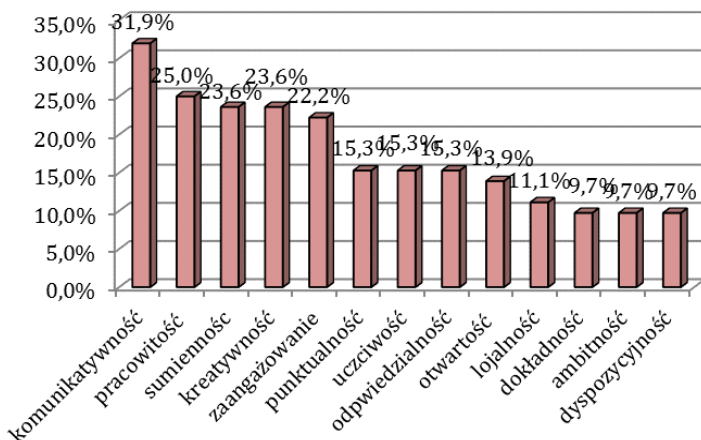
Pracodawcy uważają, że osoby tuż po studiach nie są przystosowani do pełnienia odpowiedzialnego stanowiska jakim np. jest kierownictwo. Z wyżej przedstawionej analizy można wywnioskować, iż pracodawcy w znacznym stopniu skłonni są zatrudnić absolwentów zaraz po ukończeniu studiów. Wynika to z tego, że pracodawcy mogą zyskać dobrego pracownika sądząc, iż studenci szybko się uczą, dając im szansę wykazania się. Zostają oni często zatrudniani, gdyż wykazują chęci pracy i zdobywania doświadczenia ale i wnoszą do firmy dużo nowych innowacyjnych pomysłów, a ponadto takie osoby łatwo można ukierunkować pod kulturę firmy. Niektórzy pracodawcy zatrudniają absolwentów tuż po studiach, ponieważ uważają, iż dzięki temu że nie mają jeszcze doświadczenia to nie posiadają złych nawyków z poprzedniej pracy.

Gotowość do zatrudnienia konkretnej osoby wynika głównie z wymagań jakie związane są ze stanowiskiem pracy. Głównymi elementami oczekiwanymi przez pracodawcę były: wiedza, umiejętności czy wcześniej wspomniane doświadczenie, które związane były ze stażem pracy jakiego absolwent podczas studiów nie jest w stanie nabyć.

W artykule podjęto również próbę ukazania najważniejszych cech osobowości na jakie zwracają uwagę pracodawcy podczas zatrudniania absolwentów szkół wyższych.

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż to komunikatywność jest jedną z głównych cech jakie powinien posiadać absolwent, który wchodzi na rynek pracy. Komunikatywność jest umiejętnością słuchania, a także formułowania swojej wypowiedzi w taki sposób, aby zachęcić odbiorców do wsłuchiwania się w naszą wypowiedź, dlatego jest ona tak ważna w życiu zawodowym na którą pracodawcy w szczególności sposób zwracają uwagę.

Wyżej ukazana analiza wyników badań wykazuje, że kolejnymi znaczącymi cechami momencie poszukiwania pracy są: pracowitość (25%); sumienność (23,6%); kreatywność (23,6%) oraz zaangażowanie (22,2%).

Wykres 2. Cechy jakie powinni posiadać absolwenci szkół wyższych starając się o pracę

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Rynek pracy młodych specjalistów z wykształceniem wyższym”, Rzeszów, 2019.

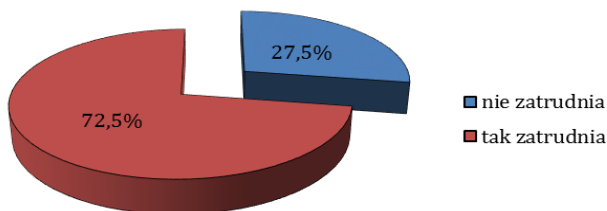
Pracowity człowiek jest ceniony na rynku pracy, cecha ta wydaje się być zbyt bardzo oczywista ponieważ skoro staramy się o pracę to samo to już świadczy o naszej pracowitości. A bardzo często ta cecha może zostać potwierdzona poprzez np. doświadczenie zawodowe, którego absolwent od razu po studiach nie posiada. Mówiąc o sumienności pracodawca głównie ma na myśli należyte zaangażowanie się w obowiązki jakie zostały mu powierzone. Pracownik kreatywny to taki, który w momencie kiedy w firmie pojawiają się kłopoty on potrafi improwizować i szukać nowych rozwiązań, aby w sposób jak najszybszy wyjść z trudnej sytuacji. Zaangażowanie w pracę można utożsamić z motywacją, jeśli pracownik będzie coraz bardziej zaangażowany to wówczas produktywność firmy zwiększy się, co z kolei przyniesie zyski firmie. Również punktualność pracowników jako cecha była bardzo często wymieniana. Będąc punktualnym dajemy do zrozumienia, że zależy nam na danej pracy jak i świadczy to tym, że podchodzimy do obowiązków poważnie i odpowiedzialnie, oraz że mamy szacunek do osoby, z którą się umówiliśmy, choćby na rozmowę kwalifikacyjną. Spóźniony pracownik wpływa na współpracowników ale i klientów. Zwykłe spóźnienie pracownika może zakłócić harmonogram całej produkcji. Dla pracodawców

ważne jest aby mogli zaufać swoim podwładnym, ułatwia to pracę, jak i sprawia, że jest ona przyjemniejsza.

Dlatego też czasami spotykamy się z sytuacją, w której pracodawca jest bardziej skłonny do zatrudnienia osoby mu poleconej przez jakąś zaufaną, znaną osobę. Pod cechą lojalności kryją się nie tylko lata spędzone u jednego pracodawcy, ale także i umiejętność zachowania tajemnicy firmy, budowanie atmosfery czy uczciwe wywiązywanie się z powierzonych zadań. Odpowiedzialność jest równie ważna jak i punktualność czy uczciwość bowiem pracodawcy często spotykają się z problemem, że pracownik boi się sam podjąć choćby najmniejszą decyzję, z każdym pytaniem udaje się do menedżera, a w momencie gdy coś przestaje działać zrzuca winę na kolegów. Jest to właśnie przejaw braku poczucia odpowiedzialności za powierzone im zadania.

Dyspozycyjność była mniej ważnym czynnikiem ale zdarzało się że pracodawcy wymieniali ją, prawdopodobnie, większość z nich nie chce zatrudniać za dużo osób na 0,5 lub 0,75 etatu. Wolą mieć pracowników o stabilnych godzinach pracy. Kolejnymi mniej wymaganymi cechami są: ambitność, dokładność. Ale mimo wszystko są to również ważne cechy z którymi pracownicy powinni się utożsamiać. Pracownik, który nie jest dokładny może przyczynić się do tego, że na drodze zadań jakie zostały mu powierzone mogą pojawiać się niewiadome błędy, które mogłyby prowadzić do poważnych konsekwencji - finansowych czy też prawnych.

Wszystkie z wymienionych cech w pewnym stopniu są ze sobą powiązane, często jedna wynika z drugiej np. odpowiedzialność i dokładność. Gdyby pracownik nie był dokładny w swoich poczynaniach to nie można by go było identyfikować z odpowiedzialnością.

Wykres 3. Skłonność pracodawców do zatrudniania absolwentów szkół wyższych z zagranicy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Koła Naukowego „Interkreator” pt. „Rynek pracy młodych specjalistów z wykształceniem wyższym”, Rzeszów, 2019.

W przeprowadzonym badaniu poproszono pracodawców, aby odpowiedzieli czy przy zatrudnianiu zwracają uwagę na narodowość potencjalnego pracownika.

Na wykresie 3 zauważamy, że aż 72,5% badanych pracodawców odpowiedziało, że podczas rekrutacji nie jest brana pod uwagę narodowość przyszłego pracownika. Natomiast tylko 27,5% zadeklarowało, że momencie zatrudniania absolwentów szkół wyższych zwraca uwagę na narodowość osoby, która ubiega się o dane stanowisko. Jednym z podawanych powodów było to, że z reguły zatrudniają rodaków lub w pełni wystarczają im pracownicy z Polski. Bywa też że nie zatrudniają obcokrajowców z obawy na słabą znajomość języka polskiego i wynikające z tego nieporozumienia.

Lecz coraz więcej polskich firm zgłasza chęć zatrudnienia imigrantów. Jest to pozytywny czynnik, ponieważ sprzyja to losowi osób z zagranicy, które poszukują pracy. Obcokrajowcy są bardzo atrakcyjni dla przedsiębiorstw, które działają globalnie. Bardzo dobra znajomość języków daje im przewagę nad kandydatami z polski. Do innej grupy przedsiębiorców należą ci, u których zagraniczni pracownicy uzupełniają deficyt krajowy. Przeważnie jest to praca w przetwórstwie przemysłowym, na liniach produkcyjnych, czy przy obsłudze maszyn.

Podsumowanie

Absolwenci uczelni wyższych mają coraz to większe problemy ze znalezieniem pracy. Powodem jest brak doświadczenia oraz umiejętności, które odbiegają od tego czego tak naprawdę oczekuje od nas rynek. Również sondaż, który został przeprowadzony przez Polish Open University pokazuje, iż sami studenci zdają sobie z tego sprawę. Według ich analiz, aż 90% studentów przyznaje się, że nie są wystarczająco przygotowani do pracy zawodowej oraz że nie potrafią zastosować zdobytej wiedzy teoretycznej w praktyce. Z tego właśnie powodu ważne jest, aby studenci uczestniczyli w różnych programach stażowych, kursach, szkoleniach, a także brali udział w praktykach, które oferuje nam uczelnia. Ważne jest to, aby podnosić swoje kwalifikacje oraz wybierać takie kierunki studiów, które po ich ukończeniu otworzą nam drogę do znalezienia pracy w różnych sektorach rynku.

Student, który w sposób umiejętny potrafi dostosować się do potrzeb rynku pracy, może sprostać wymaganiom pracodawcy licząc na przyszłe zatrudnienie. Skuteczność wejścia na rynek pracy w głównej mierze zależy od determinacji oraz zaangażowania absolwenta, który poprzez pomnażanie swoich kwalifikacji będzie mógł łatwiej znaleźć zatrudnienie. Aby to osiągnąć studentowi na pewno pomogą wszelkie certyfikaty czy kursy. W momencie kiedy pojawiają się staże, oferowane przez firmy, studenci

powinni z nich korzystać, ponieważ jest to idealna okazja, by zapoznać się z działalnością od wewnątrz, zarazem dając szansę na zmierzenie się z oczekiwaniami oraz wyzwaniem jakie stawia firma swoim pracownikom. Analizując powyższe badanie wynika z niego, że pracodawcy niechętnie zatrudniają absolwentów tuż po studiach, jednak kiedy absolwenci nabiorą doświadczenia stają się kluczowymi osobami, których poszukuje się na rynku pracy, w szczególności na stanowiskach kierowniczych. Ważnym jest aby absolwenci unikali skupiania swojej uwagi tylko i wyłącznie na wiedzy, którą zdobyli podczas toku studiów, dbając przede wszystkim o rozwój osobisty poprzez stworzenie konkretnego planu działania oraz celów za którymi powinniśmy podążać w życiu. W momencie kiedy będziemy zmieniać swoje życie w konkretnym kierunku staniemy się coraz to lepszymi specjalistami w danej dziedzinie.

Z badań wynika, że pracodawcy szczególnie cenią sobie osoby, które są nie tylko otwarte na nowe doświadczenia ale także są komunikatywni, kreatywni, uczciwi, punktualni, dokładni, pracowici, sumienni, odpowiedzialni, ambitni czy też dyspozycyjni. Takie osoby powinny również umieć radzić sobie ze stresem, w sytuacjach często nie do przewidzenia.

W momencie kiedy student będzie spełniał wymagane przez pracodawcę umiejętności oraz doświadczenia może liczyć się z tym, że zostanie zatrudniony. Absolwenci, którzy początkowo mają problem ze znalezieniem pracy nie powinni się poddawać tylko poszerzać swoją wiedzę dodatkowe kursy czy szkolenia, które zapewne pomogą w znalezieniu pracy. Aby absolwent mógł skutecznie wejść na rynek pracy powinien w głównej mierze być pewny siebie oraz stawiać czoła wszelkim obawom i lękom jakie stoją w momencie kiedy zaczynamy podejmować pracę. Kolejną z propozycji, która może mieć wpływ na zatrudnienie absolwenta jest to, aby absolwenci skupiali się na szerokiej znajomości języków obcych, co da im przewagę na rynku. Przewagę można również zyskać poprzez aktywne uczestnictwo w kołach naukowych w trakcie studiów, które mogą nas zaopatrzyć w szeroki wachlarz możliwości rozwoju umiejętności. Poprzez ciągłe dokształcanie się i zdobywanie doświadczenia staniemy się bardziej wartościowi, a to z kolei może nam się przydać w kreowaniu dalszej kariery zawodowej.

Badanie, które zostało przeprowadzone ma bardzo istotne znaczenie, ponieważ ukazuje co pracodawcy cenią sobie najbardziej w momencie zatrudniania. Wyniki te pomogą absolwentom zrozumieć dlaczego właśnie tak się dzieje i jak powinni się przygotować do zmieniających się potrzeb rynku. Tego typu badania są kluczowe dla każdej uczelni, ponieważ dzięki

nim instytucje te mogą dostosować program nauczania do wymagań jakie stawiają pracodawcy.

Według badań przeprowadzonych przez Work Service 12% firm w Polsce planuje w ciągu najbliższych 12 miesięcy zatrudnić obcokrajowców. Jest to prawie dwa razy więcej niż deklarujących obecnie zatrudnienie imigrantów (7%). Natomiast najbardziej otwartym regionem na zatrudnianie imigrantów jest Polska północno-zachodnia (28%), południowo-zachodnia (18%) i centralna (15,6%). Zdecydowanie najmniej otwarte na zagranicznych pracowników są przedsiębiorstwa z regionu wschodniego – tylko 2,5%. Według tych badań wynika też, że większość z cudzoziemców ma zbliżone do Polaków oczekiwania finansowe.

Z badań wynika, że nawet jeśli pracodawcy stosunkowo często oceniają przychylnie zdobywaną wiedzę przez absolwentów podczas studiów, to i tak nie są wystarczająco zainteresowani ich zatrudnieniem co wynika z braku doświadczenia jakiego absolwenci często nie posiadają. Jednak pracodawcy zdają też sobie sprawę z tego, iż powinni brać na siebie obowiązek doszkalania młodych pracowników, co może mieć korzystny wpływ dla ich firmy w kolejnych latach. Dzięki temu będą dysponować dobrze wykształconym i przeszkolonym pracownikiem. Wynika to z tego, że pracodawcy starają się doceniać wykształcenia oraz wiedzę jaką absolwenci zdobyli przez całą swoją edukację.

Д. Стаднік
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

АНАЛІЗ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА 2018 р. І ПРОГНОЗИ РОЗВИТКУ НА 2019 р.

Національна економіка поступово виходить з гострої кризи 2014-2015 років, але це відновлення не вражає впевненістю і високими темпами. За п'ять постреволуційних років, на жаль, нашій країні не вдалося створити нову якість економічного життя і провести радикальні реформи. Війна Росії проти нашої країни, що включає економічний фронт, популізм політичних еліт, неефективна боротьба з корупцією, провали в кадровій політиці та недовіра до судової системи - все це не дозволило Україні залучити всі внутрішні ресурси і достатні обсяги зарубіжних інвестицій, що дало б можливість запустити на повну потужність економіку країни. За даними Державної служби статистики, в третьому кварталі минулого року реальний валовий внутрішній продукт в річному вираженні продемонстрував зростання одинадцятим кварталом поспіль, але це зростання сповільнилося до 2,8%

після прискорення два квартали поспіль - до 3,1% в першому і до 3,8% у другому кварталі 2018 року. Зростання промислового виробництва за січень-листопад минулого року в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року склав всього 1,6%, а в листопаді показник взагалі продемонстрував зниження на 0,9% [1]. Дефіцит зовнішньої торгівлі товарами і послугами, за оцінками Національного банку, за січень-жовтень 2018 року перевищив 10 мільярдів доларів, що в 1,5 рази вище дефіциту за аналогічний період 2017 року. У той же час, аграрний сектор показує гарні результати. Виробництво сільськогосподарської продукції за одинадцять місяців, завдяки сприятливим погодним умовам і підвищенню ефективності аграрного бізнесу, зросла на 8,2%. У минулому році українські аграрії намолотили рекордні 70 мільйонів тонн зернових, що на 4 мільйони тонн вище попереднього максимуму. Зростають і доходи українців - середня зарплата в жовтні в порівнянні з показником роком раніше виросла майже на 25%. Завдяки цьому оборот роздрібною торгівлі в січні-листопаді в річному вираженні виріс на 6,2%. А стійкий попит на житло підштовхнуло зростання обсягу будівельних робіт на 6,3%. Пригнічує лише, що зростаючі доходи населення під'їдають інфляція, яка в листопаді прискорилася до 10% в річному вираженні. У той же час, національна валюта України пережила 2018 рік чималі впевнено, зміцнившись до долара США за офіційним курсом НБУ на 1,5% - до 27,68 грн / дол. Середній курс за підсумками року склав 27,22 грн / дол. Прогнози української влади та ключових кредиторів на рік, що наступив досить обережні. Так, Національний банк прогнозує в 2019 році зростання економіки на 2,5% при інфляції 6,3%, Кабінет міністрів - на 3% при інфляції 7,4%. Міжнародний валютний фонд очікує, що в році, що наступив економіка України зросте на 2,7% при інфляції 7,3%, Світовий банк очікує зростання на 4% при інфляції 7,3% [2].

Що може бути з економікою у 2019 році, враховуючи неоднозначні показники минулого року і розкид прогнозів влади і кредиторів? Експерти дивляться в майбутнє насторожено. Більшість вказує на те, що співпраця з Міжнародним валютним фондом буде продовжено. Але в інших аспектах думки починають розходитися. Так, виконавчий директор Міжнародного фонду Блейзера Олег Устенко вважає, що економічне зростання буде дуже низьким - від двох до трьох відсотків [3]. Швидше за все, міграційні процеси будуть досить активними, і для економіки України це означатиме падіння темпів економічного зростання. Якщо співпраця з Міжнародним валютним фондом буде продовжено, то ніяких ризиків для фінансової стабільності в країні Устенко не бачить. Що стосується курсу валют, то в умовах, коли вже

щодо сформовані золотовалютні резерви та є можливість закачати, як мінімум, другий транш від МВФ, а також скористатися можливістю виходу на зовнішні майданчики запозичення капіталу, що негайно зробить український уряд, немає ніяких серйозних курсових загроз. Курс гривні на кінець року може перебувати в межах 30-33 грн за долар.

Жорстка монетарна політика серйозно обмежує доступ країни до фінансування і тим самим негативно впливає на економічне зростання. Наслідки монетарної політики, «жорстка посадка» провідних світових економік, політична нестабільність представляють найвищі ризики для української економіки в 2019 році, через це керівник підрозділу з фінансового аналізу корпорацій ICU Олександр Мартиненко прогнозує зростання реального ВВП на 2019 рік - 2,3% [4]. Зростання сповільниться в зв'язку зі зменшенням фіскального стимулювання економіки та ослабленням зовнішніх ринків. Однак прогнози можуть бути переглянуті в разі посилення політичної нестабільності та девальваційних очікувань.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>
3. Украинский банковский портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://banker.ua/experts/ustenko-oleg/>
4. Interfax Ukraine. Інвестгрупа ICU прогнозує уповільнення зростання економіки України в 2019 р. до 2,3% за ослаблення курсу до 30 грн/\$1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/549545.html>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

D. Schmeissner, dr M. Leszczyńska
Uniwersytet Rzeszowski

SKALA I PRZYCZYNY PROCESÓW MIGRACYJNYCH Z UKRAINY DO POLSKI

Wstęp

Migracje ludności od zawsze stanowiły dosyć powszechne zjawisko. Jednak dopiero na przełomie XX i XXI wieku pojawiło się ono na

niespotykane dużą skalę, stając się tym samym cechą charakterystyczną dla współczesnej, zglobalizowanej rzeczywistości. Po 1989 roku w Polsce problem migracji stał się przedmiotem wielu analiz naukowych. Przyczyniły się do tego zmieniające się uwarunkowania instytucjonalne. Niewątpliwie niezwykle istotnym wydarzeniem dla wzmożenia tego procesu było przystąpienie Polski w 2004 roku do Unii Europejskiej. Nieograniczone możliwości przemieszczania się oraz stopniowo udostępniane rynki pracy krajów członkowskich wpływają na powiększający się problem polskiego rynku pracy, który rozwiązywany jest poprzez zatrudnianie obcokrajowców¹³⁵, w tym obywateli Ukrainy. Celem tej artykułu jest przedstawienie problematyki ukraińskiej migracji do Polski oraz ocena tego zjawiska.

Procesy migracyjne Europy Środkowo-Wschodniej

Transformacja ustrojowa w Europie Środkowo-Wschodniej wykształciła nową fazę migracji. Ponadto przyczyniło się do tego zwiększenie mobilności obywateli Unii Europejskiej. Jest ona również efektem pojawienia się jednolitego rynku europejskiego, którego zasadniczym elementem jest swoboda przepływu osób. Skutki omawianych zjawisk odczuwalne są zarówno w krajach przyjmujących, jak i wysyłających migrantów. Procesy migracyjne stanowią ważny aspekt co do kształtowania sytuacji na rynkach pracy poszczególnych państw. Niski przyrost naturalny, a także charakterystyczny dla krajów Europy proces starzenia się społeczeństw, uwypuklają tylko omawiany problem. W efekcie nastąpiły masowe wyjazdy obywateli Polski do krajów zachodnioeuropejskich, które wpłynęły i wciąż wpływają na powiększający się problem polskiego rynku pracy. Problem ten rozwiązywany jest poprzez zatrudnianie obcokrajowców, głównie ukraińskiej narodowości¹³⁶.

Motywacje migracyjne ludności ukraińskiej

Przemieszczanie się obywateli Ukrainy do Polski ma głównie charakter zarobkowy, co oznacza, że decyzje migracyjne w głównej mierze podejmują osoby zdolne do pracy, celem poprawy sytuacji ekonomicznej, ale bez planowanej zmiany stałego miejsca pobytu. Do czynników przyciągających do Polski należą: bliska lokalizacja, zbliżony język, a także

¹³⁵ Ze względu na specyficzne formy migracji obywateli Ukrainy do Polski migrację tą można zdefiniować jako trwałą zmianę kraju pobytu, której celem jest zmiana głównego miejsca zamieszkania migranta. <http://polmedia.pl/analiza-migracji-z-ukrainy-do-polski/>

¹³⁶ J. Cybańska, *Uwarunkowania migracji ludności na jednolitym rynku europejskim na przykładzie nowych państw członkowskich Unii Europejskiej*, http://www.wbc.poznan.pl/Content/359874/Cabanska_Judyta-rozprawa_doktorska.pdf, 13.03.2019r.

kultura¹³⁷ i religia. Od 2014 roku obserwowana jest znaczna intensyfikacja eksploatacyjnych. Wybór Polski jako docelowego kraju migracji, spowodowany był prowadzoną przez polski rząd proukraińską polityką oraz coraz większym docenianiem pracowników ukraińskich przez polskich pracodawców. Omówione motywy szczególnie przyczyniły się do tego, że Ukraińcy bezrobotni lub niezadowoleni z zarobków w swoim kraju, podejmują próby polepszenia swojej sytuacji ekonomicznej, wykonując pracę migracyjną. Przyczyniła się do tego sytuacja polskich sąsiadów zarówno polityczna, jak i ekonomiczna. Wpływ na nią miał też niewątpliwie konflikt zbrojny, aneksja Krymu oraz antyukraińskie działania w obwodzie ługańskim i donieckim. Prowadzona tam polityka mobilizacyjna wobec młodych mężczyzn, generowała strach przed przymusowym wyjazdem na front, a w efekcie spowodowała wyjazd z kraju. Do negatywnych czynników ekonomicznych należały też ciągłe wahania kursów walut, które doprowadzały do dalszego ubożenia społeczeństwa, przy jednoczesnym wzroście cen produktów żywnościowych, usług komunalnych w Polsce¹³⁸. Warto podkreślić, że średnie miesięczne zarobki ukraińskiego migranta w Polsce prawie 2-krotnie przewyższają średnie dochody etatowego pracownika w gospodarce Ukrainy. Mimo że płace osiągnęte przez migrantów w Polsce należą, obok Węgier, do najniższych w porównaniu z krajami zachodniej części UE (Wielkiej Brytanii, Belgii, Danii, Hiszpanii czy Włoch), jednak niskie koszty życia pozwalają na regularne transfery środków finansowych¹³⁹ na Ukrainę.

Nowe zasady zatrudniania cudzoziemców w Polsce

W Polsce w 2018 roku wprowadzono szereg modyfikacji w zakresie procedur zatrudniania cudzoziemców¹⁴⁰. Po pierwsze zawężona została kategoria prac, które można wykonywać na podstawie oświadczenia o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca. Są to wszystkie prace o charakterze nie

¹³⁷ Mimo to obywatele Ukrainy potrzebują pomocy prawnej czy językowej w integracji w Polsce, a także przejrzystych reguł pobytu i zatrudnienia oraz możliwości łączenia rodzin.

¹³⁸ A. Wawryniuk, *Migracja Ukraińców do Polski w latach 2007-2016. Podstawy prawne, przejawy i skutki tego zjawiska*, http://www.kul.pl/files/632/gfx/RNP/2017/nr_3/s_109_126_art_wawryniuk.pdf, (dostęp 14.03.2019).

¹³⁹ NP, w II kwartale 2017 roku transfery na Ukrainę wyniosły 3,2 mld zł, zaś w I kwartale 2015 roku było to 1,18 mld zł, co oznacza wzrost niemal 3-krotny.

<http://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Forum%20Idei/Najnowsza%20migracja%20z%20Ukrainy.pdf>

¹⁴⁰ Przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców w Polsce regulują przede wszystkim: ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2004 nr 99 poz. 1001), ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2013 poz. 1650) oraz rozporządzenia wykonawcze.

sezonowym z możliwością ich wykonywania w ciągu 6 miesięcy w okresie 12 miesięcy. Po drugie zaszły pewne zmiany co do wydawania oświadczeń, za które zaczęto pobierać opłatę w kwocie 30 zł. Wprowadzony został także nowy rodzaj zezwolenia (typ S), które uprawnia każdego cudzoziemca do podjęcia pracy sezonowej, na okres nie dłuższy niż 9 miesięcy w ciągu roku. Oprócz tego pracodawca ma obowiązek powiadomić powiatowy urząd pracy o podjęciu lub niepodjęciu u niego pracy przez cudzoziemca¹⁴¹.

Wprowadzone przepisy znacznie utrudniają porównywanie danych dotyczących wydanych zezwoleń przed i po 1 stycznia 2018. Z uwagi na wcześniejszy brak obowiązku przekazania informacji potwierdzającej zatrudnienie cudzoziemca, łatwo się domyślić, iż poprzednie procedury pokazywały jedynie skalę zainteresowania podjęciem pracy, a nie skalę realnie zatrudnionych w Polsce obywateli Ukrainy. Sprawę jeszcze bardziej utrudnia wprowadzony nowy typ zezwolenia na pracę sezonową, a także modyfikacje okresów ważności różnych oświadczeń¹⁴².

Skala migracji obywateli Ukrainy do Polski

W latach 2014-2018 charakterystyczny jest stały, wzmożony wzrost napływu obywateli Ukrainy do Polski. Dokładne dane, obrazujące skalę oraz dynamikę tego zjawiska w poszczególnych latach ukazane zostały na poniższym wykresie.

Lata 2014-2016 charakteryzowały się wzmożonym napływem Ukraińców do Polski¹⁴³. Wybuch wojny w 2014 roku nie spowodował aż tak dużego wzrostu skali migracji jak kolejne lata, ponieważ obywatele Ukrainy początkowo podchodzili do zaistniałej sytuacji w sposób patriotyczny. Jednak strach zaczął generować kolejne, coraz liczniejsze decyzje migracyjne. Dlatego właśnie w 2015 roku liczba obywateli Ukrainy, którzy otrzymali zezwolenia na pracę w Polsce prawie się podwoiła w stosunku do roku poprzedniego, po czym w 2016 roku ponownie wzrosła dwukrotnie w stosunku do roku poprzedniego.

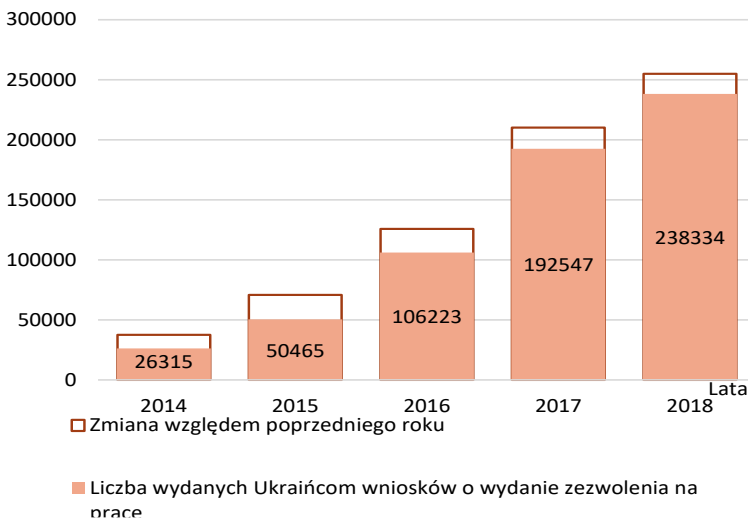
Od roku 2017 odnotowano stopniowe obniżanie się dynamiki tego zjawiska, co jednak nie oznacza, że była ono słaba (przyrost o ponad 80%). Mimo to, obniżenie tempa zmian mogło być spowodowane powolnym opadaniem emocji, które zostały wywołane wybuchem wojny. Dodatkowo

¹⁴¹ <http://psz.praca.gov.pl/dla-pracodawcow-i-przedsiębiorcow/zatrudnianie-cudzoziemcow/zezwozenia-na-prace>, (dostęp 15.03.2019)

¹⁴² M. Jaroszewicz, Migracje Ukrainy do Polski: Stabilizacja trendu, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport_PL_Migracje-z-Ukrainy_net.pdf, (dostęp 15.03.2019).

¹⁴³ Warto podkreślić, że o ile wcześniej większość migrantów zarobkowych do Polski przybywała z terenów zachodniej Ukrainy, to obecnie zauważalny jest wzrost migrantów wywodzących się z obwodów Ukrainy centralnej i wschodniej.

pojawiły się Czechy jako poważny, migracyjny konkurent Polski¹⁴⁴. Oprócz tego wprowadzone w 2018 roku przepisy dotyczące zezwoleń na pracę pozwoliły urealnić faktyczną liczbę przybywających Ukraińców. Czynniki te w głównej mierze przyczyniły się do odnotowania napływu w 2018 roku już tylko o 24%¹⁴⁵.

Rysunek 1. Zezwolenia na pracę wydane obywatelom Ukrainy w Polsce w latach 2014-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Ministerstwo Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej, <http://psz.praca.gov.pl/web/urząd-pracy/-/8180075-zezwolenia-na-prace-cudzoziemcow>, (dostęp 15.03.2019).

¹⁴⁴ Sąsiedzi Ukrainy w ograniczony sposób zaczęli otwierać swoje rynki pracy dla obywateli tego kraju. W Czechach odbywa się to poprzez zwiększenie kwoty dla migrantów pracowniczych, a na Węgrzech przez wprowadzenie ułatwionej procedury uzyskania obywatelstwa. Warto jednak podkreślić, że Ukraińcy nadal stanowią marginalną grupę cudzoziemską w Niemczech.

¹⁴⁵ To zhamowanie procesu migracji może sugerować, że ma ona jednak głównie czasowy charakter i trudno określić, w jakim stopniu może się przekształcić w formę osiedleńczą.

Największą popularnością cieszą się zezwolenia typu A, które na przestrzeni omawianych lat stanowiły niezmiennie ponad 95%, w stosunku do wszystkich wydanych zezwoleń w danym roku. 1 stycznia 2018 roku w życie weszła tzw. procedura uproszczona, która pozwala obywatelom wybranych krajów, w tym obywatelom Ukrainy wykonywać pracę przez 6 miesięcy w ciągu 12 miesięcy bez konieczności uzyskania odpowiedniego zezwolenia na pracę. Warunkiem skorzystania z tej możliwości jest m.in. wpisanie przez powiatowy urząd pracy oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi do ewidencji oświadczeń. W Polsce liczba takich oświadczeń w roku 2018 wyniosła 1 446 304¹⁴⁶.

Podsumowanie

Polska pozostaje głównym krajem UE, w którym pracują Ukraińcy, co wynika z rozbudowanych sieci migracyjnych oraz liberalnej procedury legalizacji pobytu i pracy (na krótki okres). Zapełnianie luki polskiego rynku pracy ukraińską siłą roboczą stanowi niewątpliwie najlepsze rozwiązanie tego problemu. Gwałtowny wzrost liczby wydanych zezwoleń na pracę w Polsce obywatelom Ukrainy był spowodowany tym, iż w latach 2014-2015 było to reakcją na wybuch wojny. Mimo, że w kolejnych latach liczba ta nadal wzrastała, to łatwo zauważyć stopniowe obniżanie tempa tego zjawiska. Dodatkowo z uwagi na krytyczny problem demograficzny i deficyt na ukraińskim rynku pracy, wydaje się, że niedługo nie będzie ona już w stanie rozwiązywać problemów rynku pracy kraju – wschodniego sąsiada Polski. Dalszy szybki wzrost migracji z Ukrainy uniemożliwią więc: dramatyczna sytuacja demograficzna tego kraju, problemy na lokalnych rynkach pracy w zachodniej Ukrainie, a także kurczące się zasoby osób w wieku produkcyjnym. Oprócz tego zagrożenie stanowi pojawiający się migracyjny konkurent, a mianowicie Czechy. Można więc stwierdzić, że choć nadal obecny jest wzrost fali migracyjnej Ukraińców do Polski, to nie wydaje się, by miał on charakter długoterminowy.

¹⁴⁶ Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Ministerstwo Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej, <http://psz.praca.gov.pl/web/urząd-pracy/-/8180075-zezwolenia-na-prace-cudzoziemcow>, (dostęp 15.03.2019).

BEZROBOCIE – RODZAJE, PRZYCZYNY ORAZ ZWIĄZKI ZE WZROSTEM GOSPODARCZYM NA PRZYKŁADZIE SYTUACJI W POLSCE W LATACH 2015 – 2017

Wprowadzenie

Bezrobocie jest to zjawisko istotnie wpływające na procesy makroekonomiczne zachodzące w każdej gospodarce. Polega na tym, że część osób zdolnych do pracy, poszukujących jej oraz akceptujących istniejący poziom płac nie znajduje zatrudnienia. Tak rozumiane pojęcie bezrobocia jest zatem efektem braku równowagi pomiędzy popytą a popytem na rynku pracy. Przegląd literatury przedmiotu w połączeniu z notowaniami statystycznymi dotyczącymi się omawianego zjawiska umożliwi przedstawienie jego przyczyn, istoty oraz skali, a także szersze spojrzenie na ważne zależności ekonomiczne, przede wszystkim na zależności pomiędzy bezrobociem a wzrostem gospodarczym (o czym stanowi prawo Okuna (*Okun's law*))¹⁴⁷.

Celem opracowania jest zgłębienie od strony teoretycznej istoty zjawiska bezrobocia, jego rodzajów i przyczyn oraz poddanie analizie sytuacji występującej na rynku pracy w Polsce w latach 2015 - 2017, przy uwzględnieniu założenia, iż wraz ze spadkiem wzrostu gospodarczego poziom bezrobocia rośnie i na odwrót.

Pojęcie bezrobocia, jego podział oraz przyczyny

Bezrobocie można rozpatrywać w makro- i mikroskali. Z bezrobociem w skali makro mamy do czynienia wówczas, gdy na obszarze określonym w sposób geograficzny znaczna liczba osób zdolnych do podjęcia pracy pozostaje bez zatrudnienia, natomiast bezrobocie w skali mikro jest postrzegane z perspektywy jednostki i jest związane z utratą pracy, np. z powodu braku kwalifikacji (umiejętności) pozwalających objąć i utrzymać dane stanowisko. Podstawowym miernikiem poziomu bezrobocia jest stopa bezrobocia, która ukazuje wyrażony w procentach stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób wchodzących w skład czynnych zawodowo, przy czym do osób aktywnych zawodowo wliczane są osoby pracujące oraz bezrobotne. W Polsce dostępne są dwa źródła podające dane o stopie bezrobocia. Pierwsze z nich podaje wartości stopy bezrobocia rejestrowanego i jest ściśle związane z rejestracją osób bezrobotnych w

¹⁴⁷ Burda M., Wyplosz C., *Makroekonomia. Podręcznik europejski.*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013,

powiatowych urzędach pracy. Drugie źródło dostarcza wyników z Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), na podstawie którego określa się wielkość i strukturę czynnych zawodowo, w tym szacuje się stopę bezrobocia. Porównanie wartości stopy bezrobocia rejestrowanego i stopy bezrobocia obliczanej na podstawie BAEL pozwala zauważyć występowanie pomiędzy nimi rozbieżności, które wynikają z przyjętych różniących się od siebie metod badawczych, odmiennych definicji osoby bezrobotnej oraz różnych okresów sprawozdawczych¹⁴⁸.

Zjawisko bezrobocia jest w pełni mierzalne wokreślonym punkcie czasu. Powszechnie znani ekonomiści, tj. D.Begg, S. Fischer oraz R. Dornbusch przyrównali "mierzenie" bezrobocia do basenu wypełnionego wodą, która osiąga coraz wyższy poziom, gdy jej dopływy przekraczają odpływy i tak samo jest z bezrobociem, gdzie dopływy stanowią bezrobotni, osoby które utraciły pracę, a odpływy - ci, którzy znaleźli zatrudnienie, lub z różnych względów przestali tworzyć siłę roboczą¹⁴⁹.

W zależności od przyczyn występowania wyróżnia się:

- **bezrobocie frykcyjne** – niemożliwe do zredukowania w każdej dynamicznie rozwijającej się gospodarce – wyraża minimalny poziom tego zjawiska jako rezultat ruchu osób zatrudnionych na rynku pracy – dotyczy ludzi zmieniających zawód, pracę, przenoszących się do innej miejscowości, etc.;

- **bezrobocie strukturalne** – jest rezultatem niedostosowania struktury podaży siły roboczej do struktury popytu na nią¹⁵⁰. Wynikać może przykładowo z szybkich zmian strukturalnych zachodzących w gospodarce, za jakimi nie nadąża szkolnictwo (głównie zawodowe). Procesy modernizacyjne i restrukturyzacyjne zachodzące w polskiej gospodarce przyczyniają się do zmian struktury popytu na pracę zarówno na lokalnych i regionalnych rynkach pracy, jak i na rynku krajowym. Zmiany tej struktury wymagają odpowiedniego dostosowania podaży pracy poprzez rozwój poszukiwanych na rynku kwalifikacji pracowników oraz zwiększenie ich mobilności, związanej z gotowością do podjęcia pracy poza miejscem aktualnego zamieszkania. W tym kontekście zauważalne jest też powiązanie poziomu wykształcenia z poziomem notowanej stopy bezrobocia. Wyższe wykształcenie wciąż jest czynnikiem obniżającym ryzyko wystąpienia bezrobocia. Należy ponadto zauważyć, iż to właśnie w tej grupie stopa

¹⁴⁸ P. Janukowicz, *Bezrobocie rejestrowane a bezrobocie według BAEL*, [w:] „Polityka Społeczna”, nr 1, Warszawa 2010, s. 18-20.

¹⁴⁹ D. Begg, S. Fisher, R. Dornbusch, *Makroekonomia*, PWE, Warszawa 2003.

¹⁵⁰ A. Barwińska-Małajowicz, T., Czop, B. Ślusarczyk, *Rynek pracy młodzieży w regionie podkarpackim. Możliwości i bariery*, Wyd. AMELIA, Rzeszów 2016, s. 30-31.

bezrobocia w Polsce wyniosła w 2017 roku 2,4% i tym samym była niższa od średniej dla UE-28 (4,5%)¹⁵¹;

- **bezrobocie technologiczne** – wynika z postępu technicznego, automatyzacji i mechanizacji procesów wytwórczych, które mają charakter pracooszczędny. Pojawia się, gdy tempo wzrostu gospodarczego jest niskie, a inwestycje mają charakter modernizacyjny, prowadząc do wzrostu i unowocześnienia produkcji przy spadku zatrudnienia;

- **bezrobocie keynesowskie** – wywoływane jest spadkiem popytu konsumpcyjnego i inwestycyjnego, który powoduje zbyt małe wykorzystanie zdolności produkcyjnych przedsiębiorstw. Poziom popytu jest poddany stałym wahaniom cyklu koniunkturalnego, jakim podlega gospodarka. W fazach wysokiej koniunktury popyt rozszerza się i bezrobocie spada nawet do poziomu bezrobocia naturalnego;

- **bezrobocie sezonowe** – jest efektem wahań aktywności gospodarczej w różnych porach roku, spowodowanych zmianą warunków klimatycznych¹⁵².

Aby lepiej zrozumieć i ocenić wpływ bezrobocia na gospodarkę należy również określić, czym jest bezrobocie dobrowolne i przymusowe. O bezrobociu całkowicie dobrowolnym świadczą warunki świadomego niepodjęcia pracy przez pewną grupę ludzi przy określonym poziomie płacy realnej. Zjawisko to może być spowodowane szeroką dostępnością do stosunkowo wysokich świadczeń socjalnych ustanowionych przez rząd. W Polsce od dnia 1 kwietnia 2016 r. funkcjonuje program *Rodzina 500 plus*, który ma za zadanie wspomóc małżeństwa comiesięcznym dopływem środków (w wysokości po 500 zł) na rzecz wychowania drugiego i każdego kolejnego dziecka. Świadczenie to jest również wypłacane na pierwsze dziecko, lecz wówczas uwarunkowane jest to od kryterium dochodowego rodziny. Oprócz kosztów, które obciążają polski budżet istnieje również ryzyko braku woli podjęcia pracy zarobkowej, na przykład przez kobiety, które wychowując trójkę dzieci otrzymują stosunkowo wysokie wsparcie. Jest ono dodatkowo nie podlegające opodatkowaniu, w przeciwieństwie do comiesięcznego dochodu pochodzącego z wykonywanej pracy. Bezrobocie przymusowe występuje natomiast wówczas, gdy potencjalny bezrobotny jest w stanie w pełni zaakceptować stawkę wynagrodzenia, a mimo to nie może podjąć pracy. Przyczynami bezrobocia przymusowego mogą być między innymi:

¹⁵¹ Dane Eurostatu, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, (data dostępu: 10.03.2019).

¹⁵² Milewski R., Kwiatkowski E. (red.), *Podstawy ekonomii*, PWN, Warszawa 2005.

- likwidacja niektórych gałęzi przemysłu, np. górnictwa;
- przeniesienie zakładu do innego rejonu;
- zmniejszenie popytu na konkretne dobra czy usługi;
- ograniczanie produkcji;
- brak informacji o miejscach pracy;
- postęp techniczny (zmiany w technologii);
- niedostosowane wykształcenia pracowników do potrzeb rynku;
- wysokie obciążenia fiskalne.

Jeden z nurtów ekonomii, jaką jest ekonomia podażowa, w sposób szczególny odnosi się do ostatniej z wyżej wymienionych przyczyn. Istnieją bowiem korzyści z obniżenia krańcowej stopy podatku dochodowego, takie jak rezygnacja społeczeństwa z czasu wolnego na rzecz podjęcia pracy. W czysto teoretycznej naturze ekonomii leży jednak problem zrównoważenia tego efektu z tzw. efektem dochodowym, który polega na tym, że ludność, aby osiągnąć docelowy poziom stopy dochodów potrzebnej do życia może pracować mniej. W przeglądzie badań empirycznych obniżenie stawki podatku dochodowego jedynie nieznacznie przyczynia się do wzrostu podaży pracy¹⁵³.

Warto jeszcze dodać, że analiza sytuacji na współczesnym rynku pracy w Polsce wskazuje, że najczęstszą przyczyną bezrobocia jest brak takich kwalifikacji zawodowych, które są poszukiwane przez pracodawców.

Wpływ bezrobocia na wzrost gospodarczy w Polsce

Jedną z najważniejszych i najlepiej potwierdzonych zależności empirycznych w ekonomii jest przedstawiona przez A. Okuna (1962)¹⁵⁴ zależność między wzrostem PKB a bezrobociem, określana za nazwiskiem odkrywcy prawem Okuna, które opisuje zmianę ilościową PKB determinowaną zmianą w wielkości bezrobocia. Trzeba zaznaczyć, że prawo Okuna oparte jest bardziej na obserwacjach i wynikach empirycznych, niż zostało wyprowadzone z teorii. Podaje także wyniki przybliżone, ponieważ w analizie należy uwzględnić również czynniki inne niż bezrobocie, jak np. produktywność czy postęp techniczny. Prawo Okuna można zapisać za pomocą następującego wyrażenia¹⁵⁵:

¹⁵³Z. Sepkowska, *Podstawy mikro- i makroekonomii*, Difin, Warszawa 2013.

¹⁵⁴A. Okun, *Potential GNP: its Measurement and Significance*, American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economics Section, 1962, s. 98–103.

¹⁵⁵P. Misztal P., *Hipoteza beztrudnieniowego wzrostu gospodarczego w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego*, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, 2014, s. 130.

$$(Y - Y')_t = -\beta(U - U')_t + \mu_t$$

gdzie:

Y – bieżący poziom krajowej produkcji;

Y' – potencjalny poziom krajowej produkcji;

U – bieżąca stopa bezrobocia;

U' - naturalna stopa bezrobocia;

β – wskaźnik Okuna;

μ – składnik losowy;

t – analizowany okres.

Zgodnie z prawem Okuna stosunek wzrostu gospodarczego do spadku bezrobocia (lub wzrostu zatrudnienia) nie wynosi jeden do jednego. W opinii Okuna istnieje tylko słaba zależność pomiędzy wzrostem gospodarczym i spadkiem bezrobocia – „jednoprocentowy wzrost stopy wzrostu gospodarczego powyżej trendu lub potencjalnego wzrostu gospodarczego prowadzi do spadku bezrobocia jedynie o 0,3 procent. Odwracając tę zależność można stwierdzić, że jednoprocentowy wzrost bezrobocia będzie oznaczać w przybliżeniu więcej niż trzy procent strat wzrostu gospodarczego”¹⁵⁶.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego stopa bezrobocia w Polsce w latach 2015-2017 charakteryzowała się trendem spadkowym, osiągając w 2017 r. najlepszy od wielu lat wynik dla polskiej gospodarki (tabela 1, wykres 1).

Tabela 1

Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce w latach 2015 - 2017
(dane kwartalne, %)

rok/ kwart ał	I kwartał	II kwartał	III kwartał	IV kwartał
2017	8,3	7,3	6,9	7,5*
2016	10,1	9,1	8,4	8,2
2015	11,8	10,7	9,8	9,6

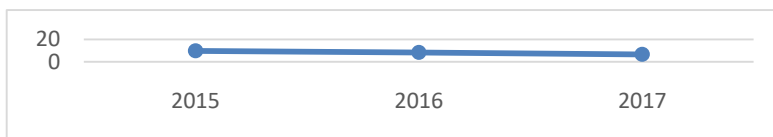
* wartość uśredniona na podstawie okresów poprzednich, z powodu braku oficjalnych danych statystycznych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-w-latach-1990-2017,4,1.html>)

Dane przedstawione na wykresie 1 niezaprzeczalnie stanowią o poprawiającej się sytuacji na rynku pracy. W stosunku do zmian

¹⁵⁶ Ibidem.

ilościowych PKB za ten sam okres, można wskazać na realne funkcjonowanie wcześniej omówionego prawa Okuna. Współmiernie do spadku stopy bezrobocia, PKB charakteryzowało się tendencją wzrostową, co ilustruje tabela 2.

Wykres 1. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce w latach 2015 - 2017 (dane roczne, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>).

Tabela 2
PKB wyrównany sezonowo, ceny stałe przy roku odniesienia 2010 (zmiana (%)) do analogicznego kwartału roku poprzedniego)

rok/kwartał	I kwartał	II kwartał	III kwartał	IV kwartał
2017	+4,4	+4,2	+5,0	+4,5*
2016	+2,7	+3,2	+2,3	+3,2
2015	+3,9	+3,4	+3,8	+4,2

* wartość uśredniona na podstawie okresów poprzednich, z powodu braku oficjalnych danych statystycznych

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/kwartalne-rachunki-narodowe/szybki-szacunek-produktu-krajowego-brutto-za-trzeci-kwarta-2017-roku,1,19.html>)

Podsumowanie

Dane zaprezentowane w obu tabelach jednoznacznie wskazują na coraz lepszą sytuację w polskiej gospodarce w skali globalnej. Jedyne większe zawahanie nastąpiło w I kwartale roku 2016, gdzie jednocześnie przy wzroście bezrobocia w porównaniu z okresem poprzednim, nastąpił spadek PKB. Co istotne, ze zmianą ilościową tego wskaźnika, która odzwierciedla wzrost gospodarczy powinna być ściśle związana zmiana jakościowa. Oznacza to, że PKB notowane jedynie liczbowo o trendach wzrostowych, nie zawsze wskazuje na polepszenie jakości życia obywateli danego kraju. Tak samo dzieje się w przypadku notowania zjawiska bezrobocia - może ono ulegać spadkowi, lecz jeśli na taką sytuację ma wpływ masowa emigracja ludności w poszukiwaniu lepszej pracy, wówczas jest to jedynie sztuczny spadek, nie mający odbicia w stanie faktycznym. Jednakże

prognozy dla polskiego rynku pracy w perspektywie następnych lat są jak najbardziej korzystne, co powinno znaleźć odpowiednio zyskowne przełożenie dla całości gospodarki.

Reasumując, bezrobocie stanowi nieodłączną częścią gospodarki. Może mieć naturalny charakter i wynikać np. z tego, że pewna grupa osób dobrowolnie nie podejmuje aktywności zawodowej. Jednak powody, dla których część populacji w wieku produkcyjnym nie pracuje, bywają zazwyczaj złożone. Utrzymane na naturalnym poziomie nie stwarza zagrożenia, jednak wzrastając, skutkuje wieloma negatywnymi przełożeniami społeczno-gospodarczymi. Analizaprezentowanych w opracowaniu wskaźnikówpotwierdza dla Polski zależności opisane prawem Okuna.

K. Szymura, W. Hendzel
Uniwersytet Rzeszowski

POLSKA BIOTECHNOLOGIA NA TLE BIOTECHNOLOGII NIEMIECKIEJ

WSTĘP

Termin biotechnologia to połączenie trzech wyrazów pochodzących z języka greckiego *bios* — „życie”, *technos* — „technika” oraz *logos* — „myślenie”. Wyraz ten wskazuje połączenie dwóch dziedzin – biologii i technologii¹⁵⁷. Słowa biotechnologia po raz pierwszy użyto początkiem XX wieku dla opisu procesów, które wykorzystują organizmy żywe do wytwarzania produktów. Początki biotechnologii są o wiele wcześniejsze, mianowicie dotyczą czasów, gdy człowiek zaczął uprawiać rośliny, udomawiać zwierzęta, wytwarzać wino, piwo czy chleb. Rozwój biotechnologii i wykorzystanie jej osiągnięć w praktyce powoduje, że na świecie z roku na rok rośnie procent świadomości społeczeństwa odnośnie znaczenia biotechnologii w codziennym życiu.

Istnieje wiele definicji biotechnologii, oficjalna definicja przedstawiona przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju brzmi: „*Biotechnologia to świadczenie dóbr i usług z wykorzystaniem metod biologicznych*”¹⁵⁸. Kolejna definicja przyjęta przez OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) brzmi: „*interdyscyplinarna dziedzina nauki i techniki, która zajmuje się zmianą materii żywej i*

¹⁵⁷ Twardowski T., *Różne kolory biotechnologii i biogospodarka*, Kosmos, 2007, 56 (3-4), s.221-226

¹⁵⁸ Kosakowski M., *Podział biotechnologii*, www.e-biotechnologia.pl/Artykuly/podzial_biotechnologia

nieożywionej poprzez wykorzystanie organizmów żywych, ich części, bądź pochodzących od nich produktów, a także modeli procesów biologicznych w celu tworzenia wiedzy, dóbr i usług”¹⁵⁹. Jednak jedną z najszerszych definicji podaje *Konwencja o różnorodności biologicznej ONZ*, która brzmi następująco: *”Biotechnologia to używanie układów biologicznych, organizmów żywych lub ich składników w celu wytwarzania lub modyfikowania produktów lub procesów w określonym zastosowaniu”*¹⁶⁰.

Stowarzyszenie EuropaBio, w którego skład wchodzi dwadzieścia cztery biotechnologiczne organizacje narodowe, zaproponowało podział biotechnologii. Znanych jest kilka podziałów biotechnologii, zazwyczaj wymienia się cztery kolory, natomiast z roku na rok podział ten staje się coraz szerszy, wykorzystując szerszą gamę barw. Największą liczbę barw wykorzystuje podział na biotechnologie¹⁶¹:

- **zieloną**, która służy produkcji i przygotowaniu żywności,
- **żółtą**, która służy produkcji żywności i pasz,
- **czerwoną**, która jest skierowana na potrzeby służby zdrowia,
- **białą**, czyli biotechnologię przemysłową,
- **szarą**, która obejmuje biologiczne procesy ochrony środowiska,
- **niebieską**, czyli biotechnologię mórz i oceanów,
- **brązową**, czyli biotechnologię obszarów suchych i pustynnych.

W niniejszej pracy skupiono się na przedstawieniu roli polskiej biotechnologii na tle gospodarki światowej. Celem artykułu jest przedstawienie polskiej biotechnologii na tle gospodarki na świecie z bieżących danych obejmujących lata 2016- 2017. W pracy posłużono się informacjami zaczerpniętymi z artykułów naukowych oraz z dostępnych on-line corocznych raportów, formularzy sprawozdawczych uzyskanych od jednostek badawczych.

BIOTECHNOLOGIA W POLSCE

Jak wskazują dostępne informacje przesłanki rozwoju polskiej biotechnologii są następujące¹⁶²:

- znacząca liczba placówek naukowych o dużym potencjale badawczym,
- polityka rządu sprzyjająca wspieraniu inwestycji w nowe technologie,

¹⁵⁹ Świtoński M., *Biotechnologia w produkcji zwierzęcej i ochronie zdrowia zwierząt*. [w] *Stan i kierunki rozwoju biogospodarki*, red. A. Dubin, Wydawnictwo MNiSW, Warszawa 2007, s. 97-99.

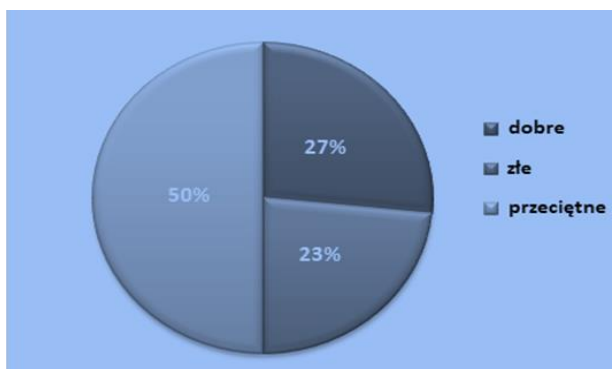
¹⁶⁰ *Konwencja o różnorodności biologicznej*, Rio de Janeiro, 1992r, <https://www.nid.pl/upload/iblock/ed8/ed8f84604e78aecc827b0a0d162a7870.pdf>

¹⁶¹ Kafarski P., *Rainbow code of biotechnology*, *Chemik*, 2012, 66, nr 8, s. 811-816.

¹⁶² <https://www.paih.gov.pl/sektory/biotechnologia>

- rozwój sektorów około-biotechnologicznych,
- konkurencyjne koszty pracy i szybko rosnąca wydajność pracy,
- rządowe zachęty inwestycyjne dla projektów biotechnologicznych,
- szeroki zakres programów dotacyjnych (zarówno krajowych dostępnych przez NCBiR, jak również współfinansowanych ze środków UE).

Sektor biotechnologiczny w Polsce z roku na rok rozwija się corazdynamiczniej¹⁶³. Zgodnie z raportem¹⁶⁴ wydanym w 2016 roku przez Deloitte zaledwie około 27% respondentów uznało za dobre albo bardzo dobre warunki dla prowadzenia firmy biotechnologicznej w Polsce, jednak nieco mniej bo 23% osób stwierdziła, że są one złe. Natomiast blisko 50% ankietowanych uważa, że są one przeciętne (rysunek 1).

Rysunek 1. Opinia respondentów na temat prowadzenia firmy w sektorze biotechnologicznym w Polsce (dane z 2016 roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/life-sciences-and-healthcare/articles/biotechnologia-w-Polsce-branzowy-punkt-widzenia.html>

Z kolei dane z 2017 roku wskazują, że działalność na rynku biotechnologicznym w Polsce prowadziło 188 przedsiębiorstw (BF) zaś w roku 2016 działalność tą prowadziło 184 przedsiębiorstwa. Wśród BF wyróżniono przedsiębiorstwa określane jako wyspecjalizowane w tej działalności (DBF) stanowiące 59% w roku 2017, które w roku 2016 stanowiły blisko 56%. Wyróżniono także przedsiębiorstwa obejmujące prace badawczo-rozwojowe określane jako BRDF, które osiągnęły 65,4% co

¹⁶³ <https://biznes.newseria.pl/news/biotechnologia-jednym-z-p1770698887>

¹⁶⁴ <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/life-sciences-and-healthcare/articles/biotechnologia-w-Polsce-branzowy-punkt-widzenia.html>

stanowiło 123 przedsiębiorstwa (2017) zaś w roku 2016 było ich o pięć mniej.

Tabela 1

Charakterystyka przedsiębiorstw prowadzących działalność biotechnologiczną

	Charakterystyka
BF (Biotechnology Firms)	Obejmuje przedsiębiorstwa zaangażowane w biotechnologię poprzez stosowanie co najmniej jednej z technik biotechnologii, aby produkować wyroby i usługi i/lub prowadzić działalność B+R
DBF (Dedicated Biotechnology Firms)	Obejmuje firmy, których dominująca aktywność skupiona jest na wykorzystaniu przynajmniej jednej techniki biotechnologicznej do produkcji dóbr i usług lub/i działalności B+R i które przeznaczają 75% i więcej swoich nakładów ogółem na działalność biotechnologiczną.
BRDF (Biotechnology Research & Development Firms)	Obejmuje przedsiębiorstwa prowadzące działalność B+R i wykazujące nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową w dziedzinie biotechnologii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Biotechnologia i nanotechnologia w Polsce w 2017 r.*, GUS 2018, s. 6, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5496/10/6/1/biotechnologia_i_nanotechnologia_w_polsce_w_2017_r.pdf

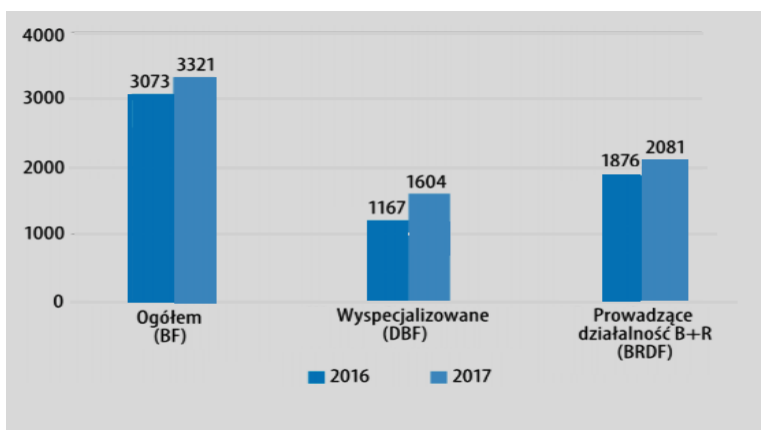

Rysunek 2. Przedsiębiorstwa biotechnologiczne prowadzące działalność w sektorze biotechnologii w latach 2016-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Biotechnologia i nanotechnologia w Polsce w 2017 r.*, GUS 2018, s.1, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5496/10/6/1/biotechnologia_i_nanotechnologia_w_polsce_w_2017_r.pdf

Z danych uzyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego¹⁶⁵ wynika, również że nakłady wewnętrzne w 2017 roku w firmach prowadzących działalność biotechnologiczną wzrosły o 8,5% w porównaniu do roku 2016 i wyniosły one odpowiednio 825.8 mln zł. Przedsiębiorstwa wykorzystały blisko 88.5% środków własnych. Ujmując to w kontekście działalności biotechnologii B+R nakłady te były prawie o 40% wyższe niż przed rokiem.

Ogromną zaletą jest fakt, iż w sektorze biotechnologicznym w Polsce z roku na rok znajduje zatrudnienie coraz większa liczba osób. W 2017 roku zwiększył się procent zatrudnienia w tym sektorze o 7 % w porównaniu do roku poprzedniego. Rozdzielając to na zatrudnienie w danej działalności wyspecjalizowanej (DBF) oraz działalności badawczo-rozwojowej (B+R) to odpowiednio w DBF w porównaniu do roku poprzedniego zatrudnienie znalazło blisko pół tysiąca osób więcej, zaś w działalności B+R było to blisko 200 osób.

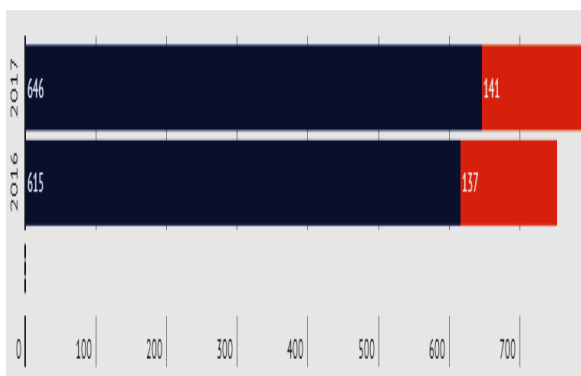
Rysunek 3. Personel zatrudniony w sektorze biotechnologii w przedsiębiorstwach w latach 2016 -2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Biotechnologia i nanotechnologia w Polsce w 2017 r.*, GUS 2018, s. 2, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5496/10/6/1/biotechnologia_i_nanotechnologia_w_polsce_w_2017_r.pdf

¹⁶⁵ *Biotechnologia i nanotechnologia w Polsce w 2017 r.*, GUS 2018, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5496/10/6/1/biotechnologia_i_nanotechnologia_w_polsce_w_2017_r.pdf

BIOTECHNOLOGIA W NIEMCZECH

Branża biotechnologiczna powstała na świecie 40 lat temu¹⁶⁶. Świat ciągle się rozwija, osiągając znaczący wzrost w sektorze biotechnologii. Wzrost znaczenia biotechnologii na świecie związany jest bezpośrednio z produkcją żywności, zdrowiem innymi dobrami zaspokajającymi podstawowy dobrobyt człowieka. Podobnie jak w Polsce, tak i na rynku światowym, zaobserwować można znaczny wzrost rozwoju biotechnologii w kontekście zakładów, sprzedaży oraz zatrudnionych pracowników w sektorze biotechnologicznym. W niniejszym artykule odniesiono się do niemieckiej gospodarki biotechnologicznej, porównując ją w latach 2016-2017. Rysunek 4 przedstawia liczbę firm biotechnologicznych w gospodarceniemieckiej.

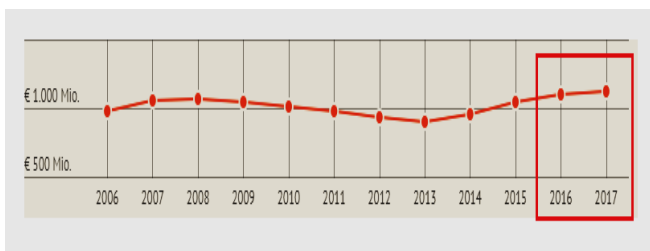

Rysunek 4. Liczba niemieckich firm biotechnologicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Niemiecki sektor biotechnologiczny*, http://biotechnologie.de/statistics_articles/27-die-deutsche-biotechnologie-branche-2018

Pierwszą zauważalną różnicą między polskim rynkiem biotechnologicznym a niemieckim jest gotowość inwestycyjna, która na dzień dzisiejszy znacznie wyższa jest w Niemczech. W porównaniu do ubiegłego roku, tendencja wydatków niemieckich firm biotechnologicznych, głównie na badania z kategorii B+R, nieznacznie się zwiększyła, bowiem jedynie o 1.2% - rysunek 5.

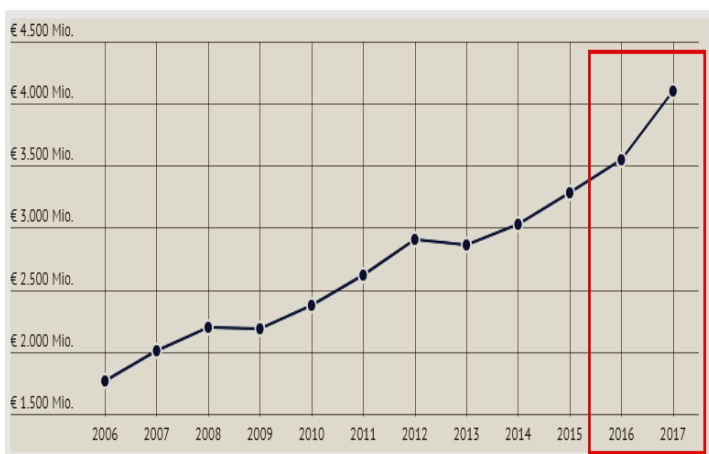
¹⁶⁶<https://strefainwestorow.pl/artykuly/analizy/20180115/biotechnologia-na-gieldzie-spolki>

Rysunek 5. Wydatki na B+R w sektorze biotechnologii niemieckiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Niemiecki sektor biotechnologiczny*, http://biotechnologie.de/statistics_articles/27-die-deutsche-biotechnologie-branche-2018

Z roku na rok zaobserwować można zauważalny wzrost sprzedaży wytwarzanych produktów biotechnologicznych. W roku 2017 sprzedaż w niemieckich firmach biotechnologicznych osiągnęła ponad 4 mln euro, co stanowiło 16% więcej w porównaniu do roku poprzedniego, gdzie sprzedaż wynosiła wtedy blisko 3.5 mln euro.

Rysunek 6. Sprzedaż w wyspecjalizowanych niemieckich firmach biotechnologicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Niemiecki sektor biotechnologiczny*, http://biotechnologie.de/statistics_articles/27-die-deutsche-biotechnologie-branche-2018

Pomimo małej zmienności ilości przedsiębiorstw niemieckiej branży biotechnologicznej z roku na rok notuje się wzrost osób zatrudnionych w tym sektorze. Stosunkowo mniej pracowników znalazło zatrudnienie w przedsiębiorstwach zajmujących się wyłącznie biotechnologią, w

porównaniu z osobami zatrudnionymi w przedsiębiorstwach zajmujących się biotechnologią jako jedną z wielu pól działalności, tj. koncerny farmaceutyczne, chemiczne oraz działających w rolnictwie. Porównując rok 2016 do roku 2017, miejsce pracy w przedsiębiorstwach zajmujących się wyłącznie biotechnologią znalazło o 8% więcej osób. Nastąpił również wzrost miejsc pracy w przedsiębiorstwach zajmujących się biotechnologią w przemyśle chemicznym i farmaceutycznym. Był to wzrost o blisko 8.5% nowych miejsc pracy. Ogółem w niemieckim przemyśle biotechnologicznym w 2017 roku zatrudnienie znalazło 45660 osób, co stanowiło ponad 3% więcej w porównaniu do osób zatrudnionych w roku 2016¹⁶⁷.

PODSUMOWANIE

Biotechnologia uważana jest jako jedna z najszybciej rozwijających się dziedzin nauki XXI wieku. Ma ona ogromny potencjał aplikacyjny w wielu zastosowaniach, które wpływają na dobrobyt człowieka, m.in. w medycynie, farmacji, rolnictwie i przemyśle. Nowoczesna biotechnologia wychodzi naprzeciw wyzwaniom ludzkości, pozytywne tendencje można dostrzec głównie w firmach biotechnologii czerwonej.¹⁶⁸

Pozycja polskiej biotechnologia na rynku jest coraz silniejsza, jak wynika z niniejszego artykułu, coraz więcej osób zdaje sobie sprawę z istotności biotechnologii w życiu codziennym. Liczba przedsiębiorstw biotechnologicznych, jak i liczba miejsc pracy z roku na rok jest coraz większa. Jednak porównując pozycję biotechnologii polskiej do niemieckiej, widoczna jest różnica między rozwojem w obu krajach. Inwestowanie w badania biotechnologiczne są znacznie większe w gospodarce niemieckiej. Większość wyszkolonych specjalistów z branży biotechnologicznej łatwiej znajduje prace poza granicami Polski.

Bibliografia

Biotechnologia i nanotechnologia w Polsce w 2017 r., GUS 2018, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5496/10/6/1/biotechnologia_i_nanotechnologia_w_polsce_w_2017_r.pdf

Kafarski P., *Rainbow code of biotechnology*, Chemik, 2012, 66, nr 8.

Konwencja o różnorodności biologicznej, Rio de Janerio, 1992r, <https://www.nid.pl/upload/iblock/ed8/ed8f84604e78aecc827b0a0d162a7870.pdf>

¹⁶⁷Niemiecki sektor biotechnologiczny, http://biotechnologie.de/statistics_articles/27-die-deutsche-biotechnologie-branche-2018

¹⁶⁸Targoński Z., *Biotechnologia stan obecny i perspektywy rozwoju*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa I Agrobiznesu tom X, zeszyt 1., <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000160761988>

Kosakowski M., *Podział biotechnologii*, www.e-biotechnologia.pl/Artykuly/podzial_biotechnologia

Niemiecki sektor biotechnologiczny, http://biotechnologie.de/statistics_articles/27-die-deutsche-biotechnologie-branche-2018

Światoński M., *Biotechnologia w produkcji zwierzęcej i ochronie zdrowia zwierząt*, [w] *Stan i kierunki rozwoju biogospodarki*, red. A. Dubin, Wydawnictwo MNiSW, Warszawa 2007.

Targoński Z., *Biotechnologia stan obecny i perspektywy rozwoju*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu tom X, zeszyt 1., <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000160761988>

Twardowski T., *Różne kolory biotechnologii i biogospodarka*, Kosmos, 2007, 56 (3-4).

<https://www.paih.gov.pl/sektory/biotechnologia>

<https://biznes.newseria.pl/news/biotechnologia-jednym-z,p1770698887>

<https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/life-sciences-and-healthcare/articles/biotechnologia-w-Polsce-branzowy-punkt-widzenia.html>

<https://strefainwestorow.pl/artykuly/analizy/20180115/biotechnologia-na-gieldzie-spolki>

Promotor naukowy: Dr inż. M. Lechwar

A. Терещук

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

МЕЖДУНАРОДНЫЕ РАСЧЁТЫ: ФОРМЫ И ОСОБЕННОСТИ

Международные расчёты – это проведение платежей по обязательствам и требованиям, которые могут возникать в связи с политическими, культурными и экономическими отношениями как между юридическими лицами, так и между гражданами разных стран.

Субъекты могут осуществлять международные расчёты только через банки. В таком случае национальный банк одной страны устанавливает корреспондентские отношения с иностранным банком, в результате чего отрываются два счёта: «лоро» - счёт иностранного банка в национальном, и «ностро» - счёт национального банка в иностранном. При этом форма расчёта оговаривается в договоре между банками.

Международные расчёты делятся на следующие формы:

-инкассо,

-аккредитив,

- открытый счёт,
- банковский перевод.

Инкассо – это банковская операция по взысканию долга за уже доставленный и полученный товар на основе торговых документов. В частности, главный документ такой операции – инкассовое поручение, составляемое банком и согласовываемое с клиентом. Условное изображение операции подано на схеме ниже вместе с разъяснением (Рис 1).

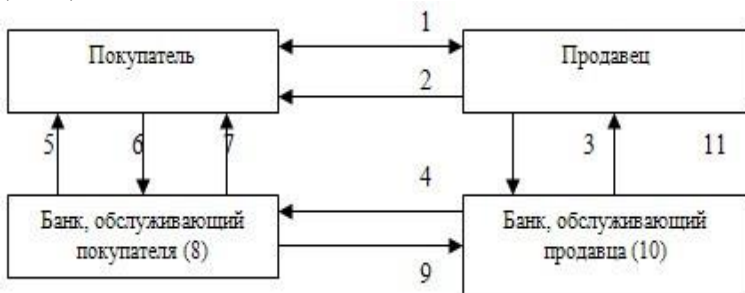

Рис. 1. Схема проведения банковской операции «инкассо».

На первом этапе заключается договор между покупателем и продавцом (1), на втором происходит поставка оговоренного товара (2). После чего документы на инкассо отправляются продавцом в его банк (3), а уже после этого этот банк отправляет документы в банк покупателя (4). Последний связывается со своим клиентом и уведомляет о поступлении документов (5), после чего покупатель выставляет платёжное поручение (6). Банк покупателя передаёт клиенту документы (7), клиент в свою очередь вносит деньги для расчёта на свой банковский счёт (8). Этот банк связывается с банком продавца и сообщает, что покупатель готов перечислить деньги (9), банк продавца списывает средства и зачисляет их продавцу (10). В конце продавца уведомляют о возможности получить финансовые средства (11).

Такая форма расчетов не является максимально надёжной по причине того, что недобросовестный покупатель может вообще отказаться проводить оплату. Более того, в использовании такие операции так же не очень удобны из-за длительности проведения.

Аккредитив – это обязательство совершить выплату за услуги. Оплата по аккредитиву производится в том случае, если принимающая услуги сторона (бенефициар) в обозначенный в договоре срок предоставит в банк документы, запрошенные плательщиком. Аккредитивы делятся на два подвида – отзывные и безотзывные.

Первые отличаются от вторых тем, что предполагают возможность аннулировать распоряжения плательщиком.

Аккредитив является более надёжной формой расчётов, чем инкассо, однако и более дорогостоящей. За проведение этой операции банки берут повышенный процент, и, как правило, расходы несёт покупатель.

При использовании следующей формы международных расчётов – открытого счёта – предполагается, что продавец после отгрузки продукции открывает на имя покупателя счёт с задолженностью (минусовой счёт). Таким образом, выходит, что покупатель берёт кредит в банке. Такой вид расчётов получил распространение среди развитых стран Европы. Чаще всего открытым счётом пользуются фирмы и филиалы, находящиеся в доверительных взаимоотношениях. Так же открытый счёт наиболее выгодный для покупателя, потому как избавляет последнего от необходимости мобилизовать средства или собирать документы для обычного кредита.

Банковский перевод – услуга банка по произведению расчёта, за которую банк берёт комиссию и основным документом которой является платёжное поручение.

Такая форма расчёта проходит в несколько этапов:

- продавец поставяет продукцию и торговые бумаги покупателю;
- покупатель направляет в банк поручение провести транзакцию;
- банк покупателя отправляет деньги в банк продавца;
- банк продавца переводит полученные средства на личный счёт последнего и уведомляет его об этом.

Основным недостатком, как и во многих формах расчётов, является отсутствие гарантий оплаты покупателем продукции. Чтобы минимизировать риски, иногда используется аванс или залог. Плюсом же данного вида расчётов является относительные простота проведения операции и невысокая стоимость.

Для того, чтобы выбрать подходящую форму расчёта, необходимо учитывать:

- платежеспособность покупателя;
- надёжность продавца;
- условия проведения платежа, предоставленные другими фирмами;
- конъюнктуру рынка;
- риски в стране;
- риски перевода денег из страны в страну;
- ограничения на таможене.

Таким образом, принимая во внимание всё вышеперечисленное, можно подобрать надёжную и максимально подходящую форму расчётов в деловых отношениях с резидентами самых разных стран.

Научный руководитель: А.А. Задоя, кандидат экономических наук, доцент

M. Trybalski
Uniwersytet Rzeszowski

STUDIUJĘ I PRACUJE – STAWIAM NA ROZWÓJ

Wstęp

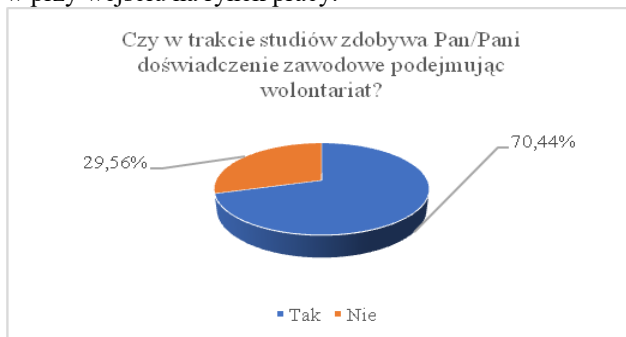
Wielu osób podejmuje prace w trakcie swojej edukacji. Niektórzy zaczynają pracować już w trakcie szkoły średniej by mieć swoje oszczędności na atrakcje codzienne nie do końca myśląc o przyszłości a raczej pokrywają swoje potrzeby, które wydają się najważniejsze w danym momencie ich życia. Jednakże są osoby które pracują ponieważ budują swój kapitał na przyszłość, mają świadomość, że warto oszczędzać na przyszłość. W gronie pracujących osób w tak młodym nie brakuje ubogich, tych którzy chcą polepszyć swój byt i często osoby z tej kategorii robiąc kolejny krok w swym życiu, czyli udając się na studia czy to stacjonarne czy zaoczne podejmują prace zarobkową by móc się dalej rozwijać. Właśnie na tych osobach skupię się dziś najbardziej. W artykule tym nie jednokrotnie wykorzystam wyniki badań przeprowadzonych na studentach Uniwersytetu Rzeszowskiego, które zostały zainicjowane przez Koło Naukowe Ekonomistów „Interkreator”¹⁶⁹. Praca dodatkowa jest też świetną trampoliną przy wejściu na rynek pracy, który często potrafi być jakże brutalny i przebiegły. Jednak główną myślą towarzyszącą przy podejmowaniu pracy jest rozwój, który nabiera dużego rozpędu w momencie, gdy mamy styczność z rzeczywistym światem i jego problemami, ale czy aby na pewno osobą podejmującym pracę w trakcie studiów o to chodzi? Przekonamy się w dalszej części tego artykułu.

Wolontariat? Tak!

Zanim przyjrzymy się dokładniej osobą pracującym w trakcie studiów, to poświęcimy chwilę na studentów, którzy w podczas edukacji poświęcają czas na wolontariat. To zachowanie jest spowodowane chęcią pomocy innym, kolejnym powodem jest rozwój, który mogą zyskać pomagając w miejscach związanych z ich kierunkiem studiów. Do takich przypadków

¹⁶⁹ Opiekun Koła - prof. UR dr hab. Anna Barwińska-Małajowicz, Wydział Ekonomii, Uniwersytet Rzeszowski.

możemy zaliczyć między innymi osoby z kierunków pedagogicznych, które swój wolny czas spędzają w domach dziecka lub przy pracy z trudną młodzieżą, zyskując tym samym ogromne doświadczenie, tak bardzo potrzebne w przy wejściu na rynek pracy.

Źródło „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych- Uniwersytetu Rzeszowskiego” KNE Interkreator

Z przeprowadzonych badań przez IKN wynika, że aż 70,44% studentów zdobywa doświadczenie zawodowe podejmując wolontariat, a tylko 29,56% nie udziela się dodatkowo poza uczelnią. Pokazuje to, że większość studentów dba o swój rozwój poprzez wolontariat.

Studiuje i pracuje!

Praca w trakcie studiów nie jest obowiązkowa, a więc zacznijmy od przeanalizowania ile osób poświęca się pracy zarobkowej podczas nauki.

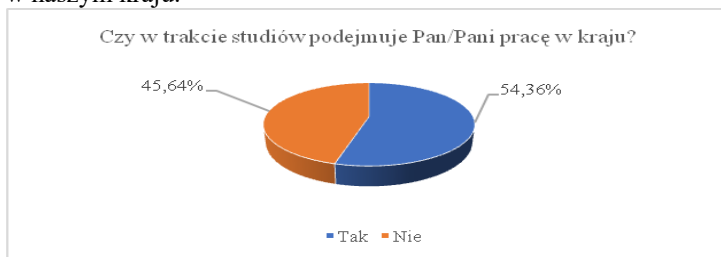

Źródło „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych- Uniwersytetu Rzeszowskiego” KNE Interkreator

Aż 57,30% ankietyowanych studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego deklaruje, że pracuje w trakcie studiów. Optymistyczną wiadomością jest fakt jak wiele osób chce się rozwijać zawodowo lub dąży do usamodzielnienia od rodziców. Oprócz tych oczywistych przesłanek

pojawia się także ambicja tych osób, które pragną być przedsiębiorcze, a ich ambicja nie pozwala im siedzieć bezczynnie, lecz starają się wykorzystać pełnie swojego potencjału. Pozostała część ankietowanych, czyli 42,70% prawdopodobnie nie podejmuje pracy zarobkowej z powodu zbyt dużej liczby obowiązków związanych ze studiami, a także nie mają potrzeby podejmować pracy zarobkowej, ponieważ ich rodzice są wystarczająco zamożni by zapewnić im utrzymanie, a sami studenci skupiają się jedynie na studiach przez co mogą lepiej przygotowywać się do zajęć.

Kolejnym ważnym aspektem mającym wpływ na sytuacje studentów jest gdzie poszukują pracy, w pierwszej opcji zawsze mamy do czynienia z pracą w naszym kraju.

Źródło „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych- Uniwersytetu Rzeszowskiego” KNE Interkreator

Ponad połowa, bo aż 54,36% ankietowanych odpowiedziało, że w pierwszej opcji wybiera pracę w kraju, mimo że nie jest ona najlepiej płatna to gwarantuje stałą pensję, która jest bardzo ważna w kontekście utrzymania się na studiach, a także opłat związanych z wynajmowaniem mieszkania i media. Pozostała część, czyli 45,64% nie podejmuje pracy zarobkowej lub pracuje zagranicą. Właśnie tej grupy respondentów dotyczy kolejna część badań przeprowadzonych przez studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego.

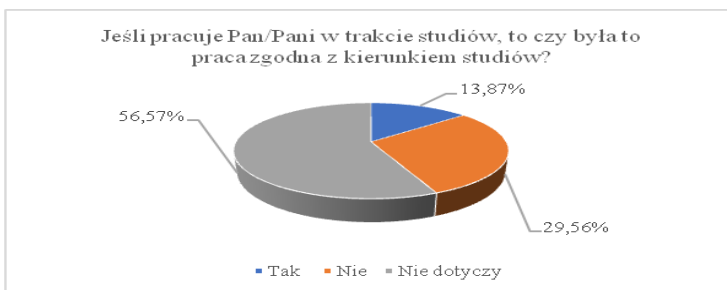
Źródło: „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych- Uniwersytetu Rzeszowskiego” KNE Interkreator

22,64% respondentów biorących udział w badaniu deklaruje, że wyjeżdża w trakcie wakacji do pracy po za granice kraju w celach

zarobkowych, pomimo że nie wiele osób pracowało w przedsiębiorstwach związanych z kierunkiem wykształcenia, to wykonywana praca ma duży wpływ na ich rozwój. W większości była to praca oparta na umowie zleceniu lub umowie o pracę, lecz nadal zdarzają się przypadki, w których studenci są wykorzystywani i pracują „na czarno”. Blisko połowa ankietowanych znalazła zatrudnienie w pracach sezonowych, czyli na zbiorach owoców. Jednak bez względu na rodzaj wykonywanych zajęć, należy uwzględnić to w swoim CV, ponieważ pracodawcy uwzględniają fakt, że kandydat do ich przedsiębiorstwa chętnie podejmował prace pomimo braku doświadczenia. Dodatkową wartością mającą pozytywny wpływ na prace za granicą jest podnoszenie umiejętności językowych, poprzez prace z osobami obcojęzycznymi nabywamy biegłość w języku, co także jest pozytywnym aspektem w szukaniu pracy w Polsce, ponieważ jednym z głównych wymagań pracodawców jest znajomość przynajmniej jednego języka obcego. Pozostała część, czyli 77,36% to osoby które nie podejmują pracy lub pracują w Polsce.

Kolejnym ważnym aspektem jest praca w tak zwanym „zawodzie”. Ponieważ często słyszymy opinie typu „jeśli pracujesz, to pracuj w kierunku swoich studiów” i jest w tym bardzo wiele zgodności, ponieważ jeśli już poświęcamy czas to warto go przekuć w doświadczenie, które będzie niezbędne po zakończeniu studiów, a może praca, którą rozpoczęliśmy w trakcie studiów pozwoli nam zapewnić odpowiednie przychody i pracę na najbliższe lata. Mimo wszystko nigdy nie zdecyduję się na negatywne komentarze w kierunku osób, które pracują w przedsiębiorstwach niezwiązanych z kierunkiem studiów. Po pierwsze nie zawsze mamy umiejętności potrzebne do wykonywania pracy w przyszłym zawodzie, lub są to zawody gdzie bez dyplomu ukończenia minimum pierwszego stopnia studiów nie możemy podjąć pracy. Kolejnym przykładem są osoby, o których wspominałem na początku swojej wypowiedzi, czyli studenci, którzy są zmuszeni podejmować prace od początku studiów w celu utrzymania się i umożliwienia sobie dalszej edukacji. Poniższy wykres obrazuje jak przedstawia się praca w trakcie studiów w zawodzie na podstawie przeprowadzonych badań przez studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Zdobycie doświadczenia zawodowego	23,36%
Konieczność finansowania	45,26%
Nadmiar wolnego czasu	10,95%
Chęć usamodzielnienia się	36,50%

Źródło: „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych- Uniwersytetu Rzeszowskiego” KNE Interkreator

Analizując odpowiedzi respondentów można znaleźć potwierdzenie powyższych słów, ponieważ z osób które pracują, w pracy związanej z przyszłym zawodem zatrudnione jest jedynie 13,87% ankietowanych, a w przypadku osób które pracują w miejscu nie związanym z kierunkiem jest to 29,56% osób biorących udział w badaniu.

Zdobycie pracy w trakcie studiów

Nierozłącznym punktem każdego poszukiwania pracy, czy to w trakcie studiów czy po jest rozmowa kwalifikacyjna, w trakcie których padają pytania decydujące o dalszym losie kandydata. Poniższa tabela pokazuje, o co najczęściej pytają pracodawcy.

NIE PRACUJE PODCZAS STUDIÓW	36,50%
Dyspozycyjność	45,99%
Posiadanie doświadczenia zawodowego	20,07%
Znajomość języka obcego	24,09%
Kwalifikacje zawodowe	14,60%
Gotowość do aktywnego zaangażowania się w rozwój firmy (instytucji zatrudniającej)	19,71%
Pracowitość	41,97%
Płeć	5,84%
Lojalność wobec pracodawcy	17,88%
Gotowość do samorozwoju i podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych	16,06%

Źródło: „Kapitał kariery absolwentów szkół wyższych- Uniwersytetu Rzeszowskiego” KNE Interkreator

Najczęstsze pytania dotyczą dyspozycyjności, a także pracowitości odpowiednio 45,99% i 41,97%. Kolejnym i już wymienionym w tym

artykule powodem zatrudnienia jest znajomość języka obcego, o której wspomina 24,09% ankietowanych.

Warto czasem wrócić do korzeni i tak się właśnie stało, ponieważ na samym końcu chciałem przedstawić w procentach powody, dlaczego studenci podejmują prace zarobkową, a zatem:

tak jak wspominałem najczęściej pojawia się konieczność finansowa 45,26%, chęć usamodzielnienia się 36,50%, zdobycie doświadczenia zawodowego 23,36%, no i finalnie nadmiar wolnego czasu, za którym opowiedziało się 10,26% ankietowanych. Studenci pracy poszukują najczęściej za pomocą internetowych portali internetowych oraz znajomych i rodziny.

Podsumowanie

Zgodnie z ukazanymi danymi można dochodzić do wielu wniosków. Nie koniecznie trzeba podejmować prace zarobkową, aby rozwijać się zawodowo. Wiele osób, które biorą udział w wolontariacie mają szanse zdobyć nie jednokrotnie większe doświadczenie w zawodzie niż osoby pracujące zarobkowo, lecz poza kierunkiem w którym się kształci. Wolontariat pozwala na prace bezpośrednio w trakcie studiów w instytucji związanej z drogą naukową. Z kolei praca w przeróżnych przedsiębiorstwach, firmach, sklepach pozwala na rozwijanie swoich umiejętności w kontakcie z innymi osobami, a przy tym to co najważniejsze czyli pobierane wynagrodzenie za wykonaną pracę. Niewiele osób biorących udział w badaniach pracuje w zawodzie większość prace traktuje jako główne źródło utrzymania i zdobycia doświadczenia w pracy z zespołem. Ma to olbrzymie znaczenie dla osób, których nie stać na studia dzienne czy to niestacjonarne, ponieważ jest to dla nich główne źródło dochodów. Oprócz pracy w kraju bardzo ważnym źródłem dochodów wśród studentów jest praca zagranicą. Jest to zazwyczaj praca sezonowa przy zbiorach, a także w niewielu przypadkach praca bez umowy prawnej, czyli przysłowiowa „praca na czarno”. Finalnie warto zaznaczyć, że niezależnie jaką pracę, wolontariat podejmujemy i gdzie ją wykonujemy lub komu pomagamy, to stawiamy olbrzymi krok już na początku swojej kariery, ponieważ stawiamy na rozwój zawodowy siebie, swoich umiejętności pracy w zespole i wzbogacamy tym swoje CV.

AKTYWIZACJA ZAWODOWA OSÓB BEZROBOTNYCH W ŚWIETLE REGIONALNEJ POLITYKI RYNKU PRACY

Wprowadzenie

Rynek pracy stanowi istotną dziedzinę działania rządu każdego kraju, ponieważ problemy rynku pracy mają odzwierciedlenie w wymiarze ekonomiczno-społecznym. W zw. z tym państwo musi prowadzić działania zarówno w ramach polityki gospodarczej jak i polityki społecznej. Zadaniem instytucji powoływanych w celu regulacji rynku pracy jest prowadzenie aktywności mających przyczynić się do poprawy sytuacji nierównowagi popytu i podaży na tym rynku. Działania te, powinny szczególnie się skupić na zmniejszaniu bezrobocia, które stanowi problem krajów o gospodarce rynkowej.

W Polsce obserwuje się dużą różnorodność modeli przeciwdziałania bezrobociu, które można sprowadzić do dwóch podstawowych nurtów¹⁷⁰:

1. modele obejmujące aktywne środki i programy rynku pracy, mające wpłynąć na poprawę kwalifikacji bezrobotnych i pracowników, stwarzać zachęty dla przedsiębiorstw w celu zwiększania w nich zatrudnienia oraz wskazywać wszelkie działania skierowane na redukcję przyczyn bezrobocia, oraz

2. modele oparte na zintegrowanej prozatrudnieniowej polityce społeczno-gospodarczej, w której aktywna polityka rynku pracy jest istotnym, ale nie jedynym składnikiem.

W modelach tych podkreśla się rolę polityki gospodarczej w tworzeniu miejsc pracy, w szczególności zaś polityki budżetowej, pieniężnej, cenowo-dochodowej i współpracy z zagranicą. W rzeczywistości jednak, w polityce rynku pracy poszczególnych krajów obserwuje się współistnienie wielu elementów jednego i drugiego nurtu oraz dostrzega się ich ewolucję w czasie uwarunkowaną czynnikami gospodarczymi, społecznymi i politycznymi. Regulacje w obszarze rynku pracy stymuluje, nakreśla kierunki i kształtuje, oraz koordynuje Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej a realizują je samorządy poprzez powołane do tego celu instytucje.

¹⁷⁰ Kabaj M., *Efektywność programów przeciwdziałania bezrobociu i skuteczność polityki rynku pracy*. Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 1999,

Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie rodzajów pomocy realizowanej przez instytucje samorządowe w ramach zabiegania bezrobociu i jego redukcji, oraz nakreślenie wpływu polityki samorządowej na niwelowanie negatywnych skutków bezrobocia.

1. Działalność samorządów lokalnych w ramach aktywnej i pasywnej polityki w celu zmniejszaniu poziomu bezrobocia.

W kreowaniu sprzyjających okoliczności w celu przeciwdziałania bezrobociu ważną rolę odgrywają lokalne samorządy. Władze samorządowe powinny stwarzać właściwe warunki lokalne, tj. infrastruktura techniczna, promocja i wspieranie lokalnych inicjatyw gospodarczych, stymulowanie rozwoju w tym działania w sferze gospodarczej, podejmowanie długofalowych działań na rzecz rozwoju gmin, wraz z działaniami podejmowanymi na rzecz osób bezrobotnych.

Wśród instrumentów polityki regionalnej można wyróżnić dwie formy podejmowania działań walki z bezrobociem, jest to aktywna i pasywna polityka rynku pracy. W ramach aktywnej polityki rynku pracy podstawowym działaniem jest stosowanie konkretnych form i środków, mających na celu zaktywizowanie postaw osób na rynku pracy i są to np. staże, prace interwencyjne, szkolenia, roboty publiczne, czy aktywizacja zawodowa. Z kolei pasywna polityka rynku pracy, ma na celu łagodzenie negatywnych skutków bezrobocia i obejmuje wypłatę zasiłków dla osób bezrobotnych, świadczeń przedemerytalnych, odszkodowań z tytułu utraty pracy, czy dodatków związanych z wcześniejszym przechodzeniem na emeryturę.

Pełniejszy podział instrumentów rynku pracy przedstawiono na schemacie poniżej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

W polskim prawodawstwie w celu aktywizacji zawodowej osoby bezrobotne mogą korzystać z wielu form aktywizacji, przewidzianych przez ustawę z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy¹⁷¹ (Dz.U. Nr 99, poz. 1001 ze zm.):

Są to m.in.:

- dodatek aktywizacyjny
- prace interwencyjne
- prace społecznie użyteczne

¹⁷¹Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, z dnia 20 kwietnia 2004 roku (Dz.U. Nr 99, poz. 1001 ze zm.)

PROGRAMY RYNKU PRACY		
PROGRAMY AKTYWNE	FUNDUSZ PRACY	PROGRAMY PASYWNE
SZKOLENIA I PRZEKVALIFIKOWANIE BEZROBOTNYCH		ZASIŁKI I ŚWIADCZENIA SOCJALNE
PRACE INTRERWENCYJNE		ZASIŁKI ŚWIADCZENIA PRZEDEMERYTALNE
ROBOTY PUBLICZNE		ODSZKODOWANIA DLA OSÓB ZWALNIANYCH Z PRACY
AKTYWIZACJA ZAWODOWA		SKRACANIE MAKSYMALNEGO CZASU PRACY
REFUNDACJA KOSZTÓW PRZEJAZDU		
BONY		
STAŻE		
SZKOLENIA ZAWODOWE		
DODATEK AKTYWIZACYJNY		
AKTYWNA POMOC W POSZUKIWANIU PRACY		
PORADNICTWO ZAWODOWE		
PRACE INTERWENCYJNE		
ROBOTY PUBLICZNE		

Wykres 1. Instrumenty aktywnej i pasywnej polityki rynku pracy

- staż i przygotowanie zawodowe w miejscupracy

- pożyczkiskoleniowe
- robotypubliczne
- stypendia w okresie kontynuowanianaunki
- szkolenia
- wsparcie działalności gospodarczej
- zwrot kosztów przejazdu izakwaterowania

Instrumenty te działają zarówno na popytową jak i podażową stronę rynku pracy. Do podażowych instrumentów zalicza się szkolenia, staże, przygotowanie zawodowe w miejscu świadczenia pracy. Do instrumentów zorientowanych popytowo zalicza się m.in. zatrudnienie subsydiowane, są to prace interwencyjne, roboty publiczne, prace wykonywane społecznie użyteczne a także środki na podjęcie działalności gospodarczej przez bezrobotnych oraz na doposażenie stanowiska pracy dla bezrobotnego¹⁷².

Ważną formą wsparcia osób bezrobotnych w razie braku propozycji odpowiedniego dla nich zatrudnienia, która organizują Powiatowe Urzędy Pracy są prace interwencyjne.

W ich ramach pracodawcy zatrudniają bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w zamian za uzyskiwaną z urzędu pracy refundację części kosztów wynagrodzenia oraz składki na ubezpieczenia społeczne.

Osoby bezrobotne mogą w urzędzie pracy ubiegać się także o przyznanie dodatku aktywizacyjnego, w wypadku, gdy będąc zarejestrowane w urzędzie pracy, posiadają prawo do zasiłku oraz gdy podejmą one zatrudnienie z własnej inicjatywy lub inną pracęzarobkową.

Nową formą aktywizacji osób bezrobotnych wprowadzoną nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, która weszła w życie 1 listopada 2005 roku są prace społecznie użyteczne.

Oznaczają one prace wykonywane przez bezrobotnych, nieposiadający jużprawodozasiłku. Dotychprackierujeichstarosta, a organizują gminy w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej. Wprowadzenie prac społecznie użytecznych miało na celu, oprócz zapewnienia osobom bezrobotnym możliwości uzyskania minimalnych przynajmniej środków do życia i wsparcia działań społeczności lokalnych, zdyscyplinowanie bezrobotnych i ograniczenie możliwości wykonywania przez nich pracy "na czarno". Zwiększenie tej formy wsparcia powinno spowodować bardziej

¹⁷²Wiśniewski Z., Zawadzki K., „Aktywna polityka rynku pracy w Polsce w kontekście europejskim”. Wojewódzki Urząd Pracy, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2010

trafne kierowanie pomocy socjalnej do osób rzeczywiście jej potrzebujących.

Zmniejszanie poziomu bezrobocia, może odbywać się dzięki możliwości korzystania z dwóch specjalnych instrumentów aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych to jest: stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Staż przeznaczony jest głównie dla osób młodych i służy nabywaniu przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez wykonywanie zadań w miejscu pracy bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą, natomiast przygotowanie zawodowe w miejscu pracy przeznaczone jest dla osób bezrobotnych długotrwale, bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych, bezrobotnych powyżej 50 roku życia i służy zdobywaniu nowych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych poprzez praktyczne wykonywanie zadań zawodowych na stanowisku pracy według ustalonego programu uzgodnionego pomiędzy starostą, pracodawcą i bezrobotnym.

Kolejną formą wsparcia o którą mogą ubiegać się osoby bezrobotne i żołnierze rezerwy jest udzielenie pożyczki szkoleniowej ze środków Funduszu Pracy. Pożyczka szkoleniowa może zostać udzielona w celu umożliwienia podjęcia zatrudnienia wymagającego szczególnych kwalifikacji.

Następną formą aktywizacji bezrobotnych są roboty publiczne. Organizowane są one przez gminy, organizacje pozarządowe statutowo zajmujące się problematyką: ochrony środowiska, kultury, oświaty, sportu i turystyki, opieki zdrowotnej, bezrobocia oraz pomocy społecznej. Przy robotach publicznych instytucje mogą ubiegać się o zatrudnienie bezrobotnych w okresie do 6 miesięcy w ramach realizowanych na terenie gminy lub województwa inwestycji infrastrukturalnych oraz innych zadań inwestycyjnych finansowanych lub dofinansowywanych ze środków budżetu państwa, samorządu terytorialnego, funduszy celowych lub środków instytucji, organizacji oraz zadań związanych z opieką społeczną i obsługą bezrobocia.

Ważnym instrumentem pomocy są również stypendia pobierane w okresie kontynuowania nauki. Przeznaczone są one dla bezrobotnych do 25 roku życia nie posiadających kwalifikacji zawodowych.

Ważną formą wsparcia i aktywizacji osób bezrobotnych są organizowane i finansowane z Funduszu Pracy szkolenia, mające na celu zwiększenie ich szans na uzyskanie zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, podwyższenie kwalifikacji zawodowych lub zwiększenie aktywności zawodowej.

Kolejnym instrumentem mogą być przyznawane jednorazowo środki z

Funduszu Pracy, na podjęcie działalności gospodarczej. Bezrobotny może także ubiegać się o zwrot kosztów przejazdu do miejsca pracy, odbywania u pracodawcy stażu, przygotowania zawodowego w miejscu pracy, szkolenia lub odbywania zajęć z zakresu poradnictwa zawodowego. Warunkiem ubiegania się o zwrot kosztów przejazdu jest podjęcie pracy, stażu, przygotowania zawodowego w miejscu pracy, szkolenia lub zajęć z zakresu poradnictwa zawodowego poza miejscem zamieszkania na podstawie skierowania urzędu pracy.¹⁷³

2. Ilościowa charakterystyka działań polityki regionalnej niwelujących zjawisko bezrobocia.

Uchwalona w 2004r. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy definiuje instytucje rynku pracy realizujące zadania z zakresu polityki rynku pracy.

W świetle powołanej ustawy są to:

- Publiczne służby zatrudnienia
- Ochotnicze Hufce Pracy
- Agencje zatrudnienia
- Instytucje szkoleniowe
- Instytucje dialogu społecznego
- Instytucje partnerstwa lokalnego.

Wszystkie te instytucje w ramach swoich kompetencji podejmują na rzecz osób bezrobotnych działania zmierzające do niwelowania i zapobiegania występowania zjawiska bezrobocia. Poniżej przedstawiono analizę dotyczącą osób aktywizowanych w ramach podstawowych form aktywizacji w latach 2014-2017. Analizą objęto następujące formy aktywizacji realizowane ze środków Funduszu Pracy:

- Szkolenia
- Prace interwencyjne
- Roboty publiczne
- Staże
- Przyznane pracodawcom refundacje kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy dla skierowanych na te miejsca bezrobotnych
- Przyznane bezrobotnym jednorazowe środki na dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej.

W 2017 roku w podstawowych formach aktywizacji zawodowej, w ramach programów przeciwdziałania bezrobociu uczestniczyło 404 455 osób. Udział w tych formach ukończyły 327 844 osoby, co stanowi 81,05

¹⁷³ www.gov.pl

%. Natomiast zatrudnionych zostało 268 755 osób co stanowiło 66,44 % uczestników podstawowych form aktywizacji zawodowej.

Tabela 1

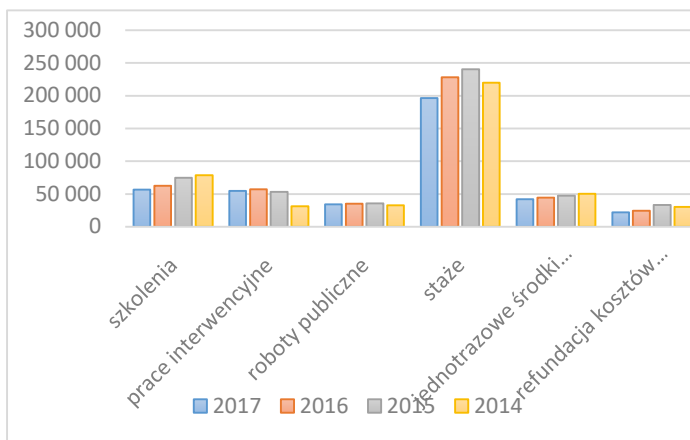
Dane dotyczące osób aktywizowanych w ramach podstawowych form aktywizacji w latach 2014-2017

Wyszczególnienie	2017	2016**	2015*	2014*
Szkolenia				
Liczba os. uczestniczących	56 413	62 287	74 790	78 484
Liczba os. kończących udział	48 368	53 605	67 048	77 232
Liczba os. zatrudnionych	29 359	28 158	32 208	42 935
Prace interwencyjne				
Liczba os. uczestniczących	54 375	56 865	53 236	31 143
Liczba os. kończących udział	36 766	40 130	25 097	32 448
Liczba os. zatrudnionych	32 890	34 553	21 941	27 001
Roboty publiczne				
Liczba os. uczestniczących	34 194	34 922	35 630	32 639
Liczba os. kończących udział	30 087	30 567	31 348	31 342
Liczba os. zatrudnionych	25 267	24 447	22 490	22 657
Staże				
Liczba os. uczestniczących	196 070	227 883	240 432	219 710
Liczba os. kończących udział	137 085	171 988	167 621	191 273
Liczba os. zatrudnionych	112 395	138 259	136 031	141 738
Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej				
Liczba os. uczestniczących	41 856	44 299	47 287	
Liczba os. kończących udział	46 054	45 222	47 335	49 999
Liczba os. zatrudnionych	43 580	42 415	43 642	
Refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy				
Liczba os. uczestniczących	21 547	24 086	32 962	
Liczba os. kończących udział	29 484	27 645	22 081	30 212
Liczba os. zatrudnionych	25 264	22 850	17 302	
Razem wszystkie podstawowe formy aktywizacji				
Liczba os. uczestniczących	404 455	450 342	484 337	442 187
Liczba os. kończących udział	327 844	369 157	360 530	412 406
Liczba os. zatrudnionych	268 755	290 682	273 614	314 442

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Ogólna liczba osób uczestniczących w podstawowych formach aktywizacji kształtowała się na poziomie od 485 tys. osób w 2015 r. do 404 tys. w 2017 r. Analizując dane z tablicy 1 dot. liczby osób uczestniczących wyraźnie widać, że w 2017 r. spadła liczba osób uczestniczących w podstawowych formach aktywizacji zawodowej.

Spadek widoczny jest także w liczbie osób, które kończą udział w formach wsparcia, a także liczbie osób zatrudnionych po zakończeniu (lub przerwaniu z powodu podjęcia zatrudnienia) udziału w formie.

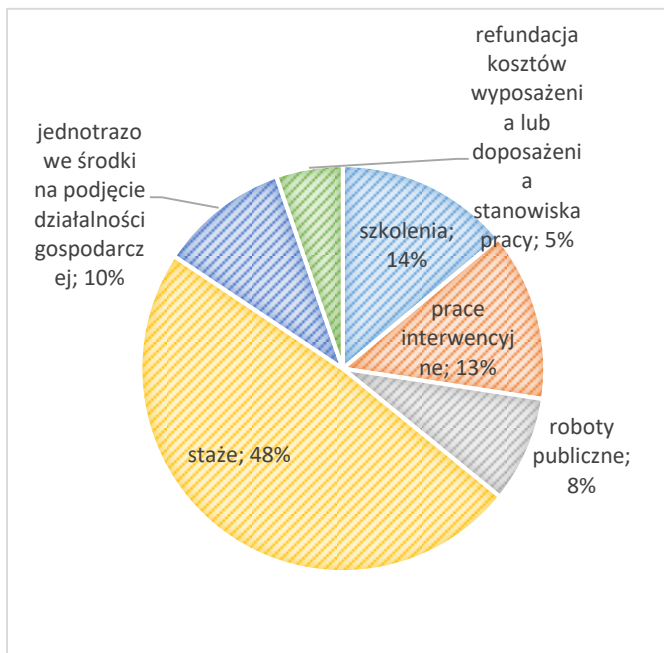

Wykres 2. Liczba osób uczestniczących w poszczególnych podstawowych formach aktywizacji w latach 2014-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Jak wynika z wykresu w latach 2014-2017 aktywizacji były staże.

Na wykresie 3. pokazany został udział liczby osób uczestniczących w poszczególnych podstawowych formach aktywizacji zawodowej w stosunku do ogółu osób biorących udział w podstawowych formach aktywizacji zawodowej w 2017 r.

Wykres 3. Udział osób uczestniczących w podstawowych formach aktywizacji zawodowej w 2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Jak wynika z wykresu powyżej najczęściej stosowaną formą aktywizacji zawodowej w 2017 roku były staże, z których skorzystało 196 070 osób - stanowiło to 49 % uczestników podstawowych form aktywizacji.

Dane dotyczące liczby osób aktywizowanych w ramach podstawowych form aktywizacji ogółem dla Polski oraz w poszczególnych województwach przedstawiają tablice 1 i 2.

**Tablica 2
Dane dotyczące osób aktywizowanych w ramach podstawowych form aktywizacji w latach 2014-2017 wg województw.**

L.p.	Województwo	Liczba osób bezrobotnych- stan na 31.12.2016	Liczba osób uczestniczących	Liczba osób kończąc ych udział	Liczba osób zatrudnio nych
1.	dolnośląskie	68 813	23 586	19 055	15 615

2.	kujawsko-pomorskie	81 543	31 261	26 215	20 940
3.	lubelskie	81 221	30 812	24 462	19 734
4.	lubuskie	24 605	10 456	8 602	7 074
5.	łódzkie	72 662	27 412	21 856	18 306
6.	małopolskie	79 430	33 217	25 969	21 089
7.	mazowieckie	154 068	44 388	37 628	30 877
8.	opolskie	26 066	11 388	10 009	8 554
9.	podkarpackie	90 972	31 163	24 731	21 303
10.	podlaskie	39 997	14 339	11 424	9 759
11.	pomorskie	49 653	22 313	16 952	14 686
12.	śląskie	94 687	34 528	27 485	22 198
13.	świętokrzyskie	46 570	22 959	18 129	13 695
14.	warmińsko-mazurskie	60 003	21 759	16 040	12 702
15.	wielkopolskie	58 857	26 079	23 786	19 181
16.	zachodniopomorskie	52 599	18 795	15 501	13 042
	Ogółem:	1 081 746	404 455	327 844	268 755

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

3. Efektywność zatrudnieniowa podstawowych form aktywizacji

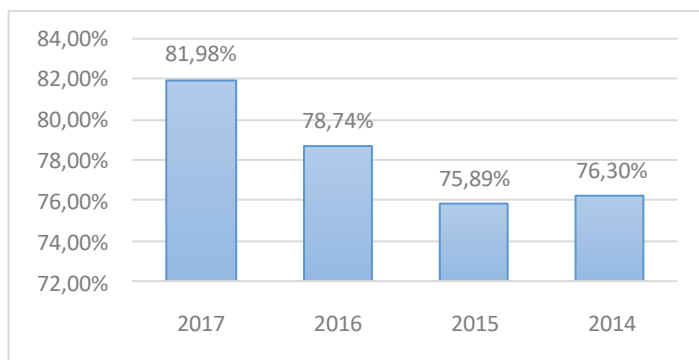
Efektywność zatrudnieniową udział procentowy liczby osób, które w trakcie lub po zakończeniu udziału w podstawowych formach aktywizacji zawodowej zostały wykazane jako zatrudnione, w stosunku do liczby osób, które zakończyły udział w podstawowych formach aktywizacji zawodowej¹⁷⁴. Efektywność zatrudnieniową można zilustrować wzorem:

$$EZ = \frac{\text{Liczba osób zatrudnionych w trakcie lub po zakończeniu udziału}}{\text{Liczba osób, które zakończyły udział}} \cdot 100 \%$$

¹⁷⁴ *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2017 roku*, wyd. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, wrzesień 2018

W 2017 roku, w porównaniu do roku wcześniejszego, efektywność zatrudnieniowa podstawowych form aktywizacji wzrosła o 3,24 p.p., tj. do poziomu 81,98 % .

Zmiany wskaźnika efektywności zatrudnieniowej w latach 2014 - 2017 ilustruje Wykres 4.

Wykres 4. Wartość wskaźnika efektywności zatrudnieniowej w latach 2014-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

W tabeli 3 przedstawiono zestawienie wskaźników efektywności zatrudnieniowej poszczególnych podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w roku 2017 w porównaniu do lat 2014-2016 dla poszczególnych podstawowych form aktywizacji.

Zaprezentowane dane wskazują, że w 2017 nastąpił wzrost wartości wszystkich zaprezentowanych wskaźników efektywności zatrudnieniowej podstawowych formw stosunku do roku ubiegłego.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli najmniej efektywną formą wsparcia są szkolenia. Głównym powodem jest fakt, że szkolenia jako jedyna forma wsparcia pozwala osobie bezrobotnej na podniesienie kwalifikacji, które mogą, ale nie muszą, skutkować znalezieniem zatrudnienia po samym zdobyciu umiejętności. Inne formy pozwalają potencjalnemu pracodawcy na zweryfikowanie kwalifikacji osoby w sposób bardziej praktyczny.

Tablica 3

Wartości wskaźnika efektywności zatrudnieniowej poszczególnych form aktywizacji zawodowej w latach 2014 – 2017

Efektywność zatrudnieniowa					
Lp.	Forma aktywizacji	2017	2016	2015	2014*
1.	Szkolenia	60,70%	52,53%	48,00%	55,60%
2.	Prace interwencyjne	89,46%	86,10%	87,40%	74,10%
3.	Roboty publiczne	83,98%	79,98%	71,70%	72,30%
4.	Staże	81,99%	80,39%	81,20%	74,10%
5.	Dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej	94,63%	93,79%	92,20%	100,00%
6.	Refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy	85,69%	82,66%	78,40%	100,00%
	Ogółem	81,98%	78,74%	75,89%	76,30%

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Z kolei najwyższą efektywnością zatrudnieniową (ponad 94% w 2017r.) charakteryzuje się aktywizacja w formie przyznania środków na dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej. Kolejną formą o dużej efektywności zatrudnieniowej są prace interwencyjne (ponad 89% w 2017r.) W przypadku prac interwencyjnych istnieje wynikający z zapisów ustawy okres obowiązkowego zatrudnienia przez 3 lub 6 miesięcy po zakończeniu udziału w tej formie wsparcia.

W tabeli 4 przedstawiono zróżnicowanie wartości wskaźnika efektywności zatrudnieniowej w województwach z zaznaczeniem, które województwa uzyskały wskaźnik powyżej średniego wskaźnika w kraju, a które poniżej.

Jak wynika z powyższej tablicy, połowa województw znalazła się na liście powyżej średniej wartości wskaźników efektywności zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej w kraju.

Różnica między najwyższą, a najniższą wartością wskaźnika wynosi 11,09 p.p. Natomiast różnica między maksymalną wartością (pomorskie – 86,63%) a średnią to 4,65 p.p. Analogiczna różnica między najniższą wartością (świętokrzyskie – 75,54%) a średnią to 6,44 p.p.

Tablica 4

Efektywność zatrudnieniowa podstawowych form aktywizacji zawodowej.

Lp.	Województwo	Efektywność zatrudnieniowa 2017 r. (w %)
1.	pomorskie	86,63
2.	podkarpackie	86,14
3.	opolskie	85,46
4.	podlaskie	85,43
5.	zachodniopomorskie	84,14
6.	łódzkie	83,76
7.	lubuskie	82,24
8.	mazowieckie	82,06
9.	WSKAŹNIK KRAJOWY	81,98
10.	dolnośląskie	81,95
11.	małopolskie	81,21
12.	śląskie	80,76
13.	lubelskie	80,67
14.	wielkopolskie	80,64
15.	kujawsko-pomorskie	79,88
16.	warmińsko-mazurskie	79,19
17.	świętokrzyskie	75,54

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

4. Nowe formy zatrudnienia i kierunki rozwoju rynku pracy.

Pod wpływem takich procesów zachodzących we współczesnym świecie, jak globalizacja, wzrost konkurencyjności oraz rozwój nowoczesnych technologii pożądaną cechą stała się elastyczność. Dążenie do elastyczności wpływa na rynek pracy i model zatrudnienia pracowników, prowadzi do pojawienia się nowych atypowych, pracowniczych i niepracowniczych, form zatrudnienia, które odbiegają od „typowego” modelu zatrudnienia pracowników na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony.

Jak twierdzi J. Piątkowski, istnienie nowych form zatrudnienia wymusza rynek pracy (...) coraz częściej związany z procesami globalizacji związanej z konkurencyjnością przedsiębiorstw oraz przenikania się procesów produkcyjnym, inwestycyjnych i innowacyjnych w skali światowej¹⁷⁵.

Z rozwojem atypowych form zatrudnienia wiążą się różnorodne korzyści i zagrożenia. Stosowanie atypowych form zatrudnienia może prowadzić do wzrostu wydajności, konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, a w konsekwencji całej gospodarki, jak również wpływać pozytywnie na sytuację pracowników dzięki możliwości osiągnięcia równowagi między życiem zawodowym i prywatnym pracownika¹⁷⁶.

Z badań Komisji Europejskiej wynika, że pracownikom coraz częściej nie jest potrzebna pewność utrzymania konkretnego miejsca pracy, ale pewność zatrudnienia w ogóle. Niezbędne jest zatem tworzenie elastycznych warunków umożliwiających optymalny rozwój zdolności pracowników organizację pracy bardziej zorientowaną na zadania, przyswajanie wiedzy z wykorzystaniem usług elektronicznych, oraz opanowanie umiejętności godzenia życia zawodowego z życiem prywatnym.

Jedną z form atypowych form zatrudniania może być zatrudnienie w niepełnym wymiarze godzin, czyli skrócenie dziennej, tygodniowej lub rocznej normy czasu pracy, czy ograniczenie godzin nadliczbowych. Pracodawcy często oferują ten typ zatrudnienia gdy nie ma zapotrzebowania na daną pracę w pełnym wymiarze. Przeszkodą w szerszym stosowaniu tej formy często są płace, gdyż często pracownicy nie chcą się zgodzić na obniżenie płac, nawet za cenę krótszego czasu pracy.

Praca na wezwanie jest to forma stosowana w sytuacjach, gdy przedsiębiorstwo nie jest w stanie określić nawet w krótkim czasie rozmiaru i czasu zapotrzebowania na pracę. Polega ona na obowiązku pracownika do stawienia się do pracy na każde wezwanie pracodawcy. Pracownik musi być całkowicie dyspozycyjny. Forma ta znajduje zastosowania często m.in. w hotelarstwie, turystyce, i handlu. Wada jest fakt, że pracownik nie dostaje żadnego ekwiwalentu za ciągłe pozostawanie w gotowości. Płatna jest tylko praca faktycznie wykonana¹⁷⁷.

Ciekawą formą jest job-sharing, czyli tzw. dzielenie stanowiska, które polega na zatrudnieniu dwóch lub większej liczby pracowników na

¹⁷⁵J. Piątkowski, „*Prawo stosunku pracy w teorii i praktyce*”, Wyd. „Dom organizatora”, Toruń 2006r.

¹⁷⁶ <http://www.labourlaw.ur.edu.pl>

¹⁷⁷ <https://flexcore.wordpress.com/>

stanowisku przeznaczonym dla jednej osoby. Pracownicy podejmują się łącznie odpowiedzialność za jeden etat. Podział wynagrodzeń i innych świadczeń jest proporcjonalnie do zadań. Dzięki temu można zapobiec zwolnieniem z pracy.

Popularna na zachodzie metoda zapobiegania zwolnieniem grupowym jest tzw. work-sharing. Jest to szczególna postać zatrudnienia niepełnowymiarowego. Polega ona na redukcji czasu pracy pracowników i połączonej z nią proporcjonalnie redukcji wynagrodzeń. Rozdysponowanie dostępnej pracy (...) często napotyka na opór tych grup pracowników, które są mniej bezpośrednio doświadczane kryzysem niż przewidziani do zwolnień¹⁷⁸.

Spora część ludzi podejmuje zatrudnienie w oparciu umowy cywilnoprawne, np. umowę o dzieło czy umowę zlecenie. Umowa zlecenie polega na tym, że dający zlecenie upoważnia przyjmującego zlecenie do dokonania określonej czynności prawnej, a zleceniobiorca zobowiązuje się do wykonania tej czynności¹⁷⁹. Z kolei umowa o dzieło sprowadza się do tego, że przyjmujący zamówienie zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła a zamawiający dzieło zobowiązuje się do zapłaty wynagrodzenia. Jest to tzw. umowa rezultatu, gdyż przyjmujący zamówienie zobowiązuje się osiągnąć trwały materialny rezultat ściśle oznaczony w umowie, np. tapetowanie, uszycie ubrania, wysprzątanie pomieszczenia, przeprowadzenie szkolenie itp.

Kolejną formą elastycznego podejścia do zatrudnienia są kontrakty menedżerskie a polegają one na odejściu od tradycyjnych długoterminowych umów o pracę na rzecz kontraktów na wykonanie konkretnego zadania, bez określenia dziennego limitu godzin czy miejsca wykonywania zadania.

Praca tymczasowa to jedna z form „wypożyczania” pracownika. Wyraża się ona zawarciem umowy i między pracownikiem, pracodawcą, a firmą wypożyczającą będącą agencją pracy tymczasowej, lub inną firmą zajmującą się na stałe tego tytułu usługami. Korzyści płynące z tego typu zatrudnienia to m.in. obniżenie kosztów pracy, optymalizacja stanu i struktury zatrudnienia, brak potrzeby organizowania rekrutacji, zwiększania produktywności i efektywności zatrudnienia czy możliwość wsparcia załogi w okresach nasilenia produkcji.

Praca w domu to forma pracy, której miejscem realizacji jest nie zakład pracy, tylko miejsce wyznaczone przez pracownika. Pracownik wykonuje

¹⁷⁸ Chobot A., Nowe formy zatrudnienia, Kierunki rozwoju i nowelizacji, Wydawnictwa prawnicze PWN, Warszawa 1997

¹⁷⁹ <http://www.prawopracy.org>

powierzone zadania, jest z nich rozliczane, ale nie pozostaje pod bezpośrednią kontrolą pracodawcy. Najczęściej tą formę zatrudnienia wybierają przedstawiciele wolnych zawodów, np. architekci, dziennikarze. Jest szansa dla osób, które np. ze względów zdrowotnych nie mogą pracować poza domem. Szczególnym rodzajem pracy w domu jest telepraca. To forma organizacji i wykonywania pracy przy wykorzystaniu technologii informacyjnych, w której zatrudniony pracuje regularnie przeważnie poza siedzibą firmy¹⁸⁰.

każdy rodzaj pracy wykonywanej poza tradycyjnym miejscem zatrudnienia, a wyniki dostarczane są pracodawcy za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Samozatrudnienie to sytuacja w której osoba fizyczna podejmuje na własny rachunek i na własne ryzyko prowadzenie działalności gospodarczej w niewielkim rozmiarze, wyłącznie przy wykorzystaniu własnej pracy i bez zatrudniania dodatkowych pracowników¹⁸¹.

W Polsce nowe formy zatrudnienia są jeszcze stosunkowo słabo rozwinięte, jednakże zainteresowanie nimi ze strony zarówno pracowników jak i pracodawców jest coraz większe. W wielu przypadkach przeszkodą do szerszego zastosowania stanowi luka technologiczna, tradycjonalistyczne podejście zarówno pracodawców jak i pracowników, brak znajomości pozaumownych form zatrudnienia także bariery prawne.

Podsumowanie

Liczne programy realizowane w ramach polityki rynku pracy z poziomu samorządów pokazują, że działania podejmowane w tym zakresie mają charakter kompleksowy. Jak wyżej wykazano, programy te i strategie zawierają szereg działań wpływających na poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Oprócz działań z zakresu polityki rynku pracy na stan zatrudnienia ma również wpływ, polityka zachęt instytucjonalnych do wzrostu zatrudnienia, co obecnie w Polsce łączy się przede wszystkim z uelastycznianiem rynku pracy.

Wszystkie powyższe działania w połączeniu z polityką rynku pracy państwa oddziałują na poprawę sytuacji na rynku pracy w Polsce, gdyż jak pokazują doświadczenia sam mechanizm rynkowy nie jest wydolny na rynku pracy i aktywna interwencja państwa jest niezbędna, by łagodzić negatywne skutki niczym nieograniczonej konkurencji.

¹⁸⁰ L.Machol-Zajda, „Deregulacja polskiego rynku pracy” red. K. Frieske, IPiSS, Warszawa 2003,

¹⁸¹ <http://www.samozatrudnienie.pit.pl>

Nowe nadzieje, ale także niepokoje, wzbudza postępujący proces globalizacji gospodarki światowej, a w szczególności rewolucja informatyczno-technologiczna. Zdają sobie z tego sprawę rządy we wszystkich rozwiniętych krajach, dlatego w swoich programach i strategiach przeciwdziałających bezrobociu uwzględniają dokonujące się w świecie przemiany cywilizacyjne. W świetle powyższego ciekawym i przynoszącym korzyści kierunkiem jest również skierowanie zainteresowania pracodawców i pracowników na elastyczne, pozaumowne formy zatrudnienia.

Literatura

1. Chobot A., Nowe formy zatrudnienia, Kierunki rozwoju i nowelizacji, Wydawnictwa prawnicze PWN, Warszawa 1997 r.

2. Kabaj M., *Efektywność programów przeciwdziałania bezrobociu i skuteczność polityki rynku pracy*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 1999 r.

3. Kubot Z. (red.), *Szczególne formy zatrudnienia*, Wrocław 2000r.

4. Machol-Zajda L., „*Deregulacja polskiego rynku pracy*” red. K. Frieske, IPiSS, Warszawa 2003 r.

5. Niedbała Z., Lach D.E., Piotrowski M., Samol S., Skąpski M., Ślebzak K., „*Prawo pracy*”, Lexis Nexis, Warszawa 2011 r.

6. Piątkowski J., „*Prawo stosunku pracy w teorii i praktyce*”, Wyd. „Dom organizatora”, Toruń 2006 r.

7. Sobczyk A., *Ustawa o zatrudnianiu pracowników tymczasowych, komentarz*, Kraków 2005 r.

8. Wiśniewski Z., Zawadzki K., „*Aktywna polityka rynku pracy w Polsce w kontekście europejskim*”. Wojewódzki Urząd Pracy, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2010 r.

9. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, z dnia 20 kwietnia 2004 roku (Dz.U. Nr 99, poz. 1001 ze zm.)

10. *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2017 roku*, wyd. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, wrzesień 2018 r.

11. <http://www.labourlaw.ur.edu.pl>

12. <https://flexcore.wordpress.com/>

13. <http://www.prawopracy.org>

14. <http://www.samozatrudnienie.pit.pl>

15. <https://stat.gov.pl>

16. <http://www.bdl.stat.gov.pl>

17. <http://www.gov.pl>

ANALYSIS OF THE MAIN TRENDS IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF INDIA

India has always been a land of importance, a jewel in the east and a land of various diversities. Today India is seen as one of the developing nations that has a lot of potential. A land full of diversities in terms of culture, cuisine, people, languages, landscapes, architecture etc. India had a rich historic past. Many historians around the world believe that India was once a very educated nation for many scientists hailed from this country.

India is located in South Asia that is known as the seventh largest country in the world. It is also the second most populated country in the world, and has population over 1.2 billion people. Bordering its southern border is the Indian Ocean, the Arabian Sea and the Bay of Bengal. Also its neighboring countries are Pakistan, China, Bhutan, Burma, Bangladesh and Nepal. The Indian currency is known as the Indian rupee, and the country has an estimated nominal GDP of 1.947 trillion dollars. You can see how the country has been developing for the last 30 years by the indicators of GDP (Fig.1).

India's economic success in recent years has helped to ensure that South Asia is the fastest-growing region in the world – but it faces significant challenges alongside its opportunities for further growth. Furthermore, social development in this country is not observed at all. There are many factors which prevent it.

While talking about socio-economic development of India we need to pay attention to inequality, female labor force participation, and demographic problems, which are the reasons for development for some another problems. During the period the Indian economy has grown fast over the past two decades, some of these underlying developments have not been equally favorable.

With more than one third of the adult population illiterate, India has one of the most unequal education distributions in the world. Because the services sector and certain manufacturing industries in India make intensive use of highly educated workers, growth of these sectors generates little income for the lowly educated population. Consequently, inequality in India rises when these skill-intensive sectors expand.

Moreover, the inequality of education has increased between 1993 and 2004. This has contributed to higher consumption inequality between

households. Reducing illiteracy is therefore crucial to fight consumption inequality and inequality of education itself.

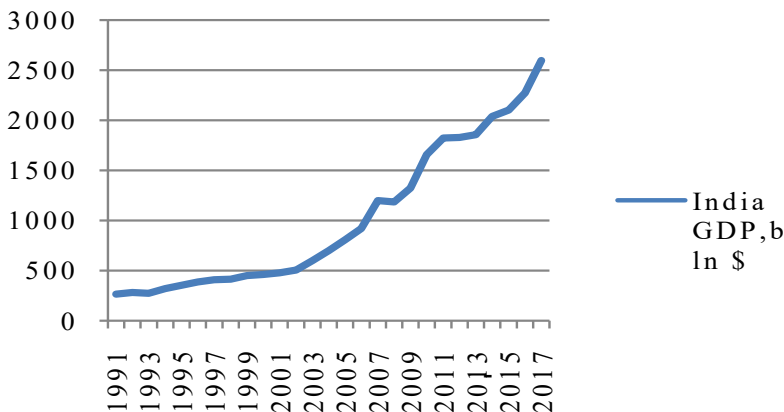

Figure 1: GDP of India, bln \$, (1991 2017)

Source: Trading Economics | India GDP

There is also a study of the determinants of urban female labor force participation. Despite India’s fast growth, economic necessity still drives labor force participation for women with low education, and social restrictions remain high. Only the highly educated minority of women have an opportunity to earn money.

Corruption is another big problem of this country. India’s executives consider corruption to be the most problematic factor they face when doing business within the country.

Although economy in India develops step by step, the biggest part of the population of the country lives in poverty.

India is a growing country that has proven that it is a major contributor to the international economy. Growth of the economy, however, is only part of economic development in a broader sense, and is associated with various socio-economic changes in each country. A number of these changes are less unequivocally positive in India, such as the increasing inequality between rich and poor. In order to stimulate regional competitiveness of a country and to improve the economic development process, emphasis should be placed on city competitiveness, on research and development and on entrepreneurship, on the ensuring of the system security and on equality and education.

References

1. Abhiman Das. 1999. Institute for Social Development and Policy Research (ISDPR). Available at:

https://www.jstor.org/stable/deveandsoci.28.2.313?seq=1#page_scan_tab_contents. [Accessed 07 December 2018].

2. Bulatova A.S., 2005. Economics.Studio. Available at: <http://economics.studio/mirovaya-ekonomika/indiya-osnovnyie-chertyi-sotsialno-85424.html>. [Accessed 08 December 2018].

3. Labour force. 2016. The World Bank. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=IN>. [Accessed 10 December 2018].

4. Current Gross Domestic Product (GDP) of India. 2016. Simple Interest. Available at: <http://www.simpleinterest.in/current-gdp-of-india/>. [Accessed 12 December 2018].

5. Social Issues in India. 2017. India Celebrating. Available at: <https://www.indiacelebrating.com/social-issues-in-india/>. [Accessed 17 December 2018].

6. India. 2017. Encyclopedia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/place/india>. [Accessed 19 December 2018].

7. Essay on Social Problems in India | Sociology. 2017. Sociology Discussion. Available at: <http://www.sociologydiscussion.com/essay/social-problems/essay-on-social-problems-in-india-sociology/13520>. [Accessed 20 December 2018].

8. India's Tableau of Inequality. 2018. U.S.News. Available at: <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2018-07-26/indias-wealth-inequality-worsened-as-its-economy-expanded-new-book-shows>. [Accessed 20 December 2018].

*Scientific supervision by A. Mahdich, PhD in Economics,
Language consultancy by G. Miasoid, PhD in Pedagogy*

Є. Федоровська

Університет імені Альфреда Нобеля м. Дніпро

ПРОМИСЛОВА РЕВОЛЮЦІЯ: СТАДІЇ ТА ЗНАЧЕННЯ

Промисловий переворот залишив великий відбиток в історії всього нашого світу. Промислова революція – це простими словами заміна ручної роботи машинним виробництвом. Насправді після цієї революції життя людей стала простіше, так як більша частина роботи виконувалася "машинним" обладнанням. З 1800 року дохід людей набагато збільшився, як і населення. Аграрна економіка майже повністю була вичерпана. За часів 18 століття 90% роботи виконувалося людьми і для того щоб прискорити і задовольнити всі потреби потрібно було щось змінювати. Більшу частину коштів на той

час було використано на будівництва заводів. Так як в Англії було досить багато природних ресурсів, капіталів, саме з цієї країни почалася промислова революція. Будівництво заводів і впровадження таких інструментів як ткацькі верстати і прядильні машинки потроху почали полегшувати життя. Після Англії такі країни як Бельгія, США і Франція теж не залишалися осторонь. Саме у Франції великий внесок був в транспортну інфраструктуру.

Всього відбулося 4 стадії революції. Для початку розглянемо 1 стадію. Вона почалася приблизно в 18 столітті в Англії. Все розпочалось з першого парового двигуна, даний прилад зробив великий переворот в історії промисловості. Перші двигуни часто вибухали і мали певну потужність, з часом двигуни стали якісніше і робота стала набагато стабільніше. В цей період було велике використання вугіллям, залізом та паровими двигунами. Після цього поступово настала друга промислова революція або як її ще називають «технологічна». Я вважаю, що саме у цей час було багато відкриттів, якими ми користуємось до сьогодні. З самого початку розвивалась хімічна індустрія, виробництво пароплавів та залізниць. Великим відкриттям стала дешева сталь, саме після цього багато обладнань стали набагато дешевше, що підвищило бюджет багатьох країн [1].

Третя стадія революції характеризується появою нових комп'ютерних технологій. Саме з цього часу був перехід на автоматичне виробництво. На нових робочих місцях з'явилися комп'ютери, які виконували роботу набагато швидше ніж робітники, це значно пришвидшило роботу багатьох виробництв. Четверта стадія це поява смартфонів та сенсорів, якими ми зараз користуємось, ця стадія діє і до нашого часу. Кожен день людство вигадує та виробляє новітні технології, які значно поліпшують життя [2].

На нашу думку, що це одна з найважливіших та наймасштабніших подій у всьому світі. З того часу життя людей стало набагато легше, за допомогою цих відкриттів ми зберігаємо свій час та сили, виробляємо все набагато швидше, будуємо заводи та маємо багато технологій без яких зараз не уявляємо наше життя. Нам зараз дуже складно уявити як на той час люди самостійно виконували всю роботу без допомоги комп'ютерів і машин. Але, на мою думку, є і негативна сторона, завдяки цим технологіям багато людей втрачають роботу, тому я вважаю, що новітні технології потрібні, але щоб вони не займали всі людські потреби.

Список використаних джерел

1. Бесов Л.М. Історія науки і техніки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5466506/page:18/>
2. Промислова революція. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ru/odna_istorija_kak_promyshlennaja_revolyucija_povlijala_na_zhizn_ljudej_n961003

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

J. Fic, dr M. Leszczyńska
Uniwersytet Rzeszowski

KOMPROMIS MIĘDZY PUBLICZNĄ A PRYWATNĄ EDUKACJĄ – BON EDUKACYJNY JAKO PROPOZYCJA ROZWIĄZAŃ WSPÓŁCZESNYCH EKONOMISTÓW W SYSTEMIE OŚWIATY

Wieloletni, publiczny system edukacji w Polsce nie stoi na najwyższym poziomie, co potwierdza w subiektywnych opiniach większość uczniów, rodziców oraz nauczycieli. Zapowiadany strajk nauczycieli, niskie nauczycielskie pensje, nieprzystosowane do rzeczywistości programy nauczania, kształcenie dzieci i młodzieży w celu zapamiętywania i wykonywania poleceń oraz wiele innych bolączek państwowego systemu edukacyjnego powoduje coraz większe zainteresowanie reformą edukacji. Dla zwolenników wolnego rynku receptą będzie komercjalizacja edukacji, co dzięki konkurencji, z roku na rok poprawiałoby stan systemu edukacyjnego. Może się to dokonać poprzez bankructwo niekonkurencyjnych szkół, zwalnianie „nieefektywnych nauczycieli”, czy spadki cen czesnego. Z kolei przeciwnicy tego pomysłu argumentują, że nie wszystkich byłoby stać na kształcenie dzieci w prywatnych szkołach. Jednak kompromisem między rynkową a państwową edukacją jest bon edukacyjny. Okazuje się, że rozwiązałoby to problem finansowania edukacji, ponieważ bon finansowany byłby przez państwo. Z drugiej strony, zgodnie z zasadą „pieniądze za uczniem”, konkurencja między szkołami o uczniów, zmusiłaby je do poprawy jakości edukacji. Warto podkreślić, że rozwiązanie to wpisuje się w aktualną do dziś tezę: „*Takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie*”, którą ogłosił hetman Jan Zamojski w 1600 roku, w akcie fundacyjnym Akademii Zamojskiej.

Celem artykułu jest ukazanie korzyści i wad wynikających z wykorzystania bonu oświatowego w edukacji dla rozwoju kapitału ludzkiego.

Należy podkreślić, że bon edukacyjny (oświatowy) jest państwowym bonem finansującym edukację, który uczeń lub jego opiekunowie mogą wykorzystać do opłaty za naukę w wybranej szkole. Rozwiązanie to może uzupełniać, bądź też całkowicie zastąpić klasyczny system dostępu do szkolnictwa państwowego. Propozycja ta wydaje się kompromisem między ideą pełnej prywatyzacji i deregulacji szkolnictwa, a koniecznością finansowania powszechnej edukacji przez państwo. Bon może wprowadzać do systemu oświaty większy element konkurencji, przy zachowaniu subsydiowania oświaty przez państwo jako dobra quasi-publicznego. Warto podkreślić, że wiodącym orędownikiem tego rozwiązania był wybitny amerykański ekonomista, przedstawiciel chicagowskiej szkoły ekonomii, twórca monetaryzmu oraz laureat nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 1976 roku - Milton Friedman¹⁸².

Poziom wydatków edukacyjnych

W Polsce wydatki publiczne na edukację (z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego) w 2017 r. wyniosły 71,9 mld zł. W roku szkolnym 2017/2018 łączna liczba uczniów szkół podstawowych wynosiła 2,7 mln, w gimnazjach - 711,4 tys., zaś w branżowych szkołach I stopnia - 155,8 tys. (w tym uczniowie oddziałów zasadniczych szkół zawodowych), liceów ogólnokształcących - 617,7 tys., techników - 503,2 tys., szkołach artystycznych I i II stopnia - 33,8 tys.¹⁸³ Okazuje się, że miesięczny wydatek na jednego ucznia wynosi ok. 1270 zł. Z kolei według raportu *Education at a Glance*, przeciętny roczny wydatek na jednego ucznia szkoły podstawowej wynosi 7026 dolarów, średniej szkoły I stopnia (gimnazjum) - 7058 dolarów, średniej szkoły II stopnia - 5949 dolarów¹⁸⁴, co w przeliczeniu na złotówki przy średnim kursie dolara z 2017 roku wynoszącego 3,78¹⁸⁵ wynosi: dla szkoły podstawowej - około 2213 zł miesięcznie, dla średniej szkoły I stopnia (gimnazjum) - około 2223 zł miesięcznie, a dla szkoły średniej II stopnia - około 1874 zł miesięcznie.

Problem wyznaczenia kwoty bonu edukacyjnego

Najprostszą i najbardziej sprawiedliwą formą wyznaczenia kwoty bonu edukacyjnego jest podzielenie wydatków na edukację przez całkowitą liczbę uczniów. Na podstawie takich wyliczeń bon powinien stanowić

¹⁸² Spopularyzował on koncepcję bonu edukacyjnego w latach 1950–1980 oraz na rzecz tego pomysłu stworzył fundację *Friedman Foundation for Educational Choice* (obecnie *EdChoice*).

¹⁸³ *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2017/18*, GUS, US w Gdańsku, Warszawa, Gdańsk 2018, s. 27-54.

¹⁸⁴ M. Jakubowski i J. Wiśniewski, *Wydatki, korzyści i dostęp do edukacji: Polska a kraje OECD w świetle raportu Education at a Glance 2017*, Evidence Institute, ZNP, 2017.

¹⁸⁵ Na podstawie danych Narodowego Banku Polskiego <https://www.nbp.pl/> (dostęp 18.03.19).

miesięczną kwotę w wysokości 1270 zł (również w okresie wakacyjnym). W celu stwierdzenia, czy kwota ta wystarczy na zapłacenie szkoły, warto zestawić kilka ofert szkół prywatnych. W Polsce najdroższe czesne za szkołę zapłacić należy w Warszawie. Jednak cennik tamtejszych szkół jest bardzo różnorodny. W Polsko-Francuskiej Szkole Podstawowej „Trampoline” czesne w klasach 0-III wynosi 1650 zł miesięcznie, zaś w klasach IV-VIII – 1850 zł miesięcznie oraz w obu przypadkach w okresie wakacyjnym 1200 zł miesięcznie¹⁸⁶. W Szkole Podstawowej Towarzystwa Edukacyjnego Vizja czesne w klasach I-III wynosi 1500 zł miesięcznie, zaś w klasach IV-VIII – 1600 zł miesięcznie¹⁸⁷. Z kolei oferty warszawskich prywatnych liceów wskazują, że Liceum Ogólnokształcącym „Szkoła Liderów” czesne wynosi 1200 zł miesięcznie¹⁸⁸, zaś w Liceum „LifeSkills” – 2150 zł miesięcznie¹⁸⁹. Nadal jest to jednak kwota wyższa, niż wyznaczona kwota bonu. Należy zauważyć, że w wyżej wymienionych szkołach oferta edukacyjna jest szersza niż w publicznych placówkach edukacyjnych, co skutkuje wyższymi kosztami nauki. Przyjmując, że w szkole jest 300 uczniów, a pracuje 20 nauczycieli, jest jeden właściciel, która jest jednocześnie dyrektorem oraz to, że szkoła znajduje się w Warszawie i jest w budynku o powierzchni 1500 m², który jest prywatną własnością właściciela można obliczyć hipotetyczne czesne w takiej szkole. W tym celu przyjęto kilka założeń kosztowych, co przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Założenia modelowe

Pozycje generujące koszty
Każdy z nauczycieli pracuje średnio 120 godzin miesięcznie i zarabia 35 zł/h brutto – 84000 zł;
Koszty wynagrodzeń po stronie pracodawcy – 17203 zł ¹⁹⁰ ; Wynagrodzenie właściciela + ZUS pracodawcy – 10000 zł brutto + 1317 zł ¹⁹¹
Miesięczne zużycie prądu: 11667 kWh ¹⁹² * 0,51 zł/kWh ¹⁹³ - 8500 zł;
Miesięczne zużycie wody oraz odprowadzenie ścieków (zakładając, że ilość odprowadzonych ścieków jest równa ilości zużytej wody): 135 m ³ /miesiąc ¹⁹⁴ * 9,85 zł/m ³ ¹⁹⁵ – 1330 zł;

¹⁸⁶ <https://trampoline.edu.pl/szkola/cennik/> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁸⁷ <https://wawer.tevizja.pl/oferta-szp-klasy-i-viii/> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁸⁸ <http://www.szkoła-lider.pl/rekrutacja/oplaty-za-szkole/> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁸⁹ <http://www.lol1.pl/rekrutacja/> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁹⁰ Na podstawie: <https://wynagrodzenia.pl/kalkulator-wynagrodzen/> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁹¹ <https://zus.pox.pl/skladki-zus-2019.htm> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁹² Na podstawie: Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia „Kompleksowa dostawa energii elektrycznej i świadczenie usług dystrybucji energii elektrycznej do budynku Szkoły Podstawowej nr 358 w Warszawie w 2017 r.” Znak sprawy: SP358.0380.1.2017

¹⁹³ <http://cena-pradu.pl/tabela.html> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁹⁴ Na podstawie: ROZPORZĄDZENIE MINISTRA INFRASTRUKTURY z dnia 14 stycznia 2002 r. w sprawie określenia przeciętnych norm zużycia wody.

Miesięczne koszty ogrzewania (przy założeniu, że szkoła posiada kocioł węglowy) – 2140 zł ¹⁹⁶ ,
Podatki + inne opłaty – 3166 zł ¹⁹⁷ + 2000 zł;
Koszt cateringu na obiady dla dzieci – 108000 zł ¹⁹⁸
Razem koszty: 237656 zł

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne.

Przyjmując założenia modelowe otrzymany wynik, w przeliczeniu na jednego ucznia daje ok. 792 zł miesięcznie. Na podstawie przedstawionych danych, można stwierdzić, że zapłacenie bonem za czesne w takiej hipotetycznej szkole jest możliwe. Istotne jest to, że pozostała kwota w wysokości 478 zł można byłoby przeznaczyć na inne cele edukacyjne.

Zalety i wady bonu edukacyjnego

Największą zaletą bonu edukacyjnego jest niewątpliwie odcięcie wpływu państwa od systemu edukacji. Wydaje się, że w tym względzie M. Rothbard zadał słuszne pytanie: „*pod czym przewodnictwem i w czym „posiadaniu” powinno znajdować się dziecko: rodziców, czy państwa?*”¹⁹⁹ Bon edukacyjny przywraca władzę rodzicom, ponieważ teraz to oni, ze swoimi pieniędzmi decydują do jakiej szkoły chcą posłać swoje dzieci. Szkoły, zgodnie z zasadą „*ten zyskuje najwięcej, kto najlepiej służy*”²⁰⁰ aby zdobyć klientów (rodziców) będą zmuszone konkurować z innymi szkołami własnymi metodami oraz programami nauczania, jakością kadry nauczycielskiej, ceną itp. Rozwiązuje to też konflikty na tle społecznym, tj. katecheza w szkole, edukacja seksualna itp., dając możliwości wyboru rodzicom.

Kolejną zaletą są różnorodne programy nauczania wykorzystywane w szkołach, które wymusi konkurencja wśród szkół, szczególnie ze strony istniejących obecnie szkół prywatnych. Pozwoli to rodzicom na wysłanie dziecka do takiej szkoły, w której będzie zdobywało wiedzę zgodnie ze

¹⁹⁵ Na podstawie: <https://www.mpwik.com.pl/view/taryfa-za-zbiorowe-zaopatrzenie-w-wode-i-zbiorowe-odprowadzanie-sciekow-na-terenie-m-st-warszawy-gmin-michalowice-nieporet-raszyn-serock-wieliszew-oraz-miast-piastow-i-pruszkow-na-okres-od-dnia-2-czerwca-2018-roku-do-dnia-2-czerwca-2021-roku> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁹⁶ Na podstawie: <http://vaillant-partner.pl/kalkulatory-on-line/kalkulator-kosztow-ogrzewania-domu-i-podgrzewania-cieplej-wody-uzytkowej/>

¹⁹⁷ Na podstawie: UCHWAŁA NR LXXIV/2104/2018 RADY MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY z dnia 27 września 2018 r. w sprawie określenia wysokości stawek podatku od nieruchomości na 2019 rok

¹⁹⁸ Na podstawie: <https://kucharekszesc.pl/menu/zestaw-dnia.html> (dostęp z dnia 19.03.2019)

¹⁹⁹ M. N. Rothbard, „*Edukacja, wolna i przymusowa*”, Instytut Ludwiga von Misesa, 2014, s. 28

²⁰⁰ P. L. Poirot, „*Ten zyskuje najwięcej, kto najlepiej służy*”, w: „*Moralność kapitalizmu*”, Instytut Liberalno-Konserwatywny, Warszawa-Lublin 2017, s. 113.

swoimi zainteresowania lub talentami. Szkoły, które będą chciały zatrzymać klientów (rodziców), będą musiały także stale aktualizować swoją ofertę edukacyjną, aby dopasować się do potrzeb rynku, powiększać swoją ofertę edukacyjną, np. o możliwość nauki kolejnego języka obcego. W przypadku szkół, które wraz z ich ukończeniem oferują zdobycie zawodu, można wskazać, że będą one musiały kształcić w zawodach, na które rynek będzie w przyszłości wykazywał popyt. Nastąpi także zmiana podejścia nauczycieli do edukacji dzieci i młodzieży. Szkoły działające na rynkowych zasadach będą kierowały się kalkulacją ekonomiczną, i tak jak prywatne firmy, będą w większym stopniu oceniały efekty pracy swoich pracowników. Pozwoli to na eliminację słabych, leniwych i niekreatywnych nauczycieli, co wraz z różnorodną ofertą edukacyjną przyczyni się do poprawy jakości systemu nauczania w szkołach.

Największą wadą systemu bonów edukacyjnych jest jednak legalna grabież²⁰¹. Bony edukacyjne opłacane byłyby z podatków zebranych przez rząd. Sytuacja ta powoduje po pierwsze, że osoby, które nie mają dzieci, pod przymusem będą finansować edukację obcych dzieci. Po drugie zaś osoby, których dzieci skończyły już edukację, także będą finansować edukację innych dzieci. Po trzecie: przy obecnym systemie podatkowym osoby o wyższych dochodach będą płaciły więcej na system edukacji, niż osoby o mniejszych dochodach. Przy założeniu, że osoba o wyższych oraz ta o niższych dochodach, będą posiadały tą samą ilość dzieci, będzie skutkowało to opłacaniem edukacji dzieciom biedniejszego rodzica przez tego bogatszego.

Kolejną wadą tego systemu jest koszt biurokratyczny, jaki trzeba ponieść na obsługę systemu bonów edukacyjnych. Oczywiście, koszt biurokracji byłby dużo niższy niż przy obecnym systemie. W dalszym jednak ciągu nie wszystkie pieniądze, które mogłyby być przeznaczone na edukację, zostaną na nią przekazane. Kolejnym problemem jest sposób, w jaki miałyby się otrzymywać bony edukacyjne. Najrozsądniejszym rozwiązaniem jest system kart, takich jak karty płatnicze, na które co miesiąc, lub co rok przychodziłyby pieniądze, które można by było przeznaczyć na edukację. Niestety powoduje to koszty związane z obsługą tych kart przez szkoły lub inne placówki edukacyjne.

Zakończenie

Podsumowując można stwierdzić, że system bonów edukacyjnych ma zarówno swoje zalety, jak i wady. Poprzez przeprowadzone w artykule kalkulacje, udowodniono, że kwota 1270 zł, na której wartość wystawiony byłby bon, wystarczyłaby na opłacenie edukacji dziecka lub za niewielką

²⁰¹ F. Bastiat, „Prawo”, Prohibita, Warszawa 2015, s. 25.

додаткову оплату на wysłanie dziecka, do istniejącej obecnie prywatnej szkoły. Kwota 478 zł na jednego ucznia, która została po opłaceniu badanej szkoły pokazuje, że rozwiązanie to ma swoje ekonomiczne uzasadnienie. Poza tym kwotę, jaka stanowi bon edukacyjny, można zmniejszyć o kwotę obsługi biurokracji. Część pieniędzy można by przeznaczyć na podniesienie pensji nauczycielom oraz innym pracownikom oświaty. Z kolei rodzice za resztę pieniędzy mogą posyłać dziecko na dodatkowe zajęcia pozalekcyjne.

Najistotniejszą zaletą takiego rozwiązania jest oderwanie „zapędów” państwa od edukacji dzieci. Poprzez urynkowanie edukacji oraz wymianę „nieefektywnych” nauczycieli zwiększy się także jakość świadczonych usług edukacyjnych przez szkoły. Jednocześnie wadą tego rozwiązania jest ciągła redystrybucja dóbr przez państwo oraz biurokratyczne koszty całego systemu. Niemniej jednak, system taki łączy ze sobą zalety systemu rynkowego. Jednocześnie jest kontrargumentem dla tych, którzy uważają, że bez pomocy państwa obywatele nie będzie stać na edukację dzieci.

В. Фоменко

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ЧОМУ МОНОПОЛЬНИЙ РИНОК НЕ ІДЕАЛЬНИЙ?

Перш ніж розбиратися, чому ринок чистої монополії вважається не ідеальною моделлю ринку, ми повинні розібрати, що таке монопольний ринок. Це ринок, де виробники представлені виключно одним продавцем. Але чому такий ринок не є ідеальною моделлю ринку?

Насамперед, ми маємо сказати про те, що на ринку функціонує лише один виробник якоїсь продукції і, як наслідок, для монопольного ринку бракує поділу на попит та на пропозицію щодо окремого підприємства. Товар, який виробляє монополіст, не має товару-субституту і тому можна сказати, що для споживачів існує лише два варіанти поведінки: купувати в монополіста, або відмовитися від споживання цього товару, що відносно «зв'язує» руки споживачам.

Чистий монополіст диктує ціну на свій товар. Тобто, монополіст може легко змінювати ціну й отримувати прибуток з споживачів, не думаючи про конкурентів на ринку для певного товару, адже вступ у галузь іншим виробникам заблокований. Є декілька шляхів, якими можна досягнути монопольного стану на ринок:

1) Зростання фірми завдяки капіталізації прибутку (іншими словами, вкладення прибутку до капіталу підприємства з метою збільшення капіталу).

2) Об'єднанням капіталів задля створення панівного підприємства на ринку. Форми монополістичних об'єднань:

- Картель – об'єднання, при якому виробництва залишаються самостійні у виробничій та комерційній сфері.

- Синдикат – утворення, при якому виробнича самостійність залишається, але створюється спільний підрозділ, який проводить постачально-збутові операції для підприємств.

- Трест – об'єднання підприємств однієї галузі, в якому вони втрачають виробничу і комерційну самостійність.

Блокування вступу у галузь є обов'язковою умовою для існування чистої монополії. Бар'єри бувають таких видів: масштаби виробництва - для створення якісної конкуренції фірмі-монополісту потрібно інвестувати великі гроші, що для більшості потенційних конкурентів не є можливим, легальні бар'єри - використання монополістом патентів або ліцензій на певну діяльність, власність на найважливіші види ресурсів - контроль обмежених ресурсів, які не мають замінників і з яких виробляється товар монополіста, недобросовісна конкуренція - «брудні» дії з боку монополіста, наприклад, тиск на постачальників засобів праці, перетягування провідного персоналу, цінова війна з метою банкрутства підприємства-конкурента.

Отже, з усього, що було сказано раніше, можна зробити висновки, що монополія є більш поганою моделлю ринку, ніж гарною. А головне, що монополійний ринок вбиває конкуренцію – важливий елемент ринкового саморегулювання.

Втрати споживачів:

1) Монополіст залишає споживачам два варіанти: купувати в нього, або залишитися без певного товару

2) Споживачі не можуть отримати наслідки від науково-технічного прогресу, бо монополія суперечливо впливає на прогрес. Монополіст не відчуває необхідність розвиватися з НТП, тому що немає конкуренції. Його товар будуть купувати і без вкладення грошей в оновлення технологічної бази.

3) Монополія може встановлювати високі ціни, але продавати маленький об'єм продукції і через це, споживачі будуть купувати та витратити більше грошей, бо немає замінників цього товару.

4) Цінові дискримінації – це можливість чистого монополіста продавати певний товар більше, ніж за однією ціною. На мою думку, це теж необхідно віднести до втрат споживачів та суспільства. Тарифи,

або пільги – гарно для деякої соціальної групи покупців, але інша група може переплачувати за цю різницю, і як наслідок, монополіст присвоює вигоду споживача. Приклади цінових дискримінацій найчастіше трапляються, коли мова йде про природні монополії.

Засобів захисту інтересів суспільства від чистої монополії дуже багато, але в Україні цей захист на початковому рівні. В Україні створений Антимонопольний комітет, який слідкує за порядком ціноутворення, стандартами показників якості та безпеки товару, а також забезпечує недискримінаційні умови реалізації вироблених продуктів споживачам та слідкує, щоб між підприємствами не було недобросовісної конкуренції. Один із найважливіших недоліків в українському антимонопольному законодавстві є визначення монопольного становища, а саме термінів, у якому визначається це становище. Наприклад, на ринку є три олігополісти, якщо дві інші фірми припинять свою діяльність на певний строк, то останній олігополіст автоматично стане монополістом, поки інші фірми не відновлять свою діяльність.

Олігополістичний ринок дуже небезпечний тому, що маскується під конкуренцію, хоча насправді її може не бути. Олігополісти можуть підписати таємний зговір, щоб, наприклад, підняти ціни на продукцію або обходити антимонопольне законодавство. Насправді, олігополісти можуть проводити такі самі дії на ринку, як і чиста монополія, але зі слабшим контролем з боку держави. Однак, олігополістичний ринок не заважає та сприяє розвитку науково-технічного прогресу, але це маленька крапелька на тлі усіх проблем, які можуть створити олігополісти. Тому, можна сказати, що олігополістичний ринок потребує більш певного нагляду та регулювання відносин між представниками, а ще необхідно удосконалювати українське антимонопольне законодавство, щоб одразу викривати усі таємні зговори, недобросовісні дії на ринку з боку олігополістів і чистих монополій та захищати права споживача.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Dr. Chorna O., Ruzaiqi R. AL.
Modern College of Business and Science, Oman

GLOBALIZATION AND ECONOMIC INTEGRATION OF ARAB WORLD

Council of Arab Economic Unity is a specialized institution created to the League of Arab States, which was established in 1957 and the purpose

of this Council is to promote the gradual economic integration of its member states. In 1964, the Arab Economic Unity Agreement was established. The Council established a common Arab market, which now includes Egypt, Iraq, Jordan, Kuwait, Libya, Mauritania, Palestine, Somalia, Sudan, Syria and Yemen. [1]

The main goals are:

- Between the States of the League of Arab States, a full economic unit that guarantees, in particular, those States and their nationals on an equal footing:
 - Freedom of movement of persons and capital.
 - Freedom of exchange of national and foreign goods and products.
 - Freedom of residence, employment, employment and economic activity.
 - Freedom of transport, transit, use of transport, ports and civil airports.
 - Rights of ownership, inheritance and inheritance.

The Arab World is the name of a term that has a geo-political dimension to a group of geographical areas that are associated with one another through borders, one common language with different dialects in Arabic and one history and culture. These countries extend geographically from the far west of the Atlantic Ocean through the Arabian Sea and the Arabian Gulf from the east, including West Asia, North and East Africa. [2]

Main directions:

1. To strengthen cooperation among Member States, as appropriate, and the prevailing regulations in each country, including in the fields of culture, health, social affairs, economy and transport.
2. Consolidation of ties with other Arab countries.
3. Prevent the use of violence to end disputes among Member States.
4. Respect for the sovereignty of each Member State and respect for its independence.
5. To direct efforts towards securing the future of the Arab countries, and all that is good for their conditions.
6. Organizing the conditions of the Arab countries, their own interests, in addition to organizing the political plans related to them, with a view to preserving their independence.
7. Establish strong relationships with international organizations.
8. Attention to the security of the Arab states.
9. Suppression of aggression in order to achieve security for the Arab States. In the event of any attack on a Member State, the State shall request the convening of the Council to take the necessary measures. In order to

respond to aggression, a resolution shall be adopted unanimously. Has exercised aggression, its opinion is not taken.

The role of Lebanon in the council of Arab Economic Unity is to work on the implementation of the objectives required by the council.

The Maronite Patriarch Bishara Al-Ra'i stressed that Lebanon's role in the Arab world is "the neutral role that serves all Arab countries and seeks peace, justice and rights without entering any regional or international hubs." He described the recent government decision as "Very forward" [3].

Most of the countries that are integrated in the council of Arab economic unity have bad economy condition because of the wars that happened in their country and Lebanon is one of them. Therefore, Lebanon has no impact and that is because it's not an inactive member in the council.

The economic importance of the site of the Arab World stems from the active commercial movement achieved by the place for its people. Its strategic location is between Asia, Africa and Europe. It supervises many of the seas associated with each other through the straits and the corridors, in addition to the existence of many ports on its coasts. Has played an important role in human history since ancient times, leading to the development of marine knowledge, and thus evolved navigation tools, the discovery of compass, cartography, ship design science.

The Prospects of Economic and Financial Globalization:

- Increase the volume of international trade.
- Opening up greater investment opportunities, attracting foreign capital, and upgrading technology and raising wages.
- Raise GDP growth rates, global total, and increase economic growth opportunities for national economies.
- Diversify products and services, improve quality, lower costs and therefore prices.
- To make greater use of the comparative advantages enjoyed by many developing countries.
- Accelerate the implementation of privatization trends and economic reform and expand the participation of the private sector.
- At the financial level, the following can be monitored:
- Diversity of financing options for the development process.
- Easy access to funding sources.
- Reduction of indebtedness.
- Reduce the cost of financing.
- Technology transfer.
- Lower interest rates locally.
- Distribution of financial assets and risk reduction.

The disadvantages of economic and financial globalization:

- The weakening of economic security due to the great impact of the national economy on market fluctuations and the external influences of the major countries. And the direct reflection of economic crises in those countries on local economies.

- The widening gap in income between poor countries and rich countries, and concentration of wealth in the latter because of the following factors:

- The lack of parity between the parties involved in the globalization process. Multinational companies, which exploit peoples' resources, belong to the rich big countries.

- The nature of the market policy where survival of the strongest and the best, which makes developing countries consumption markets.

- The state's revenues from customs duties have decreased due to the reduction and elimination of tariffs on imported products. With the weakness of the general budget, expenditure on basic industrial equipment is falling.

- The commodity economic sectors (agriculture and industry), local services, financial services, telecommunications, distribution and transport are exposed to a great competition between goods and services imported from developed countries, which are multinational corporations with huge potential in production and marketing. Leading to the disappearance and extinction of a number of low-efficiency domestic industries, institutions and service activities in developing countries.

- Increasing the prices of inputs of agricultural and food products because of the high cost of purchasing and supplying them, in compliance with the policies of canceling the support approved by the World Trade Organization and the World Bank.

- Restriction of local authority in economic decision-making on trade, financial, industrial and agricultural policies and regulations and procedures relating to them in implementation of the policies, objectives and principles established by the World Trade Organization.

At the financial level, the following disadvantages can be identified:

- Risks of developing countries to financial and banking crises: In the light of globalization, the degree of integration and integration of the banking system with global financial markets increases. Thus, the difficulties facing a bank or a banking system in a country affect other banking sectors in other countries, Crisis, and the rapid spread, immediately hit a financial crisis.

- Risk the escape of national funds to invest in higher returns and in different sectors in other countries.

- The risk of accumulation of funds, where the accumulation of capital in developed countries, and foreign direct investment tends to the majority of the countries providing, making weak countries face scarcity and the migration of funds.

- The risk of globalization of indebtedness, where many banks in the major countries to convert the external debt of developing countries to securities traded in the global financial markets, which expose these countries to the uncertainty of their debt due to fluctuations in the financial markets, and may expose them to high Indebtedness.

- Risks of money laundering: Financial globalization has made it difficult to track sources of funds. In spite of the criteria of control, procedures for the intervention of those funds resulting from illegal activities are carried out in a country's economic cycle, threatening growth and economic stability.

References

1. <https://www.bilaterals.org/?arab-free-trade-area-agreement&lang=en>
2. Khan, Zafarul-Islam. "The Arab World – an Arab perspective". milligazette.com.
3. "Human Rights in The Middle East: Questions of Compatibility and Conflict". Retrieved 5 August 2016.

А. Шeverёва

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днипро

АКТУАЛЬНОСТЬ МЕР ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ ДЖ.КЕЙНСА В НАШЕ ВРЕМЯ

Как нам известно, концепция, выдвинутая Дж.М. Кейнсом, отличалась от тех, что были известны ранее. Он скорректировал рыночный механизм с применением государственного регулирования. Кейнс объединил несколько принципов в экономике. Один из них был связан со совокупным спросом, которым можно управлять благодаря многим факторам. Другой принцип заключался во влиянии на объем производства в краткосрочном периоде. Его теория очень повлияла на дальнейшие исследования и изменила видение в этой сфере. Также она стимулировала разработку системы национальных счетов. Дж. М. Кейнс считает, что рыночная экономика не является совершенной и саморегулируемой и не может своими внутренними силами справиться с кризисами и безработицей. Проанализировав его концепцию, мы

можем видеть, как Дж.М.Кейнс показал несостоятельность законов классиков и многих известных экономистов, таких как А.Маршалл, Ж.Мер [1]. Также в отличие от привычных нам аспектов, Кейнс показал, что рост сбережений абсолютно не равнозначен росту инвестиций. Тем более, при определенных условиях роста сбережений может привести к уменьшению объема инвестиций, что в конечном итоге сильно повлияет на множество аспектов.

Множество людей в то время хотели и пытались опровергнуть его теории и высказывания, но политики больше склонялись к его слову, поэтому множество законов было принято в пользу его утверждений. Конечно, не все его планы были приняты, но можно с уверенностью сказать, что Кейнс был самым известным экономистом в мире в его время, а говоря о актуальности его теорий в наше время, то и сейчас Дж.М. Кейнс остается на первых местах в списке экономистов.

Нам кажется, что заключения в теории Дж.М. Кейнса про государственное регулирование также до сих пор актуальны. Например, в наше время также эффективность регулирования государством экономических процессов зависит от средств государственных инвестиций и достижения полной занятости населения. Если рассмотреть аспект про полную занятость населения, то это, действительно, продуктивно, так как выполняется больший объем работы, при использовании меньшего количества рабочей силы. Вторым аспектом являются инвестиции, которые ранее были недооцененными государством. В наше же время, от этого зависит многое в экономике. Кейнс считал, что рост инвестиций в какой-либо отрасли приводит к увеличению национального дохода общества, причем на величину большую, чем первоначальный рост инвестиций. Рассматривая данную концепцию, мы можем увидеть, что чем ниже норма ссудного процента, тем выше стимулы к инвестициям. Таким образом, расширяются границы занятости, что ведет к преодолению безработицы. Недостаточный рост инвестиций не обеспечивает занятости в обществе и ведет к безработице. В связи с этим нарушается экономическое равновесие в обществе. В результате Дж.М. Кейнс приходит к следующему выводу: если рыночная экономика, предоставлена самой себе, то она будет пребывать в состоянии застоя [2].

Пока многие ученые опирались только на микроэкономику, Дж.М. Кейнс смог расширить границы познания всей экономики, придумав раздел макроэкономика. Он создал цельную теорию мировой экономики, включая в себя и затрагивая много моментов именно в макросреде. Так появился механизм, описывающий экономику в виде

целостной взаимосвязанной системы и содержащий инструкции о том, как ею управлять. Сегодня все применяющиеся государственные экономические модели основаны на принципах и закономерностях, сформулированных в кейнсианской экономической теории. Его вклад в экономическую теорию состоял в применении анализа между величинами на макроуровне – совокупным спросом и предложением, инвестициями, национальным доходом и т.д. Благодаря его теории установилась взаимосвязь между многими экономическими терминами и переменными, чего раньше не удавалось сделать остальным.

Современная экономика абсолютно не может существовать без вклада, который внес Дж.М. Кейнс. Никто сейчас не может поспорить, что рыночный механизм должен быть дополнен государственным регулированием. Именно Дж.М. Кейнс своими заключениями вывел из кризиса экономическую теорию, разработав план по преодолению перепроизводства. Благодаря его учению, в наши дни, люди могут понять, что делать для продвижения экономики на высший уровень, избегая многих проблем, возникших ранее. По нашему мнению, теория государственного регулирования является фундаментом в макроэкономике. Его положения вещей и выводы служат отражением взглядов промышленников, предприятий, государственных чиновников и значительной части ученых-экономистов. Многие из них, проделывая какую-то работу в своей сфере, часто склоняются именно на заключения Дж.М. Кейнса.

Список использованных источников

1. Мэнкью Г. Макроэкономика: учебник / Г. Мэнкью – М.: МГУ, 1994. – 734 с.

2. Методические указания: Теория государственного регулирования Дж. М. Кейнса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://studfiles.net/preview/2030279/page:35/>

*Научный руководитель: Э.Н. Лимонова, кандидат
экономических наук, доцент*

K.Shepotko
Alfred Nobel University, Dnipro

WHAT IS MORE IMPORTANT IN THE OPINION OF RICARDO: IMPORT OR EXPORT

It is believed that a successful country should export more goods than to import. Consequently, majority of society is likely to be distressed about the

lack of self-sufficiency, as soon as import figures grow, which means that a negative balance in trade appears and increases. However, world experience shows that the top five leading exporting countries (US, EU, China, Brazil, Canada, occupying 52 percent world trade) are also the largest importers. Moreover, the top ten major exporters account for 47 percent of imports. Thus, the leading countries do not strive to be completely self-sufficient.

David Ricardo, One of the outstanding personalities of the classic political economy of the 19th century in England, a follower and at the same time an active opponent of certain theoretical principles of the heritage of the great Adam Smith, developed the concept of international trade. Before Ricardo, it was thought that it is better to export as much as possible, and import as little as possible. Therefore, international commerce developed extremely slowly. Ricardo proved the opposite [1].

To get closer to the essence of the Ricardo's reasoning, it is necessary to consider the process of export and import in a different plane, through the prism of the macroeconomic development of each individual state. Each country seeks to export as much as possible, and to import in terms of export earnings, which in economics is determined by the export and import function. However, it is essential to distract from exchange rates, consumer preferences in various countries and the structural characteristics of the economy.

Thus, the level of a country's export is regarded as an increasing function of the national income of other countries. In other words, exports increase with an increase in the national income of other countries and vice versa, while the import of a given country increases with an increase in the national income of a particular country (Fig.1). Thus, there are certain interdependence between export, import and national income of two countries.

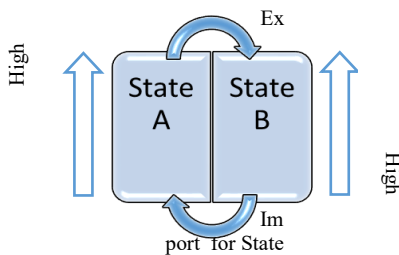

Fig.1. The interdependence between exports, imports and national income of two countries

Thus, an increase in investment in a country (state A) causes an increase in its income. But as the national income of this country grows, the volume of its imports also increases. Since the import of this country is simultaneously the export of another country (state B), the national income of the state B also increases. In turn, the growth of its national income causes an increase in imports of a given country (state A), because it is at the same time an export of the first country. This again leads to an increase in the income of the state A. Thus, the relationship between such economic parameters as national income, exports and imports is expressed [2].

Moreover, Ricardo proved that if each country specializes in only one commodity, then everyone receives advantages. He assumed that a country would be wealthier if it decided to produce one type of product and import the rest, even under condition it produces all goods in general more efficiently than its trading partners do [1]. In practice, such explanation can be the answer on question, why a banker will not repair his car, even if he understands cars better than other mechanic does: because he can use the time spent on repairing a car more profitably while working as a banker.

Export-import flows of goods and services are one of the indicators of the country's level of development. However, it is not always possible to become an exporter of products, even having absolute and comparative advantages in production costs and availability of all the factors of production. The success of the state's export and import operations also depends on a number of other macroeconomic indicators. The positions of the exporter and importer largely depend on the degree of development of competition in international markets and within the country. In addition, these processes are influenced by the mechanisms of internal macroeconomic regulation, in particular domestic tax and monetary policy.

References

1. Baldwin R. (2017). *Ricardo's comparative advantage has been denationalised. Cloth for Wine?* //Centre for Economic Policy Research, London // [Electronic resource] // Access mode: http://faculty.som.yale.edu/peterschott/files/research/papers/Cloth_for_Wine.pdf#page=62

2. Petrovskaya L, Shipuk P (1999), *Main tendencies in the development of export and import of foreign countries (Osnovnyye tendentsii v razvitiі eksporta i importa zarubezhnykh stran)*; Journal of International Law and International Relations - № 1, Belarus // [Electronic resource] // Access mode: <http://evolutio.info/content/view/280/50/>

Scientific supervision by S. Kuzminov, Doctor of Science in Economics, Full professor

ECONOMIC SITUATION IN UKRAINE BEFORE AND AFTER THE USSR

Each even insignificant modification in political system of the country whether it is the change of the state structure, governmental party or the change of political mode, leads to unavoidable changes in the economic patterns. If you could transport yourself back a lot of years to our big country, you would understand that the International Economy was not widespread and taught as it is now. That is because people couldn't even think of International relations. The country was closed for the foreign people, goods, currencies and there was even the criminal responsibility for the exterior goods inculcation. The only people allowed to consider the international politics as the occupation were ambassadors and there were very few institutions training this kind of specialists.

In fact, The Soviet Union was a huge state and had a really strict political system. It consisted of 15 republics with different geographical location and climate. Therefore, people were not in a great necessity of the outside market. Consequently, all the businesses were conducted inside the country. Every country produced certain goods, expended specific industrial fields and carried out narrow investigations. The Soviet Union was created as a unified, united mechanism, which worked accurately and efficiently. Each part of this difficult mechanism realized its functions. For example, Kazakhstan and Uzbekistan were producing grain and cotton, because the climate and the soils of these countries were better for this purpose than the hills and mountains of Georgia and Armenia. Meanwhile, the Uzbek cotton provided the cotton factories of Ivanovo town in Russia with row material. After that, the cloth was sent to the sewing factories of Belarus and Baltic countries.

In Lithuania and Latvia the emphasis was on the development of electronic. Ukraine produced sugar, Belarus was the main supplier of potatoes and the best wine were from the Caucasus.

Looking on the graph (Fig.1.) below we can conclude that our country had a huge potential, in particular concerning natural resources, but the question was how to distribute them in a proper way, so that both people and country could benefit from that.

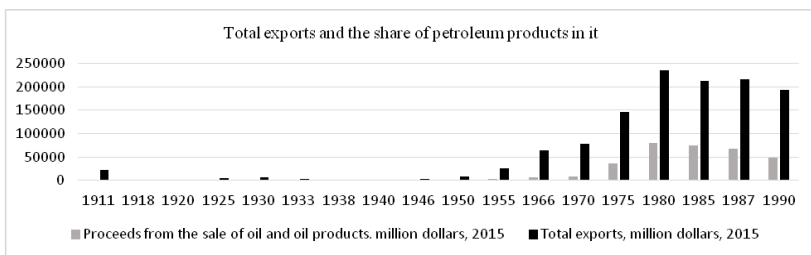

Fig.1. Total exports and the share of petroleum products in it

One of few export goods was oil, but as we can observe from the graph, the amount of oil consumed was much greater than amount exported. So, we can conclude that the trade relationships in USSR extended its borders, but weren't significant.

At the same time, there was a total scarcity of luxury goods and even for ordinary goods the selection was really poor. Although salaries of that time were pretty good for industrial workers, only few people could afford something beyond the ordinary need. For example, a car. People had the financial stability, but not only they could not choose what to buy, but also they weren't even aware of the great variety of goods. Needless to say, that the expenses for the development of every country were very different, and the highest expenses were for Russian Republic. Though, the economy of Ukraine at the beginning of 1991 was on the 60th place in the world (of more than 250 countries), which was not the worst option.

Nevertheless, after Ukraine became independent, the international economy acquired a different meaning. This suggests that the country was open and ready for foreign affairs. For instance, trade relations with various countries began to develop, the international economy became a topical priority, and, as a result, the term of external economy appeared in different fields, not only economical, but also in many others, for example, educational. However, Ukraine had no professional basis, no researches, no specialists on this field. As well as in many others. We had factories and plants, we had qualified workforce, but we had no strategies, no relationships in order to sell the products surpluses. There appeared overproduction. Consequently, there appeared a necessity of new cooperations and trade markets. But the lack of experience with foreign investors leads to the need of new skilled personnel. All the external economic science was "borrowed" from abroad and many professional specialists were invited. Ukraine loses its economical position swiftly.

Recent galloping dollar growth rate and the military actions on the territory of the country distracts attention of the vital economic problems.

Moreover, there appeared the scarcity of energetic resources. The government can't find the possibility of raising salaries and social payments, but the level of life increases rapidly and significantly. One of the sad moments is the brain leak from our country to the European countries after the implementation of visa-free regime. Of 36 million Ukrainian residents, 7-8 million work abroad. And recently Germany opened the entrance and cancelled the working visas for Ukrainians, so we can expect these numbers increasing.

The main task of our government and state now is to retain the youth and provide them with adequate salary and decent level of life. Despite some problems our country faces now, are economy is to develop and become more and more powerful.

Scientific supervision by S. Kuzminov, Doctor of Science in Economics, Full professor

І. Ялинич

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ІЗОКВАНТИ

Ізокванта – це крива, що зображує різні варіанти комбінацій ресурсів, які можуть бути використані для виробництва заданого обсягу продукції. Ізокванта схожа на криву байдужості, бо так само, як і крива байдужості, ізокванта відображає альтернативні варіанти вибору. Наприклад, завод може випускати 100 приладів на місяць, використовуючи роботу 5 працівників і 5 верстат, або такий самий обсяг продукції на місяць може бути вироблений, якщо використовуватимуться 10 працівників і 4 верстати. Отже, ізокванта відображає варіанти комбінацій затрат ресурсів для виробництва певного обсягу продукції. Таким чином, гранична норма заміщення одного фактора іншим знижується у міру просування по кривій вниз зліва направо.

Тож, при побудові ізокванти використана така властивість ресурсів як взаємозамінність. Як правило, за основу беруться два основні чинники виробництва, якими є праця і капітал. Таким чином, визначаються самі раціональні величини використання цих ресурсів, завдяки чому організація може заощадити на виробництві та підвищити його ефективність. Комерційна фірма, як відомо, завжди прагне до максимізації прибутку, тому для неї найбільш оптимальною вважається комбінація з мінімальними витратами.

А яка властивість робить ізокванту саме кривою, а непрямою лінією? Графічне відображення ізоквант визначається поєднанням взаємозамінності і взаємодоповнюваності ресурсів, використаних при виробництві. Ізокванти (як і криві байдужості) можуть мати різну конфігурацію. Вона визначається особливостями виробництва і, насамперед, спроможністю факторів до взаємозаміщення.

Лінійна ізокванта передбачає абсолютну взаємозамінність виробничих ресурсів (досконала субституція), так що даний випуск може бути отриманий за допомогою як тільки праці, так і тільки капіталу, або з використанням нескінченно можливих комбінацій того і іншого ресурсу. У разі жорсткої взаємодоповнюваності ресурсів (комплементарності), ізокванта зводиться до точки. Ізокванта може бути ломаною, за умови заміщення ресурсів (лише в точках зламу) і наявність лише декількох методів виробництва.

Якщо, наприклад, взяти всі можливі ізокванти, відібрані в результаті процесу комбінування факторів виробництва, і накласти їх на одну площину, то вийде карта ізоквант. Ізокванти мають наступні властивості:

1) всі ізокванти паралельні один одному, вони ніколи не перетинаються і кожна з них самостійна, їх місце на площині визначає величину обсягів продукції, що випускається і може бути виражена такою залежністю: чим далі ізокванта розташована від початку координат, тим більше масштаб виробництва і його результати;

2) ізокванта - це графік, який має негативний нахил, що пояснює негативну залежність величини одного фактора від іншого. Можна зробити головний висновок: не можливо використовувати у виробничому процесі найбільшу кількість одного фактора виробництва (наприклад, праці) без того, щоб не знизити споживання іншого (в даному випадку, капіталу). Кут нахилу ізоквант дає можливість визначення ймовірності заміщення одного ресурсу іншим. Наприклад, фірма виробляє певний обсяг продукції, витрачаючи на це п'ять одиниць капіталу і сім одиниць праці. У нижній частині ізокванти потреба у праці починає скорочуватися. Внаслідок цього, для підтримки масштабу виробництва на початковому і оптимальному рівні, фірма повинна ввести в виробничий процес ще більший обсяг капітальних ресурсів.

3) графічно ізокванти донизу стають більш пологими, оскільки змінюється співвідношення витрат праці і капіталу: використання одного фактора знижується і за рахунок цього, другий застосовується в кілька більшій кількості.

З вищевказаного можна зробити висновок, що практичне значення ізокванти полягає в тому, що вона ілюструє можливі і найбільш оптимальні комбінації чинників виробництва і матеріальних ресурсів, які можуть бути використані в процесі діяльності організації.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

Наукове видання

XXVI Міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених і студентів

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ
ТА ПРОБЛЕМИ МАКРОЕКОНОМІКИ**

Тези доповідей

19 квітня 2019 р.

(українською, російською, польською та англійською мовами)

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 720-71-54, e-mail: rio@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р.